

DÜNYANIN GÖZÜNDE

ATATÜRK

20. YÜZYILIN EN BÜYÜK SİYASİ LİDERİ
Prof. Arnold M. Ludwig

Derleyen: Ahmet Köklügiller

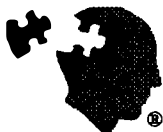

Faruk53

Dünyanın Gözünde
ATATÜRK

Derleyen
Ahmet Köklügiller

20. YÜZYILIN EN BÜYÜK
SİYASİ LİDERİ
Prof. Arnold M. Ludwiq

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK

IQ Kültür Sanat Yayıncılık: 306
Araştırma İnceleme Dizisi: 263

Dünyanın Gözünde Atatürk
Derleyen: Ahmet KÖKLÜGİLLER

2.Baskı: Aralık 2010 İSTANBUL

ISBN: 978-975-255-205-0
Sertifika No: 12446
Genel Yayın Yönetmeni: Adem Sarıgöl
Editör: Deniz Saraç
Kapak Tasarımı Yunus Karaaslan
Mizanpaj Zehra Ünverdi
Montaj: Bülent Birkan
Halkla İlişkiler ve Dağıtım Sorumlusu: Yusuf Sarıgöl
Baskı-Cilt Kilim Matbaası
Orta Mahalle Fatin Rüştü Sokak
1/3-A Bayrampaşa / İstanbul
Tel: 0212 612 95 59

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK,
Toplumu ***"Bilgi Işığında Aydınlanmaya"*** çağırıyor.

"Bir* Kitap *Bin* Silahı *Susturur"

GENEL DAĞITIM:

www.iqkultursanat.com

TOPLU ALIMLARDA İSTEME ADRESİ
IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK ve
ULUSLARARASI TANITIM HİZMETLERİ TİC. LTD. ŞTİ.
Alemdar Mah. Ticarethane Sokak, Fetih Han
No: 33/47-48 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 0212 519 56 83 Belge geçer: 0212 520 91 12
Cep: 0544 608 58 58

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

Kurtuluş Savaşı (1919-1922) öncesinde dünyanın gözünde nasıldık? Bizi millet ve devlet olarak nasıl görüyorlardı? Söze, önce buradan başlamakta, o günkü dünyanın, özellikle saldırğan (emperyalist) Avrupa'nın gözündeki yerimizi kısaca belirtmekte fayda var

* * *

18. yüzyıldan başlayarak maliye, tarım (toprak), eğitim ve hukukta yenilikler yapan büyük devletlere ayak uyduramadık, giderek geriledik. Ekonomimiz zayıfladı, savaş gücümüzü de yitirmeye başladık. Güçlü Avrupa devletleriyle ittifak (birleşme, uyuşma) kurmak, kendimizi güvence altına alabilmek için, ülkemizin can damarı olan ticaretten ve siyasetten bol bol ödünler (tavizler) verdik. 16 Ağustos 1838'de İstanbul'da İngilizlerle imzaladığımız "Baltalimanı Anlaşması" bizi her geçen gün artan bir borç batağına sürükledi. Büyük devletlerin zayıflamamızı fırsat bilerek iç ve dış ticaretimizi, tümüyle denetim altına aldıkları "kapitülasyonlar" dönemine girdik.

* * *

1854 yılında İngiltere'den borç olarak alınan 5 milyon sterlini zamanında ödeyemediğimiz için bir yıl sonra İngiltere ve Fransa'dan 5 milyonluk ikinci borca girdik. Bundan sonra borç kapısı ardına kadar açıldı. 1874 yılına kadar 14 defa borçlanmanın faturası 2 milyar 700 milyon oldu! 1875'te bu borçların faizlerini 5 yıllık sürede (vadede) ödeyeceğimizi kabul ettik. Ama ödeme gücümüz kalmadığı için sözümüzü yerine getire-

medik. 20 Aralık 1881'de imzalanan "Muharrem Kararnamesi" ile "Düyun-u Umumiye" (Genel Borçlar) yönetimi kuruldu. Böylece Avrupa'nın yerüstü ve yeraltı zenginliklerimizi sömürmeye dönük saldırgan (emperyalist) siyaseti yürürlüğe girmiş oldu.* Bizi ayakta tutan tekstil endüstrimiz, ipekçiliğimiz, dericiliğimiz elimizden çıktı; ekonomimiz yıkılıp gitti! Koskoca imparatorluğumuz, eli kolu hareket etmeyen bir kötürüm insana döndü! Üç kıtada at koşturup kılıç şakırdatan cengâver halkımız; tezekten, balçıktan bir hayatın içine kapanıp kara kara düşünmeye başladı...

* * *

O günkü saldırgan ve sömürgeci dünyanın gözündeki yerimiz net olarak belli olmuştu: Hasta adam! Birinci Dünya Savaşı'ndan (1914-1918) sonra, "ha öldü, ha ölecek" diye başımıza üşüştüler. Mondros (30 Ekim 1918) ve Sevr (10 Ağustos 1920) anlaşmalarıyla, Balkanlar ve Ortadoğu'dan artakalan son vatan parçamız Anadolu'yu da bölüşmeye başladılar...

* * *

Pekiyi, o günkü dünya, bizi parçalayıp yutmaya çalışan üç-beş saldırgan devletten mi oluşuyordu? Öteki devletler ne yapıyorlardı? diyeceksiniz. Çevremizdekiler, bize nasıl bakıyorlardı?

Öteki devletlerin hemen hemen tamamı mazlumdu (zulüm görmüş, ezilmiş); saldırgan ve sömürgecilerin baskısı altındaydı. Bize bakacak halleri yoktu...

Çevremizdeki halklara gelince, genel durum özetle şöyleydi:

• Irak, Suriye, Hicaz, Lübnan, Yemen, Ürdün ve Filistin'in müslüman halkları bize karşı ayaklanmışlar, saldırganların korumasında bağımsızlaşmaya çalışıyorlardı...

*) Bu borcun ödenmesi. Lozan'da yeniden karara bağlanarak 25 Mayıs 1954'e kadar sürmüştür.

• Mısır, Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Hindistan müslümanları, Hilafet'in çağrısına uymuşlar, yine bağımsızlık vaadiyle olup bitenlere kulaklarını tıkamışlar; gözleri İngilizler ve Fransızlar'dan başkasını görmüyordu...

• İran ve Afganistan, gönülleri bizimle olsa bile, güçsüz ve yarı bağımsız oldukları için çevreleriyle pek ilgili değildiler...

• O yıllarda bize yardımcı olan tek ülke vardı: Rusya.

Rusya'da 17 Ekim 1917'de bir ihtilâl olmuş, yönetim değişmişti. Ruslar, müthiş bir iç savaşın içindeydiler. Bu nedenle Batıdan gelebilecek tehlikeye karşı bizimle (zorunlu olarak) ittifak kurdular. 16 Mart 1921'de imzalanan ticaret anlaşması her iki taraf için de yararlı olmuştur.

* * *

19 Mayıs 1919'ta Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla, dünyada değişmeye başladı. Amasya Genelgesi, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nin getirdiği yeni bir ruh, tezekten ve balçıktan ibaret bir hayatın içine mahkûm edilmek istenen halkımızı ayağa kaldırdı, canlandırdı. Saldırganların Anadolu'dan atılmasıyla, dünya "hasta adam"ın dirildiğini görüp şaşırdı. Çevremize bir göz attığımızda "düşmanlık" ve "nefret"in "sempati"ye dönüşmeye başladığını gördük. Kurtuluş Savaşı sürerken, yukarıda söylediğimiz gibi, kendilerine önderlik edecek bir gücün arayışı içinde olan Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır, Hindistan, Suriye ve Irak müslümanları, savaştan sonra bize ve özellikle Mustafa Kemal'e hayranlıkla bakmaya başladılar.

* * *

Atatürk, verdiği bağımsızlık savaşıyla Doğu dünyasında ulusal hareketlerin doğmasına yol açtı. Asya'da ve Afrika'da feodal yapı sarsılmaya başladı. Uyguladığı yöntem, gerçekleştirdiği devrim ve yeniliklerle örnek bir devlet adamı oldu. Atatürk adı, sadece Doğu dünyasında değil Batı dünyasında da yankılandı.

O'na düşman gözüyle bakanlar, kurtuluştan sonra O'nunla dost olma yarışına girdiler. (Ya da öyle görünmek gereğini duydular.) Yeni başkent Ankara, yabancı politikacıların, yazarların, tarihçilerin, gazetecilerin ilgi odağı haline geldi. Yeni Türkiye'yi görmek, onun devrimci liderini tanımak istediler.

* * *

G. Washington (ABD, 1732-1799), Napolyon (Fransa, 1769-1821), Lenin (Rusya, 1870-1924), Adolf Hitler (Almanya, 1889-1945), Stalin (SSCB, 1879-1953) vb. gibi, Atatürk de hakkında en çok yazı, kitap yazılıp yayımlanan bir devlet adamıdır. Kütüphaneci ve kaynakçacı (bibliyografyacı) merhum Muzaffer Gökman'ın "Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası" adlı üç ciltlik kitabının 1981-83 yıllarında çıkan yeni basımlarında, o tarihe kadar yayımlanmış olan bu konulardaki Türkçe ve yabancı dillerdeki kitap sayısı 7.432, makale ve şiir sayısı 5.978, bunların toplamı 13.210 olarak gösterilmektedir. Yine kütüphaneci ve kaynakçacı Leman Şenalp'in hazırlayıp yayımladığı (Türk Tarihi Kurumu, Ankara, 1984) iki ciltlik "Atatürk Kaynakçası" kitabında, doğumunun 100. yılında (1981) Türkiye'de basılan kitap, broşür, makale ve şiir sayısı 7.880 olarak gösterilmiştir.

Böylece, her iki sayı toplandığında, Atatürk'le ilgili olarak, o tarihe kadar yayımlanmış kitap, makale, şiir sayısının 21.090 olduğu görülür. 1981'den günümüze kadar yayınlananları kesin olarak bilmiyoruz. Bunun da yaklaşık 10 bin dolaylarında olduğunu tahmin ediyoruz.

Atatürk'e olan ilginin devam ettiğini, gerek içerde gerekse dışarda O'nunla ilgili yeni yayınlardan anlıyoruz.

Burada şunu da belirtelim ki, dış dünyadaki yayın artışında, doğumunun 100. yılında (1981) UNESCO'ya mensup 156 devletin oybirliği ile imzaladığı aşağıdaki yargının (kararın) büyük payı vardır:

"Uluslararası arayış ve barış yolunda çaba harcamış üstün bir kişi; olağanüstü bir devrimci; sömürgecilik ve emperyalizmle savaşan ilk önder; insan haklarına saygılı, dünya barışının öncüsü; insanlar arasında hiçbir renk, din, ırk ayrımı gözetmeyen, eşsiz devlet adamı."

* * *

Elinizdeki kitap, dış dünyada O'nun hakkında yazılan yazılar, kitaplar taranarak hazırlanmış bir derlemedir. Elbetteki yazılanların küçük bir parçasıdır; seçmelerden oluşmaktadır. Bu kadarı bile, Atatürk'ün dünyanın gözünden nasıl göründüğünü anlatmaya yeter sanıyorum.

Seçilen yazılar okunduğunda görülecektir ki, Atatürk sadece bizim gözümüzde değil, sağduyu sahibi, tarafsız, uygar, demokrat dünyanın gözünde de büyüktür; saygıya değer bir devlet ve düşünce adamıdır. Yaptığı devrimler, o günün koşullarında olağanüstüdür. Hem iç, hem de dış düşmana karşı savaşmış, bağımsız bir devlet kurmuştur. Bu devlet, kısa süre içinde, uluslararası politika sahnesinden kazandığı saygınlıkla, gelişmekte olan ülkelere iyi bir örnek olmuştur. Afrika ve Asya halkları uyanmış, sömürgeciler Anadolu'dan kovulmuş; ortaya yeni yeni bağımsız devletler çıkmıştır. Yani Atatürk, yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden başlayarak tüm ezilenlerin (mazlumların) önderi, "Doğunun Güneşi" olarak nitelendirilmiştir. 20. yüzyılın en seçkin devlet adamı katına yükselmiştir.

Haklı olarak bununla övünmeli, milletçe gurur duymalıyız. Ama bu yetmez; O'nun eserlerine sahip çıkmalıyız. O'nun en büyük eseri; milli, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Ne acıdır ki, bugün Cumhuriyetimiz tehdit altındadır. 85 yıl önce bozguna uğramış iç ve dış düşmanlar, Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak için fırsat kollamaktadırlar.

Unutmayalım, emperyalizm, o zamanlar silahlı askeri, kışlası ve garnizonuyla gelirdi. Bu gelenek İkinci Dünya Savaşı'ndan (1940-45) sonra değişti; savunma antlaşmaları, dış yardım, yabancı sermaye, yatırım, teknik işbirliği, kültür alışverişi, barış gönüllüsü, müttefik vb. gibi adlarla sivil kıyafetle gelmeye başladılar. Emperyalizmin adı 'Truva atı", "Alicengiz oyunu" oldu. ABD'nin Irak'a girmesiyle gördük ki, yine eski yönteme dönülmektedir...

Bu nedenle uyanık olmak zorundayız. Oynanan, oynanacak karanlık oyunun farkında olmalıyız. Bunun en gerçekçi, en doğru yolu da Atatürk'ün etrafından ayrılmamak, O'nun düşüncelerine daha sıkıca sarılmaktır...

Ahmet Köklügiller
İstanbul, 2008

1. B Ö L Ü M

ANILAR, İNCELEMELER, RÖPORTAJLAR

MUSTAFA KEMAL DESTANI

Berthe Georges - Gaulıs
(Fransa)

Türkler, Wilson ilkelerini sözcüğün gerçek anlamında almış, benimsemişlerdi. Ateş-kesi imzalarken, İmparatorluğun, Türklerin çoğunlukta olduğu toprakları üzerinde, Türk egemenliğinin el uzatılmaz bir doğma, barışın gerçek hakemi olarak tanıdıkları başkan Wilson'un doğması olduğu üzerinde hiç kuşkuya düşmüyorlardı. Bütün umutları bir anda yıkılıp gitmişti. Suçlu olarak yargılandıkları duygusu bütün halk tabakalarına yayılıverdi. Bu anda hepsi bir insanı, bir askeri, o ikinci dünya savaşı kahramanını, Çanakkale'deki, Türk yengisinin canlı örneği olup Alman küstahlığına kafa tutmuş insanı düşündü kafasında. Berlin'in çömezi Enver değil, onun can düşmanı, kendi halkı ve bütün İslam yığınlarının hayran olduğu o Anafartalar kahramanı Mustafa Kemal'di bu. Türklerin içinde kaynayıp duran yeni duyguyu, o ulusal duyguyu, kişiliğinde temsil edecekti. O Tüm şahlanıp direnme, karşı koyma tarihi onun yöresinde dönecektir artık.

(Türk Ulusalcılığı, Paris 1921, s. 56)

Mustafa Kemal Paşa

Etkileyici kişiliğiyle günümüz olaylarına damgasını vuran gerçek yaratıcısının kimliğini çizmedikçe, Doğu'nun uyanış tarihine el atıp onu incelemek olanaksız bir şeydir. Pek sık ve öyle kolay kolay bir arada bulunmayan o askerî komutanlık vergisiyle, sivil örgütleme yeteneği bir arada toplanmıştır onda.

Güçlü kişiliğiyle, Anadolu önderi değiştirmekte olduğu Doğu ruhu üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. O olmasa, İslam dünyası yolunu bulabilmek için, bir elli yıl daha harcardı denebilir.

Mustafa Kemal, bir çırpıda çözüm yolunu ortaya koydu. Basit, esnek, açık olup, yeni bir alınyazısına doğru götürdüğü bir ulusun iyi tanınmasına dayanır bu yol.

(Ankara, İstanbul, Londra;
Bölüm II, s. 25, Paris 1922)

Türk Doğusu

Mustafa Kemal Destanı, mayıs 1919 ile ağustos 1922 tarihleri arasında alır yerini. Bu üç yıl içindeki Türk eylemi, insanüstü bir coşku ve çaba gösterilerek başarılmış, bir çeşit mucize olarak kalacaktır Asya tarihinde. Asya ve Afrika katıldı bu eyleme; gönderdikleri heyetler, bu fatih ve yasacının yapıtını çok yakından izlediler Ankara'da. Soğukkanlılık ve bıkmak bilmez bir izlemeyle, tüm ak ağınlardan, iyi düşüncelerden yararlanmasını, tüm coşkuları kamçılamasını bildi bu insan. İslam dünyasının toptan desteği, ona, Britanya imparatorluğunu yenmek olanağını verdi.

(Yeni Türkiye, Paris 1924)
Çeviren: Tahsin Saraç
(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

BİR ULUSUN YENİLEŞTİRİLMESİ

Albert Sarraut
(Fransa)

Fransız elçisi olarak Türkiye'de geçirdiğim günler, yaşantımın en güzel anılarından biri olmuştur. Özellikle gezici bir meslek gereği, aşağı yukarı bütün kıtalarda kendisini en güzel görünümler karşısında bulmuş bir kişinin ağzında daha belirli bir önem kazanır bu sözler.

Bir halkın yenileştirilmesinden daha güzel şey yoktur yeryüzünde. 1925'te, o günler Angora denen Ankara'da buna tanık oldum ben, coşkun bir hayranlık duygusu içinde. Bu kitabın girişinde, bu tanıklığı belirtmekle mutluyum.

Bu sözleri, coşkuları kendilerine, İstanbul'da can veren Türkiye'yi Ankara'da yeniden kurduran bütün kararlı, yürekli, ileriyi görebilen direngen yurtseverlere sunuyorum. Ama her şeyden önce ve özellikle, halkı uyandıran, devleti kuran, dirilip yenileşme gibi erkekçe düşüncesini ülkesine aşılayabilmek için, askerî önder kahramanlığıyla politika dehasını kendisinde birleştirmiş olan eşsiz yaratıcı Mustafa Kemal'edir bu sungu (takdim).

Mustafa Kemal'in Cumhuriyeti, Avrupa devletleriyle, Abdülhamid imparatorluğunun kurmuş olduğu ilişkileri kuramaz ve hiç kurmak istemez, Türkiye'de, Avrupalıları Türklerden daha güçlü kılan kapitülasyonlar rejimi denen rejim ortadan kalkmıştır ve bir daha geri gelmeyecektir. Bu kapitülasyonlarla birlikte

Türkiye üzerinde gerçek bir vesayet kuran, ama Ankara'nın çekilmez şeyler olarak gördüğü malî ve iktisadî ayrıcalıklar da ortadan kalkmıştır. Bugünkü Türkler egemenliklerini çok pahalı bir bedelle elde etmişlerdir ve buna el sürülemeyeceğini herkese bildirmektedirler.

Ve ben, hem bir seyirci hem bir oyuncu olarak, Ankara'da, yine Avrupa kıtasına doğru yönelmiş bir Türk ulusal duygusunun yeniden doğuşuna katılmış olmakla mutluyum.

Türk yurtseverliğinin gerçekleştirmeye çalıştığı ulusal yenileşme çabasındaki yücelik ve soyluluğu kavrayıp buna saygı göstermesini bilecek herkes, bir dostluğun, kendisine doğru açılmış dolambaçsız ve güvenilir yolunu kolaylıkla bulacaktır. Bu dostlukla, ona gerçekten bel bağlamışlar için, hiçbir hayınlık, hiçbir umut kırıklığı yer almaz. (1927)

(Jean Deny ve René Marchand,
Yeni Türkiye, Önsöz)

Çeviren: Tahsin Saraç

(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

MODERN BİR DEVLET

F. De Gerando
(Fransa)

"Modern Türkiye bir Asya devleti değildir. Birkaç yüz metrelik bir suyun iki kıtayı birbirinden ayırdığını ve iki uygarlık arasında sınır olduğunu söylemek saçmadır. Alınyazımız, çıkarlarımız, geleceğimiz bizi Avrupa'ya bağlamaktadır. Bünyemizin yeniden kuruluşu yapıtını bitirmek için gerekseme duyduğumuz her şeyi Avrupa'dan alıyoruz ve bu yapıt başarıya ulaştığı gün, Türkiye'yi modern ve uygar bir devlet durumuna getirdiğimiz gün, Avrupa sınırlarını Ağrı dağına, İran dağlarına değin ulaştırmış olacağız aynı zamanda."

1921-1922 savaşı ertesinde, Mustafa Kemal Paşa ve işbirliği yaptığı arkadaşlarınca girişilen dev programın başarılmasında Ankara ve başka yerlerde çalışan herkes, yöneticiler, milletvekilleri, gazeteciler, askerler, maliyeciler, iş adamları, kısacası, yeni ulusal başkentin yükseldiği Anadolu yaylalarının kıraçlığını kozmopolit İstanbul'un erotik inceliğine yeğ tutmak için öğrenip aydınlatmak isteğini duyan bir gezginin yanına vardığı herkes, inanla, umutla ve kıvançla hep bu sözleri söylemektedir. Büyük yaratıcının, ölüm andıran derin bir uykudan uyandırabildiği Türk halkının el sürülüp işlenmemiş gücüne inanmak; çalışkan, tutumlu, birbirine bağlı, amacı belli olduktan sonra her türlü çabayı göstermeye hazır bir ulusun yaşayacağından umutlu olmak ve bütün bunların sonunda, beş yıl içinde gerçekleştiril-

miş olan ve çok parlak ve verimli bir geleceği düşündüren şeylerle övünmek.

Bunun için de program şöyle olacaktır: Yaslanıp göçmüş Osmanlı İmparatorluğu yeniden canlandırılıp günün koşullarına uyarlanmayacak; onun yerine, bu imparatorluğun ortadan kaldırılmasını gerektiren coğrafi ve etnik sınırlar içinde, her yönüyle yeni bir devlet, Avrupalı bir devlet yaratılacak; başka bir deyimle, değişmez, yerinden kıpırdamaz Asya'nın bir parçası Avrupa'ya katılacaktır; kuşkusuz, coğrafî bir gerçek deyimidir bu Avrupa sözcüğü, ama, sürekli ilerlemelerle dolu yüzyılların sağladığı siyasal, toplumsal, töresel ve iktisadî bir durumu da dile getiren bir deyimdir aynı zamanda.

(Yeni Türkiye, Paris 1927)

Çeviren: Tahsin Saraç

(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

BİR SOYUN UYANIŞI

René Marchand
(Fransa)

... Cumhurbaşkanı, Fransızcayı çok iyi ve yanlışsız konuşur; matematik bir kesinlikte olan kafası kolay bir konuşmayla yetinmez ama, kendini ancak Türkçede rahat hisseder. Bunun için de, bir düşünce geliştirip ortaya atarken hemen bir çevirmenin aracılığına baş vurmak ister.

Her zaman çok sade ve açık konuşur; çoğu kez hiç beklenmedik bir anda, içinde eni konu işlenip geliştirilmiş bir düşünceyi, genellikle kısa bir özetleyiverir. Olur da kendisine bir soru sorarsanız, bunun böyle olduğunu ancak o zaman anlarsınız. Evet, o zaman anlarsınız ki, birdenbire söylenmiş olduğu için, size, rastgele ağızdan çıkarılmış ya da o anda içe doğuvermiş gibi görünen düşünce, varılan bir sonuçtur aslında ve sizi şaşırtmış olan o açıklığı, dayandığı mantık zincirinden ileri gelmektedir.

Kafası düşünceler içinde habire çalışıp durur; O'nun için dinlenmek, olaylar ve okuduğu parçalar üzerinde düşünmek demektir çünkü. Denebilir ki hep devinmekte olan bir güçtür O, ama özü bakımından olumlu ve hep gerçekler üzerine iş gören bir güç. Ütopya hepten yabancı olduğu bir şeydir O'nun; kuramlar, boş vakitlerinde oyalanmak için faydalı gibi bulduğu şeyler. O ancak gerçek olaylara dayanır; ve bu arada hiçbir şey gözünden kaçmaz. Hep uyanık, hep tetiktedir; ilk bakışta pek

önemli görünmeyen en ufak olaylardan bile haberi vardır ve hesaplarını yaparken bütün bunları göz önünde bulundurur.

İngiliz elçisi Sir George Clerk:

- Tam bu çağın insanı diyordu O'nun için.

Lenin gibi bir adamı da iş başında görmüş olan Sovyet elçilik müsteşarı M. Potemkine ise:

- Bir halk üzerinde böylesine büyük bir etki kurabilmiş başka kimse görmedim, diye itirafta bulunuyordu bana.

Gerçekten de, dâhi bir asker ve politika adamı (ki pek az görülen bir bağdaşmadır bu) olan Mustafa Kemal çağımıza kendi damgasını vurmuştur.

Yaşamına gelince? Ülkesi için sürekli bir didinme, bir savaşma olmuştur bu; yurduna hizmet yolunda bükülmez bir istem; yalan dolan tanımaz bir asker açıkyürekliliği.

(Bir Soyun Uyanışı. Paris, 1927)

Çeviren: Tahsin Saraç

(Türk Dili dergisi, Kasım 1967)

O BÜYÜK ADAM

Emil Ludwig
(Alman Tarihçisi)

Ankara'ya niçin geldiğimi soruyorsunuz. Önce, Büyük Kurtarıcınız Cumhurbaşkanı GAZİ Hazretlerini görmek için geldim. Çünkü zamanımızın hemen bütün devlet adamlarını tanımak isterim. Bundan başka, Birinci Dünya Savaşı sıralarında Türkiye'ye gelmiştim. Dostlarım bana daima, ülkenizde beş altı yıl içinde meydana getirilen büyük ve hayrete değer ilerlemelerden ve medeniyet eserlerinden bahsettiler. Bunları yerinde görmek ve incelemek istedim.

Ülkenizi ziyaret ederken İtalya'da gördüğüm bir tabloyu hatırladım: Ünlü bir ressam tarafından yapılan tablonun üzerine bir başka resim yapılmıştı. Fakat genç bir ressam, yeni yapılan resmi kazımış ve altında bulunan gerçek tabloyu meydana çıkarmıştı. Türk Milletinin yeteneklerini, ilerleme ve medeniyete karşı olan kabiliyetlerini temsil eden tablo, sultanlar devrinde, aldatıcı diğer bir resimle örtülmüştü. O BÜYÜK ADAM gelmiş, sonradan yapılan resmi hayret verici bir hünerle kazımış ve Türk Milletinin gerçek yeteneklerini meydana çıkarmıştı.

Ağır hasta olan ve sonradan yeni hayat ve kudret kazanan bir milletin manzarasını görmekten daha güzel bir hal düşünülemez. Beni, bilhassa meydana getirilen bu yeni değişiklikler hayrette bıraktı.

Türkiye'yi ilk ziyaret ettiğim zaman, İstanbul'da iki Türkçe kelime öğrenmiştim: "Çabuk" ve "yavaş"... Eski devir pek "yavaş" gidiyordu ve o zaman arabacılara "çabuk" demek zorundaydım. Bu defaki ziyaretimde öyle bir hıza tanık oldum ki, şoförlere "yavaş" demek zorunda kaldım.

Cumhurbaşkanı GAZİ HAZRETLERİ tarafından kabul olunmak şerefine eriştim. BÜYÜK ADAM'la iki saat kadar konuştum. GAZİ HAZRETLERİ bana, Goethe'nin bir sözünü hatırlattı: "İnsanlar aynı zamanda düşünürler ve harekete geçerler."

Gazi ile konuşma o kadar kıymetlidir ki, bunu kelimelerle anlatmaya imkân yoktur. Bütün dünya, Gazi'nin yalnız çalışmalarını bilir. Fakat ben, kendileriyle görüşürken dünyanın bilmediği diğer büyük özelliklerini keşfettim: Gazi Hazretleri, çalışkan oldukları kadar da bir fikir adamı idiler.

Gazi Hazretleri'ni Mussolini ile karşılaştıramayız. Çünkü girişimlerin temeli, sosyal kuruluşları ve hareket şekilleri bakımından Türk Milleti ile İtalyanlar arasında açık farklar vardır. Her ikisi de milletlerine yeniden hayat ve kudret vermek istiyorlardı; fakat içinde bulundukları durum ve şartlar kıyaslanamazdı. (1929)

(Bütün Dünyada Atatürk,
Ankara 1983)

DOĞUNUN BÜYÜK REFORMCUSU

Dagobert Von Mikusch
(Almanya)

Tarih bakımından ele alacak olursak Mustafa Kemal'in durumunu Büyük Petro'nunkine benzetebiliriz. Mustafa Kemal yüzde doksanı okuma yazma bilmeyen geri kalmış bir halkı, Ortaçağın hiyerarşik dinsel havasından kurtarıp kısa zamanda Yeni Çağlara dönük ve hayat savaşında mücadele azmi aşılayan daha uygun bir ortam içine itmek istiyor, daha doğrusu kendini buna zorunlu görüyordu. Gelişme alanında yüzlerce yılı birden aşmak gerekiyordu. İleriye doğru yapılan atılımlar, birçok Batı ülkelerinde olduğu gibi, tabiî bir evrimin sonucu değil, yukardan gelen bir devrimin eseri idi. Modern uygarlık, ulusal gövdeye aşılanması gereken yeni bir dal'dı; bu aşı tutmalı ve böylece ağaçla kaynayarak onu yavaş yavaş içinden kendine uydurmalıydı...

Newyork limanına girişte olduğu gibi, İstanbul'daki Haliç'e giren bir geminin yolcularını da Doğunun kapı eşiğinde bir heykel selâmlar. Bu heykelde Amerikanın hürriyet tanrıçasının şatafatlı gösterişi yoktur. Dünyanın en güzel yerlerinden biri olan Sarayburnu'nda, arkasında teraslı bahçeler ve şimdi müze olmuş eski padişah saraylarının dekoru önünde Gazi Mustafa Kemal'e bir anıt dikilmiştir. Bu, sade tutulmuş ve alçak bir ayak üstüne oturtulmuş bir boy heykelidir. Her türlü şatafattan ve öteberiden uzak bir boy heykeli. Mustafa Kemal'in üstünde sade sivil bir elbise vardır; başı açıktır ve yürüyor gibi bir ayağını ilerikiye doğru atmıştır. Bu heykel Avrupa kıtasının en uç yeri olan bu burunda dikilmiştir ama, Onun keskin çizgili sert yüzü Doğuya dönüktür.

Batı uygarlığı, onsekizinci yüzyılda başlayan ve zamanımıza kadar uzanan bir atılımla kendi siyasal ve toplumsal kurallarını bütün dünyaya yaymıştır. Böylece Batı kültürü bir dünya kültürü halini aldı. İşte Türkiye'de de daha önceden başlayan bu batılılaşma hareketini Mustafa Kemal enerji ile ele alıp sona erdirmiş, sert ve çok kere amansız bir mantığın zoru altında bütün eski biçimleri parçalamış, geleneksel bağları bir çırpıda koparıp atmıştır. Bu, yeni hayat biçimlerini ulusa zorla benimsetme gibi bir davranıştı; ama Mustafa Kemal onu kurtarmak, yaşamasını sağlamak için bundan başka bir çare görmüyordu; doğrusu da buydu.

Doğunun bu büyük reformcusuna, eğer deyim yerinde ise, bu uluslararası ulusçuya tarih, iki çağın eşiğinde kendine lâyık en önemli yeri vermiştir ve buradaki başarıları onun tarihsel ödevi olmuştur. Avrupa'nın kültür alanındaki zafer dolu büyük atılımları durmadan sürüp gidiyor görünmektedir. Ama bazı belirtiler bu hareketin hızını kaybetmeye başladığını ve çok geçmeden duraklayacağını gösteriyor gibidir. Doğu, hayat savaşında batının uygarlık silâhlarını ne kadar kendine mal etmiş ve bunu sürdürmüşse, batı da o kadar kurtulmuştur ve kurtulmayı sürdürecektir. Bunun en göze çarpan örneği doğunun ileri karakolu Türkiye'de görülebilir. Batıya olan bilinçli yönelme, aynı zamanda Avrupa'nın egemenliğinden de bir kurtuluş hareketidir. Başkentin Asya'ya taşınmış olması bunu sembolleştiren en canlı örnektir.

Avrupa ile Asya arasındaki büyük kavuşum hareketlerinin tarihsel bir dönüm noktasında büyük bir insan, Mustafa Kemal, Doğu uğruna kendini bütün ağırlığıyla ortaya atmıştır. Böylece o, Batının doğuya olan durdurulamaz gibi görünen akınını, en tehlikeli bir yerde, iki kıtanın birleştiği noktada durdurmayı bilmiştir.

(Gazi Mustafa Kemal, Zwischen Europa und Asien, Leipzig 1929)

Çeviren: Cemil Ziya Şanbey
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

MUSTAFA KEMAL YA DA YÜRÜYEN DOĞU

Paul Gentizon
(Fransa)

Mustafa Kemal'in kişiliği şu son yıllarda Türkiye tarihini baştan başa doldurmaktadır. Sultan'la Babıâli'nin alçakça davranışlarına karşı benliği isyan eden Mustafa Kemal, Osmanlı İmparatorluğunun yerine ulusal Türk Devletini kurmak için 1919 Mayısı'nda İstanbul'dan ayrılıp Samsun'a ayak bastı. İşte o günden bu yana askerlik alanında elde edilen başarılar, politik devrimler, toplumsal yenilikler hep onun eseridir. Hangi alanda olursa olsun en kritik durumlarda izlenecek yolu o göstermiştir, uygulanacak yöntemi o bulmuş, uygulama işini de kendisi yönetmiştir. Ülkeye, parlamentonun üstünde ve dışında gerekli iç tepkiyi tek başına o vermiştir. Savaş alanlarında nasılsa, devletin başında da öyle olmak istemiş; yani bir iş adamı, bir insan yöneticisi.

Nutuklarında tumturaklı cümleler, belâgatin gerektirdiği anlamsız sözler bulamazsınız. Dili, herkesin anlayabileceği biçimde sade ve kolaydır. Kafasında ise yalnız bir düşünce vardır; uygarlık. Mustafa Kemal'e göre Türkiye, dünyayı baştan başa sarmış olan modern uygarlığı kayıtsız şartsız benimsemek, içinde bulunduğu yüzyıla ayak uydurmak zorundadır.

Yenilik hareketlerine giriştiği zaman, Doğu ve İslam uygarlığına bağlı Türkiye ile Batı kültürüne eğilimli olan ve laik görüşleri bulunan Türkiye arasında şiddetli bir anlaşmazlık vardı. Birincisinin kafası ve sevgisi Asya'ya doğru, ikincisinin ise Batı'ya

doğru yönelmişti. Biri, eski Müslüman kaderciliğinin manevi çerçevesi içinde, rahat bir hayat sürmekten başka bir şey düşünmüyor, öteki ise tersine, Batı'nın görüş tarzını, iş ahlâkını, düzenini, hatta toplumsal sistemini bile benimsemek istiyordu. Sözün kısası, aynı ulusun içinden, birbirine tüm aykırı iki uygarlığın çarpışmasıydı bu. İşte bu yönden, bugünkü Türkiye'nin durumunu, Büyük Petro'nun zamanındaki Rusya'nın durumuyla karşılaştırabiliriz. Şunu da söyleyelim ki birbirinden çok ayrı olan iki çağ arasında kesin bir karşılaştırma söz konusu olamaz burada. Bununla beraber, XVII. yüzyılda Ortodoks Rusya'nın toplum hayatında bildiğimiz bazı özelliklerle, XX. yüzyılın başlarındaki Müslüman Türkiye'nin toplum hayatında gördüğümüz bazı özelliklerin birbirine acayip diyeceğimiz bir biçimde benzediklerini yadsıyamayız. Bu iki çağda, her iki ülkede yenilik kafasını temsil eden kişilerin ikisinin de, kurulu düzene, boş inanlara, kadere karşı koyduğunu düşünürsek, bu benzerliğin daha da açık bir biçim aldığını görürüz.

Rusya tarihi üzerine yazılmış herhangi bir kitabı okuyun. XVII. yüzyılda, Raspoutine'in ataları olan kâhinlerden ilham alan Moskof'ların çoğunun bütün yeniliklere, en yerinde reformlara bile karşı koyduklarını görürsünüz. İncilde bir söz vardır: "Organlarından biri bir suç işlerse onu kes kopar, kendinden uzaklara at." İşte bu söze, olduğu gibi uyup kendilerini iğdiş edenlerin sayısı milyonları aşmaktaydı. Mezheplerin sayısını ise Tanrı bilir. Büyük Petro sakalını tıraş etmek, tütün içmek, Avrupalı'lar gibi giyinmek ister. Bir ulusu harekete getirmek isteyen bir kahraman olduğu halde, keşişler onun deccal olduğunu ilân ederler. Bununla beraber Çar, düşmanlarına şiddetle karşı koyar. Bilim, hukuk, tarım, endüstri üzerine yazılmış kitapları Rusça'ya çevirttirir. Bütün Rus kanunlarını Avrupa'dan örnek alarak yeniler. Moskova'da erkeklerin Asyalılar gibi entari giymelerini yasak eder, dostlarına kendisi gibi tıraş olmalarını buyurur, takvimi değiştirir; o zamana değin kullanılan harflerin ye-

rine başka harfler koyar. Bir patrik bu yeniliklere karşı gelmek isteyince Petro manastırların kasalarına el koyar, kilise okullarındaki din eğitimine başka bir yön verir. Derken boyarlar baş kaldırır; onları da ezmekten geri kalmaz. Yüksek sınıfa mensup kadınlar hareme kapatılmış durumdadırlar; bunu da yasak eder. Anneler babalar çocuklarını, kendilerine danışmadan evlendirirler; bu usulü de yasak eder ve Avrupalılar gibi nişan törenleri yapılmasını buyurur. Dostlarıyla nazırlarını kendisi gibi dans öğrenmeye zorlar. Sözün kısası genç Çar, ülkesini felce uğratan vahşilikle cahilliği yok edip, ona sağduyuyla akıl oksijenini zorla teneffüs ettirir ve onu yepyeni bir toplum hayatına kavuşturur.

Şimdi de Mustafa Kemal'in, çökmek üzereyken kurtarmaya çalıştığı Türkiye'ye bir göz atın. Ulusun büyük çoğunluğu, en ilkel ve en geri bölümü, eski ve köhne alışkanlıklarından vazgeçmeye bir türlü karar veremez; bunlardan ötürü de her çeşit uygarlık ilkesine kafa tutar, ilerleme teşebbüslerinin hepsini yıkmaya çalışır. Halifeliğin kaldırılması, şapkanın kabulü sırasında gördüğümüz gibi ay geçmez ki şeyhler, imamlar, dervişler, Batı uygarlığına yönelen herhangi bir teşebbüse karşı baş kaldırmasınlar. Modern bilimlerin olumlu görüşünü reddettikleri için, XX. yüzyılın başında hâlâ gelişmekte olan kendi inançlarından hiçbirini değiştirmek istemezler; hatta boş inançların en kötüsü olan sihirle büyüye bile bir son vermekten kaçınırlar. Bütün bu kişiler, Türkiye'yi, modern ve rasyonel bir temel üzerine oturtmak isteyen Mustafa Kemal'in amansız düşmanı kesilirler. Batılılar gibi giyindiği için, askerlerin başlığına bir güneşlik koydurduğu için, sivillere şapka giydirdiği için, bin üç yüz yıllık bir kanun anlayışını düzelttiği için, herkesin medenî durumunu tesbit ettiği için, evliliği karşılıklı bir anlaşma konusu haline koyduğu için, boşanma işine bir düzen verdiği için, çok evlilik kurumunu yıkmak suretiyle harem hayatını ortadan kaldırdığı için, kadınların erkeklerle bir arada yaşamalarına müsaade ettiği için, Arap harflerinin yerine Latin harflerini kabul ettiği için, Kur'anı Türk-

çeye çevirttirdiği için, metre sistemiyle Avrupa takvimini ülkeye soktuğu için, mal mülk taksimini modern usullere göre düzenlediği, bir kadastro müdürlüğü kurduğu için, derebeyliğin son kalıntılarını ortadan kaldırdığı için, nihayet vatanını hareketsizlikten ve cansızlıktan kurtardığı için Mustafa Kemal'e bütün bu kişiler karşı koyarlar. Çünkü ona karşı koyan bu mumyalaşmış Türkiye'nin gözünde bütün bu değişiklikler insanı kahreden şeylerdir.

Büyük Petro gibi Mustafa Kemal de kendini böylece, kısmen cahilliğin, kısmen de dinsel yobazlığın esiri olan bir toplumun ortasında buldu ve bu toplumu Batıdan aldığı düşünülere göre yavaş yavaş ıslah etti. Modern Rusya'nın gerçek kurucusu olan Çar gibi o da, doğmayı akıldan, dini politikadan, dünya ile ilgili olanı ahretle ilgili olandan, ruhu lafızdan ayırdı. Onun gibi o da ülkesindeki kurumlara, alışkanlıklarla geleneklere, her çeşit dinsel anlayışın dışında yeni ve makul bir biçim vermeye çalıştı. Büyük Petro sayesinde Rusya, düzensiz ve vahşi bir Asya devleti olmaktan kurtulmuş, gerçek uygarlığın gerektirdiği bütün organları benliğinde toplayan modern bir devlet halini almıştır. Mustafa Kemal sayesinde de yeni Türkiye, elini kolunu hareketsiz bırakan dinsel bağlardan ilk kez olmak üzere kurtulmuş ve bir Avrupa devleti olarak karşımıza çıkmıştır.

Türkiye şu son yıllarda tarihinin en önemli çağını yaşadı. Bütün dünya onun çökmek üzere olduğunu sanırken, o insanüstü bir çabayla birdenbire yerinden kalkıp yürümeye başladı. Bu olay öylesine beklenmedik bir olaydı ki, inanın bana, gelecek kuşakların çoğunun dikkatini üzerine çekecek; çünkü Türkü silkinip kıpırdayamayan bir varlık olarak görenlerin sanılarını altüst etti bu olay. Ülkede yapılan değişiklikler, öyle, yalnız biçim bakımından yapılmış şeyler değil; yıkılan yalnız padişahlık ve halifelik değil, o köhne Doğu baştan başa.

Nasıl bir sonuç çıkaracağız bütün bunlardan? Yani Türkiye'nin geleceği ne olacak? Her şeyden önce şunu söyleyelim ki

Türkiye'nin dirilmesi yalnız bir kişinin eseri olmuştur. Eğer Mustafa Kemal ortaya çıkmasaydı, kurmay heyetindeki çok değerli subaylarla Avrupalılaşmış aydınlardan güç bulmasaydı, bugün Türkiye hiç kuşkusuz her zamankinden daha çok yıpranmış, çökmüş olurdu. Bununla birlikte Mustafa Kemal'in yaptıkları henüz bitmiş sayılmaz. Bugüne kadar o, Türkiye'nin içinde yoğrulduğu tevekkülü yıkmış, yerine yepyeni bir ülkü getirmiştir. Şu birkaç yıl içinde yok olursa eseri de kendisiyle beraber yok olabilir. Tanınmış milletvekillerinden biri bana: "Cumhuriyetimiz henüz emzikte, diyordu, Mustafa Kemal'in görevi de süt ninelik etmekten başka bir şey değil." Şu halde Türkiye'nin geleceği. bir insanın yaşamasına bağlı. Bunun içindir ki herkes, hatta düşmanları bile, salt ülkenin yararı için onun daha uzun zaman yaşamasını temenni etmektedir. Yorgun düşer, zamanından önce ölürse, getirdiği yenilikler yerleşmeye vakit bulamadan yok olacak diye korkuyor herkes.

Türkiye'nin geleceği bir de barış'a bağlı. 1910'dan 1922'ye değin birbiri arkası sıra girdiği savaşlar, ülkeyi öylesine fakir düşürmüş ki yeni bir silâhlı çatışma kesin olarak yıkılmasına sebep olabilir. Ankara'daki hükümette bulunan kurmay subaylar bunu çok iyi biliyorlar. Ellerindeki gücün değerini iyicene bilerek ülkenin geleceğine yöneltiyorlar. Seçtikleri politika, korunma politikasıdır. Mustafa Kemal'in yönetimi sayesinde Türkiye umulmadık bir şeyi gerçekleştirmiş, bağımsızlığını kazanmıştır. Kanı bahasına elde ettiği bu mirası, küçük de olsa herhangi bir tehlikeye atmaktan kaçınmaktadır. Şu halde barışçı bir ülkedir diyebiliriz onun için.

(Mustafa Kemal ou l'Orient en Marche; Mustafa Kemal ya da Yürüyen Doğu adlı eserden. Paris 1929)

Çeviren: Fehmi Baldaş

(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

BÜTÜN DEVİRLERİN EN BÜYÜK ADAMI

K.S. Chantitch
(Fransa)

O'nu, bütün devirlerin en büyük adamlarından biri sayarım.

Türkiye'yi tamamen ümitsiz, eli kolu bağlı müttefiklere teslim edilmiş bir durumda ele aldı. 1920 ilkbaharında İngiliz gözlemcilerini aldatarak Anadolu'ya ayak bastıktan sonra, içerde, düşünülebilecek her şeyi aşan çok büyük bir işe girişti: Bir ordu meydana getirdi ve bu ordu henüz çekirdek halinde bulunmasına, birçok eksikleri olmasına rağmen, hayranlığa değer bir vatanperverlik duygusu sayesinde, ölçüsüz kuvvetlerle, 130.000 kişilik çok modern bir şekilde donatılmış Yunan ordusunu parlak bir zaferle yendi. Bu zafer 1922 Eylül'ünde oldu.

İşte bu andan itibaren eski düşmanlarına ağır basmaya başladığı için kendisini önemsemek zorunda kaldılar.

Başdöndürücü bir yenilik serisiyle ülkenin bütün kuruluşlarını hemen tamamen yeniden düzenlemeye başladı: Medenî Kanun görevini yapan Mecelle kaldırıldı, Avrupa'nınkilere benzer modern kanunlar çıkarıldı. Çok kadınla evlilik yasaklandı. Kadının eşitliği tanındı. Milli eğitimde büyük değişikliklerle okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı %30 oranında azaldı. Hiçbir zaman şaşmayan denk bütçe yapıldı! Avrupa harfleri kabul edildi. Dışardan borç istemek yerine, gereken ödeneği devlet gelirlerinden karşılanmak suretiyle, bir örnek olarak demiryolu teşkilâtı geliştirildi. Bütün yabancı ortaklıklarına ait yetkiler satın alındı

ve her anda hayırlı etkileri çarçabuk kendini gösteren modern bir idare kuruldu...

Atatürk, orta boylu, fakat yeter derecede otoriter ve son derece etkili bakışı olan bir adamdı. İtibarı, sınırsız otoritesi, partisinde ve hükümetinde tartışılmaz olmasına rağmen kendisiyle konuşmak kolaydı. Çoğu diktatörlerin aksine, söylemek kadar dinlemeyi de severdi. Mussolini'nin dünya sahnesine girişinden beş, Hitler'in iktidara gelmesinden on yıl önce O, adeta yolunu aşmış otoritenin neler yapabileceğini göstermişti. O, aynı zamanda İtalya Hükûmeti'nin de dayandığı "tek parti" görüşünün kurucusudur.

Çok zeki, çok anlayışlı bir insan olan Atatürk, karşısındakinin sözlerine önem verdiğini belli eder; bununla beraber, milletlerarası olaylardan faydalanmada ve bilhassa İskenderun Sancağı konusunda ve iki yıl önce Boğazlar konusunda Türkiye'nin çıkarlarını kabul ettirmek söz konusu olduğu zaman dikkate değer ustalık gösterdi.

Kendisine kolayca yaklaşılırdı. Özel olarak 29 Ekim Bayramı dolayısıyla yapılan kabullerden sonra herkesle konuşmaktan çekinmezdi.

Israrla tekrar ediyorum: Atatürk, çok büyük bir adamdır; bir siyaset dehâsıdır. O, ülkesine en büyük hizmetlerde bulundu. Önceleri Türkler hakkında düşünülen bütün alaycı fikirlerin yanlış olduğunu gösterdi. Eskiden Türk, uyuşuk, patta tembel sanılırdı. O, yabancıları temizlemekle Türkleri, siyasî ve teknik olgunluk içinde bütün mevkilere yükselerek başkaları gibi her işi yapabileceklerini ispata zorladı.

Şüphesiz Hükûmeti kendisini izliyordu; yalnız O'nun iradesinin ifadesi gibi görünüyordu. Çünkü O'nun iradesi daima haklı çıkmıştır. Çünkü ilham etmiş olduğu adeta körü körüne güven, eşsiz bir kişiliğin çok büyük özellikleriyle haklı kılınmıştır.

Otoritenin, özellikle çalışmanın başlangıcında henüz geri bulunan bir millete, ne olması gerektiği hakkında tam ölçüye en yüksek derecesinde sahipti.Her alanda eşitliğin eşsiz değerine ve ülkesinin faydaları konusunda en doğru duygulara sahipti.

Başlangıçta Mustafa Kemal'in amacı, Türkiye'yi düşmanlardan kurtarmaktı. Şimdi, bunu başardıktan sonra ise, ülkesini, milletçe yapılacak bir yenileşme hareketiyle normal yoluna koymaktır. O, sadece milletinin iyiliği ve ülkesinin geleceği için çalışmaktadır. Tüm yaşantısını ülkesi için sürekli bir mücadeleyle geçirmiştir. O'nun, eşi bulunmayan saygınlığının ve Türk milleti üzerindeki büyüleyici otoritesinin açıklanmasını burada aramak gerekir.

Mustafa Kemal, yorulmak bilmeyen çalışkan bir insandır. Çünkü "muzaffer" anlamına gelen Gazi ünvanı verilen bir insan için, dinlenmek diye bir şey sözkonusu olamaz. Mustafa Kemal gibi üstün nitelikli bir insanın gerçekleştirdiği işlerin tümünü açıklamak oldukça zordur.

Mustafa Kemal bize, sürekli faal olan güçlü bir insan portresi çizmektedir. Bu güç de sadece gerçeklere dayanmaktadır. O, her şeyden önce gerçekçidir; aydın görüşlü, bilimsel düşünceli bir hareket adamıdır.

(Paris, 1929)

Çeviren: Aydın Karaahmedoğlu

(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

YÜZYILIN EN BÜYÜK İNSANI

Th. Martinescu-Asau

(Romanya)

O'nun hayatı? Devamlı bir mücadele, sınırsız bir mücadele... Sarsılmaz bir irade...

Akşamların sessiz kızıllığında, Boğaz'ın kıyılarından denizin enginini seyrederek Kemal, bir zamanlar Avrupa'yı fetheden vezirlerin gölgelerinin dolaştığını görüyordu. O zaman: "Hayır! Kuvvetli ırk ölemez, zira o ölürse onun tabutunu toprak aslâ taşıyamayacaktır." Kararını verir ve kederli anlarında tek yol göstericisi olan vatan için ihtiraslı aşkından başka bir şey duymaz.

Türkiye'nin kaderini çizmek için, âsiler gibi toplanan genç vatanseverlerin çehrelerini olgunlaştıran, gaz lâmbalarıyla aydınlatılmış karanlık ve uzun bir salonda, genç ve ateşli Kemal, en gürültülü ağızları bile susturan kuvvetli bir hitabetle istek ve inançlarını bildiriyordu. İşte bu toplantıdan sonra önemli bir kuvvet olarak ortaya çıkan Kemalist direnci idare eden Mustafa Kemal, teşkilâtçı olduğu kadar hünerli bir hız vericidir de... Avrupa'nın büyük siyaset adamlarının sırasına giren, kitleleri anlamaktaki büyük zekâsıyla Kemal, hareketin zayıf ruhlarını heyecanlandırmasını ve harekete getirmesini bilen bir kimseydi. Bu hız ile Mustafa Kemal, sayısız başarılar elde etti ve 11 Ekim 1922 Mudanya Anlaşması ile ilk olarak, büyük Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, Anadolu bozkırlarında o zamana kadar uyuklayan gürbüz Türk Milleti'nin, Kemal'in pey-

gamberce sesiyle uyandığı ve yeniden yaşamak için tarihî hakkını istediği görüldü. Böylece Türkiye, ağır ölüm nekahat devresinden hayata yeniden döndü ve Gazi'sini, Mustafa Kemal'i selâmladı. Doğu meselelerinin cahil, ilim kulüplerinde bol sözlü cümlelerle hazırlanmış, milletlerin ruhî prensiplerine bağlı Avrupa, sert adımlarla yürüyen bu değişmeye kulak vermedi. Avrupa, Türkiye'nin en yüksek manevî gücü Sultan'a inanıyordu. Safsataların, gericiliğin, değişmez geleneklerin diyarı Türkiye'nin bir ruha bürünebileceğini, Avrupa nasıl düşünebilirdi? Kitle psikolojisinin verdiği bütün bilgilere aykırı bir şeydi.

Fakat Türkiye, devrimcisi Kemal ile beraber, Etnoloji biliminin değişmez olarak kabul ettiği her şeyi yıktı ve parçaladı. Ve Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisi'nde verdiği 1 Kasım 1922 tarihli nutku ile Kemal, Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'ni kurdu; Sevr Antlaşmasını yırtıp attı.

24 Temmuz 1923'te Kemal, yeni diplomatik bir zafer daha kazandı: Lozan'da, şaşkın Avrupa diplomasisinin ve İngiltere'nin oyunundan faydalanarak Türk Milleti'nin ölmez haklarını kabul ettirdi.

Gerçekçi olan Kemal, yeni Türkiye'nin tam yerleşmesine kadar, demir bir elin ve kendisinin bile, yaptığı bir kanunun sınırlandırılmasını göze almayan dikkatli bir önderin idaresi gerektiğini anlar. Sözün etkisini bilerek, ilân edilen bir yenilikten önce, sık sık nutuklar verir. En heyecan verici cümlelerle düşüncelerinin ifadesi, fikir çağrışımlarındaki çabukluk ve samimi tasarılarının hayret veren inceliği, yeni Muhammed'in, Mustafa Kemal'in, bütün yeni tekliflerini bir iman gibi kabul eden bütün bir kitleyi büyülerdi. Bu büyüleyici kuvvet, kitleyi dondurur ve her türlü isyan, karşı koyma hareketi kendiliğinden yok olurdu.

Mavi gözleri, sarı kaşları, kemikli yüzüyle Kemal'in, Türk'e mahsus hatları, ırkını ifade eder ve her zaman mevcut bütün Türkiye'ye hâkim olan ruhu, millî benlik ile birleşirdi. Her yerde

bulunan fotoğraflarını, resimlerini Türk köylüsü, bir uğur gibi cebinde veya boynunda taşımaktadır. Türk Milleti'nin O'na gösterdiği büyük sevgi inanılmayacak devrimlerini mümkün kılmıştır.

Kemal'de, şeflerin sert fenalığından iz yoktur; Boğaz'ın dalgalarına vuran gurubun rengini andıran koyu mavi gözlerinde sert, fakat tatlı bir bakış vardır. Size baktığı zaman, yüce bir kimsenin söz ve tavır yapmacıklarına meydan verdirmeyen bir psikoloğun karşısında olduğunuzu sanırsınız. O, devamlı çırpınan bir kuvvet, ancak gerçek alanında çalışan büyük bir zekâdır.

Milleti üzerinde bu kadar etkili bir kimse görülmemiştir.

Kemal için, yüzyılımızın en büyük insanı dersek abartmaz, ancak tarafsız bir gözlemde bulunmuş oluruz. Kemal, devrimcilerin en büyüğüdür. O, bir ırkın, yüz yıllık yolunu kendi görüşlerine göre düzenleyebilen insandır. Acaba, "Artık tabiat sıçramalar yapmaz." diyebilir miyiz? Ölmek istemeyen bir milletin bu heyecanlı destanı, herhalde o sözün aksini gösteren örneklerle doludur.

(Lenin, Mussolini, Mustafa Kemal 1930)
(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

MUSTAFA KEMAL'İN İSTEDİĞİ

H.C. Armstrong
(İngiltere)

Kemal, kendi yaptıklarını nasıl değerlendirmişti? Ve çağdaş dünya Atatürk'ün tarihsel rolünü nasıl değerlendirmektedir?

Çağımızda Ortadoğu'nun en başarılı lideri olan Mustafa Kemal, kendisini başarılı biri olarak görmemekteydi. Onu zamansız ölümüne sürükleyen pervasız yaşamı, belki de onun kendine yönelik kişisel hoşnutsuzluğunun bir ifadesiydi. Kendi tarihsel rolünün ve adının, bütün dünyada ünlenmiş olduğu gerçeğinin farkında mıydı? Bu gerçeklere tümüyle vakıf, alçakgönüllü biri değildi. Ancak, aynı zamanda Cumhuriyet Türkiye'sinin küçük bir ülke olduğunun ve kendisinin devler çağında yaşamadığı gerçeğinin de farkındaydı. Büyük İskender, Jul Sezar ve Napolyon'un dünya imparatorlukları çağında yaşamış olsaydı, böylesine düş kırıklığına kapılmazdı. Çağdaş Türkiye'yi yarattığı ve başka hiç kimsenin Ortadoğu'da böylesine kalıcı bir büyü yaratamayacağı bir gerçek olmakla birlikte, o gerçek görevinin büyük imparatorluklar kurmak ve dünyayı dönüşüme uğratmak olduğunu hissediyordu. Ona, başarılı olamadığını düşündüren, yine kendisinin olağanüstü yükseklikteki standartlarıydı.

Ve onun hakkında dünyanın düşüncesi nedir? Tarih onun Türkiye'nin gizli gücünü ortaya çıkartmış olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca, onun hipnotik güce sahip ve korkusuz, olağandışı ve çok büyük bir adam, melekle şeytanın bir karışımı olduğunu

da biliyordu. Dünya sahnesinde görüldüğü zaman, Ortadoğu'da yalnızca bir hanedan vardı ve o, bir ulusa –Türkiye'ye- ihtiyaç duymuştu. Doğuyu incelemiş ve gördüklerinden hoşlanmamıştı: Geçmişin batağına saplanmış ülkeler, geçmişe ilişkin boş hülyalar, bedenin ve zihnin rahatsızlıklarıyla çürümüş hasta ve tembel bir dünya.

Ardından Batıyı incelemiş ve bundan da çok hoşlanmamıştı. Gene de halkın daha çok yemek yiyeceği, okula ve ilaca sahip olduğu ve daha uzun yaşadığı ve daha güçlü olduğu için, Batı daha uygun bir tercih olarak kabul edilebilirdi. Mustafa Kemal, zayıf bireylerden güçlü bir ulus yaratılamayacağını ve bir ulusun hastalık, cehalet ve yoksullukla boğuştuğu sürece güçlü olmayacağını biliyordu.

Mustafa Kemal'in Batıda özellikle sevmediği nokta, uluslararasında yarattığı vahşi rekabetti. Bu rekabet bir ulusu diğer ulusların zararına olarak, mümkün olanın sınırlarına hatta sınırın ötesine sevk ediyordu. O, Türkiye'sinin yok edici olmasını değil, yaratıcı olmasını istiyordu. Batının en büyük uluslarının bile, kendilerini diğer uluslardan üstün –hem de çok üstün- gördükleri için, kendi acılarından daima soylu olan amaçlarla da olsa, sık sık yok ediciliğe yöneldiklerini görmüştü.

Türkiye'nin başkalarından daha iyi olmasını değil, kendi çapında -daha ötesinde değil- iyi olmasını istiyordu. Osmanlı İmparatorluğu dünyayı ele geçirmek peşine düşüp, güvenliğini benimsediği son çareye bağlayarak devamlı daha ileri gitmiş ve bundan sonra yine güvenliğini güvenceye almak için ilerlemeye devam etmek zorunda kalmıştı. Padişahın egemenliğine ne olduğunu görmüştü ve o, ülkesi için, Türklerin yaşadığı Türkiye'nin güven içinde ve müreffeh olmasından başka hiçbir şey istememişti. (1930)

Çeviren: Gül Çağalı Güven

(Bozkurt, İst. 2005)

DİRİLEN TÜRKİYE

Claude Farrére
(Fransa)

Tarihte bu insan gibi, vatanını kurtaran, daha doğrusu dirilten büyük insanlar vardır. Böyle korkunç bir serüvene atılmak bile, çoğu zaman, kişinin ölümsüzlüğe ulaşması için yeter: Vercingétorix bunun en güzel örneğidir. -Galya'lı kahraman gibi Türk kahramanı da, tam her şeyin bittiği sanıldığı anda ortaya çıktı. Böylece, bütün meseleler yeniden masanın üstüne kondu. Ben bile Sèvres'den sonra Türkiye'nin öldüğünü sanmıştım. Ama Türkiye yaşıyor; hem, Mustafa Kemal başına geçeli beri öylesine canlı yaşıyor ki, bir Lloyd George'un bütün çabaları, bütün imkânları sağduyuya meydan okuyan bu şeditle yaşama isteğinin karşısında erimekten başka bir şey yapamıyor... Kişi, bir ölünün, tıpkı Lazare gibi tabutunun kapağını atıp yürüdüğünü görseydi bundan daha çok şaşmazdı doğrusu.

Türkiye'ye, ölüler arasından kalkıp yürümesini buyuran insan işte karşımda duruyor. Kendimi kaptırmaktan alamadığım bir heyecanla bakıyorum ona. Görünüş, bir kere daha aldatmıyor insanı. İşçi yaptığı işe benziyor. Uzun ve sert bir yüz, -düşünceyi belirten derin çizgilerin yer ettiği geniş bir alın; enerji dolu bir çene; iki buzul gibi mavi gözler; -işte göze çarpan ilk şeyler bunlar. Aşırı derecede bir soğukkanlılık; hiçbir kuvvetin bükemediği bir irade; ve nihayet, bıkmak usanmak nedir bilmeyen bir dikkat ve düşünme kabiliyeti; işte, son derece hareketsiz olduğu için âdeta göz kamaştıran yüzün açığa vurduğu özellikler. Böyle bir yüzün hiç gülmediğini, hiç gülmeyeceğini sanır insan. Ama durun; gülümseme birden bire belirir bu yüzde; ve öylesine yumuşak, öylesine tatlı bir ifadesi vardır ki bu gülümse-

menin, insanı âdeta şaşırtır. Yaşını da kestiremezsiniz onun. Mustafa Kemal Paşa'nın kırk bir yaşında olduğunu söylemişlerdi bana. Ben kendi hesabıma otuzla elli arasında bocalardım. Yüzdeki çizgiler derin ama bıyıklar kumral; saçlar seyrek ama vücut kıvrak. Mustafa Kemal Paşa, bizim inanamayacağımız ölçüde uykuya karşı koyabiliyormuş; yirmi bir gün süren Sakarya Savaşında, en uzunu beş saat olmak üzere ancak altı gece uyumuş; bütün bunları söylediler bana. Karşıtlıklar ve çelişmeler yuvası: Anadolu'nun birinci insanı böyle bir insan işte.

Oturup konuşuyoruz: Acayibime gidiyor yine: Karşısındakiler konuştuğu zaman bu insan dinlemesini biliyor. Devlet adamlarıyla düşüp kalkanlar size, bunun çok az görülen bir şey olduğunu söylerler. Kendileriyle konuştuğunuz zaman genel olarak kehanetlerine inanmış olan Devlet adamları sizi dinlemezler, söyleyeceğinizi sandıkları şeylere cevap hazırlamaya çalışırlar. Bunun içindir ki Devlet adamları öteden beri hem uz dilli hem beklenmedik cevaplar verirler bize; biraz da abuk sabuk olur bu cevaplar. Mustafa Kemal Paşa ise, adlarını hiç çekinmeden söyleyebileceğim bunca Devlet adamının tersine, çok dinler, uzun zaman düşünür ve çok az cevap verir...

... ama Şefe -Mareşala ya da Gazi Mustafa Kemal'e- hitap etmeye görün; o zaman, saygıdan daha üstün bir şeyle, âdeta tapma ile, bir çeşit taassupla, inançla karşılaşırsınız. Bütün gözler ateşlenir, bütün yüzler aydınlanır. Napolyon ordusundaki ihtiyar askerler İmparatorun karşısında herhalde böyle bir tavır takınırlardı.

Hiçbir yerde, hatta bizde bile, 1914'ten 1918'e kadar askerlerin şeflerine bu derece dinsel bir saygı gösterdiklerkini görmedim. (1930)

"Turquie ressuscitée (Dirilen Türkiye)" adlı kitabından
Çeviren: Fehmi Baldaş
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

BATI IŞIĞINA DOĞRU

Nelia Pavlova
(Fransa)

Sonsuz etki ve saygınlığına denk bir karşı gücü dize getirmiş olan Mustafa Kemal, en büyük bir devrimi gerçekleştirmeyi düşünmektedir; tüm eskimiş yasaları, tüm köhnemiş gelenekleri süpürüp götürecek bir devrimi. Halkını Batı ışığına doğru götürmek istiyor O. İstiyor ki, bir şahlanışta İslam dünyası da 1789 devrimi gibi bir devrim yapsın. Bunun içindir ki sultanlığı, halifeliği ortadan kaldırıyor, ardından demokrat ve laik cumhuriyeti ilân ediyor.

Büyük bir direşkenlik ve ileriyi görüşle, devrimler ve ülkesini yeniden kurma işinin ardından koşuyor; yüreğinde ülkesinin ateşli sevgisi, ulusal inancıyla o durmadan esinlendiği insanlık tutkusunu uzlaştırmaya çalışıyor varlığında O.

Hiç gevşeklik tanımayan bir yüreklilik ve kahramanlara özgü birtakım erdemler taşımayı gerektirmez mi böylesi bir yapıt? Kim yadsıyabilir bunun böyle olduğunu?

Bu yapıt, tüm köhnemiş önyargıları tedirgin ediyor kuşkusuz, ama tahmin edilemeyecek kadar çok da iyi yanlar taşıyor içinde...

... Mustafa Kemal'in tek bir düşüncesi vardır, dünya barışını sağlamaktır bu da; bunun için de, kesin sınırlarını öz elleriyle çizmiş olduğu kendi ülkesinin dirliğini sağlamaya çalışır her şey-

den önce. Bunun ötesinde herhangi bir tutkuyu kendisi beslemediği gibi hiçbir zaman körüklememiştir de.

... "İnsan ancak karakteriyle büyük olabilir" demişti Volter; kişi oğullarının evrenselliği gözönünde tutulduğunda, sanırım ki haklıydı da. Ama bu özdeyişten Gazi Mustafa Kemal lehine bir ayrıklama yapılabilir. Yalnız karakteriyle değil aynı zamanda yüreğiyle de halkının gönlünü kazanıp bu denli büyük olabilmiştir O.

Mustafa Kemal'in itişiyle, Latin harfleriyle okuma yazma öğrenmekte olan bir halka tanık olmaktayız bugün. Dirilip yeniden canlanmış bir ulus, ateşli bir çalışma ve ilerleme yelinin önünde sürüklenip gitmektedir. Avrupalıların büyük şaşkınlığı önünde, yepyeni bir kent kurulup ortaya çıktı. Yüksek Anadolu yaylaları, bir işçi ve mühendisler ordusunun saldırısına uğramıştır; bunlar topraklarını alt üst etmekte, yüzünü bütün bütün değiştirmektedirler bu yaylaların. Sıtmanın kol gezdiği bataklıklar, büyük bir kurutma çalışması sonucunda, yeşil sağlıklı ve mutlu bir evrene dönüşmektedir git gide.

Demokrat ruhlu, özgürlüğe tutkun ve her türlü diktatörlüğün yeminli düşmanı olan biz Gazi Mustafa Kemal'e vurulmak istenen "diktatör" damgasını hiç ama hiç kabul etmiyoruz. Diktatörlük, yalnız zorba bir kişi ya da tek bir partinin sözü geçerliği düşüncesini taşır çünkü.

(Gazi'nin Ülkesinde; Paris 1930)
Çeviren: Tahsin Saraç
(Türk Dili dergisi, Kasım 1967)

MUSTAFA KEMAL'İN YARARLIĞI

Kurt Ziemke
(Almanya)

Mustafa Kemal'in eşsizliği, Türkiye'nin özel durumunu doğru anlayıp onu kurtarmak için işe başlamasıdır. Bu sırada yurdu, yenilginin büyüklüğünü bile düşünmeden kurtarıp, kaçınılmaz kurbanlarını vermeye karar verdi. Onun çabası, yenilgiyi yeniden bir utkuya çevirmek ya da savaşa başlamakla "Sonucu olmayan" bir amaca varmak değildi; O, bunu elde edemeyeceğini biliyordu, bugün de gene, bunu elde etmediğini bilir. Onun istediği, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması pahasına da olsa, Türk milletinin dayanabileceği, özgürlük ve bağımsızlık için gelişmeye yeter ölçüde toprak bırakan, haklı bir barıştı. Kemal için sözkonusu olan Padişahlık ve Halifelik, İslamiyet ve Osmanlı İmparatorluğu değil, yalnız ve yalnız Türklerin bağımsızlığı idi.

Bugünün Kemalistleri, Jön Türkler Komitesinin üyelerini nerede ise hiçe saydılar; öyle ki, sanki bugünkü akım Jön Türk akımının tam tersine yapılmış gibi görünüyordu. Durum hiç de böyle değildir. Aslında Kemalistlerin programı Jön Türklerinkinin süreğidir; ancak bu, bir yanda kesin askerî yenilgi, öte yanda da hep yön değiştiren Sovyet politikası gibi çeşitli koşullara uygulanmıştır; yalnız daha anlayışlı ve daha başarılı. İttihatçılık ve Kemalizm aynı nedenden doğmuştur: Osmanlı Hanedanının tutumundan dolayı bağımsızlığını yitirme korkusu karşısında, Türkiyenin korunması. Her iki akım Türkiye'de Türklerin ege-

menliğini, her çeşit bağlantı ve koşullardan kurtulmayı güdüyordu; her ikisi de çıkarı olan yabancı siyasaların karıştığı bir cisim olmaktan uzak, içte ve dışta bağımsız olan bir Türkiye istiyorlardı. Jön Türklerin programının uygulanması, tarihi yapısında halkı çeşitli olan Osmanlı İmparatorluk temelinin korunmasına dayanıyordu. Savaşın yenilgisi topraklarının çokça olduğunu kanıtladı. Kemal, Arap topraklarından vazgeçerek Anadolu ve Trakya'daki asıl Türk topraklarıyla yetinmekle temeli küçülttü. Böylece Türk öğelerinin salt egemenliğinin sağlamlaşması ve Türkleşmesi, Ermeni, Rum daha sonra Kürtler gibi başka ırklara karşı, Jön Türklere öz yöntemlerle amansızca uygulanmakla sağlandı. Yurt dışındaki bütün Türk boylarını Osmanlı idaresi altına almak (Pantürkizm) ve Doğunun Müslüman bölgelerinde Türk egemenliği (Panislamizm) gibi halk gücünün başaramayacağı işlerin hepsini birden yapmak istemeleri, Jön Türklerin yanıldıkları nokta idi. Oysa Kemal, programında ilk ulaşabileceği ereğiyle yetindi: Türklük gücünün var olan sınırlar içinde arttırılması. Bundan dolayı O genişletici ve İmparatorluk kurucu amaçlar gütmüyordu. Panislamizm ve Panturanizm ülküler ona bozucu görünüyordu; bunlar güçsüz kalmış Türk halkına ödevi olmayan görevler yüklüyordu.

(Die neue Türkei, politische Entwicklung 1914-1929 adlı eserden Berlin 1930)

Çeviren: Mihin Eren

(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

MUSTAFA KEMAL

René Pinon
(Fransa)

Büyük Savaştan sonra, köklü bir devrime, Türkiye'nin tepeden tırnağa yenileştirilmesi işine girişti Mustafa Kemal; bu yolda yapmaktan çekindiği hiçbir şey olmadı; önce saltanatı, ardından halifeliği kaldırdı; o güçlü istemiyle Osmanlı devletini Avrupalılaştırdı; toplumu layıklaştırdı ve dinsel yasadan ayrı bir tüze kurdu. Şaşırtıcı bir erk ve çok güzel bir ardını bırakmama anlayışıyla yürütülen bu değerli çaba Türk halkını kökünden değiştirebilecek mi? Geleceğe bağlı bir gizdir bu. Zamana ancak, zaman payını hesaba katan yapıtlar dayanır, derler. Bir kişinin ya da birkaç kişinin istemi, bilisiz yığınlara kendini kabul ettirebilir yine de; başlangıçta yüzeyde kalan değişiklikler, sonradan toplum hamuruna işleyip onu yükseltebilir. Mustafa Kemal'in eseri, bir ulusu değiştirmek, onu gençleştirmek, aydınlığa kavuşturmak ve örgütlendirmek yolunda şimdiye dek yapmaya pek yürek bulunamamış, usa en şaşkınlık verici girişimlerden biri olmuştur. Yasaların bağışladığı tüm haklara saygı gösterir, cumhuriyet uyruğundaki bütün yurttaşlara eşit bir statü tanırsa, hak ettiği başarıya ulaşmasından başka bir şey dilemez bu yapıt için Avrupa. Ve böylece, Avrupa için şimdiye dek hep sonu gelmez bir karabasan olan Doğu sorunu da etken politika sahnesinden silinip gitmiş olur.

(La Mouche, Histoire de la Turquie.
Paris. 1931. Önsöz s. 7-8.)
Çeviren: Tahsin Saraç
(Türk Dili dergisi, Kasım 1967)

COŞMAKSIZIN HİÇBİR ŞEYDEN SÖZ ETMEZDİ

Henri Beraud
(Fransa)

O'nun, Abdülhamid'e karşı olduğunu biliyoruz. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin oluştuğu Grogno kahvesinin gizli üyelerindendi. Bu çağlarında, gelecek va'd eden genç bir subaydı. İttihat ve Terakki'yi övücü yazılarından dolayı zindana atılmış, hapiste geçen süre içinde, hücresinin küçük penceresinin loş ışığında "Dialogue de Sylia=Silla'nın Konuşmaları"nın hepsini öğrenmişti.

Buradan çıkınca yolculuk başladı. Jön Türkler Harekâtı'ndan sonra, komutan olup özel göreve atandı. 1914'te, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Birinci Dünya Savaşı'na katılmasına karşı çıktı; Almanya'nın bu savaşı kazanacağından hiçbir umudu yoktu. Buna rağmen, bu savaşta yiğitçe ve dürüstçe savaşarak Çanakkale Muharebeleri ile adını duyurdu.

Mütareke yıllarından sonra aktif mücadeleye atıldı. Anadolu'da yeni bir hükûmet ve Kemalist Ordu'yu kurdu. 1922 yılında, Yunan ordusunu denize dökerek ülkesini kurtardı. Başkentinden yoksun bırakılıp Maire, Anjou, Touraine gibi üç bölgeye ayrılmış bir Fransa düşünün: İşte Mustafa Kemal'in ele aldığı Türkiye... Ve sonra Mustafa Kemal'in Lozan Konferansı'nda götürdüğü haritaya bakarak O'nun Gazi ünvanına nasıl yakıştığını siz söyleyin!

29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'i ilân edip aynı gün Cumhurbaşkanı seçildi; bugün tam 46 yaşındadır. Otoriter olduğu kadar saygınlığı da geniştir. Getirdiği yeniliklere karşı çıkanları acımasızca bastırmıştır. Son derece alışkanlıklara bağlı olan

Türkler, herşeye rağmen kasket ve şapkayı giymişler; Batı'nın bazı modern çarelerini uygulayan liderlerinin çok ileri düzeyde olan yeniliklerini kesinlikle desteklemektedirler.

Mustafa Kemal, kendisiyle konuşanları, başını dimdik tutarak bir kelime bile söylemeksizin dinler; zaman zaman da sigarasının külünü, sadece ilk kez O'nda gördüğüm sert ve çevik bir parmak hareketiyle dökerdi.

Kendisiyle ilgilendiğim süre içinde O'nu iyice görebildim. Mustafa Kemal, son derece şık giyinen, orta boylu, sağlam yapılı, sarkışın bir insan olup canlı bir yüze, küçük ellere ve çok iyi gören mavi gözlere sahipti. Hiç yaşlı görünmüyordu. Yakından bakıldığında, alnında, şakaklarında ve yanaklarında, savaşan askerlerin maskelerinde görüldüğü gibi derin ve paralel çizgiler var... İki adım yakın bir uzaklıktan seyredildiğinde narin dudakları, toparlak çenesi, Napolyon'a benzeyen birazcık kuytu göz çevresiyle çehresi, bir delikanlı yüzü görünümündeydi.

Yaveri kendisiyle konuştuğu zaman, Gazi, başıyla "olur" anlamına gelen bir işaret yaptı; sonra, bana dönerek konuşmaya başladı. Türkçe konuşuyordu. Aramızdaki konuşmayı Ruşen Eşref çeviriyordu. Tercümanla anlaşmamız, konuşmamızın hareketli olmasına engel teşkil etmiyordu. Mustafa Kemal, coşmaksızın hiçbir şeyden söz etmezdi. Sesi de yüzü gibi gençti.

Kendisiyle tam altı saat konuştum. Konuşmamızın uzun olması nedeniyle bunun yorgunluğuna kendini kaptıran Gazi, ara sıra konuşmamızı kendi haline bıraktı. Eğer bana soru sorarak yaptığı önceki konuşmamızı bırakıp başka konulara geçmişsek, akıl almaz bir direnççle tekrar bir müddet önce sorduğu soruya dönüyor, bazen çok ciddi bir şekilde, bazen de gülümseyerek benim cevaplarımı bağlıyor, yahut da onları açıyordu. Ustalıklı ve daha çok derin, her zaman düşündürücü görüşlerinin bulunduğu tarihsel konulara değinmeyi severdi. (1933)

Çeviren: Aydın Karaahmedoğlu

(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

BU YÜCE TÜRK

Charles H. Sherril
(ABD Ankara Büyükelçisi)

İçinden büyük insanların çıktığı bir ırk büyük bir ırktır. Zaten bir ırkı incelemenin en iyi yolu bu ırkın meydana getirdiği büyük adamları incelemektir. Türkler bile, bugün dünyanın hiçbir yerinde eşi bulunmayan Mustafa Kemal ayarında güçlü ve büyük bir devlet adamını pek seyrek olarak ortaya çıkarmışlardır. Buna göre Türkiye'yi incelemenin en iyi yolu önce onun devlet başkanını ele almak ve bu Cumhurbaşkanını, kurtarıcıyı, yeniliklerin sebebini, millî kahramanı ve dünya ölçüsündeki devlet adamını çeşitli yönleriyle gözden geçirmektir...

Ankara'da Çankaya tepesine çıktığım ilk gün, 1932 Mayısında, güzel bir bahar günüydü. Büyükelçiliğimizin sivil ve askerî bütün kişileriyle birlikte, devlet başkanı tarafından memlekete yeni gelmiş olan diplomatik misyon başkanları için yapılan kabul törenine gidiyorduk. Sade fakat ağırbaşlı bir tören oldu. Dışarda ulusal marşımız çalınırken şeref kıtası muntazam bir şekilde selâma durdu; içerde ise itimatnamenin takdiminde ve karşılıklı kısa konuşmalarda önce hâkim olan, resmî hava sonradan yürekten gelen bir nezaket ve ilgiye döndü ki bu Washington'da doğmuş olan bir kimseye bizim Beyaz Saray'ın samimi anlarını hatırlatıyordu...

... Gazi'nin insanlar üzerindeki ilk etkisi dikkati çekmektedir. Sırtı ışığa doğru olduğu için, sonradan ayrı ayrı incelemek isteyeceğiniz hatlarını birden göremiyorsunuz. Fakat hemen an-

lıyorsunuz ki karşınızdaki adam sıhhatli, vücudu güçlü, bakışı zeki, cildi berrak olan ve içinde zekâ okunan bir yüzde birbirinden oldukça ayrı duran ifadeli gözlere ve alnına sahip bir kimsedir.

... Bugün Mustafa Kemal kendisini ilk günkünden daha rahat hissediyor, çünkü o şimdi kitaplığındadır. Yaradılışı bakımından okumayı ve incelemeyi seven insanlar kendi kitaplıklarında kendi kitapları arasında bütün güçleri ve büyüklükleri ile görünürler. Bu defa Mustafa Kemal'i aynı zamanda o kadar çok sevdiği haritaları arasında da görüyordum. Fakat bu haritalardan, daha sonraki bölümlerde söz edeceğim. Hatta kitaplığın ve Anadolu ovasına bakan evin bütün ön yüzünü kaplayan odanın duvarlarını boydan boya dolduran kitaplardan da şimdi söz etmeyeceğim. Bu kitap ve haritaları, Türk yazısında yapılan değişiklikten ve yeni Türk tarihinden söz ederken anlatacağım. Yeri gelmişken söyleyeyim ki Mustafa Kemal getirdiği bu yeni yazı ve yeni tarih görüşünü, sevgili memleketini yabancı boyunduruğundan, Osmanlı emperyalizminden ve düşman istilasından kurtarma ve ulusuna özgürlüğünü bağışlama hizmetinden hemen sonra gelen en büyük hizmeti olarak görmektedir...

... Büyük Petro, Saint Petersburg şehrini, Rusya Avrupa'ya açılan bir pencereye sahip olsun diye kurdurmuştu. Fakat çevrede hırsızlar varsa, bu pencereler denize bakıyorsa ve üstelik hırsızların donanmaları da varsa bu pencereler tehlike olur. İstanbul'un deniz kıyısında güzel bir yerde kurulmuş olduğu inkâr edilemez. Avrupa'ya açılabilecek pencerelerin en güzeli olan bu şehir aynı zamanda tehlikeli bir yerdeydi. Avrupalı devlet adamları Türkiye'yi Avrupa'nın "hasta adamı" olarak adlandırıyorlar ve onun mal ve mülküne göz dikmiş bulunuyorlardı. Hem Marmara hem de Boğaziçi'nden esen rüzgârlar bu hasta adam için tatlı gelebilirdi, fakat onun asıl ihtiyacı olan şey insana güç veren dağ havasıydı. Mustafa Kemal bu çok önemli gerçeği kav-

radı ve gerçek Türk ulusunun Osmanlı İmparatorluğu denilen ve çöküntü halinde bulunan Levanten topluluğundan çok farklı olduğunu başından beri bilerek meselenin özüne gitmeyi başardı. Musa peygamber, İsraillilerin Firavun tarafından boyunduruk altında bulundurulan köhnemiş bir merkezden çıkartılıp çölün temizleyici havasına götürülmesi gereğini nasıl kavradıysa, Mustafa Kemal de bu gerçek Türklerin, Osmanlı geleneklerinden ve yüzyılların aşırı lüksle doldurduğu başken İstanbul'dan uzaklaştırılmak ihtiyacında olduğunu hissetti.

Mustafa Kemal bu bakımdan âdeta bir kalb uzmanı olduğunu gösterdi. Bütün dünya İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'nun kalbi olduğunu biliyordu. Mustafa Kemal ise sadece Türk ırkının kalbiyle ilgiliydi ve onu en iyi şekilde nasıl kuvvetlendireceğini ve bu işi nerde yapacağını düşünüyordu. Musa gibi onun da ulusunu saray dalaverelerinin soysuzlaşmış havasından ve Osmanlı boyunduruğundan uzaklaştırması gerekti. Bu da en iyi şekilde onları memleketin kalbinin çarptığı yerlere geri götürmekle başarılabilirdi. Mustafa Kemal ulusunu yüksek bir yere götürecekti, bu da onları Osmanlı başkentinin sinirleri zayıflatıcı etkilerinden ve yabancı donanmaların sürekli gözdağından uzak tutacağı gibi onları yeniden eski hallerine, Asya'dan Akdeniz'e kadar geldikleri zamanlardaki hallerine çevirecekti. Mustafa Kemal Türkiye'nin başkentini kuzey-güney ve doğu-batı kervan yollarının kesiştiği bir yerdeki eski ve merkezî bir şehre, Ankara'ya getirmeye karar verdi.

Bu noktada, bu kitabın Amerikalı yazarı, Türkiye'nin başkentinin memleketin ortasında bir yere taşınması olayının George Washington ile Mustafa Kemal arasında bir benzerlik ortaya çıkardığını düşündüğü için konudan biraz uzaklaşırsa kusuruna bakılmasın Plutarch'ın zamanından beri biyografya yazarları zaman zaman coğrafî mevki, toplumsal çevre, hükümet tarzı ve hatta zaman bakımından ayrılmış bulunan önemli kimselerin

hayatlarını yan yana incelemekten kendilerini alamamışlardır. Mustafa Kemal'i incelemeye başladığım zaman bu büyük Türk'ün yaptıkları ile sadece George Washington'un değil aynı zamanda Musa, Martin Luther ve İngiltere krallarından VIII. Henry'nin yaptığı şeyler arasında büyük benzerlikler buldum. Bu bölümün başında Musa'dan söz etmiş olduğumuz için, Mustafa Kemal ile Washington araksındaki benzerliği ele alalım ve Luther ile İngiltere kralını ise sonraya bırakalım. İlk cumhurbaşkanımız olan General Washington, başkentimizi Philadelphia'dan Washington'a naklettiği gibi Mustafa Kemal de bir liman şehri olan İstanbul'u bir iç şehir olan Ankara ile değiştirdi...

... Mustafa Kemal'in en köklü reformlarından biri, bütün Doğuda ve Afrika içindeki büyük Müslüman toplulukları arasında büyük bir etki yaptığı halde Batıda pek dikkati çekmedi. Bu köklü reformu Batı kavramlarına çevirmenin en iyi yolu Mustafa Kemal'i Müslümanların VIII. Henry'si diye adlandırmak olacaktır. Bu büyük İngiliz kralı gibi Mustafa Kemal de dini devletten, Halifeliği Sultanlıktan ayırdı. Özgürlüğüne kavuşturulan Türk ulusu uğruna bilerek ve isteyerek Halifeliği kaldırdı ve Devlet Başkanı olmayı yeğ sayarak Osmanlı Sultanlarının yüzyıllardan beri sürdürdükleri dünyadaki Müslümanlar üzerindeki egemenliği bir yana attı. Halifeliğin kaldırılması, 3 Mart 1924'te Büyük Millet Meclisi tarafından gerçekleştirildi.

Biz Batılılar kimi zaman İslam dininin ne kadar yayılmış olduğunu unuturuz, aksi halde Türkiye için Halifeliğin kaldırılmasının ne kadar önemli bir fedakarlık olduğunu daha kolay anlardık. Fakat Mustafa Kemal o zaman olduğu gibi şimdi de Türkiye'nin ulusal birliğini ve Türk'lerin yalnız Türk kalmasını istemektedir.

... Böylece VIII. Henry'nin İngiltere için yaptığını Mustafa Kemal Türkiye için yapmış oluyor. Halifeliğe karşı yapılan bu

hareket sadece Türkiye'de Müslümanlığı serbest bırakmakla kalmadı, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyetini yalnız Türkleri ilgilendiren işlerde bile Türk olmayan Müslümanların Türkiye'nin işlerine karışmasına yol açan bir Halifeliğin çoktan yıpranmış ve etkisini kaybetmiş sorumluluklarından kurtardı.

... Şimdi Türkiye'de yapılmış olan başka bir devrime geliyoruz, şimdi de Mustafa Kemal'i Luther ile karşılaştıracağız. Gazi, dini devletten ayırdığı zaman dinin Türkiye'deki siyasal yanını ele almış ve tabii olarak Gazi'yi VIII. Henry ile karşılaştırmıştık. Şimdi Mustafa Kemal'in, ibadette Arapça yerine Türkçeyi getirdiğinden söz edeceğiz, bu da bizi halkın gerçek dinsel hayatına götürecektir.

... Geçen bahislerden birinde Mustafa Kemal'in (VIII. Henry, Mussolini, Fransa Cumhuriyeti veya Birleşik Amerika Devletleri gibi) din ve devlet işlerinin ayrılması gerektiğine inandığı için Halifeliği ve bununla birlikte bulunan dinsel ve siyasal ayrıcalıkları kaldırdığını gördük. Ancak o burada da kalmadı. Halktan bir eliyle aldığını öbür eliyle verdi, Kutsal kitabı, yani Kur'an'ı Türkçeyi çevirterek halkın kolayca okumasını sağladı. Halifelik günlerinde Kur'an'ı okuyup açıklayabilen din adamlarının yerini Kur'an'ı kendi kendine de okuyup anlayabilen halk aldı.

Şimdi Mustafa Kemal ile Martin Luther arasında bir benzetme yapacağız. Ortaçağlarda Avrupa'da bir din reformu yapıldı ve İncil Lâtinceden çeşitli ulusların dillerine çevrildi. Bu da, tabiî olarak, İncil'i okuyabilenlerin sayısını arttırdı. Bu büyük değişiklik rahipler topluluğunun kendi içinden meydana çıkmıştı. Bazı ileriyi gören rahipler halkın İncil'i kendi kendilerine ve kendi çabalarıyla okuyabilmeleri gerektiğini ve başlıca ödevleri, İncil'i âdeta dondurup kalıplaştıran, insanlardan uzaklaştıran ve çok az bilinen bir dili yorumlamaktan ibaret olan din adamlarına bağlı kalmamaları gerektiğini düşünüyorlardı. Martin Luther

ve John Wycliffe gibi kimselerin İncil'i halka açma istekleri yüzünden nelerle karşılaştıklarını biliyoruz. Onlar da İncil'i çevirmekle ne gibi bir tehlikeye kendilerini attıklarını biliyorlardı, fakat gene de bu tehlikeleri göze aldılar ve biz bugün, onları, gösterdikleri bu cesaret yüzünden beğenerek anıyoruz.

Fakat cesaretten söz etmeden önce Kur'an'ın Türkçeye çevrilmesine izin vermekle, Gazi'nin ne kadar büyük toplumsal, siyasal ve dinsel tehlikelere göğüs gerdiğini tam olarak anlayabilmek için insanın Müslüman âleminde bir süre yaşamış olmasını söylemek gerekir. Bu âlemde eski gelenekler çok güçlüdür, Kur'an'ın Arapça metnini ancak ayrıcalı birkaç kişi okuyup anlayabilir ve alışılmış düzenlerin yerine modern bazı düzenlerin konulması düşüncesine karşı büyük bir isteksizlik vardır. Birçok savaşlara girip çıkmış olan bu savaşçının bu tehlikeli adımı artması için büyük cesarete ihtiyacı vardı, nitekim bu adımı tereddüt etmeden attı...

... Elden geldiği kadar sadakatle bu savaşçı ve devlet adamının portresini çizmeye çalıştık. Türkiye'nin okullarında meydana getirilen, savaşlarda güç kazanan ve iç politikada bilinen bu kılıç, sonunda Türklerle Osmanlı geleneği ve çöken bir imparatorluk arasındaki bağı kesip kopardı. Onu Türkiye'nin en doğusundan en batısındaki noktasına kadar izledik. Bu zaman içinde cesareti kırılmış bir ulusun ruhunu büyük bir sabırla yeniden canlandırıp Yunanlı istilâcılara karşı bir vücut halinde birleşip onları memleketten sürüp çıkaracak kadar kuvvetlendirdiğini gördük. Türkiye'nin kalbinde, Ankara yaylasında onu halkla birlikte, halk için halkı yönetirken gördük. Fakat bu da ona yetmedi, halkın hayatını ve âdetlerini etkileyen on bir büyük reformu birbirini izledi. Bunların hepsi de başarı kazandı. Böylece modern yazısı, rakamları, takvimi ve kanunlarıyla Türkiye uluslar topluluğundaki yerini almış bulunuyor. Bu insana hayretler veren Türk, Türkiye'yi bir defa daha ırkı, tarihi ve diliyle övünür

bir hale getirdi ve yüzyıllardan beri olmadığı bir şekilde geleceğinden umutlu kıldı. Yeniden kazanılan bu gururu öyle beğenilmeye değer bir ulusal davranış izledi ki, bugün Türkiye'nin belli başlı dış siyaseti sadece komşularıyla dostça ilişkiler kurmaktan ibaret kalmamakta, aynı zamanda bu komşular arasında da iyi bir anlayış meydana getirmeye çalışmaktadır. Bu son nokta ile ilgili olarak, 1933 yılında Rusya ve onun bütün batı komşuları tarafından Londra'da imzalanan saldırmazlık anlaşması ve bunu izleyen uluslararası saldırganın çok değerli tanımını anabiliriz.

Türkiye'nin hayatı, genel görünüşü, iç ve dış politikasındaki bütün bu kökten değişiklikler olağanüstü ve galip bir askerî önder tarafından gerçekleştirildi. Yakın Doğu barışının en ateşli dostu da zafer kazanmış Gazi Mustafa Kemal'den başka kimse değildir.

(A Year's Embassy to Mustafa Kemal,
New York, London, 1934)
Çeviren: Engin Uzmen
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

YENİ TÜRKİYE

Edouard Herriot
(Fransız Millî Meclisi Başkanı)

21 Ağustos 1933 Pazartesi günü Dolmabahçe Sarayında iki buçuk saat Gazi Mustafa Kemal'in yanında kaldım. Cumhurbaşkanlığı genel yazmanı ile o pek değerli Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey de bizimle birlikteydi. Gazi zamanımızdaki devlet başkanlarının uyduğu bütün tören yöntemlerini biliyordu. Bu eski asker kusursuz bir sivil devlet başkanı olup çıkıvermişti. İnsanın dikkatini çeken Gazi'nin gözleri oluyordu. Bu gözler her şeyi çok iyi görebiliyor, geleceği sezebiliyor. Çelik gibi bakışlar insanı şiş gibi delip geçiyordu. İrice bir burnu ve ince dudakları vardı. Dudaklar ciddileşmek gerektiği zamanlarda hemen kapanıyor, öteki zamanlarda ise hemen çocuksu ve neşeli bir gülümseme ile aralanıyordu. Uzun saçları, ordularını denetleyen ya da ordusunun başında yeniden ele geçirilmiş şehirlere giren genç komutanın fotoğraflarının hafızalarda kalan çizgilerini değiştiriyordu. Bu fotoğraflardan biri Gazi'yi saldırıya geçmiş erlerini izlerken göstermektedir. Padişahca bütün rütbeleri alınan ve üniformasız, ama mutluluk içinde savaşmış olan bu askerin üç kaburga kemiğinin kırıldığını da anlattılar bana. Nedir, bu uzun savaş gecelerinde uyumasını önlemek için işe yaramış. Gazi'nin daha başka fotoğrafları da var. Bunlardan bazıları Selânikteki çevik ve genç subayı; bazıları Trablus'ta çalılar arkasına yarı saklanmış, güneşten ve tozdan kavrulmuş babacan savaşçıyı; bazıları da sözünü bilir, haktanır, kusursuz devlet başkanını or-

taya koyuyor. Gazi konuştuğu vakit hareketleri sertliğe kaçmadan canlı olabiliyor. Oysa, onun gibi bir adamdan ancak sertlik beklenirdi. Gazi'nin iki yüzlülük gibi bir alçaklığa yeteneği olmadığına da inanıyor insan.

İrade gücü, her şeyi yapmadan önce iyice ölçüp biçmek yeteneği, kişisel kanılara yer vermek eğilimi bu asker yüzünde okunabilen çizgilerdir. Gerçeği şu ki, Gazi'de olsun, İsmet Paşa'da olsun askerlik mesleğinden hiçbir iz kalmamıştır. Konuşurken, benim merakımı gidermek için, yaptığı belli başlı işleri bir bir anlattı. Bunlar bir doktordan çok bir cerrahın yaptıklarıdır. Gazi dedi ki: "Halifeliğe son vermek kararını aldığım gece, bunu gün doğmadan yürütme alanına soktum."

Bu iş, bu Halifeliğe ve Padişahlığa son verme işi Gazi'nin en belli başlı işlerinden biriymiş. Bunu uzun uzun anlattı. Ulusunun bütünlüğünü sağlamak ve Türk halkından çok, başka Müslüman uluslarca ilginç olan bir neden yolunda birçok insanların yitirilmesine son vermek için laiklik gerektiğini üstelemelerle söyledi. Gazi programını kafasında çizmiş. Bu işi birtakım ön tedbirlerle nasıl düzenlediğini, nasıl boyuna köylere gittiğini, hocaları kendi karşısında nasıl konuşturtmadığını, bunları nasıl bir kıyıya ittiğini ortaya döktü. Oysa hocalar, Sakarya zaferinden sonra Büyük Millet Meclisinde kendisini Tanrı saymaya bile kalkmışlar. "İlkin, diyor Gazi, halka bu sözde güdücülerin bilgisizliğini göstermeye çalıştım." Gazi bu konuda birçok fıkralar da anlattı, fakat bunları anlatırken neşesi kaçıyordu.

Mustafa Kemal konuşmasını bildiği kadar dinlemesini de biliyor. Kendisine sorular sorulmasından hoşlanıyor. Kendisine yaptığı işlerin Arap dünyasında nasıl karşılandığını sordum. "Hemen hemen hiçbir etkisi olmadı, diye karşılık verdi. Arapların biçimçiliğe çokça eğilimleri var, onlar öyle kolay kolay devlet kuramazlar." Ulusunun bütün alanlardaki gereksinmeleri için kafa yoran, düşüncelerini onlara kabul ettiren bir adamdı bu

karşımdaki. O çok bilinen atasözüne karşın, cübbenin papazı papaz yaptığına pek inanmıyordu. İngiliz din adamlarının kendilerini ulusun bir parçası saydıkları için özel olarak politikaya kapılmadıklarını gözlemlemişti. Gazi fesin kaldırılmasını bir sembol olduğu için istemişti. Kadınların peçelerini açmaları için ise onların beğenilme duygularına bel bağlamış, peçeleri zor kullanmadan ortadan kaldırmıştı. Uyanık bir devrimci, kadınlarla erkeklerin değişik ruh hallerinden yararlanmayı bilmeliymiş.

Gazi'de bilgiçlik taslama diye bir şey yok. Bu durulmuş savaşçıda bir centilmenin dürüstlüğünü, tutarlığını bulabilirsiniz ama soğukluğuna hiç mi hiç rastlayamazsınız. Memleketinin maddî kalkınmasına ön ayak olduğu gibi ulusunu düşünce alanında da devrim yapmaya da zorluyor. Öğrenimin gelişmesine başlıca engel olan alfabeyi değiştirmiş. Dilin özleşmesini uzmanlara bırakmış. Kimi Türkçe kelimelerin Fransızcadaki kökleri meydana getirdiğini de ileri sürüyor. Kur'an'ı Türkçeye çevirtmiş, geçmiş yıllarda Fransada kimilerinin İncil'i halk dilinde kabul ettirmek için savaşmalarına benziyor bu. Gazi'nin edebiyat dili olan Farsçaya ve Kur'an dili olan Arapçaya çok sert bir savaş açtığını, yazı dilindeki deyimlerle konuşma dilindeki deyimler arasında bir denge kurmaya çalıştığını da biliyorum. Eskiden devlet dili doğu illerinde hiç mi hiç anlaşılmıyormuş. Dil uzmanlarının dediklerine bakılırsa. Osmanlıca diye bir dil yokmuş. Belki yalnız kendi de şair olan Fatih Sultan Mehmet, Türk edebiyatına özgünlüğünü kazandırmaya çalışmış. Mustafa Kemal'in bilime karşı da büyük bir susamışlığı var. "Bizim ulusun, diyor, doğru bir tarihini hiç mi hiç yazmadılar. Padişahların buyruklarıyla yazılan tarih kitaplarımız kendilerinin övgülerini yapmaktan öteye geçememiştir." Gazi'ye Padişahlardan hangisinin iyi olduğunu sordum. Bana şu karşılığı verdi: "Osman ile oğlu; Fatih Sultan Mehmet; Selim, Süleyman kendinden önce gelenlerin çalışmalarından yararlanmaktan başka bir şey yapamamıştır." Mustafa Kemal, daha şimdiden "çok çabuk yazıl-

mış" dört ciltlik tarih kitabının okullarda okutulmasını buyurmuş. Tarih kitaplarını yeniden ele alacaklar, yeniden yazacaklarmış; ama bunları yazarken gerçeğin araştırılmasından başka bir yasa ışık tutmayacakmış kendilerine.

Gazi bu gerçeği tarihten önceki zamanlarda da arıyor. Elinde harita, bana Türk'lerin Asya'daki anayurtlarını, doğudan batıya göçlerini en küçük ayrıntılara değin anlattı. Karşı yöne yapıldığını ileri süren Alman göç kuramını kabul etmiyor. "Bu konuda, dedi bana, brakisefal olduğunuz için, Alman'ların sizi de Asyalı saydıklarını okudum." Bunu söyledi ve yeniden güldü. (1934)

(Orient-Doğu) adlı kitaptan
Çeviren: Salâh Birsel
(Türk Dili dergisi, Kasım 1963)

KEMAL ATATÜRK

Hanns Froemgen
(Almanya)

Dizginleri tutulamayan bir istek ve erke (enerji) ile Mustafa Kemal, geçici bir diktatörlüğe dayanarak eserinin başına geçiyor. Ayağıyla Doğu'nun bütün çakıllarını yolundan süpürüyor. Sonra da boşalan devlet örgütüne uygarlığı, bitmiş bir şey gibi, sonuçlarıyla, tam bir bütün olarak, iyi işleyen bir makine gibi sokuyor: Bu öyle bir ödev ki, matematikçi Kemal'i, savaşın bütün cebir sorunlarından daha çok çekiyor. Onun getirdiği uygarlık, geçmişin, gelişim sorunlarının çamuru ile yüklü olmayan tam bir uygarlıktır.

Türk halkı, Ortaçağdan, yirminci yüzyılın tam ortasına atlayacak, öteki ulusları bir boy daha aşacaktır. Amerika olayı, bir kez daha yenilenecektir. Ama Mustafa Kemal, kendisini, çıplak Amerikanizmden koruyacak ölçüde uslu idi. Uygarlık, eğer temeli doldurulmuşsa, ruhun, halkın canlı güçleriyle kanamamışsa, mekanik, ölü, katı bir şey gibi kalır. Devrimci yaratıcılık olayında'da, özellikle Türk olan bir şeyin çıkması gerekiyordu.

Türklerin ulusal güçlerini uyandırma, canlandırma, uygarca kurma ile el ele gidecek, en eski geçmişin ruh ve düşünüşleri, doğu baygınlığı henüz gücünü ve yumuşaklığını katılaştırmadan yeniden canlanacaktır.

Bozkurt simgesi, Türkün günlük yaşamına giriyor. Türklerin mektup pullarında görünüyor. Dil, Arabın, Acemin dillerin-

den arılanıyor. Türkiye'de artık yalnızca Türkçe konuşuluyor. Mustafa Kemal'in kendisi dilci oluyor; geceler boyunca çalışıyor; eski, arı Türkçe sözcükleri, unutulmuş alışkanlıkları araştırıyor. Yasa yasayı kovalıyor; yaşama ulusal, içten öz temel sağlamak üzere çıkıyor.

Mustafa Kemal devrimci oluyor; gözünden hiçbir şey kaçmıyor. Dışa olduğu gibi, öze ve temel sağlayacak olana, derine hep aynı titizlikle bakıyor.

Uygarlık emirle olmuyor. Bunun için insanın önceden içini hazırlaması gerekiyor.

Gene işte Mustafa Kemal, kendisine bir kez daha utku sağlamış olan o karşı konulmaz güçleri, söz ile düşünceyi yola çıkarıyor.

(Kemal Atatürk, Soldat und Führer
adlı eserden 1935 s. 212-214)
Çeviren: Melâhat Özgü
(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

YÜCE GÖNÜLLÜ LİDER

George Benneb
(Fransa)

Yunan işgalcileri, Anadolu'nun geniş ovalarına yayılmışlar, ciddî bir direnişle karşılaşmadan yavaş yavaş ilerliyorlardı. Atatürk'le sadık dostları da bu ovaların ortasında bir yere çekilmişler, sessiz sadasız kesin ve son zaferi hazırlıyorlardı. Yunanlılar İnönü'de iki defa yenildiler, sonuncu büyük taarruzları Sakarya'da yenilgiyle sonuçlandı. Türklerin mukabil taarruzu 26 Ağustos 1922 de başladı, altı gün sonra Yunan ordusu yok edildi; on gün sonra da Atatürk muzafferen İzmir'e girdi. Büyük Şef birkaç gün içinde düşmanı yenmiş ve kovmuştu. Bunun üzerine İstanbul'daki itilâf devletleri burayı boşalttılar, sultan kaçtı. İstanbul ve Trakya Türk millî kuvvetlerinin eline geçti.

Bundan biraz sonra Lozan Barış konferansı toplandı. Orada İsmet İnönü Türkiye'yi kendisine has bilgi ve azimle temsil etti. Sevr muahedesi iptal edildi. Türkiye ile itilâf devletleri arasında yeni bir anlaşma yapıldı. Yeni Türkiye böylece doğdu ve Mustafa Kemal de kendisine verilen "Gazi" sanına hak kazanmış oldu.

Bundan sonra Atatürk, Türkiye'nin itiraz götürmez bir şekilde devlet başkanı oldu. Meraklılar, O'nun 1927 de söylediği, birkaç dile çevrilmiş, büyük "Nutuk"unu okumalıdır. Atatürk bunda daha ilk günden beri cumhuriyeti kurmaya nasıl karar

verdiğini, fakat hâdiselerden istifade ederek hedefe merhale vermek için daha önce ulusun duygu ve düşüncesini buna nasıl hazırladığını anlatır.

Bundan birkaç hafta önce Büyük Millet Meclisi, Türk ulusunun en büyük oğlu olan Gazi Mustafa Kemal'e "Atatürk" adını verdi. İsmet İnönü, ona verilen bu adın çok yerinde olduğunu şöyle anlatmıştır: "Türk ulusuna tam bir istiklâl kazandıran ve ona, öz tarihiyle öz dilini bulma yolunu gösteren büyük adama en lâyık olan ad budur."

Yenilginin yıktığı bir ulusu canlandırarak ona güven aşılayan adamı görebilmek bir yabancı için eşsiz bir zevktir. Ben bunu tattım. O zamanlar Kemal Atatürk, İstanbul'dan birkaç mil uzakta, bir kaplıca şehri olan Yalovada idi. Uzun saatler onun sofrasında, ona yakın olmanın verdiği zevki duydum. Atatürk'ün yanında, emin müşaviri, iyi ve kötü günlerin sadık dostu olan Başbakan İsmet İnönü ile beni Yalovada karşılayan İçişleri Bakanı Şükrü Kaya da vardı. Güzel meziyetlerini Lozan ve Cenevre konferanslarında görüp takdir ettiğim Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Atatürk'ün sözlerini bana tercüme etti.

Fakat çok geçmeden Atatürk'ün tercümana hiç de ihtiyacı olmadığını dilimizin inceliklerini çok iyi bildiğini gördüm.

Kendisini yakından tanımak şerefine mahzar olanlar üzerinde Türk Cumhurreisinin bıraktığı derin ve silinmez hatırayı anlayabilmek için, bu açık mânâlı sözleri dinlemek, içinde alevler parıldayan bu gözleri görmek lâzımdır.

Onu ilk defa görüyordum. Karşımda sade ve samimi bir adam buldum. Konuşma karşılıklı olarak çok samimi bir hava içinde cereyan ediyordu. Böylece dış siyasa, kriz, Türkiye'nin kurumlandırılması gibi birçok mevzulara temas ettik. Cumhurreisinin her mesele üzerinde derin bilgileri vardı. Hatta bizim iç siyasamızın teferruatından bilmediği hiçbir nokta yoktu. Birkaç hafta sonra Nantes'te toplanacak olan radikal kongresi hakkın-

da bana birçok şeyler sordu. Zaman zaman, bilhassa sevdiği ve takdir ettiği Fransa ile, kendisine derin bir dostlukla bağlı olduğu Edouard Herriot'dan bahsederken, sözleri daha hararetlendi. Fakat, Kemal Atatürk'ün karakterinin bir cephesini göstermek itibarile bir noktayı hatırlatmak isterim. Bize savaşlarından birisini anlatıyordu. Birden bire durdu: "Görüyorsunuz ya, dedi, birçok zaferler kazandım. Fakat bunların en büyüğünden sonra bile her akşam, savaş anlarında ölen bütün askerleri düşünerek içimde derin bir acı duyuyorum."

Cesaret ve zekâsından başka yüreği bu kadar yüce gönüllü olan böyle bir liderin yurdu için mucizeler yaratmış olmasına şaşılabilir mi?

("Vu" dergisi, 27 Şubat 1935)

AYASOFYA MÜZE OLUYOR

Albert Gabriel
(Fransa)

Bir süre önce İstanbul'daki Ayasofya camisinin kapısına şöyle bir ilân asıldığını gördüm. "Müze haline sokulacağı için cami kapanmıştır." Bu ilânın altında da Müzeler ve Eski Eserler Genel Müdürü ile Vakıflar Genel Müdürünün imzası vardı.

Olay birkaç hafta önceden bilindiği için İstanbul'da büyük bir şaşkınlık uyandırmadı. Türkiye'nin dışında ise arkeologların dikkatini çekti; ama büyük halk kütlelerinin gözünden kaçtı; hele olayın, Cumhurbaşkanı Atatürk'ün teşebbüsüyle hükümet tarafından ele alınmış olmasındaki önemi pek öyle kavrayan olmadı.

Ayasofya camisinin, 1453'te Türkler tarafından bir Müslüman tapınağı haline getirilen Ayasofya kilisesinden başka bir şey olmadığını herkes bilir. VI. yüzyılda Justinianos tarafından temeli atılan tapınak, Hristiyanlık uğruna can veren Romalı kadına değil, "Tanrısal Usluluk" anlamına gelen "Aghia Sophia"ya ithaf edilmiş ve 537'de tamamlanmıştır. Şu halde burası, hiçbir değişikliğe uğramadan zamanımıza kadar gelen Hristiyan tapınaklarının en eskilerinden biridir.

Yeryüzünde, her biri bir çağı temsil edebilecek güçte anıt sayısı çok azdır. Ayasofya bu tip anıtların en büyüklerinden ve en anlamlılarından biridir. Gerçekten de, büyük yapıtın eşiğinde duran her ziyaretçi, zengin bir dekorla birleşen bu gözü pek

zekâ eseri karşısında, bir daha benliğinden çıkarıp atamayacağı bir hayranlık duyar. Hem zaten daha yapıldığı günden bu yana tapınak Hristiyan dünyasında evrensel bir ün kazandı ve öteden beri yapılagelmiş anıtların en mükemmeli olarak tanındı. Müslümanlarda ise, herkesin göz diktiği, İslam topluluklarının ele geçirmeyi amaç edindiği Bizans hükümet merkezinin dillere destan olan servetini temsil etmekteydi...

Zaman geçti. Doğu'da yepyeni bir düzen doğdu, gelişti ve yerleşti. Çeşitli insan topluluklarının içinde birleştikleri o uçsuz bucaksız Osmanlı İmparatorluğunun yerini sağlam yapılı mütecanis bir Türkiye Cumhuriyeti aldı. Eski halifeliğin yerine modern görüşlü layık bir hükümet geçti. Din, devlet işlerine karışmaz oldu; buna karşılık din konusunda ulusa tam bir özgürlük verildi. Uzlaştırıcı, bununla beraber gözü pek bir dış politika benimsendi; yüzyılların miras bıraktığı bir düşman olan Rusya ile sıkı bir dostluk kuruldu; öteki Balkan devletleriyle olduğu gibi Yunanistan'la da anlaşma ve birlik imzalandı. Bin bir güçlükle elde ettiği bağımsızlığı üzerine titreyen Türkiye Cumhuriyeti bundan böyle, o eski ve kısır düşmanlık duygularını susturmak suretiyle, bütün çabasını barış yolunda harcamak niyetinde.

Öyle sanıyorum ki Kemal Atatürk lüzumsuz görmeseydi, Ayasofya camisini eski eserler müzesi haline getiren kanuna şöyle bir açıklama eklerdi: "Yeni temeller üzerine kurulan vatanımızda, İstanbul da, çocuklarının anlaşmaların haksızlığına karşı koyup tekrar istila ettiği Anadolu toprağı gibi her zaman için Türk olarak kalacaktır. Kendimizi yeteri kadar kuvvetli, yeteri kadar üstün hissettiğimiz, geleceğimize yeteri kadar güvendiğimiz için, dünkü düşmanlarımıza bugünkü dostlarımıza, bizim zaferimizi onların da bozgununu hatırlatmaktan isteyerek kaçınmakta bir sakınca görmüyoruz. Hem sonra, geçmişimizi unutmamak, onun hiçbir yanını yadsımamakla birlikte, bundan böyle, bir kiliseyi cami haline sokmaktan çok yollarımızla, demir-

yollarımızla, fabrika ve okullarımızla övüneceğiz. Ayasofya camisi belli sayıda bir insan topluluğunun eviydi; başka dinden olanlara kapılarını kapamış bir insan topluluğunun eviydi; başka dinden olanlara kapılarını kapamış bulunuyordu. Onu müze haline getirmekle, sanat eserlerinin en büyüklerinden birinin hiçbir kayda bağlı olmadan, dünyanın her yanından gelecek sanatçılarla bilginlerin araştırmalarına, bütün insanların takdirlerine açık bulunsun istedik."

(Le Temps gazetesinin 11 Nisan 1935 tarihli sayısından)

Çeviren: Fehmi Baldaş

(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

ATATÜRK HAKKINDA

Hüda Şaravi
(Mısır'lı gazeteci)

Türkiye Cumhuriyeti, Ankara'ya gidecek olan Delegasyon mümessillerine özel bir tren ayırmıştır. Mümessiller Ankara istasyonunda devlet yüksek memurları tarafından karşılandı. Otelde biraz dinlendikten sonra şehri gezdik. İsmet İnönü Kız Enstitüsünü gördük. Bu enstitünün eşini Mısır'da bir gün görmeyi çok isterim. İsmet İnönü Enstitüsü, gerek terbiye ve talim ve gerekse iç düzen bakımından dünyanın en modern enstitülerinden sayılır. Bunun müdürü meşhur bir Almandır. Bu okulun öğretim yönetmeliği Paris fakültelerinin yönetmeliğine benzemektedir. Ziraat enstitüsüne gittik. Bu enstitüye kızlar da devam etmektedir. Maalesef Mısır ziraat enstitülerine ancak erkek talebe alınmaktadır.

Gazi Orman Çiftliği köşkünde öğle yemeği yedik. Bu köşkte bizi İçişleri Bakanı kabul etti. Yemekten sonra bu köşkün güzel odalarını gezdik. Saat beşte Gazi köşküne gittik. Salonda evvela idare heyeti sonra alfabe sırası ile uluslar mümessileri yer aldı. Salona açılan büyük kapıdan Atatürk teşrif etti. Mis Aşbi söz alarak bir söylev söyledi. Uluslararası kadın delegelerinin, Türkiye'de gördükleri kolaylıklardan ve misafirperverlikten dolayı Atatürk'e teşekkürlerini bildirdi. Ve Türk kadınına verilen haklardan dolayı da şükranlarını sundu.

Atatürk karşılık olarak teşekkür etti ve uluslararası kadın birliği temsilcileriyle görüşmekten kıvanç duyduğunu beyan ederek dedi ki:

"Türk kadını erginlik savaşına fiilen iştirâk etmiştir. Türk kadını erkek Türk'e büyük yardımlarda bulunmuştur. Türk kadını, zaferimizde yapıcı olmuştur. Kadınlarımızın geçirdiği olgunluk ve bugün elde ettiği mevki bütün cihan kadınları tarafından insaniyet kaygusile taklit edilecektir."

Sözünü bitirdikten sonra Atatürk'ü aramıza aldık. Ben Atatürk'e şunları söyledim:

"Sayenizde Türk kadınının kazandığı haklardan dolayı sizi Mısır kadınları adına selâmlar ve teşekkürlerini arzeylerim. Mısır kadın delegelerinin, Türkiye hükûmetinden ve Türk ulusundan, gördükleri nezakete karşı da teşekkürlerini tekrar ederim. Mısır kadını, Türk kadınının kalkınmasından çok istifade etmiştir. Türk'ler, sizi, Atatürk, yani Türk'lerin babası diye adlandırmışlar. Ben ise Atatürk yani Şarkın Doğu'nun babası demek istiyorum. Ben, bu kelimeyi öztürkçe olarak söyledim, yani Atadoğu dedim."

Bunun üzerine Atatürk Hazretleri iltifat buyurmuşlar ve Türk kardeşlerinden memnuniyet göstermişlerdir. Türk'ler Atatürk'ü çok seviyorlar. Bursa'ya giderken trende rastgeldiğim bir çocuğa İstanbul veya Ankara'dan hangisini tercih ettiğini sordum. Çocuk Ankara'yı daha ziyade sevdiğini söyledi. Sebebini sordum; Ankara'da Atatürk bulunduğu için cevabını verdi.

(Mısır, "El-Belag" gazetesi, 15.5.1935)

MONTREUX KONFERANSI VE BUGÜNKÜ TÜRKİYE

Bugünkü Türkiye'yi canlandıran teşebbüs fikri hakkında şüpheye düşebilecek olanlar, Türkiye Cumhuriyeti delegelerinin, Montreux konferansının tetkikine sundukları vesikalara baksınlar. Orada bunu tam olarak öğreneceklerdir.

Gene Türk Cumhuriyeti, kendini bize sözle değil, resimlerle, istatistiklerle, maddî delillerle –bir kelime ile söyleyelim- iş ve vakıalarla tanıtıyor.

Faşist İtalya'nın kerametli kalkınması ile mukayese edildiği zaman birçok noktalarda ondan üstün cihetleri görülen Kemâlist Türkiye'nin çabuk kalkınması, harp sonrası tarihi içinde hayret verici bir hâdise olarak kalacaktır.

Unutmamalı ki Mustafa Kemal'in Türkiyesi herşeyi yeni baştan yaratmak mecburiyetinde idi. Kanlı mücadeleler neticesi harpten çok bitkin bir halde çıkmıştı. Mütemadi budanmalardan sonra elinde yalnız bir Anadolu kalmıştı.

Anadolu ise çok eski devirlerin sosyal formu içinde, siyasal birlikten mahrum, derebeylerin nüfuz ve keyiflerine terkedilmiş bambaşka bir devir hayatı yaşıyordu.

Sayısı pek az olan yollarda emniyet yoktu. Demiryolları, hemen hiç denecek derecede idi. Kültür bakımından vaziyet aynı fakirlikte bulunuyordu. Maarif yeniden kurulacaktı. Orta ve yüksek tahsil esaslı surette ıslaha muhtaçtı.

Bütün bunları bir irade ve deha adamı başardı. Türklerin "Gazi" adını verdikleri adam, Türkiye'ye yalnız siyasî istiklâlini vermekle kalmadı, o tam manasıyla ve herşeyi tamam yepyeni

bir devlet, "Türkiye Cumhuriyeti" devletini yarattı. Bu devleti teşkilâtlandırdı, modern bir şekil verdi, sağlam bir politika temeli kurdu ve uzağı gören azimli bir "aile babası" gibi kendi yarattığı devleti idare etti. Bugünkü canlı Türkiye, Cumhurreisi Atatürk'ün ve etrafını saran sadık, zeki adamlarının eseridir. Bir devlet adamının ilk vasfı çalışma arkadaşlarını seçmesini bilmesidir. Türkiye Cumhurreisi bu vasfı mükemmel surette göstermiştir.

Türk delege heyeti Montreux'ye gelirken Türk Cumhuriyetini tanıtmak gayesiyle beraberinde bol bir "edebiyat"da getirdi. Bunlar, vakıalar, rakamlar, ciddî vesikalarla dolu ve kolayca tetkik edilebilecek eserlerdir ve Basın Genel Müdürlüğü tarafından neşredilmişlerdir.

Bu eserlerden biri olan "La Turquie Cantemporaine" (Çağdaş Türkiye Kemalizm) eserini A'sından Z'ine kadar tahlil eden 300 sayfalık büyük bir cilttir. Bu cildin içinde Türkiye Cumhuriyetinin kalkınmasına ait çok ehemmiyetli bilgiler vardır. Bu meyanda Cumhurreisi Kemal Atatürk'ün, cumhuriyetin onuncu yıl dönümü dolayısıyla 1933 Ekimi'nde söylediği şu nutuk da var:

"Az zamanda, çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüksek Türk kültürü olan, Türkiye Cumhuriyetidir.

Bundaki muyaffakıyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak, azimkârane yürümesine medyunuz.

Fakat yaptıklarımızı aslâ kâfi göremeyiz. Çünkü, daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetindeyiz.

Yurdumuzu, dünyanın en mamur ve en medenî memleketleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız."

Bunlar için "mağrurane" sözler diyecekler. Fakat hayır... Bu sözler kendisine bir hedef çizen, istediğini bilen ve bütün milletin güveni ve heyecanı ile işine sarılan bir liderin sözleridir. Hakikaten Türkiye bugün durmadan ilerliyor. Batı medeniyetinin bugünkü dereceyi buluncaya kadar geçtiği yol üzerinde de durarak oyalanmıyor. Vazifesini anlamış, mazisinden mağrur ve istikbalinden emin olan bu zeki millet, şefinin rehberliği ile modern icapların en iyilerini seçiyor. İşin asıl hayrete değer tarafı şu ki başka tarafta gördüklerini kopya değil, kendi şartlarına uydurarak tatbik ediyor.

Bugün Anadolu, sayısız gelir kaynakları ve hudutsuz imkânlar içinde Atatürk'ün gösterdiği istikbale dev adımlarıyla yürüyor.

Yeni Türkiye'de her şeyin yeniden yaratılması lâzım geldiğini söylemiştim. Evet, her şey yeniden yaratılmıştır. Türkiye'nin başkenti yoktu. Yabancıların kötü tesirleri altında kozmopolit bir İstanbul'u başkent olarak kabul etmek istemiyordu. Yeni baştan ve tam manasile bir başkent yarattı. On sene evvel Ankara 15 bin nüfuslu bir kasaba idi. Bugün geniş caddeleri, rahat evleri, otelleri, bahçeleri, parkları ve tesisatı son zamanda biten bol içme suyu ile 150 bin nüfuslu modern bir şehirdir.

Tarihte Ankara'nın yaratılışına benzer hayret verici bir örnek hemen yok gibidir. Bu harikayı meydana getirenden her olağanüstülük beklenebilir.

Türkiye hem zengin, hem fakirdi. Zengindi, çünkü verimli ve bol olan toprağı bol miktarda çeşit mahsul yetiştirmeye müsaitti. Fakirdi, çünkü Kemalizm inkılâbına kadar bu feyizli topraklar Nuh zamanından kalma usullerle ekiliyordu. Vergiler milleti harap etmişti. Ağaç kalmamıştı. Nakil vasıtalarından mahrumdu.

İleriyi gören Mustafa Kemal, yol yaptırmak ve ağaç diktirmekle işe başladı. Yarım asır sonra Türkiye bütün dünyanın en zengin memleketlerinden biri olacaktır.

İnsan, "Muasır Türkiye" kitabını karıştırırken tek bir kişinin -çalışma arkadaşlarının bilgi ve fedakârlıklarının yardımı ile- 12 senede başardığı eser karşısında hayrete düşmekten kendini alamıyor.

Bugün Türkiye'nin sınaî ve ekonomik donanımı tam bir kalkınma halindedir.

Başarmak iradesine sahip böyle bir milletten herşey beklenebilir.

(Journal de Montreux gazetesi, Paris, 2.7.1936)

ATATÜRK BÜYÜK BİR ÖĞRETMENDİR

Dr. Hester D. Jeukins
(A.B.D.)

Bugün dünyanın hiçbir yerinde Türkiyenin karşılaştığı pedagojik meselelerden daha büyüğü olmadığı gibi hiçbir yerde de kimse tarafından bu hususta Cumhurreisi Kemal Atatürk'ten daha kat'î ve cesur teşebbüslere girişilmemektedir.

1923 senesinde, yeni cumhuriyet rejimi kurulduğu zaman Atatürk, gerek toprakların elden çıkması, gerek mübadele ve sair sebepler dolayısıyla memleketten ayrılmış binlerce hristiyan ekalliyetin o zamana kadar gördüğü işleri devir alacak, fakat dünya düşünüş ve ticaret hareketlerinden haberi olmayan, ekserisi ümmî bir halkın başına geçerek onları mutlakıyet idaresinden çıkarıp kendi kendilerini idareye muktedir bir hale getirmek vazifesini üzerine almıştı.

Bu halkın Müslüman dini dolayısıyla asırlarca Arap nüfuz ve tesiri altında kalkmış olduğunu gören Atatürk, devleti hilâfetten ayırmak suretiyle millete tabiî ve ırkî esaslar üzerinde bir inkişaf imkânı bağışlamış oluyordu. O, muvaffakiyetli Avrupa metotlarını tam bir surette tatbik ederek yüksek bir Türk kültürünün inkişafını arzu ediyordu.

Türkiye "Batılı olmamıştı"tı; O, yalnız kendi millî karakterinin ve memleketinin inkişafı için "Batı"yı bir vasıta olarak kullanmaktadır.

Geçen yaz, Ankara'ya gittiğim zaman Türklere tam bir eğitim verilebilmesi için girişilmiş olan işi heyecanlı bir surette mü-

şahede ettim. Bu asrın başlarında İstanbuldaki Amerikan Kız Kolejinde profesörlük etmiştim. O zamanlar Türk eğimi pek geri bir halde idi. Çocuklar, cami mekteplerine devam ederlerdi; orta tedrisat için birkaç askerî ve öğretmen mektebi birtakım da medreseler vardı. Üniversite ise ancak adı ile mevcuttu. Doğru dürüst bir tahsil almak isteyen Türkler, hükûmetin şüpheli görmesine göğüs gerebilirse, yabancı mekteplerine giriyorlardı.

Bütün İmparatorlukta yalnız Amerikan kolejleri bulunuyordu. Kızlara mahsus biricik kolej de benim profesörlüğünü yaptığım okuldu. Fakat sultanın despotik idaresi Batı usulünde öğretimden korktuğundan Müslümanların bu mekteplere devamını yasak etmişlerdi. 1908 devrimi üzerine okullarımız takdir edilmeye başlanmış, burada öğretmenlik öğrenmek üzere buralara talebeler yollanmış, buradan mezun olanlar da memlekette, birtakım okullar açmışlardı. Lâkin Türkiye Cumhuriyeti imparatorluğun külleri üzerinde yükselip hayret verici bir azami ve cesaretle yeni bir eğitim sistemi kurmaya başlayıncaya kadar harp her şeyi ortadan kaldırmıştı.

Atatürk yüksek sesiyle şunları söylemişti:

"Hükûmetin en ehemmiyetli ve en semere verici faaliyeti millî eğitimi işlerini ele almaktır. Bunda muvaffak olabilmek için bugünkü vaziyetimize, sosyal ve hayatî ihtiyaçlarımıza, aynı zamanda içinde yaşadığımız devre ve ortama uygun bir program bulmalıyız."

Şu satırları da Cumhuriyet Halk Partisinin programından aktaracağım:

"Millî eğitimde başlıca prensiplerimiz şunlardır: Kültürel politikamızın ana çizgisi cehaleti ortadan kaldırmaktır. Genel öğretim sahasında daha çok çocuk vatandaş okutup yetiştirmek bunu takip eder.

Eğitimin her safhasında kuvvetli cumhuriyetçi, milliyetçi, devletçi ve laik vatandaşlar yetiştirmek...

Fikrî inkişaflara olduğu kadar bedenî inkişaflara ehemmiyet vermek ve bilhassa büyük tarihimizin ilham ettiği yüksek karaktere uygun bir karakter yaratmak... Maddî hayatta muvaffakıyeti sağlayacak bir metot vermek. Eğitim yüksek millî, vatanseverce olmalı ve bütün batıl itikatlarla yabancı fikirlerden uzak kalmalıdır."

Ankara'yı, bu büyük eğitim lâboratuarını ziyaret ettiğim zaman bu noktalardan bazılarını inceleyebilmek fırsatını ele geçirdim. Orada ana okullarından tutunuz da üniversiteye kadar her dereceden mektepler kurulmuştur. Bunları değeri gerçekleştikten sonra öteki şehirlere, kasabalara ve köylere teşmil olunmaktadırlar. Bu suretle bütün memleketi okullaştırmak maksadı güdülmektedir.

Binalar, Avusturya modern mimarisine göre yapılmış sade, dört köşe, pek temiz geniş ve hava alır ve en yeni teçhizata malik binalardır. İcap eden yerlerde Alman ve İngiliz öğretmenler çalıştırılmaktadır.

İlk tahsil beş sene, mecburî, parasız ve karmadır. Liselerde (burada orta tedrisat için bu Fransızca kelime kullanılmaktadır) talebeden para alınmaz. Üniversite talebesi de para vermeyecek bir halde iseler, parasız okuyabilirler.

Milliyetçi olan Türkiye daima demokrattır. İhtimalki tabiatları itibarile Türklerden daha demokrat, hiçbir millet yoktur. Hatta eski sultanlık devirlerinde bile en aşağı tabakadan olan bir kimse, eğer istidat ve kabiliyet sahibi ise, en yüksek memuriyetlere kadar yükselebilmiştir. Bu mekteplerde de demokrat bir ruh hâkimdir. Bir talebenin sosyal vaziyeti ile ailesinin serveti kendisine hiçbir imtiyaz ve hak vermez. Hatta bunu mektep arkadaşlarıyla öğretmenler bilmezler bile. Mekteplerde takdirname ve mükâfat usulü de yoktur.

Üzerinde durulması gereken noktalardan birisi bu eğitim karakterinin laik bünyesidir. Bu eğitim karakteri, dinsizliğin okutulduğu Rusya'da olduğu gibi değildir. Bu daha ziyade ayrıca din dersleri okutulmayan bizim okullardakine benzer. Camiler açıktır ve herkes istediği gibi ibadet edebilir. Fakat artık Müslüman dininin devlet kanunlarında yeri yoktur.

Yabancı okulları da devlet ideallerine göre düzenlenmiştir. Amerikan vesair yabancı okulları da dinî öğretime müsaade edilmemektedir. Bu değişme, hükûmetin direktiflerine göre hareket eden bizim kolejde bilhassa göze çarpmaktadır.

Türkiyede vukua gelmiş enteresan değişmelerden birisi karma öğretimdir. Yeni cumhuriyetin en faydalı armağanlarından birisi de erkekle kadına eşit haklar vermesi olmuştur.

Program diyor ki: "Parti, vatandaşlara hak ve vazife vermek hususunda hiçbir fark gözetmez."

Türk kızı, pek çabuk olarak erkek arkadaşının yanında bütün mekteplere devama başlamış, bütün meslek ve san'at mektepleriyle üniversitenin, ondan sonra da bütün hizmet ve mesleklerin kapısını kendisine açık bulmuştur.

Ben bunları Ankara'ya gitmeden önce de biliyordum. Fakat bizim kolejin adamakıllı örtünmeden sokağa çıkmayan, ailelerindeki erkeklerden başka hiçbir kimse ile konuşmayan, daha sonra ailelerinin seçtiği, belki de başka karıları olan bir erkekle yüzünü görmeden evlenen eski Türk kızlarının bahçede erkek bir hademe görünce çıkardıkları çığlık, ne de olsa, hatırımdan çıkmıyordu. Şimdi bu yeni okullarda onları, erkek çocukların yanında oturur, aynı kitapları okur ve aynı meslek ve san'atlara hazırlanırken gördüm. Doğuda bir erkeğin bir kadına karşı eskiden takındığı tavrın tamamiyle ortadan kalkmış olduğunu hayretle gördüm. Ankara sokaklarında peçeli gezen kadınlar hiç de göze çarpmamaktadırlar. Kadınlar, atletik eğitim görmekte ve erkek sporlarına iştirak etmektedirler. Burada stadyumda bir

jimnastik gösterisinde kızların erkeklerin yanıbaşında başları, kolları ve bacakları çıplak olarak erkek ve kadın seyirciler önünde bu hareketlere iştirak ettiklerini gördüğüm zaman, az kalsın, gözlerine inanamıyordum.

Kadınlara tam bir hürriyet verildikten sonra, tabiî, bunları kendi kendilerini geçindirebilecek bir şekilde yetiştirmek lâzım geliyordu. Bunun için Türkiye'nin muhtelif yerlerinde kızlara giydikleri modern elbiseleri ve peçe yerine başlarına giydikleri şapkaları nasıl yapacaklarını öğreten birtakım san'at okulları açılmıştır.

Bundan başka kadınlara ev işleri ve büro hizmetlerini öğretecek mektepler de kurulmuştur. Artık Müslümanlığın üzerlerine koyduğu kayıtlar kalktığından bunlar, musikî ve resim de tahsil etmektedirler.

Kızlar bundan başka, çiftçilik, bahçecilik, hukuk ve tıp da öğreniyorlar. Özetle, erkekler için açık olan her yol, kadınlar için de açıktır. Kadınlar, bu suretle her türlü tahsili alabildiklerinden dolayı bahtiyar olmuşlar ve Büyük Millet Meclisine üye olacak kadar da liyakat göstermişlerdir. Onların nasıl inkişaf ettiklerini ve bir insanın eski taleplerinin bugün milletvekilleri ve memurlar arasında bulunduklarını görmek sevinçli bir şey oluyor.

Türklerin tarihlerine karşı takındıkları vaziyette dikkate değer. Program diyor ki: "Parti, vatandaşın kendi büyük tarihimizi öğrenmesine büyük bir ehemmiyet verir. Bu bilgi, Türkün millî varlığını, kudret ve gücünü, nefsine karşı olan güvenini tehlikeye koyabilecek bütün akımlara karşı göstereceği mahvedilmez mukaddes mukavemeti besleyecek bir esastır."

Atatürk, bütün memlekette nefse güvenmek eğitimini vermek işini üzerine almıştır. Türkler, harpten mağlûbiyetten ve onun neticesi olan yoksulluktan sonra bu kaliteden fena halde

mahrum kalmışlardır. Bu maksada hizmet edecek vasıtalardan birisi de Türklerin tarihini yeniden yazdırmak olacaktı.

Atatürk, aralarında birtakım yabancılar da bulunan bilginlerden mürekkep bir komisyona Türklerin orijini ve eski medeniyetler üzerinde ne gibi tesirleri olduğunu tetkik edip yazmaları için emir verdi. Bu çalışmaların sonunda dört cilt tarih kitabı meydana geldi ki yabancı mektepleri de dahil olmak üzere bugün bütün mekteplerde bunlar okutulmaktadır.

Bu eser, Turanlıların eski ve uzun mazilerini meydana çıkarmakta ve zeki bir hesapla millî gururun uyanması için bundan faydalanmaktadır.

Bu eser, pedagojinin bir şaheseridir. Gerçekten, Atatürk büyük bir öğretmendir. O, milletini eski Turanlı ecdatlarına bağlamak suretiyle Arap nüfuz ve tesirinden de kurtarmıştır. Bu maksatla o, dil üzerinde de, bunu "mükemmel ve muntazam bir millî dil" haline sokmak için çalışmıştır.

Atatürk, evvelâ mikroskopik ve okunmaz bir alfabe olan Arap harflerinin yerine Lâtin alfabesini getirmiştir. Ve dünyanın en mükemmel fonetik dili olan Türkçe'nin sesleri, bu yeni alfabeye çok uygun gelmektedir.

Bu maksatla o, kendisini bir öğretmen haline getirerek birçok yerleri dolaştı ve halk yığınlarına nasıl imza atacaklarını öğretti ki sonradan bunlar, talebe olarak okul sıralarına da geldiler.

Bu suretle dil, eskisinden çok fazla kolay bir hale gelmiş ve ümmilik geniş bir ölçüde ortadan kalkmıştır. Halbuki ben Türkçe'yi ilk öğrenmeye çalıştığım sıralarda dilde, yığınlarla Arap ve Fars kelimeleri bulunur, hattâ bir sayfalık Türk tarihinin yarısı bu kelimelerden ibaret olurdu ki bunlar burada kendi kurallarını muhafaza ederlerdi.

(The New-York Herald Tribunz, 1936)

BİR MİLLET YARATAN KAHRAMAN

Dr. Charles Fiessinger
(Fransa)

1919'da Türkiye bitmişti. Büyük Savaş onu bitirmişti. Ordunun silâhı kalmamıştı. Müttefikler, ülkenin büyük bir kısmını işgal ediyorlardı. Artık Türkiye yoktur. Anlamak, bunu bilmeye bağlıdır ve Mustafa Kemal'in eserinin başlangıcı budur.

Mustafa Kemal, millî ruhu yeniden kurmak zorunda kalmış, yeni baştan bir ordu yaratmış, Türkiye'yi kurtarmıştır. Türklerin "Kurtuluş Savaşı" dedikleri, bu harekettir. Bir yandan imar ederken, bir yandan da, Türkiye'nin batmasına sebep olan eski sosyal bünyeyi yıkmaya çalışıyordu. Sultan ve Halife'ye artık gerek yoktu. İrtica ile mücadele, fesin ve eski kıyafetlerin ortadan kaldırılması, kadının hürriyeti, seçim hakkına sahip olması, sonra milletvekilliğine alınması sembolik bir şekilde yapılmıştır. Bunlar, etkili olabilmeleri, hiçbir şeyin ihmal edilmemesine bağlı bulunan sosyal sarsıntılardır, Modern Türkiye'nin varlığını açıklayan en büyük sebep de budur.

Modern Ankara, taşlıklı dağlara saldıran eski şehri kuşatıyor. Mustafa Kemal, burada herkesin O'na verdiği adla "Türklerin Babası=Atatürk" şehre hâkim... Şurada atlı, beride ayakta duran, ötede general üniformalı heykelleri hep Ege Denizi'ne bakıyor.

Şimdi de O'nun sarayını arayınız. Heybetli, gösterişli bir şey, bütün milletin bu harikulâde adama karşı beslediği imanla

mütenasip bır şey göreceğinizi sanıyorsunuz, değil mi? Hayır, böyle bir şey yok. Şu Gazi Caddesinin sonunda, tâ uzakta, Çankaya Dağı'nda, ovanın 150 metre üstünde görülen şu pembe eve bakınız. Ortadaki sütunların bulunduğu yere taraça demek bile güç... Dam yok; yüksekliği dağın profilini aşmayan bir düzlük... Hayır, burası bir saray değil, sadelik içinde lâtif bir ev... İşte Türkiye'nin ilâhı burada oturuyor!

Şehrin genel görünüşüne göz gezdirmek için, Ankara'yı kuşatan tepelerden birine, Dikmen'e çıkalım. Şimdi, yağan karların seviyesindeyiz. Hava sert eve tamamen şeffaf... Karlı tepelerin meydana getirdiği ufuk, semanın maviliği üzerinde bir tablo yaratıyor. Eserin büyüklüğünü buradan kavramak mümkün... Yapıcının gayesi, buradan daha iyi anlaşılıyor.

Birkaç yıl içinde, büyük ormanlarla çevrili, büyük bir başkent meydana çıkacak. Çölün yerini hayat tutacak.

Ankara Ovası, daha birçok bölgeler gibi temizlenmiş, sıtmadan eser yok. Dahası var: Bir Türkiye haritasına bakarsak, demiryollarının ne kadar hızla geliştiğini, Bağdat yolu ile Uzakdoğu'ya ulaşma projelerini, kentlerin, kasabaların, yolların ne kadar çabuk büyüdüğünü geliştiğini derhal görürüz. Her tarafta aynı emirler uygulanıyor. Çalışmayı kolaylaştırmak, yavaşlıkla, tembellikle mücadele etmek tek hedeftir.

Ve bütün bunlar, bir tek adamın, etrafındaki üretici çalışma unsurlarıyla birlikte ve bütün bir milletin elbirliğine, zekâsına, inancına ve imanına dayanarak yarattığı eserlerdir. Güzel ve muhteşem bir eser, değil mi? Atatürk, büyük yapıcılar arasında yer almıştır. (1937)

(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

ATATÜRKÇÜ FELSEFE

Gérard Tongas
(Fransa)

Atatürkçülük, bütün öbür felsefelerden, büyük halkçı yanlarıyla ayrılır. Son kerte (derece) olumlu bir felsefedir bu, ilkelerini kuramda bırakmayarak hemen gerçekleştirme yoluna gider çünkü. Son kerte halkçıdır, çünkü tüm çabası halkı, yani işçi, köylü ve emekçiler üzerine eğilip onları yükseltmek ve uygarlaştırmak amacını güder. Atatürkçülük böylece, bu işçi, köylü ve emekçileri aydın tabakadan ayıran uçurumu elinden geldiğince ortadan kaldırmaya çalışır.

Son kerte halkçı olan Atatürkçülük, uygarlığın özgürlük getirdiği ve mutluluğun bağımsızlıkta yani siyasal, toplumsal ve dinsel bir bağımlılıktan uzak bir yaşamda bulunduğu düşüncesini halkın bilincine yerleştirir. Ama bu büyük halkçılık, inanç özgürlüğüne hiçbir bakımdan engel olmaz: Halka kendi dilinde sunulacak dinler ondan ancak saygı görür. Bağnazlıktan bir kez kurtulmuş olan bulunç, Kemal Atatürk'ün felsefesinde bağımsız bir yaşam formülüne kavuşur.

Atatürkçülük, her türlü unvan ve ayrıcalığı ortadan kaldırarak tüm yönetim güçlerini halkın eline verir. Dil, edebiyat ve musikiyi de halk tabakalarına dek ulaştırarak, aydını bir yükselme çabası içinde olan halka yaklaştırır.

Kemal Atatürk felsefesi, halk sevgisini gerçek bir insanseverlik duygusu olarak düşünür. Çünkü doğadaki gerçek insan

halk adamıdır ve ancak halk sevgisidir ki bulunçlara gerçek insanlık duygusunu esinleyip sokabilir.

Atatürkçülüğün temel ilkesi bağımsız bir halk yaşamı yaratmaktır. Bundan dolayıdır ki derin bir yurtseverlik ve ulusalcılığı kapsar o; ancak ulusal bilince erişmiş ve yurtsever bir halk bağımsız olabilir çünkü. Ama bu halkçı ulusalcılık ve yurtseverlik, uluslararası bir uzlaşmaya köstek vurmaz hiçbir bakımdan. Çünkü, eğer her ulus büyük bir halkçı felsefeyi benimserse, bütün öteki ulusların bağımsız yaşamasına saygı duymak zorunluğunda kalır; anamalcı sınıfların çıkarları da ortada sözkonusu olmayınca, uluslararası tam bir anlaşma yolunda, halklar birbirleriyle yarışa çıkar olur. Atatürkçü felsefede, kendi ulusunu ve kendi yurdunu sevmeyen bir kimse, insanlığı sevemez. Bu büyük halkçılık, erkekle kadın arasında olduğu gibi, halklar arasında da doğal bir eşitliği benimser. Nitekim, kadının erkekle eşit olduğunu yasal olarak açıklamış bulunmaktadır.

Atatürkçülük, hızlı gelişmenin yolunu bulmuş ve sıkı bir eğitimle, tek bir kuşakta, büyük bir halkçı uygarlığın kurulabileceğini tanıtlamıştır. Bütün insanlığa, denenmiş bir felsefe örneği olarak gösterilebilir o: Atatürkçülük, on yüzyılda yapılacak işi on yılda gerçekleştirmeyi başarmıştır.

Ankara, Yenileşmenin Simgesi

Yeni Türkiye'nin tarihi, Atatürk'ün kişisel yaşam öyküsüne sıkı sıkıya bağlıdır. Cumhuriyet'i kuran O'dur, güçlü soluğuyla besleyen O, başkentini Anadolu'nun ortasındaki Ankara'ya kurmak gibi dâhice düşünceyi kafasında ilk yaratan yine O: Başkentinin, Türk yenileşme devriminin simgesi olmasını diledi çünkü Atatürk. Böylece, geçmişin artık silinip gittiğini göstermek istedi herkese. Yabancıların burunlarını herşeye soktukları eski İstanbul günleri geçmişti artık; bitmişti o yüzyıllardan sürüp gelen saray entrikaları. Çılgınca eğlencelere de, miskinliğe,

tembelliğe de paydos denmişti artık. Türk ulusu, kendisine sağlam dayanaklar kurarak tarihe girmek zorunluluğundaydı bundan böyle. Ülkenin can damarı olan başkentin güvenilir bir yerde konmalıydı ilk temel taşı öyleyse. Ve bu iş için Ankara seçildi: Ülkelerinin alınyazısı çizilirken en tehlikeli dakikaları burada yaşamışlardı çünkü Türkler; yine burada kurmuştu Atatürk egemenlik savaşının en ateşli ocağını. O günlerde Ankara, İstanbul karşısında yeni bir Türk devletinin başkentliğini yapıyordu. Yeni Türkiye'nin alınyazısının çiziminde hep bakışı çekmiş olan Ankara, onun başkenti olmalıydı öyleyse.

Öte yandan, parlak anılardan yana zengin, ünlü bir geçmişin merkeziydi bu kent. Türklerin ataları olan Hititler, aşağı yukarı dört bin yıl önce, en eski dünya imparatorluklarından birinin merkezini kurmuşlardı bu yörede. Üzerine Auguste'ün vasiyeti kazınmış olan taş, buradaki eski bir Yunan tapınağı kalıntıları arasında bulunmaktadır.

Dahası var: başkent olarak Ankara'nın seçilmesinde başka birçok önemli nedenler yer almaktadır. Bir kez, strateji bakımından son kerte önem taşıyan bir durumu vardır. Bir düşman ordusu harekâtına elverişli yerlerden büyük uzaklıklarla ayrılmaktadır. Üstelik, dört bir yandan, kendisine doğal bir savunma olanağı veren sıradağlarla çevrilmişti. Devrimlerin gelişmesini engelleyebilecek zararlı etkiler ve yabancı saldırılardan uzak bir noktada bulunan başkent, yöresinde kendi uygarlık çemberini genişletmek olanağını bulacaktır böylece yavaş yavaş.

Bununla beraber, karşıda büyük güçlükler vardı: ve eğer o çelik istemiyle Atatürk, Gazi adını bir kez daha hak etmiş olmasaydı, bu güçlüklerden çoğu, en ateşli yandaşlarını bile umutsuzluğa düşürebilirdi. Ankara o günlerde, yoz bir tepenin yaban ve sarp eteklerine tünemiş küçük bir kasaba olduğundan, kenti baştan ayağı yeniden kurmak gerekiyordu. Bölge susuz, bitkisiz ve yana yöreye korkunç sıtma yayıp duran pis kokulu bataklık-

lara boğulmuş bir bozkır toprağıydı. Güçlükleri daha ilk adımda aşılmaz gibi görünen koşullar içinde yapılması gerekiyordu her şeyin. Ünlü bir Berlin'li mimarın yapmış olduğu plana uygun olarak, hemen kollar sıvanıp sarsılmaz bir inançla işe başlandı. Ve on üç yıldan beri, yorulmak nedir bilmeyen ekipler, daha şimdiden, en ilgisiz bir ziyaretçiyi bile hayranlığa boğan bir kenti kurmakla uğraşıyorlar. Sıtmanın kökü kesilmiş, her yandan sular akmakta, yeşillikler büyük bir hızla fışkırmaktadır; ve eski Angora'nın eteğinde yeni Ankara, birçok güzel ve konforlu konutlarla çevrilmiş fabrikaları, yapıları, okulları, enstitüleri, bankaları, elçilikleri ve bakanlıklarının görkeminde uzanmaktadır artık. Bu görkemli ve mimarlık, sanat ve sağlık bilgisinin en yeni anlayışlarına göre kurulmuş kent, örnek bir başkent olma yolundadır. Bu sayısız kurumlara yaptığım ziyaretler sırasında, o denli ilginç şeyler gördüm ki, hangisini size anlatmalı bilemem. Şu tümceyle özetleyeceğim yine de size onları: Her yerde, en büyük bir sadelik içinde en güzel bir rahatlık gösterip duyurmaktadır kendini.

"Atatürk ve Yeni Türkiye'nin Gerçek Yüzü",
Paris 1937. s. 26-29; 30-33.

Çeviren: Tahsin Saraç

(Türk Dili dergisi, Kasım 1967)

ÖZGÜRLÜK SAVAŞI VE MUSTAFA KEMAL

Herbert Melzıg
(Almanya)

Mustafa Kemal Avrupa ve Doğunun son yüzyıllardaki tarihini derinliğine incelemekle şu kanıya varmıştı: On altıncı yüzyılda Türk ulusu, İslamlığını dünya egemenliği düşüncesini gerçekleştirme yolunda giriştiği savaşlarda boşuna harcanmış ve üzerine aldığı bu ödevin gerektirdiği iç çelişmeler onu zayıflamaya ve sonunda yıkılmaya mahkûm etmişti. Türklerin Avrupa içerilerine doğru olan saldırılarını Avrupalıların bir karşı saldırısı izledi. Bir yandan Alman imparatorlarına, öte yandan İran şahlarına karşı yüzyıllar boyunca sürdürülen iki yanlı savaş Türk gücünü adamakıllı yıpratmıştı. Arap dünyasının Osmanlı egemenliğine karşı ayaklanması hilâfetin de önemsizliğini ortaya koymuştu. Hilâfet birinci Selim'in Mısır'ı zaptettikten sonra 1517 yılında Abbasi'lerin son halife Mütevekkil'in elinden alındığı zamanki gibi zayıf ve cılız bir duruma düşmüştü. Birinci Cihan Savaşında Batının Türklere karşı olan saldırıları amacına ulaşmakla kalmamış, Arapların da Osmanlı-Türk egemenliğine karşı giriştikleri saldırılar artmıştı. Avrupa sömürücülüğü, Arap ulusçuluğunu şimdi kendi amaçlarının hizmetine koşmuştu. Silâh sesi gürültüleriyle dolu bu savaş günlerinin sıkışık anlarında çok kere askerî hedefler saldırganların siyasal amaçlarını ikinci plana attıracak denli önem kazanıyor ve böylece birleşikler Araplara karşı sözlerinde çok eli açık davranıyorlardı. Öyle ki bunlar, Arap ulusçuluğunun ne biçimde olursa olsun günün

birinde kendilerine karşı da aynı başarı ile ayaklanabileceği olasılığını pek az düşünüyorlardı. Kendini beğenmiş Avrupa, içlerinde Türkler de olmak üzere Doğunun bütün uluslarına pek aşağı bir gözle bakıyordu. Hiçbir Avrupalı devlet adamı, içlerinde besledikleri özgürlük sevgisi ile Türklerin, İranlıların ve Arapların da modern ulusal devletler kurabileceklerini düşünmek bile istemiyordu. Böyle bir olasılık Avrupa tarihçilerinin o zamanki düşüncelerine de aykırı olurdu. Çünkü onlar da Ortadoğu uluslarının artık bir tarihsizlik dönemine girmiş oldukları kanısında idiler. İşte bundan dolayıdır ki Avrupa, Cihan Savaşının batı yarım küresinde sona erişinden sonra savaşın Türk istiklâl devinimiyle Doğuda sürmesini yeni bir tarih olayı olarak görmüyordu.

Mustafa Kemal Doğuda yeni bir dönem açacak olan Türk özgürlük savaşının başlangıcında şuna inanıyordu ki, Türk davasının başarısı ve bir ulusal Türk devletinin kuruluşu öteki Doğu uluslarının da savaşlarına yol gösterici bir ışık tutacaktır. O, Avrupalıların öğretilerini biliyor, onların yanlış ve yanılmalı yanlarını görüyordu. Arapların yeni efendilerine karşı direnmeleri, Irak ve Mısır'daki kıpırdamalar, Mustafa Kemal'in, Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasıyla bu arada yaşayan bütün ulusların yeni bir hayata kavuşacakları yolundaki düşüncelerini doğruluyordu. Ama Doğunun asıl utkusu onca, gerilik ve kölelikten başka bir şey getirmemiş doğulu düşüncenin atılması ve bu ulusların yeni bir dünya görüşüne sahip olmalarıyla gerçekleşecekti. Mustafa Kemal'in açık ve çelişkisiz bir dünya görüşü vardı. Parlak zekâsı, tarih olaylarını en iyi olarak değerlendirmeyi biliyordu. Bütün devinmelerinde tehlikeli olabilecek herşeyi özenle tartıyor, düşünmeden ileriye doğru hiçbir adım atmadığı için bu adımın geriye de atılmasını gerektirecek hiçbir sebep kalmıyordu. O esinlerini özverili, gözüpek Türk halkının vicdanından alıyordu. Bu vicdanın şaşmayan değerleri, olayların akışı, savaşın iniş ve çıkışları içinde de hiç değişmeyen ve tükenmeyen büyük güç kaynakları olarak çağlıyordu.

Padişahla hükûmeti, düştükleri umarsızlıkta, Hilâfetle İslamlığa sarılmışlar, kurtuluşu onlardan beklemeye başlamışlardı. Biliyorlardı ki Türk halkı bu ikisi için canını vermekten çekinmezdi. İşte onun için yalnız bu iki kurumla sağlayacakları düzme bir egemenlik uğruna Türk ulusunu tarihin kefenine sarıp gömmekten çekinmiyorlardı. İstanbul üniversitesi hâlâ Müslümanlığın dünyanın öteki bütün dinlerine üstünlüğünü tanıtlamaya çalışıyor, eğitim bakanlığı hâlâ "Türk" sözünü bütün kitaplardan çıkarma çabası içinde bulunuyor, din adamları da halka, ulusa bağlılıkla dine bağlılığın aynı şey olduğunu anlatmak için çırpınıp duruyorlardı. Mustafa Kemal açıkça ne Hilâfete, ne de İslamlığa karşı bir tavır takınmadığı, hatta onları kendi davasına kazanmaya çalıştığı için savaşımında hemen hemen farkına varılmadan kendinden yana bir değişiklik sağlamıştı. Ulusun herşeyin üstünde olduğunu söylüyor, ulus bağımsızlığını kazanmadıkça hiçbir sorunun sağlıkla ele alınıp çözülemeyeceği görüşünü savunuyordu.

Avrupalı politikacılar, Ortadoğuda hiç olmazsa ekonomi alanında egemenliklerini sağlama yollarını, uslarıyla değil iç güdüleriyle, Hilâfet kurumuna ve İslamlığın, dünyanın şimdiki koşullarına göre kuşkusuz ki yeterli olmayan inanç formüllerine sarılmada aramışlardı. Oysa Mustafa Kemal, Türk halkında ulus düşüncesini uyanık tutmak ve yaşatmak için tam bir bilinçle işe sarılmıştı. O, yalnız Avrupa öğretisinin eksiğini anlamakla kalmamış, Türkiye'ye düşman birleşiklerin diplomatik cephesindeki ahenksizliğin de çok iyi farkına varmıştı. Cihan Savaşının ihtiyar Avrupa'nın bütün yaralarını deştiğini ve bir uluslar savaşı halini alan bu aile kavgasının Avrupa'yı Asya'daki tinsel ve tensel üstünlüğünden de ettiğini her yanıyla çok iyi anlamıştı. Gerçi birleşikler, Almanya'yı yere sermekten ibaret olan amaçlarına ulaşmışları ama, meydana, kazançlarının meyvalarını galip devletlerin ellerinden alan başka güçler çıkmıştı.

Zaman geçtikçe Avrupalı birleşiklerin sıkı gibi görünen saflarında bir takım gedikler açılıyor, içlerinde, çıkarlarına göre yeni ilgiler ve yeni yeni siyasal yönler beliriyordu. Rusya'daki Bolşevik ihtilâli Avrupa'nın eski toplumsal ve politik düzenini tehdit etmişti. İhtilâlcilerin propagandaları sömürgelerde ve manda ülkelerinde bağımsızlık devinimlerinin doğmasına sebep oluyor ve bu, galiplerin sömürgen düşlerini bozuyordu. Savaşın yarattığı darlıklar ve yoksullar ihtilâlin Avrupa'ya da yayılma tehlikesini gösteriyordu.

Mustafa Kemal'in dış politika sorunlarında hükümetine aldırdığı ilk karar, Moskova'ya bir heyetin gönderilmesi olmuştu. Dünyanın bütün devletlerine yeni Türk devletinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin kuruluşu bildirildikten sonra Amerika, Türk Kurtuluş Savaşı için bir milyarlık bir ikrazda bulunmuş olsaydı, bu paranın hiçbir zaman, yeni Türk devleti için Bolşevik diktatörü Lenin'in Mustafa Kemal'e yazdığı mektup kadar değeri olmazdı. Lenin bu mektubunda Türkler tarafından kendinden istenen güvenceyi vermiş, bundan böyle Türkiye ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkilerin, her iki devletin karşılıklı olarak kendi alınyazılarına kendilerinin egemen olması temeline göre ayarlanması gerektiğini bildirmişti. İki devletten hiçbirinin ötekinin iç işlerine karışması doğru değildi. Gerçi Mustafa Kemal başlangıçta bolşevik propagandasının Türkiye'ye yayılmasına ses çıkarmamıştı; ama bu propagandanın etkilerini de yok etmeye içten kararlı idi. Moskova'ya gönderdiği kurul, Sovyet Dış İşleri Bakanı Çiçerin'in bir nota ile ve Lenin'in kişiliğine yazdığı mektupla Türkiye'ye güvence verdikleri ana kadar sınırda bekletmiş, ondan sonra kurula yoluna devam etme izni vermişti. Böylece ilerde bu propagandayı önlemek için girişeceği devinimlerin de silahlarını eline almış oluyordu. Avrupa politikası yönünden bakıldığı zaman Mustafa Kemal'in bu davranışı tehlikeli bir cesaretti: ama Kurtuluş Savaşı da aslında öyle değil mi

idi? Doğrusu aranacak clursa, böyle bir davranış Sovyetler bakımından da tehlikelerle dolu idi. Türk ulusal deviniminin Rusya'nın Asya topraklarındaki uluslara da sıçraması çok olağandı. Bu bakımdan Türkiye Lenin ve arkadaşlarının dürüstlüğüne nasıl muhtaçsa, onlar da Türk politikasının dürüst davranışına öyle muhtaçtılar. Her iki ülkenin savaş hedeflerinde birbirine benzeyen yönler vardı. Coğrafyaları dolayısıyla her ikisi de birbirlerini koruyor, biri ötekinin sarılıp kuşatılmasını önleyecek bir durumda bulunuyordu. Bundan başka düşmanları da birdi. Önemli çıkarlarındaki bu beraberlik her iki ülkeyi bir araya getirmişti. Böylece Mustafa Kemal'in devlet yönetimindeki erki Sovyet Rusya ile olan politikada belki tarihte eşine rastlanmayacak denli parlak bir örnek vermişti.

(Kemal Atatürk, Untergang und Aufstieg der Turkei. Frankfurt 1937, s. 159-164)

Çeviren: Cemil Ziya Şanbey

(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

TÜRK DİLİ

Edmund Schopen
(Almanya)

Her türlü kültürün kaynağı dildir, kafa ve ruhtur. Düşünceleri bir biçime sokar dil, 22 günlük Sakarya Savaşı'ndan sonra, Ankara'da, Eğitim Kurultayının toplanmasının bir niteliği vardı. Gazi, İstiklal Savaşı'nı sonuçlandırdıktan sonra, dostlarının çevresinde soruları şöyle yanıtladı:

"En büyük dileğim, Milli Eğitim Bakanı olarak ulusal eğitimin kalkınmasına yararlı olmaktır."

Anadolu devletinin ulusal varlığını göstermesine Türk tansığı (mucizesi) deniyorsa, bu deyimi, aynı ve daha büyük bir hakla, Arap-İslam yabancılaşmasına karşı yapılan kültür alanında özgürlük savaşı için kullandığımızda, Türk dilinin kurtuluşu, hiç kuşkusuz, üçüncü Türk tansığı olur.

Türk dili, binlerce yıl boyunca, Arap alfabesinin dar çelik giysisi içine sıkıştırılmıştı. Sekiz, dokuz sesli harfine karşı (a, e, i, ı, o, ö, u, ü, y) Arap alfabesinin yalnızca üç sesli harfi var (au, ve, u,). Demek ki canlı halk dili, Arabın sesli harfleriyle doğru dürüst verilemiyor. Bunun için de işte Türkçenin, öz bir alfabesi olmadan, onu yazıp okuyabilmek için, iki çeşit dili birden iyice bilmek gerekiyordu. Bunun sonucu olarak da, bir Türk edebiyatının ancak çok dar bir çevrede yaratılabileceği, sonra da gene, halkın edebiyatı olamadan, ulusal bilinçli eğilimleri olan dar bir aydınlar çevresinde kalacağı doğaldı. Buna bir yandan Türkçe-

nin, öte yandan da Arapçanın dil niteliğinin çok çeşitli olması katılıyordu. Türkçe, sesli harflerinin incelikleri ile renkli ve güzel çınlayan, yumuşak bir dildir. Arapça ise, sesli harflerinin azlığı ile Sâmi dillerin ses bakımından en zengini olduğu halde, söyleniş te katı bir etki veriyor. Yüzyıllar boyunca gelişmiş yüksek bir kültür dili olarak biçim ve deyiş yeteneği bakımından canlı bir grameri ve bir sentaksı vardı Arapça'nın. Gelişmemiş olan Türkçenin de Arap-İslam dünyasına girdiğinde, durmadan gelişmekte olan dilin yazı biçimleri içine gireceği doğaldı. Hele başta, Osmanlıların devlet ve din dili olunca, Türkçe ancak XIII. yüzyılın sonunda kendini göstermeye başlardı ve alfabeye sözcük ve gramer bakımından da Arapçadan oldukça ayrıldı. Kültür bakımından üstün Acemler bile, İslamlığın egemenliği altında, kendi Arya-İran dillerini. Arap alfabesiyle yazılan yeni Farsçaya çevirdiler ve Arapçadan aldıkları sözcüklerle doldurdular. Ama, dilin içten gelişmesi: Sesli harfler değişimi ve azalması Arapçanın etkisiyle olmuştur. Arapların bilmedikleri e ve o gibi sesli harfler. i ve u ile birleşti. Böylece Arap yazısı, 28 sessiz, üç de sesli harfi ile çok gelişmiş olan Acem dilini bile, gelişmemiş Türk dili gibi, egemenliği altına aldı ve onu yabancılaştırdı. Aynı etki, başka ulusal diller üzerine Orta-Asya'ya, Hindistan'a ve Afrika'nın içine değin uzandı. Sağdan sola yazılan Arap yazısı, şimdi, yalnızca kendine özgü, alışılagelmiş yuvarlak harfleriyle (Neşih-Yazısı), Acemlerin dilinde olduğu gibi, Türk sanatında da, süs biçimlerini zenginleştirdi. Ulusun ruhunu, dilini ve yazı deyimini ise yabancılaştırdı, gelişimini geri bıraktı ve yoksullaştırdı.

Mustafa Kemal'in kültür tarihi bakımından Türk dilini kurtarmak için gördüğü işler, bununla da sözcüğün tam anlamında, kendine özgü bir kafa gelişmesinin çığır açıcı başlangıcı, bir Türk alfabesinin yaratılması oldu. 26 Haziran 1928 tarihinde, uzmanlar, ilk kez olarak İstanbul'da, Dolmabahçe'de, Padişahın Sarayında toplandılar. Bütün çalışmaların ruhu Kemal'in kendi-

siydi. 9 ve 23 Ağustosda, büyük yazı devrimini halka verdiği söylevlerinde, son olarak da Batı Anadolu'ya. Karadeniz kıyılarına ve İç-Anadolu'ya, bu yeniliği bildirmek için yaptığı gezilerinde, kendisi muştuladı. 25 Ağustosta, Ankara'da toplanan dördüncü Öğretmenler Kurultayı: "Son Türke değin yeni harflerle okuma ve yazmayı öğretinceye değin" çalışacaklarına and içti. "Işık Ordusu" adımlarını attı, yürümeye başladı. 1 Kasım 1928'de Büyük Millet Meclisi, Başbakan İsmet İnönü'nün önerisi üzerine yazı yasasını onayladı; aynı zamanda da, altın levha üzerinde yeni alfabeyi devlet başkanına sunmaya karar verdi. İki gün sonra "Türk Alfabesi"nin yürürlüğe girmesi kararlaştırıldı. 8-25 Kasımda memurlar, yeni yazıdan sınava girdiler. 10 Kasımda yurda yeni harflerin satın alınması için kredi sağlandı, yurda girmesi için de 31 Mayıs 1929 tarihine değin gümrük izni verildi. 11 Kasımda, bir bilim terimleri için seçilen 15 kişilik bir kurul, 2 Aralıkta, İstanbul Üniversitesi Rektörünün başkanlı altında toplantısına başladı. 11 Kasım, aynı zamanda Meclisin, her Türkün, Mustafa Kemal'in de başöğretmen olarak yeni yazıyı öğretecek olan Ulusal Okulun üyesi olduğu kararını getirdi. 1 Ocak 1929'da "Ulus Okulları" (Halk Okulları) açıldı. Bunlar, yazıp okuma bilmeyeni bırakmak istemeyen güçlü bir kültür akımından başka bir şey değildi. Bunda da halkın her türlü politik ve aydın önderleri öğretmen olarak, son köylüsüne ve çobanına değin de kitleler, öğrenci olarak katılacaklardı. Birkaç yıl sonra, %80'i okuma yazma bilmeyen 18 milyon Türkten iki milyonu okuma yazma öğrendi. 12 Temmuz 1932'de, Türk dilini araştırmak için bir Kurum kuruldu ve 26 Eylül'den 5 Ekim'e değin, Dolmabahçe'de, ilk Kurultayını topladı. Ödevi: Arı Türkçe sözcükleri toplamak ve onları yazı diline girmiş olan Arap ve Acem sözcüklerinin yerine kullanmak idi. Burada da gene yoksul kalmış olan dili, halk dilindeki sözcükleri, düzenli toplayarak ve Türkçeleştirerek tamamıyla yabancılaşmış olan Avrupa dillerinden alınan sözcüklerin yerine öz Türkçelerini koymak.

Yeni yaratılan alfabe, matbaa tiplerinin 70 biçimini büyük ve küçük harflerle, sayılarla, Türk dilinin bütün sesli harflerini, inceliklerini ve deyiş biçimlerini vermeye yetiyordu. Tip biçimleri, Lâtin harflerin temel biçimleriydi. "Aslında, Türk ulusu, büyük tarihlerinde, birçok özel alfabe yarattıkları, durmadan yeni biçimler buldukları ve bu biçimleri kullandıkları gibi, gene de yepyeni bir yazı biçimi bulabilirlerdi: Ama böyle bir buluş, dünya ilişkilerinin böylesine sıkı ve zorunlu olduğu bir yüzyılda, Türkler için hiç elverişli olmazdı. Türk diline uyan, aynı zamanda da uygar dünyada yazı biçimi olarak uluslararası bir araç diye sayılan bir yazıyı seçmek, çok daha yararlı oldu. Bunun için de işte temel olarak bugün Lâtin harfleri diye tanınan yazı biçimini almak üstün tutularak, bir Türk alfabesi yaratmaya doğru gidildi..." Türk tarihinin Lâtin alfabesiyle yazılışı, Kemalistlerin, ulusal Türklüklerinin bilinci ve coşkunlukları içinde, özelliklerini ve politika alanındaki gerçek nesnelliklerini veriyordu. Burada da gene İslamiyetin yüzbinlerce yıl içinde açtığı uçurumu kapatmak ve bu arada hiç duraklamadan ilerlemiş olan ulusların uygar dünyasına eşit değerlerle girmek gerekiyordu.

Bundan böyle artık Türk halkının edebiyatı, Türk halkının eğitimi ve kendilerine öz bir kültür gelişimi olabilecekti. Türkün ruhu, hiç engellenmeden açılabilecek ve kanının yaratıcı gücünü deneyecekti. İki dil, Arap ve Acemlerin dili, yazı biçimi ile gramerleri ve yabancı sözcükleri, Türk dilinin iç yapısına girmiş, Türkün ruhu ile kafasını yabancılaştırmıştı. Türk, Acemin güzel, içli, imaj konulduğunu (motifini), onun gereçlerini ve deyişini, Arabın da düşünüş biçimlerini, daha yüksek bir eğitimin özü yapmıştı. Bunu da yalnızca, bu iki yabancı dili öğrenen ancak anlayabiliyordu. Artık, binlerce yıl önce dökülmüş olan bu eski Türk kaynakları, akabileceklerdi.

Kemal'in zorla teptiği eski alışkanlıkların yerine bu eski kaynakları geçirmek istemesi doğru idi. Osmanlı Saltanatının

tarih bilinci değişecek, temeli, İslamdan önceki zamanın kültür tarihi romantizminde olan ulusal Türk bilincine çevirecekti. Türk Dil Kurumu'nun kuruluşunu ve ilk Kurultayı toplayan aynı yılın Temmuz ayı, 1929 yılında kurulmuş olan Türk Tarih Kurumu da 2-11 Temmuz arasında, Ankara'da, ilk Kurultayını topladı. Bir ulusal tarih yazılabilirdi artık ve yazıldı.

(Die neue Türkei adlı eserden 1938, s. 122-127)
Çeviren: Melâhat Özgü
(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

TÜRKLER'İN BABASI

Dr. Walther Pahl
(Almanya)

"Türkler'in Babası" anlamını ifade eden Atatürk vefat etmiştir.

Kendisinin tarihî büyüklüğü, eseri olan yeni Türkiye'ye bakılarak bugünden ölçülebilir.

Çelik gibi azim ve gayreti, uzağı gören akıl ve hikmetle birleştirmiş olan bu halk lideri ve devlet adamı, Anadolu dağlarının en ücra köşesindeki köylere bile başka bir ruh aşılamıştır.

Büyük İnsan, 15 yıl önce ve o zaman Mustafa Kemal adını taşıyan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı olduğu zaman, ülke bir yıkıntı halindeydi. Osmanlı hâkim sınıfı ve din adamları, yurdu kötü ve harap bir hale sokmuşlardı. Yorgun ve manevi kuvveti kırılmış Anadolu köylüleri, uzun yıllardır devam eden askerlik hizmetinden köylerine yeni dönmüşlerdi.

Kapitülâsyonlar, bütün ağırlığı ile ülkenin üzerine yüklenmişti.

Bugün ise, bir zaman "Boğaziçi'nin Hasta Adamı" sayılan Türkiye, kuvvetli bir ülke olmuş ve kendi geleceğini kendisi tayin etmiştir. Çürümüş olan Osmanlı İmparatorluğu'ndan çok kuvvetli bir devlet yaratmış ve tekrar dünya politikasının en üst derecesine çıkarmıştır. Bu, Atatürk'ün eseridir.

Ucu bucağı olmayan Anadolu yaylasının sarı steplerinin ortasında, ülkenin yeni başkenti Ankara yükselmiştir. Bugün An-

kara, yüksek şehircilik san'atının en yeni esaslarına göre kurulmuş modern bir şehirdir.

Yeni devrin gereği karşısında fes ve çarşaf ortadan kaybolmuştur. Eski Arap harfleri de yerini Lâtin harflerine bırakmıştır. Okullar, din adamlarından alınıp devlete maledilmiştir.

Kemal Atatürk, din ve devlet arasına kesin bir çizgi koymuştur. Bugün kadınlar, Türkiye'deki imar işlerinin en yüksek makamlarında bulunuyorlar. Türk Hava Kuvvetleri'nde kadın hava subayı bile vardır.

(Illustrıerte Zeıtung, 1938)
(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

"ATATÜRK" DENEN ADAM

Jean Laubespın
(Fransa)

Bütün bir milletin Atatürk adıyla andığı adam, olağanüstü bir insandı. O'nda herşey tezatla dolu idi.

İnsan O'nunla tanıştıktan sonra ilk zamanlar, kişiliğinden etrafa yayılan çekiciliğin etkisi altında kalıyor; sonradan, güzel giyinişine, kibar hareketlerine ve ince fikirlerine dikkat edebiliyordu.

O'nun çatık alnında ve iradesini gösteren ağzında, mavi gözlerinin bir tek bakışının derin bir tatlılık uyandırdığını, hiç beklemediğiniz bir anda görüyordunuz. Ve herhangi bir ziyaretçi, tam O'nun üstünlüklerini övdüğü bir sırada O dudaklarında esrarlı bir gülümseyişle daima aynı şeyi söylüyordu:

"Ben 10 yaşından beri devrimci idim. O zamandan beri hiç değişmedim."

Gene sık sık tekrarından hoşlandığı bir cümle şu idi:

"10 yaşında iken Selânik'in en yaramaz çocuğu da bendim."

Fakat O'nun hayatını yazanlar aynı fikirde değillerdir. Hepsi, O'nun daha küçük yaşta iken çok değerli bir çocuk olduğu görüşündedirler.

Yüzyıllardan beri sultanların boyunduruğu altında uyuklamakta olan ihtiyar Türkiye, O'nun sayesinde uyandı ve gözleri devrim ışıklarıyla kamaştı.

(Paris Soir Gaz., 1938)

CENAZENİN BAŞINDAKİ TÜRKİYE

Pierre Dominiqe
(Fransız Gazetecisi)

Kemal Atatürk olmasaydı yeni bir Türkiye görecek miydik? Elbette hayır... O, mutlak bir bozgun arasında, en kötü şartlar içinde, bunca zamandan beri köhnemiş ve çürümüş eski Türkiye Devleti'nden, ilk hamleleri dünyayı hayrete düşüren ve yirmi yıla yakın bir süreden beri yenilgiyi tanımamış olan yeni, canlı ve kudretli bir devlet çıkarmıştır.

Her şeye rağmen bütün engeller aşıldı. Önce Sultanı kovmak; sonra, kadını hürriyetine kavuşturmak; Türkleri, Batı giyinişini kabule mecbur etmek; fesi yere çalmak... Böylece eski Türkiye'nin sırtını yere getirmek için ne kadar enerji gerekmiş olduğunu tasarlamak iş değildir. Buna rağmen ben O'nun ekonomik eserinden, Türkiye'ye bir hamlede bir endüstri yaratışındaki hızından bahsetmiyorum.

Avrupa'da bazı nüktedan fikir adamları O'nun mutlak "laik"liğine gülümsediler. Bundan ne kalacağını bilemem; fakat şunu bilirim ki bugünün Türkleri, 4-5 yüz yıl önce Avrupa'yı titreten canlı millet haline gelmiştir.

Şunu da bilirim ki, eserine bütün gayretiyle girişen Kemal Atatürk, yaşadığı müddetçe yolundan şaşmadı ve 1919'dan beri çelik elini asla açmadı; ancak ölüm bu eli açmıştır.

Bu akşam O büyük cenazenin başında bekleyen Türkiye, kuvvetli, dirilmiş ve canlı bir Türkiye'dir.

Kema' Atatürk, büyük bir siyasî ve büyük bir reformcu olmadan önce, bir kahramandı. 1919'da, cahil politikacılar tarafından vatana ihanet edildiğini görünce isyan etmişti: Kahramanca bir jest... Kesin bir şekilde sonuçlanan Sakarya Savaşının sabahı atı şahlandı ve Kemal Atatürk yere düşerek kaburga kemiğini kırdı; Atatürk umursamadı, haritalarını tekrar eline aldı, savaşı kazandı ve ancak ondan sonra kendisini tedavi ettirdi. Bir daha kahramanca bir hareket...

Güç bir devreye giriyoruz; Fransa'da ve başka yerlerde, "kahraman" tipi üzerinde genç adamların dikkatini çekmenin tam sırasıdır. (1938)

(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

GENÇ TÜRKİYE MİLLÎ CUMHURİYETİ

En kabiliyetli komutanlardan biri diye tanınmış olan Kemal Atatürk'ün, Padişah'ın baskısına karşı yürütülen ihtilâl hareketine uzun zamandan beri katılmış bulunması, ülkeyi kurtaracak olan millî hareketin başına çabucak geçmesine yardım etmiştir. Genç Türkiye Millî Cumhuriyeti, emperyalizme karşı bu savaşında yalnız kalmamıştır. O devirde, dış müdahale ve milletlerarası emperyalizmin silâhlandırıldığı iç ihtilâle karşı kahramanane bir savaş açmış olan Sovyet Rusya, TBMM'ne dost bir el uzatmıştır. Kemal Atatürk. emperyalizme karşı savaşı kolaylaştıran Ekim İhtilâli'nin önemini anlamıştı. Bu, 29 Kasım 1920 tarihinde Sovyet Hükûmeti'ne gönderdiği telgrafta açıkça belirtilmiştir.

Bundan sonra Kemal Atatürk, Millî Kurtuluş Savaşı'nın başında ve Türkiye Cumhuriyeti'nin başkanlık makamında bulunduğu sürece Sovyet Hükûmeti ile faal bir şekilde beraber çalışmış ve barış mücadelesinde, Silâhsızlanma Konferansı sırasında Sovyet delegelerinin tekliflerine uyduğu gibi, 1929 yılında, savaşı bırakmayı hedef alan Kellog Paktı'nın bir an önce yürürlük mevkine konması hususunda Litvinof tarafından yazılan protokole katılmış ve "saldırganların tarifi" hakkındaki anlaşmanın imzalanması konusunda Rusya'nın yanında yer almıştır.

Kemal Atatürk, 1936 yılında TBMM'de söylediği açılış nutkunda, Sovyetlerle dostane ilişkilerin korunması hususuna çok önem vermiştir. Şunu da kaydetmek gerekir ki, Kemal Atatürk, Sovyetlerle sıkı ilişkilerin devamından başka, birlikte savunma siyaseti taraftarı olmuş, birçok defalar barışın bölünmez bir bü-

tün olduğu prensibi lehinde bulunmuştur. Bu münasebetle, Romanya Dışişleri Bakanının 1937 yılında Ankara'yı ziyareti sırasında Atatürk'ün söylediği nutku hatırlatabiliriz.

Kurtuluş Savaşı'nı düzenleyerek Türkiye Cumhuriyeti'nin doğduğu günden beri iç ve dış politikasını yürüten Kemal Atatürk, aynı zamanda Türk Milleti'nin siyasî ve medenî hayatını pek çok değiştiren fevkalâde önemli birçok iç inkılâpların yaratıcısı ve yapıcısı olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ortaçağ devrine mahsus mutlakiyet rejiminin yerine, Türkiye'de bir Cumhuriyet rejimi kurulmuştur.

Kemal Atatürk'ün idaresi altında meydana getirilen büyük eserler arasında, devletin sanayi kuruluşlarına verdiği önem ve bu sayede başta hafif sanayi olmak üzere, Türkiye'de büyük sanayi kuruluşları meydana getirilmiş olduğunu kaydetmek gerekir. Bu alanda Türkiye, Sovyetlerden, 8 milyon dolarlık kredi şeklinde dostane bir yardım görmüştür.

Adı Türk Milleti'nin Millî Kurtuluş Savaşı'na ve Türkiye'nin siyasî alanda yeniden düzenlenmesine gayet sıkı bir şekilde bağlı olan Kemal Atatürk'ün ölümü, gerek Türkiye için, gerekse bütün dostları için, derinliği ölçülmez bir kayıptır.

Türk Milleti'nin en içten dostları arasında bulunan Sovyet büyükleri, zamanımızın bu eşsiz devlet adamının ölümünden dolayı derin bir hüzün içindedirler.

(İzvestia gaz., Moskova,
11 Kasım 1938)

YASINA, BÜTÜN ÜLKELER KATILMAKTADIR!

1920 yılında Türkiye, çetin ve şiddetli bir savaşın eşiğinde bulunuyordu. Emperyalistler, bu ülkeyi yeniden köleliğe mahkûm etmek; tamamıyla Türk olan topraklarını koparıp almak; kapitülâsyonlar, malî kontrol rejimini yürütmek için kendi aralarında ve Padişah'la anlaşmaya çalışıyorlardı.

Mustafa Kemal, yakınlık ve yardımı yalnız bir taraftan, Lenin ve Stalin'in idare etmekle oldukları Sovyetler ülkesinden gördü. Sovyetler ülkesi, daha Sovyet rejiminin kurulduğu günün sabahında, Türkiye'nin parçalanmasına dair olan gizli anlaşmaların hükümsüzlüğünü ve milletlerin kendi geleceklerine sahip olmaları şeklindeki yeni prensiplerin yürürlüğe konmasını ilân etti. Böylece Türk-Sovyet dostluğunun temelleri de 1920 tarihinde atıldı.

Türk Milleti, Mustafa Kemal'in önderliği altında büyük bir zafer kazandı; emperyalistlerin esaret zincirlerini kırdı; Sultan tarafından imza edilmiş bulunan Sevr Antlaşması'nı yırttı; düşman kuvvetlerini Türk topraklarından attı; ülkenin kurtuluşunu sağladı ve böylece Türkiye'nin siyasî ve fikrî değişmesi olan derin yenilik de. Mustafa Kemal'in yönetimi altında yaratıldı: 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldı, 20 Ekim 1923'de Cumhuriyet ilân edildi ve 3 Mart 1924'te Halifelik kaldırıldı.

Türkiye, millî sanayin kurulmasını, ulaşım yollarının gelişmesini, milletlerarası durumunun sağlamlaşmasını Kemal Atatürk'ün enerjisine, zekâsına ve siyasetine borçludur. Uğrunda Türk Milleti'nin kanını dökmüş olduğu millî kurtuluş duygusunu, kalbinde herşeyden üstün tutan Kemal Atatürk, barışın ve bir-

likte savunmanın bir şampiyonu olduğu Sovyetler Birliği ile dostluğunu sağlamlaştırdı ve geliştirdi.

Kemal Atatürk'ün Türkiye'de fevkalâde bir itibarı, halk arasında eşsiz bir sevgisi vardı. Atatürk'ün ölümü, Türkiye'de büyük halk kitlelerini ve ülkelerinin kurtuluş ve hürriyetleri kendileri için pek aziz olan kimseleri derin bir kedere boğmuştur. Bağımsız Türkiye'nin dostları, Sovyet halkı ve diğer ülkelerdeki gelişme taraftarı bütün toplumlar, Türk Milleti'nin yasına gönülden katılmaktadırlar.

(Journal De Moscou gazetesi, Moskova, 11 Kasım 1938)

TÜRKİYE'NİN YARATICISI

Şükrü Kender
(Suriye)

Biz, Atatürk için, "Türkiye'nin yaratıcısı" dediğimiz zaman, bu sözümüzle bir mecaz veya mübalâğa etmiş olmuyoruz. Avrupa siyasilerinin uzun zamandan beri "Hasta Adam" diye adlandırdıkları Türkiye, Dünya Savaşı sonunda ölüm dakikaları geçiriyordu.

İşte tam bu sırada bir adam çıktı; hem Türklere ve hem de bütün dünyaya hitaben: "Hayır. Türkiye ölmemiştir: onda henüz hayat damarı yaşıyor, o dirilecek ve kurtulacaktır!" dedi.

Bu sözleri söyleyen Atatürk'tü.

Atatürk, ölü sanılan hastanın tedavisine devam etti ve Türkiye'ye bugünkü yüksek hayatını kazandırdı. Bugün, büyük devletlerle atbaşı yürüyen kuvvetli, sarsılmaz bir Türkiye yarattı.

Bugün ölen Mustafa Kemal, Türkiye'yi, gerçek ölümden kurtarmış ve onu yoktan vareden bir yaratıcı olmak sebebiyle, insanlığın çok üstünde bir mevkie hak kazanmıştır.

Şurası şüphesizdir ki, Atatürk'ün başardığı işler mûcize ve hârika kabilindendir. Birkaç yıl içinde ülkesinde yaptığı inkılâp, birkaç yüz yılda yapılması mümkün olmayan işlerdendir. Atatürk, Türkiye'yi Doğu'dan Batı'ya nakletti ve onu Avrupalılaştırdı. Bu suretle, halkın ruhuna yüzlerce, binlerce yıldan beri yerleşmiş olan birtakım geleneklere ve boş inançlara son verdi.

İşte, Türk Milleti böyle eşsiz bir büyük adam kaybetti. Bu kaybı, giderilmesi mümkün olmayacak kadar büyüktür.

Atatürk, yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada eşi pek az görülen ender şahsiyetlerden biridir. Şüphesiz ki, tarih O'nu, dünyanın ölmez büyükleri arasında kaydedecektir.

(Eltekaddüm Gaz., Halep-Suriye
11.11.1938)

TÜRKLERİN MİLLÎ GURUR DUYGUSU

Atatürk, yeni Türkiye'yi kılıcı ile meydana getirmiş ve dehâsı ile düzenlemiştir. O'nun yaratıcı ruhunun ve hararetli vatanseverliğinin harekete geçmemiş olduğu hiçbir alan yoktur. Eski Türkiye'nin bütün felâketlerinin kaynağı Osmanlı Devleti'nin içişlerine, yabancı devletlerin karışmalarına meydan veren sultanlar rejimi olduğunu anlayan ilk adam O'dur.

Atatürk, Türkiye'yi gerilikten ve parçalanmaktan kurtarmıştır. Bugün Türkiye, hem kendi yakınında, hem de bütün Avrupa'da birçok dostlara sahiptir. Bütün dünyanın hayranlığını kazanan ve Türk hayatının en şerefli devresini meydana getiren siyasî, ekonomik, toplumsal ve kültürel, bütün alanlarda yapılan iç değişmeler olmuştur.

Bu yeniliğin tarihi 1923'tür; yani Lozan Antlaşması'nın akdi tarihidir. Bu antlaşmayı, diğer devletlerden önce, Türkiye'ye 150 yıldan beri geleneksel dostluklarla bağlı olan Polonya kabul etmiştir.

Millî gurur duygusuna doğuştan sahip olan Türk Milleti'nin, babası olan Atatürk'ü sarsılmaz bir aşkla sevmesinde hayret edilecek hiçbir şey yoktur. Yeni Türkiye, milletlerarası siyasette hesaba katılması gereken bir ülke olmuştur.

Türkiye'nin modernleşme ve yenileşme hareketi devam ediyor. Osmanlıların "Hasta Adam"ı iyileşmiştir; gelişme ve enerjisi yerindedir. Atatürk, bunu başarmakla gerçekten bir mucize göstermiştir.

(Varşova, Gazeta Polska, 11 Kasım 1938)

SEVGİLERİ KAZANMASINI BİLMİŞTİR

Camille Huysmans
(Belçika Parlamentosu Başkanı)

Türkiye Cumhurbaşkanı ölmüştür. Kemal Atatürk, 15 yıl önce Cumhurbaşkanı olmuş ve Cumhuriyeti, sistem düşüncesiyle kuvvetlendirmiş, Türkiye'yi, azimkârane bir şekilde Batı'ya çevirmiş ve idaresini üzerine aldığı devleti, Avrupalılaştırmıştır.

Kendisinin başlıca kaygılarından biri, Türkiye'yi bir san'at ülkesi haline getirmekti. Bu maksatla yabancı teknik adamlara ve eğitimcilere başvurmuştur. Bu yabancıların birinci bölümü, iş hayatını düzene koymak; ikinci bölümü de yarının nesillerini hazırlamak için Türkiye'ye çağırılmıştır. Bu çalışma arkadaşları arasında Belçika'lılar da vardır.

Kemal Atatürk, aynı zamanda hem olaya, hem de görüntüye ilgi gösteriyordu. Türkiye Cumhurbaşkanı, kadını baskıdan kurtardığı gibi, hayat şekli ve kıyafetinde de değişiklik yapmıştır. İlimle, dille ilgilenmiş ve Lâtin alfabesini kabul etmiştir.

Kemal Atatürk, milleti hareketsizliğe yöneltmiş olan bâtıl düşüncelerin etkisinden kurtarmak için, kademeli şekilde uygulamak düşüncesinde bulunduğu parlamenter bir Anayasa meydana getirmek suretiyle, ülkede bir hürriyet rejiminin kurulmasını hazırlamak istedi. Türkiye'yi Laik, Cumhuriyetçi bir devlet haline soktu. Bu düşünceye, nutuklarının ve yazılarının çoğunda rastlanır. Ölümünden az önce, bizim seçim ile aynı zamanda

yapılmış olan belediye seçimleri dolayısıyla Başbakan'a göndermiş olduğu bir telgraf vardır. Bunda şöyle yazıyordu:

"Bana yol gösteren prensipler, gerek ülke, gerek millet için gelişmenin ve mutluluğun kuvvetli bir kaynağıdır. Dün böyle idi, bugün böyle oldu, yarın da böyle olacaktır."

Kemal Atatürk, son nefesine kadar, meydana getirilmiş eserin devamlılığına güveni olduğuna bu suretle işaret etmek istemiştir. Kendisi çok defa yabancıların, idarî tecrübe görmeden, büyük parasal imkânlara sahip olmadığı halde işe başladığını tekrarlar ve şöyle devam ederdi:

"Fakat şevk, heyecan ve sabra güvendim ve bu meziyetler, kudretsiz bir gelenek ile verimsiz bir olumsuzluğun hakkından geldi."

Bu atak devlet adamı, en uygun şekilde hareket etmesini bilmiştir. O, inkılâpları millî topraklara adamış ve yabancı ülkelerde yeni devletin faydalarına hizmet ve gelişmesine yardımcı olacak sevgileri kazanmasını bilmiştir.

Size, Meclis adına, Ankara Hükûmet ve Parlamentosuna bir başsağlığı mesajı gönderilmesini teklif ediyorum.

(Bruxelle, 10 Kasım 1938)

(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara 1983)

TÜRK MİLLETİNİN EN BÜYÜK OĞLU

Almanya, Türk milletinin büyük kaybından doğan acısına içtenlikle katılmaktadır.

Gazi, 1918'de ölen milletler grubu arasında, azimli bir hareketle milletini kaçınılmaz âkıbetten kurtaran ve bütün dünyanın hayran kaldığı bir kalkınma yapan ilk devlet başkanı olmuştur.

Atatürk, tarihin büyükleri arasında sonsuza dek hatırlanacaktır. Türk Milletine yeni bir medeniyet, kuvvetli ve köklü yeni bir devlet miras bıraktı. Türkiye'nin, Almanya'da kıskanılmaksızın takdir ve teslim edilen bu mirası korumasını diliyoruz.

Hitler bu duyguları 1933'te Büyük Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu Başkanı ile görüşmesi sırasında ifade etmiştir. Hitler, Atatürk'ün başarılarının, kendisinin Nasyonal Sosyalizmin başarısına olan inancını doğrulamakta olduğunu bilhassa kaydetmiştir. Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı parlak bir örnektir. Türkiye ve Almanya'da kuvvetli bir köycülük, millî kuvvetin tükenmez bir kudretidir. İki milletin aynı politik gayeleri vardır. Ve dostlukları kuvvetli ekonomik ilişkilerle sağlamlaştırılmaktadır.

Türk Milleti en büyük oğlunu, ne yazık ki kaybetti. İş adamı olan Atatürk, ülkenin kuruluş ve imarını, içerde yenilik ve komşularla sürdürülen bir dostluk politikasıyla sağlamıştır.

Bu büyük asker ve dâhi devlet adamı, 1918'den 1922'ye kadar, savaşlarında olduğu gibi inkılâp işlerinde de başarılarını zafer dallarıyla süslemiştir.

(Völkische Beobachter gazetesi,
Berlin, 12 Kasım 1938)

MUCİZEYİ YARATMAYI BAŞARDI!

Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran, modern Türk Devleti'ni yaratan Kemal Atatürk, artık yaşamıyor. Elindeki kılıcı ile vatanına yeni hedefler gösteren asker, bütün bir milletin gözyaşları arasında yatağında ölmüştür.

Henüz daha Mustafa Kemal Paşa adını taşıdığı zamanlarda: "Öyle bir ülke kurmak istiyorum ki, orada siyasetle pek az uğraşılsın ve daima çalışılsın..." diyordu. Bu mûcizeyi yaratmayı başardı. Ve bir kalemde, Doğunun küflenmiş bütün geleneklerini silip süpürdü. Bu yolda yürümeye kararlı olan Atatürk, tükenmez enerjisi ile durmadan ve yoluna dikilen engelleri devirerek Türkiye'yi yeniden kurdu.

Lâtin harflerini kabul eden, çok kadınla evlenmeyi ve kadınların peçelerini kaldıran, modern ve uygulamalı okullar açan Kemal Atatürk, çocuklarının iyiliği için çalışan gerçek bir baba sıcaklığı ile, fakat ciddiyetle Türk'ün tarihini birkaç yıl içinde, ancak yüzyıllara sığabilecek derecede ileriye götürdü. O'nun en büyük ve köklü inkılâpları, hiçbir şüpheye, pazarlığa, hattâ eleştiriye maruz kalmaksızın açıklıkla ve çabucak yapıldı; Türk Milleti de, O'nun her yeniliğini, bütün varlığıyla ve severek kabul etti.

Günümüzün bütün büyük adamları arasında Kemal Atatürk'ün eşsiz bir yeri vardır. İnsanlar arasında yaşayan, fakat insanüstü olan Kemal Atatürk, milletinin ruhundan kopan faziletleri ile tam ve olgun bir insandı.

O'nunla konuşmak şerefine erişen yabancılar, bilhassa gazeteciler, sadeliğini; konuşmalarındaki berraklığı; yeni, modern

ve pratik olan herşeye karşı gösterdiği ilgiyi; günün olayları çağdaş siyasî şahsiyetler hakkındaki tam bilgisini ve milleti için beslediği sınırsız sevgiyi saatlerce anlatabilirler.

Romanya'nın sâdık ve içten bir dostu olan Kemal Atatürk, Balkan Antantı'nın tek başına yapımcısı değilse bile, herhalde bu kuruluşunun başta gelen önderlerinden biridir. Balkan Antantı'nı meydana gelişinde bugüne kadar, bu kuruluşta üye olan devletler arasında ve bilhassa Türkiye ile Romanya arasında birlikte çalışma, Güney-doğu Avrupa'da, milletlerarası barış açısından en kuvvetli bir sebep olmuştur.

Kemal Atatürk'ün kutsal hatıralarını saygı ve bağlılık duyguları ile saklayacak olan Romen Milleti, dost ve müttefik Türk Milleti'nin bugünkü büyük ve derin kaderine bütün varlığıyla katılmaktadır.

(Romania gazetesi,
Bükreş, 12 Kasım 1938)

GAZİ'NİN HUZURUNDA

Ankara'da bir gece, geniş omuzlar üzerinde duran yüce bir başa, insanın içini titreten iki mavi göze sahip olan Atatürk, askerlik hayatını, yalnız başına sürgünde bulundukları sırada millet hakkında düşündüklerini, beşeriyetin tanık olduğu en büyük ihtilâli yapmaya kendini iten sebepleri anlatıyordu.

Olağanüstü işleri başaran şahsın huzurlarında, saatler anlaşılmadan geçiyordu. Sanki canlanan bir tunç, tarihin perdesini yırtarak insanlar arasına girmişti. Bayan ve Bay Antonescu'nun Ankara'yı ziyareti sebebiyle Atatürk'ün etrafında, kendilerini dinlemek üzere toplananlar pek çoktur.

Gazi'nin masasına davet edilen iki Romen gazetecisi, bir taraftan O'nun sözlerini, diğer taraftan da lokantanın salonunda bulunan halkın, Türk Milleti'nin kahramanını gözleri ile emerek duydukları heyecanı kaydetmek fırsatını elde edebiliyorlardı.

Atatürk şöyle diyordu:

"Yapılan işler, milletim için duyduğum sınırsız sevgiden doğmuştur. Milletimi, dünyanın medenî milletleri seviyesine çıkarmayı istedim. O'nun isteklerini gördüm, tanıdım ve yerine getirdim. Başarımızın sırrı şudur: Millet ile Başkan arasında tam bir bağlılık... Hiçbir zaman armağan ve teşekkür beklemedim. Belki, çiçeklerden hiçbir şey beklemeyerek onları büyük bir aşk ve zevkle yetiştiren bir bahçıvan gibi, ben de milletime sağlam ve mutlu bir hayat vererek onun çiçeklendiğini görmek istedim."

Karşımızda, Büyük Harp'te kuvvetli müttefiklere karşı savaşan; yenik ve perişan bir duruma düşen vatanını, hiçbir taraftan yardım görmeksizin zaferlere ulaştıran bir asker duruyordu. Geçmişin çürüyen ve zarar veren bütün geleneklerini yıkan siyasî şahsiyet konuşuyordu. Bir Asya devletinden, Avrupaî temeller üzerine bina edilmiş bir devlet kuran, yeni hayatın bütün güzelliklerini yaratan yüksek şahsiyet alkışlanıyordu.

Türk aile anlayışında inkılâplar yaparak Türk kadınını yeni hayata ve hürriyete kavuşturmuştu. İçte ve dışta olmak üzere Türk Milleti ile Avrupa milletleri arasındaki bütün engelleri yıkmıştı. Fes ile başlayıp Lâtin harfleri ile bitirmişti. Uğursuz uykusundan uyandırdığı Türk Milleti'ni, yüzyıllarca ihmal edilen mesafeyi birkaç yıl içinde almak üzere harekete geçirmişti.

Asker Mustafa Kemal, Milli Türk Devleti'ni kuran Gazi, Türk hayatının devrimcisi Atatürk... Bu isimler, gözlerimizin önünde cereyan eden tarihin üç büyük aşamasıdır.

(Timpul gazetesi, Bükreş,
12 Kasım 1938)

EN BÜYÜK ESER: TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Türkiye Cumhurbaşkanı ve büyük bir yapıcı olan Kemal Atatürk -devrimizdeki şahsiyetlerin belki en büyüğüdür; zira O'nun yaratıcılığı gerçekten bir harikadır- gözlerini ebediyen hayata kapadı.

Türkiye Cumhuriyeti... Büyük Atatürk'ün eserlerinden sayılan siyasî, ekonomik ve maliye alanlarında gerçekleştirdiği derin değişikliklerin anlamı, bu biricik kelimede tamamıyla gizlidir.

Derin ve bir ihtilâl özelliği taşıyan eser, sessizce, milletin yardımı ile, anlayış kabiliyeti, kanaat ve azimle başarılmıştır. Ve "Atatürk, zamanımızın en büyük yapıcısı idi" demekten gayemiz, O'nun, kendisinden önce gelenlerin, durumlarını korumak üzere, kasten medeniyet nurlarından mahrum ederek karanlıkta bıraktıkları topraklarda, ekmesini ve verimi toplamasını bildiği içindir.

O, Atatürk, şahsî azmiyle, bilinçli görüşleri, tükenmez enerji ve kabiliyetiyle ülkesinin ordularını zafere ulaştırmayı başardıktan sonraki bu, bütünlüğü ve bağımsızlığı sağlamıştır. Vatanını ve milletini yönelttiği gelişme yolundan, yenilmesi güç sanılan ve ıstırap verici bir şekil almaya başlayan ve hiç kimse tarafından dokunulmaya cesaret edilemeyen geçmişin bütün engellerini kaldırdı.

Atatürk, geçmişe ait bütün putları parçalayarak; bilgisizliğin, kaderin ve tembelliğin kara tülünü yırtarak ülkesinin içine, insanlık gelişiminin ışıklarını soktu ve bu kutsal ışıkların aydınlığı altında, kültüre, ideale ve çalışmaya susamış bir gençliğe dayanan yeni bir ülke yarattı: Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti...

Gazi, kamu işlerine ait bütün çalışmaları şahsen kontrol edip adım adım izleyerek sağlamlaştırdı. Orduya ve onun silâhlanmasına karşı gösterdiği hassasiyetten kuvvetli bir savunma vasıtası yarattı. O'nun diplomatik alanda gösterdiği başarı ise, ülkesine birçok dostluklar kazandırmakla beraber O'nun maddî ve manevî varlığını da yükseltti.

Romanya'nın sâdık bir dostu olan Atatürk, Romen Milleti'nin de sâdık dostluğunu kazanmıştır. Romen Milleti şu anda, Türkiye Cumhuriyeti için büyük üzüntüler geçirmekte olan Türk Milleti'ne, dostane teselli duygularını sunmaktadır.

(Universal gazetesi, Bükres,
12 Kasım 1938)

AVRUPA'NIN BÜYÜK KAYBI

Gazi Mustafa Kemal Paşa diye de meşhur olan yeni Türkiye'nin kurucusu Cumhurbaşkanı Atatürk'ün şahsında büyük bir asker, devlet adamı ve önder dünyadan göçtü.

1919 yılında, O'nun, Anadolu'da Türk ordusundan arta kalsa kuvvetlerin komutasını ele almasından ve Kurtuluş Savaşı'nın başına geçmesinden beri Türkiye'nin tarihi, O'nun hayatının hikâyesi olmuştur. Cesaret ve vatanseverliği O'nu, küçük, bitkin ve ilk zamanlarda bölünmüş bir milletin, galip devletlerin taşkın dilekleri karşısında dayanmak gibi başlangıçta ümitsiz görünen bir maceranın başına geçirmişti. Herhangi bir komutanın bütün ümidini kıracak kadar şiddetli güçlükler ve aksiliklere karşı O, inancı ve sabrı asla sarsılmaksızın karşı koymuştur.

O'nun, Gelibolu yarımadasında, İngiliz işgal kuvvetlerine karşı yaptığı kahramanca çarpışmada kazandığı zaferle esasen beliren askerî dehâsı, sonunda tam ve parlak bir zafer kazanmasını sağlamıştı. O, birçok ünlü generaller gibi, galibiyetin kendi düşüncesini karanlıklara düşürmesine izin verdi.

Kendisi bir ıstıraba varis oluyordu: Türkiye, aşağı yukarı sekiz yıldan beri devam eden savaşlarda durmaksızın kan dökmüştü. Ülkenin ulaşım, ticaret ve tarımı korkunç bir düzensizlik içindeydi. Türkiye'yi Büyük Savaş'a sürüklemiş olan İttihat ve Terakki üyesinden sağ kalanlar, vatanı, kaçınılmaz bir felâketten kurtarmış olan eski arkadaşlarını kıskanıyorlardı. Kendisinin kazandığı zaferle heyecanlanan İslam Birliği entrikacıları, O'nun Türkiye'yi yeniden İslamlık kavgasında mızrak ucu haline getireceğini ummuyorlardı.

Eski moda teokrasinin başlıca kalelerinden biri olan Türkiye'yi O'nun modernleştirmesi, laikleştirmesi O'nu kınayanların hepsini şaşırtmıştır. O, "Hasta Adam"ın başucunda sık sık mezar duası okuyan, Türk Milletinin üzerinde, fışkırmak ve devleti yeniden canlandırmak için üzerine bir lider âsâsının dokunmasını bekleyen gizli hayatiyet pınarları bulunduğunu unutan Avrupa'lıları hayretten hayrete düşürmüştür.

Türkiye'yi ziyaret etmiş olan birtakım Avrupa'lıların aksine bu cesur gerçekçi, hiçbir zaman büyüklük ve gösteriş meraklısı olmamıştır. İstanbul'un camileri ve hocaları, İttihat ve Terakki zamanında bile padişahları saran gösteriş ve büyüklük, kafesteki Halife'yi düşman ve ilgili Avrupa devletleriyle saray mensupları arasında kudretsiz bir hale getiren dinî hülyalar, İslamiyet'in geleceğinden hüküm mevkiine geçmek gibi yönlerden hiçbirisi O'na çekici gelmemiştir. O'nun açık ve yerinde görüşü, bütün bunlarda, ölmüş bir imparatorluğun ve ölmüş bir düzenin artıklarını görmüştü. O, bütün bunları bir tarafa bırakıp kendi ordusunun belkemiğini meydana getiren, kazanılan ve kaybedilen her savaşta aynı fedakârlıkla dövüşen, nesiller boyunca kendi topraklarını yüzüstü bırakıp padişahların daveti üzerine kanlarını döken ve şimdi savaştan geri durmak ve iş başında bulunanlardan, biraz saygı görmekten başka dileği olmayan Anadolu köylüsüne dönmüştü.

O, Türk kadınının acı durumunu görerek bunların zihnî gelişmelerini ve sosyal hayatlarını, münevver Türklerden pek azının, doğruluğuna kalpten inandığı kanun ve düzenlemelerle sağlamaya çalıştı.

O, kendi inkılâpçılığı karşısında başlarını sallayan Türkler dışındaki Müslümanların irtica korkutmalarından yılmayarak Doğu'ya arkasını dönmüş ve milletini, Türklerin o zamana kadar düşman belleyerek yetiştirildiklerdi Avrupa'ya doğru yöneltmiştir.

O'nun başarıları, yalnız milletini içerde Avrupalılaştırmaktan ibaret değildir. O'nun daima ilham ettiği, bazen da doğrudan doğruya idare eylediği dış siyaset, Türkiye'yi Batı milletleri topluluğuna sokmuş ve eski düşmanlarını da dost haline getirmiştir.

Sovyet Rusya ile dostane ilişkilerini bilinçli bir şekilde devam ettirirken Türkiye'yi, Büyük Britanya ile fevkalâde ilişkiler kurmaktan; bir zamanlar geleneksel düşman olan Yunanistan'la sonradan bir birlik halinde oluşan bir anlaşma yapmaktan; Balkanlar'da ve Batı Asya'daki komşularıyla antlaşmalar imzalamaktan alıkoymamıştır. O'nun önderliği altında Türk diplomasisi başarıdan başarıya ulaşmıştır.

Türkiye'nin savaşta kaybettiğini masa başında kazanmasını sağlayan 1936 Montreux Konferansı, sevindirici bir zafer olmuştur. Son zamanlarda yeni diplomasi yolları ile eskilerinin dâhiyane bir şekilde uyumu sayesinde İskenderun Sancağı kazanılmıştır.

Başkan Atatürk, bu konu ile olan ilgisini geçen yaz Sancak sınırına yaptığı bir ziyaretle göstermişti ki kendisi o zaman, şimdi ölümüne sebep hastalıktan rahatsız bulunuyordu.

O'nun önderliği sayesinde, bir zamanlar Avrupa'ya girmiş bir zorba gibi düşünülen bir millet, Avrupa'nın politik bünyesinde değerli ve yüksek bir üye mevkiine yükselmiştir.

Milleti, bu hayret verici adama kolayca bir halef bulamayacaktır. Bereket versin ki O, başka millî liderleri, eski arkadaşlarını kovmak yahut ortadan kaldırmak gibi hareketlere sürükleyen kıskançlık ve şüpheye kendini kaptırmadı. O'nun kuvvetli ve bütün kalpleriyle çalışan yardımcıları vardı. O'nun için Atatürk, sosyal ve politik anıtlarını sağlam temeller üzerine oturtmuş bulunmaktadır.

Lâtin harflerinin kabulü, kadınlara hürriyet verilmesi, yönetimin baştan başa değiştirilmesi, ulaşım, haberleşme, maliye,

millî tarım durumunun gelişmesi, yeni ve insancıl kanunların kabulü, toplumu arkasında bulan birtakım reformlardır. Kendisi tarafından hazırlanıp yöneltilmiş olan Türk İnkılâbı, kadın-erkek bütün yurttaşlarına, Türkiye'nin önceki kuşaklarından hiçbirine nasip olmayan hürriyet ve güven dolu bir hayat sağlamıştır. Başarıları, Türkiye'yi Avrupa devleti yaptı, Doğu'nun tarihini değiştirdi.

Bunlara karşı bir zaman mahallî bir muhalefet gösterilmiş olduğu ve Önder'in bunları galip bir komutan edasıyla savuşturduğu doğrudur. Gene Batı usulünce liberal olan birtakım kimselerin, O'nun otoriter sistemi tek parti usulüne şüphe ile baktıkları da doğrudur. Fakat ayrıntılara ve metoda dair bütün bu eleştiriler, O'nun plânını çizip başardığı Türk İnkılâbının, kadın ve erkeği ile bütün yurttaşlarını, kendisinden önceki Türk nesillerinden hiçbirinin başaramadığı derecede hür, olgun ve sağlam bir duruma getirdiği gerçeğini örtemez.

Avrupa'nın savaş ve ihtilâl tehlikeleri arasından çıktığını gördüğü liderler arasında hiçbiri O'nun kadar başarılar elde edememiş, hiçbiri O'nun kadar güçlüklerle karşılaşmamıştır.

Atatürk, milletini mâtem içinde bırakıyor. İngiltere'de şimdi dost olan ve Atatürk'ü, yenilmez bir düşman diye yüceltmiş bulunan eski rakiplerinin, Türkiye'nin ve bütün Avrupa'nın böyle büyük bir adamın ölümü ile uğradığı kayıp karşısında çok derin bir elem içinde bulunduklarını bilmek, belki de onlar için bir başsağlığı olacaktır.

(The London Times gazetesi,
12 Kasım 1938)

TÜRKİYE, ATATÜRK'ÜN YOLUNU İZLEYECEKTİR

Atatürk, hareketli bir hayat ile canlandırılmış olan milletinin yüreğinden yeni alevler fışkırtmıştı. O, eski ile karşılaştırılamayacak kadar yeni ve mükemmel bir devlet binası kurmuştur. Halefi, O'nun eserine devam edecektir. Çünkü Atatürk'ün çalışmaları bütün ülkenin ruhuna girmiş, ona yapıcı hız vermiştir. Türkiye'nin birliği büyük ilkelere bağlı olan gençliği, ülkenin geleceği için birer temel meydana getirmektedir.

15 yıl sonra Atatürk, çok büyük bir hazine bırakmıştır. Bugün üniversitelere, her köyünde okullara, bir Güzel San'atlar Akademisi'ne, bir Müzik Konservatuvarı'na ve Gençlik Teşkilâtına sahip bulunan Türkiye'yi yeniden yaratmıştır.

Ülkenin hayatında kadınlar, önemli mevki sahibidirler. Deniz ticareti fevkalâde kuvvetlendirilmiştir. Ticaret ve sanayi, günden güne gelişmektedir.

Gazeteler, milletin bütün tabakaları tarafından okunmaktadır.

Atatürk, Ankara'yı, Türkiye'nin başkenti olarak yeniden yapmış ve ülkesine emsalsiz bir hazine bırakmıştır. Türk Milleti'nin ruhu yenilenmiştir. Türkiye, bütün dünyanın takdirine lâyıktır ve Avrupa milletler ailesi içinde şerefli Türkiye'nin nüfuzu büyüktür. Daima, Atatürk tarafından çizilen yolu izleyecektir.

(Litvanya, Lietuvas gazetesi, 1938)

NUR İÇİNDE YATSIN

Hâşim Taktak
(Lübnan)

Yaşadığımız yüzyılın en büyük tarih yaratıcılarından biri olan Kemal Atatürk, bugün hayata gözlerini yummuştur.

O, yalnız dost ve kardeş Türkiye'nin değil, Ortadoğu'nun da kurtarıcısı olmuştu. Türkiye'nin istilâ zincirlerini kopararak ortaya çıkmasıyla parlayan bu hürriyet ateşi, bütün Ortadoğu'ya da bulaşmıştı. Türk Kurtuluş Savaşı'nın bu büyük lideri, vatanını istilâdan kurtarmakla yetinmeyip kılıcını kınına soktuktan sonra asker elbiselerini çıkararak ve kollarını sıvayıp masa başına geçerek sosyal inkılâplarını sıralamaya başladı.

Artık A'dan Z'ye yepyeni bir millet doğmuştur. Düşüncesinden üzerindeki elbisesine kadar...

Bu meşale milleti, Ortadoğu zevkle, hayranlıkla seyrediyordu. Avrupa da öyle... Çok geçmedi. Atatürk'ün yaktığı meşale, Ortadoğu'yu da tutuşturdu. İstilâ zincirleri bir bir kopmaya başladı.

Kemal Atatürk'ün fikirlerini, hamlelerini dünya takdirle karşılıyordu. Birkaç yıl önce O'na düşman olan, toprakları üzerinde askerleri bulunan milletlerin kralları, hükümdarları, başbakanları, O'nu ziyaret etmekle başarılarını görmek için Türkiye'ye geldiler. Güttüğü dostluk politikası ile bütün Balkanlar ve Ortadoğu bir huzura kavuştu; Türkiye, dünyadaki itibarını tekrar kazandı.

Yazık, çok yazık ki bu Önder, gözlerini hayata erken kapadı. Dünya, O'ndan daha çok yararlanabilirdi. Fikirleri yalnız Türkiye için değildi; hepimiz O'ndan faydalanıyorduk.

Bu acı gününde, dost ve kardeş Türkiye'nin büyük acısını paylaşıyoruz. O'nun yaktığı meşale sönmeyecektir! Nur içinde yatsın...

(El-Balag gazetesi, 10 Kasım 1938)

"ATATÜRK" ADI O'NUN HAKKIDIR

Gyula Kornis
(Macar Parlamentosu Başkanı)

Modern Türkiye'nin yaratıcısı Kemal Atatürk, önceki gün gözlerini dünyaya kapadı.

Ülkesinin toplumsal, askerî, idarî ve kültürel hayatının şekillerini temelden yenileyip değiştirerek başka bir devrin hayat anlayışı temelden geri kalmış ve uyuşmuş olan Türk Milleti'nden O, modern bir millet yarattı.

Gazi unvanını hakkıyla taşıdı. Çünkü bütün düşmanlarını yendi ve askerî dehâsı ile kurucu kudreti, kısa zamanda millî bünyeyi son parçalanmaktan kurtardı.

Büyük Savaş'tan sonra, galip devletler tarafından dikte edilmiş olan bir barışın haksız davacılarına, yenilmez bir irade ile, ilk önce karşı koyan O oldu. İnsafsız barışın "Sevr"i olup vatanın gururunu kıran anlaşma, milletin yükselen yumruğu altında ezildi. Gevşemiş olduğunu bildiği, fakat bütün işlerin yapılacağına ve sonsuz bir gelişmeye muktedir olduğuna inandığı milletinin yüce kuvvetine sarsılmaz bir inancı vardı.

"Savaşların Savaşı"ndan sonra, devlet adamlarının içinde ilk olarak O, unutulan halkın kendini göstermemiş olan maddî ve manevî kuvvetlerine dayanarak, yokedilmeye mahkûm bulunan devleti yenileştirdi ve bunda, parçalanmış eski Türkiye'nin köylü halkının derin tabakalarında, yeni bir devrin yenilik unsurlarını bulup çıkararak inatla izlenen bir gayretle, iki on yıllık

sürenin bitiminde başarılı oldu: Önce askerî şef olarak karışıklık içinde düzen sağladı. Siyasî Şef sıfatıyla da millete, kendi kuvvetlerini benimseterek milletin fikrini yükseltti.

Bir milletin gelecekteki inkılâplarını düzenleyen bütün bu çabuk ve fakat derin değişikliklerin ve yenilik hareketlerinin kaynağı, hep, tek bir adamın hürriyetçi ruhu ve yaratıcı iradesidir.

Çetin bir asker olan Atatürk, hiçbir zaman siyaset entrikalarının Ulyss'i olmamıştır; O, belki bütün engellerin galibi "Achille" olmuştur.

Bir asker ruhuna mahsus diktatörlük yönlerini, buhranlı devrelerde, verimli bir şekilde açığa vurmuş olmakla beraber, otorite rejimini, ülkede esasen gelenekleri olmayan Parlamento Rejimi ile bağdaştırmaya özen gösterdi. Türk Millet Meclisi'ni, çalışmaları etkili ve devamlı bir yasama organı halinde geliştirdi.

Atatürk adı, O'nun hakkıdır. Çünkü O, milleti için gerçekten iyiliklerle dolu, sevgiye değer bir baba idi. Hayret edilecek derecede kısa bir zamanda, milleti mutluluk ve gelişme yoluna yöneltti.

1918 yılı sonbaharında Türkiye, topraklarının büyük kısmı düşman işgali altında ezilerek çaresiz görünen bir çöküşe terkedilmiş mağlûp bir ülke idi. 20 yıl sonra bugün, Avrupa ve Asya'nın sınırlarında, ekonomik ve kültürel bakımdan imar edilmiş milletlerarası değerini tekrar kazanmış, bütün komşularıyla sürekli barış durumundan faydalanan bir devlet manzarası göstermektedir. (13.11.1938)

(Ağlayan Dünya, 1964)

ATATÜRK TÜRKİYESİ, TÜRKLER'İN BABASI

Noelle Roger (Pittard)
(Fransa)

1930'da şöyle yazmıştım: "Ankara O'nun kenti idi. Tarihle dolu geçmişinden başka varlığı olmayan ilçeyi, yalnız azmi sayesinde çok modern bir başkent haline getirmek gibi bir harikayı gerçekleştirdiğine göre, daha başka harikalar da yaratacak, bahçeler, ormanlar yetişecek ve yeşerecektir."

Beş yıl sonra bu mucize gerçekleşmiş, eski kurak Ankara kalmamıştı.

Çankaya'da, geniş ve sade bir ev. Gazi Mustafa Kemal'i ilk kez burada gördüm, tanıştım. O günkü tuttuğum notları, hiçbir noktasını değiştirmeden anlatmak isterim.

Gazi Paşa, çiçekler arasındaki bir havuzun etrafına uzanmış Eti arslanlarının oturduğu bahçesinden, yarattığı kenti görebiliyor. Mavi ve beyaz kumaşlarla kaplı büyük salonun kapısı açıldı ve Cumhurbaşkanı göründü. Gülümseyerek elini uzatıyor; bir işaretle, koltuklarda yer gösteriyor, sigara ikram ediyor, kendi de oturuyor. Ve, dünya, O'nun kişiliği çevresinde yok oluyor...

Uzun boylu ince, saçlarına henüz hafif kır düşmüş, çehresi, açık havada yaşamayı seven bir insan çehresi gibi renkli, dudakları çok ince, kalın kaşların altındaki gri mavi gözleri çok güçlü ve delip geçici. Bu gözlerin parlaklığı, bu insanın esrarlı dinamizmi ve bu ikna gücünü nasıl açıklamalı?

O'nun varlığı, bakışı, sözleri en koyu muhalifleri iknaya ve her fedakârlığı sağlamaya yeterli. Düşmanlarını sadık birer taraftar haline getirmek, bir lider için en değerli ve en nadir haslet değil midir?

Bizzat O: "Otorite, matematikle değil, kalbin sesiyle kurulmalıdır." demişti. Kalbin sesini, ulus her zaman işitir. Sevecek bir kimsesi olan uluslar ne kadar mutludur!

Atatürk'ün görülmemiş bir nüfuzu var. Çevresindekilerden, olanaksız şeylerin gerçekleşmesini isterse yaptırabiliyor. O'nun yurt kurtarıcısı olduğu, ulusların en sadığı olan Türkler kesinlikle unutmayacaklardır. "Türkler'in babası" demek olan Atatürk unvanını ona bütün ulus vermiştir. Hiçbir protokola gerek görmeden ona bu isimle hitap ediliyor. Mütevazi, kerpiç evlerde Mustafa Kemal, "Atatürk" diyerek anılıyor. Baba... Bundan daha güzel isim olur mu?...

Atatürk, yürekleri fethetmek gücüne, düşünceleri ikna etmek ve ruhları kazanmakla beliren o açıklaması olanaksız güce sahiptir. Ona karşı mutlak bir güven besleniyor. O'nun amacı, kamunun iyiliğidir, tüm dünyanın iyiliğidir. Güçlü yönlerinden biri de, zihnini istediği dakikada bir nokta üzerinde yoğunlaştırabilmesidir.

Şu anda O, bu büyük salonda oturuyor. Dimağı düşüncelerle dolu, herşeye rağmen, tarihe ait bir sorunla ilgileniyor. Parmakları, harita üzerinde noktalar araştırıyor. Uygarlık taşıyan neolitlerin izlenimleri bazı yollarını işaret ediyor.

Yalnız küçük Ülkü'ye gülümsemek için başını bir iki kez çeviriyor, o kadar...

Bakanların geldikleri bildiriliyor. Dinlenmeye gerek görmeden, onları karşılamak için ayrılıyor. Biraz sonra O'nun, bir başka konuda heyecanla ilgilendiğini göreceğiz. Sonra da sabaha kadar devam etmek üzere, en çok sevdiği konular üzerinde düşünmeye dalacaktır. Kendisine sordum:

– Ekselâns, fazla çalışıyorsunuz? Dedikten sonra, bir kılıcın, bir kını aşındırabileceğini hatırlattığımda bana:

– Kın, vücuttur, şiddetle karşı koyuyor. Vücut her zaman bulunur. Asıl önemli olanı, kılıcın kendisidir.

Bu söz, O'nun öz sözlerinden birinin açıklaması niteliğini alıyor: "İki Kemal vardır. Biri ölecek, fakat öteki ulus için daima yaşayacaktır!" sözünün açıklaması...

Sonraları, bana sofrası hakkında şunları söylemişlerdir:

– Bu her zaman böyledir, her akşam bir başka konu derinleştirilerek tartışılır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün en sevdiği konulardan biri de, Türklerin kökeni konusudur. Bir antropoloji uzmanı ile konuşurlar, gözleri onda, cankulağı ile dinlemektedir. O'nun kadar derin, işlemli düşünebilen, O'nun kadar büyük bir ilgiyle dinleyen başka hiç kimseyi görmedim.

Atatürk, dil konusunda da:

- Ana kökü arayacağız, diyerek, dil hakkındaki teorisini anlatmaya başlıyor ve bir gülücükle de:

- Uzun bir çalışmadan sonra bunu bulduğum zaman, Sakarya Savaşını kazandığım dakikadaki kadar kıvanç duydum... demişlerdi. Atatürk çok gülmez, fakat zeki dudakları, tebessümlerin bütün basamaklarını ahenkleştiriyor, son derece zarif elleri, kâğıtlara egemen ve aynı zamanda direnç gösterilmez bir yumuşaklıkla tutuyor, sanki göze görünmeyen bir şey kavrıyor..."

(Madam Pittard, yayınlanan bir başka makalesinde izlenimlerini şöyle anlatmaktadır:)

"... Atatürk'ü, 1928 yılı yaz mevsiminde ilk kez Ankara'da görmüştüm. Uzun bir yurt gezisinden geliyordu. Bakanları, dostları ve kendisini bekleyen halkı selâmladıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisine gitmiş, orada toplanan Dil Kurultayında akşama kadar çalışmıştı.

İnsanın, O'nun gözleriyle bir kez karşılaşınca, bir daha unutması mümkün değil. Turkuaz maviliğindeki bu gözler o kadar derin görüyordu ve o kadar irade ile doluydu ki, bakışlarına karşı koymak bir delilik olurdu. Genç bir adam, bana şöyle söylemişti:

– O'nun, insana bir kez bakması yeterlidir. Bakışını bir kimse üzerinde saptayınca, istediğini elde edeceğine zaten inançlıdır.

Türklerin babası Atatürk, kendisinden hiçbir şeyini esirgemeyen ulusuna bir baksa yeter.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, yaz gecelerini İstanbul'da Florya Köşkünde çalışmakla geçirir. "Yorgunluk denilen şey mevcut değildir." diyen Atatürk, Bakanlarına: "İki saat uykuya ihtiyacım var; iki saat sonra gelin." diyordu. Gün doğmadan uykuya yatmaz, az uyur, kalkar ve suya atılır. Güçlü bir yüzmeden sonra, tekrar çalışmaya başlar. Ruhunu oluşturan yurdunun çeşitli sorunları ve Avrupa politikasının karmaşık gelişimleriyle uğraşır. Fakat aynı zamanda sevdiği konular üzerinde incelemeler de yapar.

Bir gün Atatürk'e, gücünün sırrını sordum, bana:

– Durur, dinlerim...

Az sonra gene tekrar etti ve:

– Dinlerim! Dedikten sonra da sustu. Gerçekten dinliyor gibiydi. Kendi dehasının ötesinden, kendi toprağından, asırlık geleneklerin derin kökler salmış olduğu, tarihle yüklü bu topraktan fışkıran esrarengiz güçlerin kendi varlığında yoğunlaştığını dinliyor gibiydi.

Kendi kendime soruyordum; Yenilmez bir iradeye sahip olan bu adamın acaba dinlendiği zaman var mı?

Atatürk, iyi yürekli, insan bir adam. Türk ulusu, onun kişiliğinde kendini görüyor. İnsanlığın işaretleri O'nda, hem de çok

bol mevcuttur. Şefkate ihtiyacı var. Tek bir adam olan Atatürk, evlât edindiği genç, yoksul çocuklardan kendisine bir aile seçmiştir.

Bir gün çevreden, bir tür endişe ile söylenen şu sesleri duymuştum:

- O, aramızda uzun süre yaşamalıdır...

Serüven dolu yaşamında birçok kez olduğu gibi, gene ölümden kurtulduğu bir gün şöyle der:

"İki Mustafa Kemal vardır. Biri benimki, fani Mustafa Kemal'dir. Ve bir gün yok olacaktır. Biz diye söylemek istediğim öteki Mustafa Kemal ulustur. Ulus sonsuzluğa kadar da yaşayacaktır."

Hiç kuşkusuz bu sözlerde bir kehanet var. Türklerin babası, Türkiye'nin kalbinde sonsuzluğa kadar yaşayacaktır. (1938)

(Atatürk 5, Yazılanlar, İst. 1981)

MÜSTESNA BİR KİŞİLİK

Sir Percy Loraine
(İngiliz Diplomat)

... Bu yazımda Atatürk'ün yaptığı işleri övmekten çok, onun kişiliği ve bu ülke için ne ifade ettiği konusuna değinmeye çalışacağım. Onu tanımadan yapılacak değerlendirmeler kuşkusuz yanlış olacak ve yanlış yönlendirmelere yol açacaktır. O, gerçekten müstesna ve takdire şayan bir kişiydi. Yüzyıllarca acı çekmiş, ruh karartıcı yönetimler (altında) yaşamış bir ırkın dehasına güvenerek ve artık kölelik çekilmemesi gerektiğine inandığı için on beş yıl gibi kısa bir sürede birçok iyi şey yapmıştır. Pek bilinmeyen bir özelliğine değinmek istiyorum: Belki de doğuştan gelen ve farkında olmadan, -tıpkı sütün kaymağını hemen ayıran aletler gibi- faydalıyı faydasızdan ayırma niteliği vardı. Batı'da 'yes-men' diye bilinenlerden hoşlanmazdı. Bu tür 'evetçi' insanları aşağılardı. Ahmak ve dalkavuklara tahammülü yoktu; sömürücüleri sevmez, açgözlüleri hor görürdü... Bir insanın onun için çalışıyor olması fikrine hoş bakmazdı. Korkarım gelecek nesillere Atatürk bir diktatör olarak aktarılacak! Kanımca bu yanlıştır. Hitler ve Mussolini'nin aksine devlette idari ve yönetim yetkisi yoktu, mahkemelere emir veremez, diplomatik misyon temsilcilerini reddedemezdi. Olayların gidişi O'nun hata yapmadığını göstermiştir.

Kendini yaşatacak bir sistem kurmaya çalışmıştır. O'ndan sonraki cumhurbaşkanı seçiminin sessizce hallolması ve kurduğu rejimin ölümünden sonra sakince sürmesi başarısının kanıtı-

dır. Anlayış gücünde esrarengiz bir yön vardı, konsantrasyon gücü olağanüstü idi. Doğruluğu sevmiş, günahtan nefret etmişti... Savaştan da nefret ederdi... Kemalist Cumhuriyetin dostluk elini uzatmadığı ve aralarında Osmanlı İmparatorluğu'nun düşmanlarının da bulunduğu tek bir komşusu dahi yoktur. (bu sayede) Doğu'nun bu bölgesinde daha geniş kapsamlı barış dikkat çekici bir biçimde sağlanmıştır. Kemal Atatürk yapılması gerektiğine inandığı şeyleri korkusuzca yerine getirmekten asla çekinmemişti. Hastalığının şiddetlendiği anlarda ölüme çok yakınlaşmış olsa bile korku yüreğine ve beynine yerleşmeyi asla başaramamıştır. O, Türk Milleti'ne hizmet ederken öldü ama ölüm bile büyük zaferini O'ndan çalmayı başaramadı. İnsanlara hayatlarını, onurlarıyla ve insanca yaşama yolunu göstermiş ve belki de bütün bunlardan daha önemli olarak bu haklarına sahip çıkmalarını ve bağımsızlığın tadını tattırmıştır.

Lordum, en derin saygılarımla, sizin en sadık ve en mütevazı hizmetkârınız olduğumu bildirmekten şeref duyarım.

(25.11.1938 tarihinde Ankara'dan Londra'ya gönderilen gizli bir mektuptan alınmıştır.)

TARİHİN KAYDEDECEĞİ EN BÜYÜK İNSAN

Dr. Eduard Schaefer
(Almanya)

Türkiye Cumhuriyeti'nin onbeşinci yıldönümünden birkaç gün sonra, 10 Kasım 1938 sabahı, O'nun kurucusu Kemal Atatürk'ün hayatı sona erdi. Kemal Atatürk'ün gözleri o sabah, Boğaziçi'nin derin maviliği ve Boğaz kıyılarının yeşilliği üstünden sonbahar güneşinin yükselişini artık göremedi. Fakat Türk Milleti ve onunla birlikte bütün dünya, ancak tarihin en büyüklerinin ölümünde görülen ebedîlik perisinin, o gün Dolmabahçe'nin etrafında uçuştuğunu hissetti.

Bu Kasım sabahında sona eren hayat, harp sonrası dünyası için, çelik yağmurlarının mahvedemeyip, aksine, büsbütün çelikleştirdiği, ölçüleri aşan bir şahsiyetin timsali idi. Bütün dünyayı derin bir karanlık kapladığı bir devirde O, etrafına saçtığı dehâ ışığı ile gözleri kamaştırıyordu. Osmanlı İmparatorluğu, Dünya Savaşı'nın vurduğu darbelere dayanamayarak çöktüğü ve haris yabancı devletler, ganimeti paylaşmaya kalkıştıkları zaman, tek bir adam, yere serilmiş vatanına uygulanmak istenen cinayete karşı öfke ve isyan bayrağına sarılmıştı. O adam, Anafartalar Kahramanı Kemal Atatürk'tü. Herkesin umutsuzluğa düştüğü bir devirde O, dışarıda muazzam bir düşman devletler cephesiyle savaşırken, içerde de, soysuzlaşmış saltanat sisteminin sinirlendirici oyunlarını ve beyinsiz bir muhalefeti yenerek, üç talihsiz harpde kanaya kanaya takatsiz kalmış milletini ayağa kaldırdı ve milletinin, dünyayı hayran bırakan kahramanlıklarında ona önderlik ederek dört yıllık çetin bir savaştan sonra Anadolu toprağını düşmandan tamamen temizledi.

Kurtuluş Savaşı'nın askerî bakımdan olan büyük önemi, Gazi'yi, tarihin en büyük askerleri arasına çıkarmıştır. Fakat, devlet adamı olarak, harp meydanındaki galibiyetlerine eklemesini bildiği büyük başarılar O'nu, insanlığın en kudretli eğitimcileri arasına yükseltmektedir. Gazi, dahiyane bir önsezi ile, harp sonrasının ilk devlet adamı olarak, eski Osmanlı Devleti'nin pek çürük temeller üzerine kurulu olduğunu sezmiş ve Saray'ın çökmüş ve zehirlenmiş dünyası ile yeni Türk dünyası arasına kesin bir sınır çekmiştir. Atatürk'ün milletine aşıladığı yeni yaşayış anlayışı, kendini, genel hayatın her bölümünde göstermektedir. Gazi, milletinin başöğretmeni olarak Anadolu'yu köy köy dolaşmış ve Türk köylüsünün kültür düzeyini yükseltmeye uğraşmış, yurtta sağlam bir ekonomi bünyesi yaratmak için durmadan çalışmış, dünya milletleri arasında emin ve herkesçe çok sayılan yüksek bir mevkie ulaştırmak için kendisine adım adım yol açtığı millî Türk Devleti'nin dışarıdaki haklarını korumak konusunda yılmadan didinmiştir. Atatürk, millî hayatın bütün gidişini kucaklayan aralıksız atılımlarla, üzerinde gelecek nesillerin güvenle işleyecekleri yeni Türk Devleti'nin sarsılmaz temellerini atmıştır.

Hayatı, milletinin hayatı ile kaynaşmış, milletine baskı yapmayı aklından geçirmeyerek ona yalnızca babalık göstermiş ve bütün düşüncelerini yurdunun mutluluğuna harcayarak efsanevî şahsiyeti ile milletinin özlediklerini gerçekleştirmiş bir Şef'in ölümü, O Şef'e tapan bir milleti ne kadar eleme boğarsa, Atatürk'ün ebedî ayrılışı da Türk Milletinin kalbinde o derece silinmez bir acı bırakmış, o kadar derin bir yara açmıştır. Türk Milleti, Atatürk ile, kurtarıcısını, dirilişinin sembolünü, kurtuluş için yaptığı eşsiz savaşın kahramanını ve yükselişinde kendisine önderlik eden yaratıcısını; dünya ise, tarihin kaydedeceği en büyük insanlardan birini kaybetmiştir. O, dâhi bir asker, dâhi ve yaratıcı bir devlet adamı ve en büyük bir vatansever örneği idi.

(Kemal Atatürk, 1939)

İLERİ GELEN ULUSLARDAN BİRİ

Donald E. Webster
(A.B.D)

Artık alay, acıma konusu. İncil'i yayma etkinliğinin gösterildiği bir alan olmaktan çıkan Türkiye, dünya savaşından sonra geçirdikleri devrimci süreçlerle insanı hayretten hayrete düşüren ülkelerin en başta ilerleyenlerinden biri... Yakındoğudaki komşularının çoğuna, imrenilecek bir ütopya, özenilecek bir örnek gibi görünüyor artık. Batılılara ise, daha bir anlaşılmaz, daha bir "bilmecelik" ülke gibi geliyor. Her şeyi birtakım ulamlara (kategorilere) ayırmaya meraklı olan Amerikalılar, Türkiye'nin Rusya'ya mı, İtalya'ya mı, Almanya'ya mı benzediğini merak edip duruyorlar. Birtakım yönlerde benzerlik varsa da, başka yönlerde Türkiye bu ülkelerden tamamıyla ayrı, tamamıyla başkadır. Ruslar gibi Türkler de, savaştan bu yana, eli ayağı tutmaz olmuş hanedanların, köhnemiş dinsel kurumların zincirini, bukağısını silkip attılar; çoğunlukları, Batılı "aydınlanma"nın göz kamaştırıcı aydınlığı altında Doğu karanlığından sıyrılan bir köylü kütlesine dayanır; kadınların erkinliğe kavuşması, okuma-yazmasızlığın yenilmesi, sanayinin geliştirilmesi üzerinde önemle durdular...

...Türkiye'ye üstünkörü bakan bir gözlemci, Türk devletçiliğiyle İtalya'nın bütüncül siyasasının benzer yanlarına bakarak yanlışa düşebilir. Ne var ki böyle bir karşılaştırma, bizi, benzerlik olduğu düşüncesine vardırmaz: Türkiye ne komünisttir, ne de faşist. Türkiye'nin Cumhurbaşkanını Stalin'le, Mussolini'yle,

Hitler'le aynı ulama sokmak, bizi çok büyük bir yanılmaya götürür. Bununla birlikte, tek bir adamın önderliğinin bu kadar önem kazanmış olmasına bakılınca, yanlış birtakım kavramların genellikle kabul edilmesine şaşmamak gerekir. Yirmi yıl önce savaşın, kırımların (azınlıkların Türkleri toptan öldürmeleri kadar, Osmanlıların Ermenileri toptan öldürmesinin), Avrupa diplomatlığının, yoksullaştırdığı, bitkinleştirdiği bu ülkenin yeniden kurulmasının öyküsü, muhakkak ki, Kemal Atatürk'ün, -tarihin, çağımızın en önde gelen kişilerinden biri olarak kabul edeceği adamın- öyküsüdür.

Gelmiş geçmiş çağların değilse bile son birkaç yüzyılın en büyük Türk'ü, çağdaş dünyanın en dinamik önderi, 10 Kasım 1938'de öldü. Kemal Atatürk'ü birçok savaşın, birçok bunalımın içinden geçerek esenliğe erdiren, önemli birçok hastalığı atlatmasına olanak veren büyük canlılık sönmüştü. Yaşı altmışı bulmadığı halde, üç kişilik bir yaşantısı olmuş, üç kişilik erke harcamıştı. Son yirmi yıl boyunca, her geçen yılla, gerek yurdunda, gerek yabancı ülkelerde kendisine verilen değer artmış, saygınlığı büyümüştü. Belli başlı çağdaşlarından birkaç tanesi, gönüllerde ne kadar korku uyandırıyorsa, Atatürk o kadar saygı uyandırmıştır. Daha çok yaşamış olsaydı, daha da çok işler başarırdı ama şimdiki durumda, ardıllarına, temeli sağlam oturtulmuş bir devlet gibi, imrenilir bir kalıt bırakmıştır.

(The Turkey of Atatürk, Philadelphia, 1939)

Çeviren: B.K.

(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

YENİ DÖNEMİN BÜYÜK DEVLET ADAMI

Dzing Cin
(Çin)

Gazi Mustafa Kemal Paşa, yeni dönemin büyük devlet adamlarından biridir. Bütün kuvvetini harcayıp büyük bir enerji ile, batmış Türkiye'yi yükselten büyük devletlerin izlediği yola getiren, yeni devrin bağımsız bir devletini kuran bir halk kahramanıdır.

Kemal, yalnız kuvvetli bir adam değildir; bir taraftan enerjik ve cesur olmakla beraber, diğer taraftan da hassastı. Devlet işlerine gömülse bile, yine gençliğinde Paris'in renkli dünyasında geçirdiği içki âlemlerini hatırlatıyordu. Bugüne kadar bazen Ankaralılar, Çankaya'dan, Cumhurbaşkanı'nın evinden gelen piyano seslerini işitebiliyorlardı. Bu, Cumhurbaşkanları Kemal'in çaldığı piyanonun güzel sesleriydi...

Yeni doğan Türkiye ile liderleri Kemal'in iki karakteri vardı: Birincisi, kuvvetli bir millî duygu ile, siyasetlerine ve ekonomilerine karşı saldıran Avrupa'nın büyük devletleriyle savaşmaları; ikincisi de, Avrupalılaşmak ve modernleşmek için gayret etmeleri...

Kemal, çok defa, süvari gibi, güzel bir "morning-coat" giyerdi; saati yeleğinin cebinde bulunur, ceketinin cebinden bir mendil görünürdü. Büyük Yunan ordusunu yenen cesur General Kemal, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne böyle girer, çıkardı. Bu şekilde karşılaşıldığı zaman belki birçokları O'nu, danslı eğlen-

celerde dikkati çeken kibar baylardan biri sanabilir. Fakat O'na biraz daha yaklaşılacak ve daha dikkatle bakılacak olursa, O'nda büsbütün başka bir şey görülür: Pazuları çelik gibi, sık kaşları ve keskin gözleri vardı!

Kime rastlarsa, onu baştan ayağa kadar dikkatle süzerdi. Bu, O'na has bir alışkanlıktı. Kırmızı, sıkı ve ince dudakları vardı. Yüzü, beyaz insanlardaki gibi beyazdı; fakat göğsünde, doğuluların alevli kalbi çarpıyordu!

Kemal, artık insanların arasında bulunmuyor. Fakat bütün zayıf ve küçük devletlere, varlıkları için çarpışan bütün devletlere açık bir mesaj bırakmıştır: "Eğer başarıya erişilmek istenirse, uzun bir mücadeleye dayanabilmelidir. O zaman umutsuzluğa düşmez ve kurtuluruz. Küçük ve güçsüz devletler, gelin, gelin gelin; baskı ve kölelik zincirini koparın!"

(Yeni Türkiye ve Çin, 1941)

DEMOKRATİK DİKTATÖR

Prof.Dr. Ernest Jackh
(A.B.D)

29 Ekim 1937'de, ölümünden bir yıl önce Atatürk. Cumhuriyet Bayramı'nın her zamanki törenine katılıyordu. Şafaktan itibaren illerden gelen kız ve erkek izciler, bayraklarla donatılmış Ankara'ya doğru yürüyorlardı. Öğle üzeri. Cumhurbaşkanı ve Başkomutan'ın önünde geçit resmi yapan Silâhlı Kuvvetler, gençlik ve spor kuruluşları, insana büyük etki yapan bir stadyum gösterisinde bulundular, Atatürk. mânidar olarak. askerî üniforma değil, Amerikan ve Fransız diplomatlarına benzeyen ve çok sevdiği bir kıyafet olan siyah redingot ve silindir şapka taşıyordu. Gün. diktatörlük şöyle dursun. hatta demokratik ülkelerde bile alışılmamış bir şekilde bitti.

Geceyi, Cumhurbaşkanı ile görüşmek üzere halka ayırmışlardı. Ankara'nın en geniş salonu olan Sergi Sarayı'nda her sınıftan ortalama iki yüz bin kişi, hükûmet memurları. milletvekilleri ve kordiplomatikle birlikte toplanmışlardı. Halk, hiçbir merasime bağlı değildi.

Atatürk. beraberinde birkaç bakanla saat onda geldi. Ellerini iki küçük çocuk tutuyordu. Bunlar. subay yetimleri ve Atatürk'ün manevî evlâtlarıydı. Hücum kıtalarına ve gestapoya hiç de benzemeyen Atatürk'ün muhafızları bunlardı. Üzerinde askerî bir üniforma değil. gayet güzel kesilmiş bir akşam elbisesi olduğu halde yavaş yavaş yürüyordu. Millî Marş çalınmaya başladığı zaman birkaç dakika hazır ol vaziyetinde durdu. Ken-

disiyle halk arasında, yalnız çocukları vardı. O'nu tanımayan bir yabancı, Türklerle "Türklerin Babası"nı ayırt edemezdi. İşte "Diktatör Atatürk" halk arasında, halkla beraber, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu böyle kutluyordu.

1937'de Atatürk'le diktatörlük hakkında tartışırken bana diktatör Hitler'i neden istemediğimi, fakat diktatör dedikleri halde kendisiyle neden dost olduğumu sordu. Cevabımın bir kısmı şuydu: "Sizin diktatörlüğünüz, esir bir milleti hürriyete kavuşturuyor; halbuki Hitler'in zulmü, hür bir milleti esarete götürüyor."

(Yükselen Hilâl, 1943)

KEMALİZM

Dr. Reinhard Huber
(Almanya)

Siyasal, ekonomik ve kültürel programının özü yerindeki bu cümleleri dünyaya karşı haykıran bu adam, daha yüzyılımızın başında, Genç Türkler hareketinde Abdülhamid'e karşı mücadelede önemli rol oynayan, kurmay yüzbaşısı olarak Selânik'te arkadaşlarına, bir gün başbakanlar tayin edebilecek bir mevkie geleceğini bir mûcize kabilinden söyleyen, 1911 Trablus Savaşı'nda birçok zaferler kazanan, 1915 Gelibolu Muharebesi'nde: "Anafartalar Kahramanı" ve "İstanbul Kurtarıcısı" diye kutlanan, 1918'de, her Türkiye'nin bugün bile sınırı olan Suriye hududundaki son çarpışmalarda düşmanı durduran ve nihayet savaşlar dolu hayatının en büyük tacını, Türkiye'nin yeniden doğması hârikasıyla giyen aynı Mustafa Kemal'dir: Büyük inkılâpçı, 57 yıl süren pek fırtınalı bir hayat ve daima başarıyla biten büyük savaşlardan sonra 1938'de gözlerini ebediyen kapayan ve "Atatürk=Türklerin Atası" olarak sonsuzluğa göçen Mustafa Kemal...

Atatürk, en iyi ve geleneksel Türk özelliklerini şahsında taplamıştı. O, askerî iktidarı ve siyasî dehâsı ile aynı derecede belirmişti. Atatürk'ün hudutsuz iradesi ve idaredeki benzersiz hüneri sayesinde İmparatorluğun perişan yıkıntılarından yeni, kuvvetli bir devlet meydana gelmiş ve Türklüğün tarihî boyunca ölçüsüz uzaklıklarda yıpranan ve kanayan, harcanan hattâ yok edilen kudreti, en asıl yurdunun sınırları içinde tekrar toplanmıştır; Millî Türk Devleti kurulmuştur.

Muhakkak olan şudur: Türkiye'nin takip edegeldiği siyaset, nasıl karakteristik bir kelime ile izah ve ifade edilemezse, birçok bölümleri kaplayan sosyal ve ekonomik hayatı da, öylece, kısa sözlerle açıklanamaz. Bunların hepsi birlikte Kemalizm'dir. Atatürk bu konuda şu ana kuralı koymuştur: Bütün sorunları Türk gözüyle görmek...

O, gerektiği yerde amansızca yıkıp atmış, fakat aynı şekilde soğukkanlılıkla yapmasını ve yaratmasını da bilmiştir.

(Yeni Türkiye, 1943)

ATATÜRK'ÜN YENİ TÜRKİYESİ

Türkiye'nin "Bin bir gece" masallarını andıran çökmüş bir imparatorluktan modern bir devlet haline geçişi, mucize denilecek bir olaydır. NATO Türkiyesi ile Batı ittifakını, Sultan Abdulhamit Türkiye'si ile "Doğu meselesi"nden ayıran mesafe, geniş ve derindir. İki yüz sene evvel dünyanın en kuvvetli imparatorluğu olan bu memleket, birinci Dünya Savaşı ile nihayet bulmuştu. Bununla beraber, idaresi altında bulunan birçok memleket ve halktan, büyük bir önder sayesinde yeni bir memleket meydana getirilebilecek kadarı yine elde kalmıştı. Makedonyalı, mavi gözlü, altın saçlı, güzel Mustafa Kemal Atatürk, bu memleketi Batılılaştırma ve demokratlaştırma kampanyasına henüz otuz yıl evvel başlamıştı.

Atatürk, ilk esaslı adım olarak, bir İslam memleketinde ayrılması "İmkânsız" addedilen din ile devlet işlerini ayırmıştır. Halifelik lağv edilmiş, fes ile peçe kaldırılmıştır. Laik bir esasa göre düzenlenmiş, hür ve mecburi bir tahsil sistemi kabul edilmiştir. Türkçe, Arap ve Acem kelimelerinden kısmen tasfiye edilmiş; Lâtin alfabesi kabul olunmuş ve böylelikle yetişkin Türklerin yeni harfleri okuyup yazmaları için kolaylıklar sağlanmıştır. İsviçre'den alınan medenî kanun, İtalya'dan alınan ceza kanunu ve Almanya'dan alınan Ticaret kanunları gibi muhtelif kanunlar, eski İslam kanunu yerine kaim olmuştur. Kadınlar, erkek tahakkümünden kurtarılmış ve rey kullanma hakları kabul edilmiştir. Herkes yeni bir soyadı almıştır. Türkiye Cumhuriyeti Teşkilâtı Esasiye kanununun 68 ve 88 maddeleri, feodal bir durumdan Cumhuriyete nasıl döndüğünü dramatize etmektedir.

Nitekim şumüllü bir Hukuku Beşer Beyannamesi şu şekilde başlamaktadır. "Her Türk, hür doğar, hür yaşar."

Yalnız sosyal meseleler değil, aynı zamanda kanunlar da Batı esaslarına göre değiştirildi Türkiye'nin, Avrupa memleketlerinde olduğu şekilde bir istiklâl ve statüye sahip olabilmesi için sanayileşmesi icap ettiğini gören Atatürk, batının asırlardan beri ancak yapabildiğini yirmi, otuz sene zarfında tahakkuk ettirebilecek bir program hazırlanmıştır. Doğu ile Batı arasında bulunan Türkiye, kat'i olarak Batı safında yer almıştı.

(Focus, Newyork, 5.01.1953)

BİR İMPARATORLUĞUN ÖLÜMÜ

Benoit-Méchin
(Fransa)

Düşüş en derin noktasına vardığı, Osmanlı İmparatorluğununun son kalıntıları da dünya haritasından silinmek üzere olduğu sıradadır ki Mustafa Kemal ortaya çıktı. Meydana getirdiği eser, geçmişte benzeri olmayan bir eserdir. V. yüzyılda Jüstinyen'in saltanatının en güç durumda bulunduğu bir arada, bir insanın ortaya çıktığını ve Roma İmparatorluğunun yıkıntılarından, tepeden tırnağa silâhlı bir İtalyan milleti meydana getirdiğini düşünün; işte, Sakarya Savaşının muzaffer komutanının Türkiye için yaptığı bundan başka bir şey değildir.

Mustafa Kemal durmadan: "Bir milletin itibarı ve bağımsızlığı, yalvarıp yakarma ile değil, şunun bunun acıma ya da adalet duygularına başvurmakla değil, doğrudan doğruya savaşmakla elde edilir, diye bağırıyordu. Şundan bundan merhamet ya da adalet dilenmek, bir ilke olmaz. Türk milleti ile gelecek kuşaklar, bunun böyle olduğunu unutmasın!"

Büyük Millet Meclisi'nin anfiteatr şeklindeki salonunda çınlayan bu azametli sözler, Parlamento duvarlarının çok daha ötelerinde yankılar uyandırıyordu.

Dışarıda ve içeride düşmanlarını yenen Mustafa Kemal artık bütün milletlerin dikkatini üzerine çekmiş bulunuyordu. Aktüalite projektörleri hep onun üzerine çevrilmişti. Rakiplerine karşı böyle göğüs gererek ortaya çıkan ve bütün güçlüklerin

hakkından geliyormuş gibi görünen bu adam kimin nesiydi acaba?

Hediye kılıçlar, nişanlar ve tebrik telgrafları bütün İslâm ülkelerinden. Hindistan'dan, Afrika'dan, Malezya'dan, Afganistan'dan, İran'dan ve Çin'den, hatta Maceristan'la Birleşik Amerika Devletleri gibi Hristiyan ülkelerinden bile yağıyordu. Köle milletlerin tümünün beklediği kurtarıcı halini almıştı O. Batılılara karşı, nerede gizli ya da açık bir kin varsa, orada, millet, umut dolu gözlerini, bir koruyucu ya da bir kurtarıcı bulduğunu sanarak Sakarya'nın muzaffer komutanına doğru çeviriyordu. İngiltere, Fransa ve İtalya gibi üç büyük Devletin meydana getirdiği birliğe karşı koyan bu Müslüman komutan, onlara, kendi amaçlarının bir önderi olarak görünüyordu. İran'la, Afganistan bağlaşma teklifinde bulundular Ona. Hintliler, Suriyeliler ve Mısırlılar O'ndan yardım istediler. Dünyanın dört bir köşesinden O'nu, İslam âlemini Hristiyan âlemine karşı ayakta tutacak bir birliğin başkanı olmaya davet ettiler.

Mustafa Kemal'den gayri kim olsa bunca övgü karşısında kendinden geçerdi. İsteklerinin sayısını çoğaltmak ya da yeni istilâlarda bulunmak için, elde ettiği zaferden yararlanırdı. Ama Gazi böyle bir şeyi aklının kenarından bile geçirmedi. Bu çağrıların hiçbiri O'nu asıl amacından çevirmedi. Gururlu olmasına gururlu idi, ama, şunun bunun övgüsüne de aldırış etmezdi. Yüklendiği sorumluluklarla elindeki imkânların sınırlarını iyicene bilen bir insandı. Ne hristiyanlara karşı Müslümanların koruyucu olacak, ne Batıya karşı Doğunun kahramanlığını edecek, ne beyazlara karşı siyah ya da sarı ırkın önderliğini edecek, ne de kapitalist milletlere karşı proleter milletlerle işbirliği edecekti. Onun iş değildi bu; hem zaten, bu çeşit serüvenlere karşı hiçbir istek yoktu içinde.

Tarihte, Mustafa Kemal kadar kesin bir şekilde İmparatorluk düşmanı olan insan çok azdır; üstelik, Mustafa Kemal aşırı

derecede İmparatorluk düşmanıydı da. Daha doğrusu milliyetçi olduğu ölçüde İmparatorluk düşmanıydı. Ernest Renan, bu iki ilkenin karşıtlığını mükemmel bir şekilde ortaya koymuştur. Almanya ile İtalya'nın, biri İmparatorluğu, öteki Papalığı elinde bulundurduğu için, "milliyetçi katılaşma eseri" dediği şeyi meydana getirirken ne gibi karışıklıklara sahne olduklarını açıkladıktan sonra şöyle diyor Renan: "Milliyetçi bir kafanın ilk koşulu, evrensel denen rollerin tümünü birden bir yana atmaktır; evrensel rol, milliyetçiliği yıkar da ondan."

Bunun örneği devamlı olarak Mustafa Kemal'in gözlerinin önündeydi. İmparatorlukla Papalığı, Halife-Sultan'ın kişiliğinde toplamış bir ülkenin çocuğu değil miydi O? Bunun için değil miydi ki yine Türk milleti bunca zamandır bir vatan edinememişti kendisine? Geçmişteki hataları bir kere daha işlemek niyetinde değildi Mustafa Kemal. İstilâ ruhu cihad ruhu kadar yabancıydı ona. İçinden gelen bir sese uyarak, millet çerçevesini aşan şeylerin tümüne düşman kesildi; memleketinin yıkılmasına sebep, buna ters düşüncelerin olduğunu biliyordu da ondan. Kesin ve tek amacı, Türkiye'yi bağımsız, bağdaşık ve modern bir millet, sağlam ve geçmişteki engellerden kurtulmuş sınırları olan bir millet haline getirmekti. Böyle bir eserin tamamlanması için çok zaman lâzımdı; geri kalanı ise onu ilgilendirmiyordu.

Ruslara verilen bir şölende Mustafa Kemal Rus temsilcisine şöyle diyor: "Yeryüzünde ne zorba vardır ne de köle, sadece kendilerine baskı yapılmasını hoş gören insanlarla, böyle bir şeyi hoş görmeyen insanlar vardır. Türkler bu ikinci kümeye girerler. Kendi işlerini kendileri görecek kadar büyüktürler. Başka milletler de onları örnek alsınlar kendilerine: inanın bana o zaman dünya rahata kavuşur..."

... Türkiye'yi Osmanlı İmparatorluğunun boyunduruğundan kurtardığı gibi, İslam âleminin boyunduruğundan da kurtarmak niyetindeydi; çünkü milleti için tek kurtuluş yolunun bu ol-

duğunu biliyordu. Ortada şunu ya da bunun tercih etmek diye artık bir şey yoktu; mesele artık bir ölüm kalım meselesiydi. "Geçmişteki dinle gelecekteki özgürlük arasında bir seçim yapmak gerek." diyordu.

Sık sık üzerine eğilip düşündüğü meselelerden biriydi bu; bir gün Bursa yakınlarında verdiği bir konferansta kendini dinleyenlere: "Uygarlık, kendi dışında kalanları yakan bir ateş gibidir, dedi. Dünyanın bir bölümü dev adımlarla ilerlerken bizler olduğumuz yerde saymakla çok zarar gördük. İlerlemek sırası şimdi bizde. Amacımız uygarlık ve bilimdir; tuttuğumuz yol bizi oraya götürmedi."

"Türkiye Cumhuriyeti, şeyhlerle dervişler, tarikatlarla tekkeler ülkesi olarak kalamaz. Gerçek ve mâkul tarikat bir tanedir; o da, uygarlık tarikatıdır. İnsanın tam anlamıyla insan olması için o tarikatın kurallarına göre davranması gerekir. Hocaların yönetimine ihtiyacımız yok bizim. Yalnız Cumhuriyetin temel ilkeleri bize yol göstermeli."

Mustafa Kemal eski okulların yerine her tarafta laik okullar açtı; ilk öğretimde olsun, orta öğretimde olsun, öğretmen sayısı arttıkça okulların sayısını da çoğalttı. Kendisi de zaten mükemmel bir eğitimciydi; gençliği ve eğitimi ilgilendiren sorulara dört elle sarılırdı. Sık sık ilkokul öğretmenleriyle dertleşir, onlara düşen görevin büyüklüğünden söz ederdi.

Onlara: "İnsan topluluklarını gerçek millet seviyesine yükselten ilkokul öğretmenleridir, derdi. Yeni kuşakları yetiştirecek, yeni Türkiye'yi kuracak olan sizlersiniz! Birlikte giriştiğimiz için başarısı hakkında geleceğin vereceği yargı, size, sizin kabiliyetinize ve çalışkanlığınıza bağlı olacak. Cumhuriyetin vücutça ve kafaca sağlam seçkin kişilere ihtiyacı var. Bu insanları yetiştirmek size düşüyor."

...Kadınların özgürlüğe kavuşması işi de öğretimdeki reformla beraber oldu. Gazi'nin son derece önem verdiği bir

sorundu bu. İsviçre medenî kanununun kabulüyle zaten kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmişti. Mustafa Kemal bir adım daha ileri giderek kadınların Devlet işleriyle daha yakından ilgilenmesini sağladı. (1954)

"Kurt ile Pars-Mustafa Kemal" adlı kitabından.
Çeviren: Fehmi Baldaş
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

ÜSTÜN BİR KİŞİ

M. Philips Price
(İngiltere)

Türk tarihinin bu döneminde başta gelen kişi Mustafa Kemal'dir... Güçlü bir gözlem gücü, deneyci yanı vardı onun. bir şeyi yapmaya girişmesi için, o şeyin pratik alanda sonuç verdiğini görmesi gerekirdi. Elbette ülküleri vardı, yoksa başarmış olduğu işleri yapamazdı. Türkiye'nin Avrupa uygarlığının bir parçası halinde, ama geçmişte bunca sıkıntısını çektiği Avrupa baskısından kurtulmuş olarak, gelişebileceğine inanıyordu. Türkiye, dış baskılar karşısında kalmadan kararlarını kendi vermeliydi. Osmanlı İmparatorluğunun can çekişmekte olduğunu, ancak, bu imparatorluktan sağlam, sağlıklı bir Türk ulusunun doğabileceğini görmüştü. Halkını, büyük bir imparatorluktan vazgeçip güçlü bir ulusal devlet olarak çok daha alçak gönüllü, çok daha etkili bir rol oynamanın erdemine inandırmak bilgeliğini gösterdi. En büyük ayırıcı niteliklerinden biri, akıllılıktan çok bilgelik göstermesidir. Kimi zaman kamuoyuna önderlik eder; kimi zaman ise, eyleme geçmeden önce bu oyun kendiliğinden oluşmasını beklerdi. Halkının düşündüğünden daha ilerisini düşünecek bir önderin gereksendiğini, ama bu ileri düşüncenin, halkla ilişkisini yitirecek ölçüde aşırı dereceye vardırılmamasını gerektiğini hiçbir zaman unutmadı...

...Sonra Türk sanatını yenileştirip çağa uydurmaya girişti. Mollaların yetkilerini elinden almış, canlıların resminin yapılması yasağını bozmuştu. Türkiye'nin başlıca şehirlerine, heykelleri

yapılıp dikildi. Batı musikisi tanıtıldı, Anadolu'ya özgü musikiye daha az önem verildi. Bütün bunların bir dereceye dek etkisi oldu ama insanların gönlü akşamdan sabaha değişmedi...

...Büyük Millet Meclisi'nin Atatürk adını verdiği Mustafa Kemal kadar halkının üzerinde manevî bir erk kazanan başka bir kişi yoktur çağdaş Türkiyede... Atatürk yeni Türkiye Rönesansının simgesi oldu. 10 Kasım 1938'de öldüğü zaman da ulusunun tümüyle duyduğu içten acı, Osmanlı İmparatorluğunun en parlak günlerinde bile hiçbir sultanın ardından duyulmamıştı.

(A History of Turkey, New York, London 1955)

Çeviren: B.K.

(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

ATATÜRK VE DOĞU DÜNYASI

Ahmed Remzi
(Mısır'ın Eski Türkiye Büyük Elçisi)

Seçkin gazeteciler topluluğunu uğurlamak üzere Başbakan-dan ayrıldıktan sonra, belleğimden hiç silinmeyen bir düşünce ile evime döndüm. Bu düşünce beni 24 Mart 1933 tarihinde Atatürk'ün Mısır Elçiliği'ni ziyaret ettiği Pazar günü akşamına kadar götürdü.

Zaman gece yarısını geçmiş sabah yaklaşmıştı. Şafak sök-mek üzere idi. Bu müddet zarfında Lider, Türk İhtilâli'nin pren-siplerini ve milletin ruhunda beliren uyanıklığı anlatmıştı. Ata-türk, neşe içindeydi. Yüzündeki hatlar, O'nun tarihte adı geçe-cek büyük adamlardan biri olduğunu ifade ediyordu. Gözleri, kendinden emin bir insanın ifadesini veriyor. O'nun, Türkiye ve Türk Milleti'ne hizmet etmek için kutsal bir görev yüklendiği hakkındaki kanaatini belirtiyordu.

"Doğu'dan şimdi doğacak olan güneşe bakınız." dediği za-man, ufukta güneşin ışıkları belirmişti. Bu sırada güneş, bütün ışıkların kaynağı olan Doğu'dan yavaş yavaş yükseliyordu. O anda Büyük Adam şunları söyledi:

"Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bü-tün Doğu milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. Kurtuluş ve bağımsızlığına kavuşacak daha çok kardeş millet vardır. On-ların yeniden doğuşları, şüphesiz ki, gelişme ve mutluluğa yöne-lik olarak meydana gelecektir. Bu milletler, bütün güçlüklere ve

bütün engellere rağmen bunları yenecekler ve kendilerini bekleyen geleceğe ulaşacaklardır. İşgalcilik ve sömürücülük yeryüzünden yokolacak ve yerlerine, milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir düzen ve işbirliği çağ geçecektir."

Atatürk, sözlerine birkaç saniye ara verdikten sonra şöyle devam etti:

"Size bu sözleri söyleyen, Cumhurbaşkanı değil, yalnızca Türk Milleti'nin bir ferdi olarak Mustafa Kemal'dir. Bu noktaya önemle dikkatinizi çekerim."

Aradan 21 yıl kadar bir zaman geçtikten sonra, Büyük Adam'ın ileriyi görüşü gerçekleşmiş bulunuyor. Yaşadığımız dünya, 1923 yılının dünyası değildir. Birçok milletler, istiklâllerini sağlamışlardır. Bu kadar büyük çapta bir ileri görüşün, bu derece isabetli olarak gerçekleşmesi eşine rastlanmayan bir olaydır. (1954)

(Bütün Dünyada Atatürk, Ank. 1993)

ATATÜRK DEMOKRATTIR

F. Perrone Di San Martino
(İngiltere)

Atatürk'ün siyasetinde sert ve halis bir öz vardır. Bunsuz da hiçbir hükümet, Türkiye'de uzun zaman tutunamaz. O'nun adı etrafında birtakım hikâyeler söylenmiştir. Eğer "demokrat" diye bir şey varsa, Atatürk "demokrat"tır. Haremin kaldırılmasına, kadın hürriyetine, fesin kaldırılmasına ekonomik şartlar yardım etmiştir: fakat Atatürk idaresinin ruhu gerçekten demokrat olmasa ve bu ruh bütün millete nüfuz etmemiş bulunsaydı, bütün bunları yapmak imkânsızdı.

Hiç kimse, Türkiye Hükûmeti'nin, bizim anlamda demokrat olduğunu iddia edemez. Fakat tahsil görmüş bir Türk, konuşurken, belli hükûmet şekillerine inanmaktan ibaret olan "demokrasi" ile, halkın faydası ve iyiliği için çalışan bu çeşit demokrasiyi birbirinden ayırt eder. Onlar, halkın iyiliği için çalışan bu çeşit demokrasiyi "Halkçılık" diye isimlendiriyorlar ki, Bentham'ın "en büyük sayıya en büyük iyilik" diye anlatmak istediği şeyin güzel bir ifadesidir ve bu konuda Atatürk'ün hükûmeti. bazı Batı demokrasilerini utandırabilir.

Atatürk, şimdi 45 yaşındadır ve tesadüfî bir ziyaretçinin bir fikir ileri sürmeye hakkı varsa, hayatının sonuna kadar da Türkiye'nin Cumhurbaşkanı kalacaktır.

Her ne kadar Türkiye'de tek parti varsa da, tek parti içinde de birtakım hoşnutsuzluklar ve gelecekteki başarı çarelere için

birtakım ayrı düşünceler bulunabilir. Böyle olduğu halde ben, Türkiye'de en ufak bir tenkit sözü bile duymamışımdır.

Atatürk, eskimiş ilimlerle lüzumsuz yere kafasını yormamış olduğundan dolayı, daha taze ve daha cesur düşünen adamlardan biridir. Çünkü eski ilimler, çok defa şüpheleri ve tereddütleri fazlasıyla besleyebilir. Fakat ne kadar keskin olursa olsun, hiçbir şiddetli zekâ, büyük bir şahsiyat, kudreti olmaksızın O'nun bugünkü mevkiini elde edemezdi.

Resmî ilişkilerinde gayet ağırbaşlı olan Atatürk, gereğinde milleti ile birlikte neş'elenir.

Türkiye'de herkes O'ndan bahseder. İstanbul ve Anadolu'da herkes O'nu tanır ve adı etrafında birçok hayranlık hikâyeleri anlatılır.

Vücutça kuvvetli yapılı ve orta boyludur. Gözleri mavidir ve bunlarda çelikten bir kalite parlar. Duyguları, konuşurken değil, susarken kendini gösterir. Kendisiyle görüştüğü Windsor Dükü'nden çok hoşlanmıştır. Hararetli ve gayretli bir mizacı vardır.

İngiltere'ye dost olmuştur ve dost kalacaktır. O'nun bir ülkeye olan dostluğu ve hayranlığı, aynı siyaset kuruluşlarına sahip olmayan milletler arasında bir dostluk kurulamayacağı hakkındaki anti-tezin boşluğunu belirten bir delil diye gösterilebilir.

(Mustafa Kemal ve Zaferleri, 1955)

SAVAŞI KAZANAN KOMUTAN SİVİL GİYİNİYOR

Willy Sperco
(Fransa)

Bir Düşmanlığın Sonu

Savaşı kazanan komutan, kendisine onca yakışan kalpağı bıraktığı gibi, bundan böyle kılıç ve üniformasını da bırakacaktır. Artık hep sivil olarak görülecek, şapka, güzel İngiliz kumaşlarından biçilmiş ceket ve pantalonlar giyecek, tören ve balolarda kara giysi ve ak boyunbağı taşıyacaktır.

Ve kendisinin

"Yurtta barış, acunda barış,"

"Mutluluğa kavuşturmak bahanesiyle kişioğullarını birbirlerini öldürmeye kalkıştırmak, insanlık dışı bir yöntemdir. Kişi oğullarını mutlu kılmanın tek yolu onları birbirlerine yaklaştırmak, birbirlerine sevdirmek, ve maddi ve manevî gereksemelerinin karşılanması çabasında birbirlerine yardımcı duruma getirmektir. Evrensel barış içinde insanlığın gerçek mutluluğu, ancak, idealist kişilerin bu ülkü uğrunda savaşmalarıyla gerçekleşebilir" dediği görülecektir.

Ve yine

"Kılıç ve saban, bu iki fatihten birincisi her zaman ikincisine yenilmiştir" diyecektir O.

Moussolini ve Hitler'in tersine, Staline ve Franco'nun tersine, Mustafa Kemal "diktatörlüğü istemeyen bir diktatör"dür.

Sultanlığa son veren, halifeliği ortadan kaldıran, bütünüyle Türklerin oturmadığı toprakları istemeye sırt çeviren bu insanın ülküsü, su katılmamış bir demokrasi ülküsüydü; ve bu sonuna dek hep böyle kalmıştır.

Ama, saltçılığı yıktığı ve hakla halk için devleti yönettiğini her fırsatta belirttiği halde, Mustafa Kemal gerçek bir diktatör gibi davranmıştır. Öyle ki, Fransa'nın en aydın kafalarından biri olan M.Jacques Bainville onu Cengiz Han ve Büyük Petro ile kıyaslayarak "yirmi yıl sonra belki de büyük sultanların sonuncusu olarak çıkacaktır karşımıza" diye yazmıştır, diyenler bulunacaktır.

Şu var ki, İtalyan, İngiliz, Fransız ve Yunanlılarla barış anlaşması yapıldıktan sonra, Mustafa Kemal'in Büyük Millet Meclisi hükümetine önerdiği anayasa, Batı demokrasilerinin benimsediği ilkelere dayanıyordu. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyeti kuran ve yeni devletin Cumhurbaşkanlığını dört yıl için Mustafa Kemal'e veren anayasa devrimi, katkısız bir demokratik Kurumdan başka bir şey değildir.

Toplumsal Devrimler

Gazi'nin telkin ve Cumhuriyet Hükümetinin kabul ettiği devrimler arasında en gözüpekçe yapılanı, en iyisi ve en büyük sevinçle karşılananı, kuşkusuz, Türk kadınının özgürlüğü olmuştur.

Haremde doğan ve harem dairelerinin demir kafesleri arkasında sararıp solmaya yargılı "hanım", yeni Medenî Kanunun sayesinde, birçok Avrupa ve Amerika ülkesindeki kadınlardan çok daha iyi muamele görmektedir.

Eskinin o "hayal kırıklığına uğramışları", o yalnız gözlerini gösteren çarşaflı kara hayaletleri ortadan yitip gitmişlerdir. Ara sıra, eski İstanbul'un daracık ıssız sokaklarında ya da Ankara Kalesi'nin surları arkasında hâlâ çarşaflı kadınlar görülüyorsa,

bunların altmışını aşmış kadınlar olduklarından yüzde yüz emin olunabilir.

Doğulu ortam, doğulu hava silinip gitmiştir, ve bugün, Kur'an'ın teokratik hükümlerinden kesinlikle kurtulmuş olan Türk kadını, batılı kızkardeşleri gibi yaşamakta, onlar gibi evlenmekte, onlar gibi giyinmekte, onlar gibi çalışıp eğlenmektedir.

Arkeoloji Kazıları

Mustafa Kemal Atatürk, yalnız kentler onarıp kurmakla, ülkeyi güzelleştirmekle yetinmemekte, sanatçı ve turistlerin gözünde, elinde bulunan ve göğsünü kabartan hazineleri de değerlendirmek istemektedir. Eskinin göz kamaştırıcı görkemini, eski çağların, Bizansın ve Osmanlı İmparatorluğu'nun parlak yapıtlarını yeniden canlandırmakta duraksama göstermemektedir. Küçük Asya'da arkeoloji kazıları yapılmasını teşvik etmektedir. Efes, Bergama, Didim, Afrodisias, Boğazköy, Pamukkale ve başka yerlerde, Elen ve Hitit çağından kalma değerli yapıtlar bulunup çıkarılmaktadır. Bütün Fransız, İtalyan, Amerikan, Avusturya ve Alman arkeoloji heyetleri, birbiri ardınca gelip geçmiş en büyük uygarlıkların izlerini içinde toplayan bir toprak üzerinde kazılar yapmak konusunda en büyük kolaylıkları görmektedirler. Ama, yontu, kabartma, vazo, bakır ve tunç nesneler, süs eşyaları, silâh, küçük yontu, yapı ve seramik kalıntıları gibi topraktan çıkarılan değerli hazineler, sultanlar zamanında olduğu gibi artık dışarı götürülmemekte Türkiye'de kalmakta ve müzeleri süslemektedirler.

Ayasofya

İmparator Justinien'in, eski Asya ve Avrupa tapınaklarından kalan ve güzel şeyleri kullanarak Ayasofya'yı yaptırdığı ve onu en güzel mozaiklerle donattığı bilinmektedir. Eskiden bu ki-

lise, öyle parlak, öyle ışıl ışılmış ki, Procope'un söylediğine göre, güneşten ışık almak şöyle dursun, kendisi yana yöreye ışık saçar gibiymiş...

Bununla beraber, Fatih Sultan Mehmet Ayasofya'dan, onun ilk kaynağını ansıtan herşeyi atmak istemişti. Değerli mozaikler, insan resimleri, yapının camiye çevrilebilmesi için, bir alçı sıvayla kapatılmış, tapınak 1 Haziran 1453 Cuma gününden itibaren İslam dininin hizmetine sunulmuştu.

Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'da yeterince cami bulunduğunu, Bizans mimarisinin bir soy yapıtı olan Ayasofya'nın müzeye çevrilebileceğini düşünmektedir.

Washington Bizans Bilimleri Enstitüsü'nü bu olanak gerekli çalışmaları yapmaya teşvik etmektedir. Mr. Wittemore ve iki İtalyan mozaikçisi çalışmaya koyulmuşlardır. Bizans'ın fethinden 470 yıl sonra, kapıların alın tabloları, tapınağın içi temizlenmiş bulunmaktadır. Mozaikler eski görkemleri içinde ortaya çıkmışlardır.

Musiki

Mustafa Kemal'le bir görüşme yapan Emil Ludwig (9 Mart 1930, Neue Preie Presse) kendisine şöyle sormaktadır:

– Doğu musikisi bizim kulağımıza tuhaf gelmektedir. Doğunun anlamadığımız tek sanatı budur.

Mustafa Kemal onu hemen şöyle yanatlıyor:

– Bizans musikisidir sizin dediğiniz. Bizim gerçek türkülerimizi bozkır çobanlarından dinleyebilirsiniz ancak.

– Onları düzeltmeyi düşünmüyor musunuz?

– Batı musikisini bugünkü durumuna getirmek için ne kadar zaman gerekti?

– Aşağı yukarı dört yüz yıl.

– Bunca uzun süre bekleyecek durumumuz yok bizim. Onun için Bazı müziğini alıyoruz.

Montesquieu'nün "musiki beğenisi göz önünde tutulmadan bir ulusun kalkındırılması başarılamaz" sözünü anarak "Gerçek ve iyi musiki, içimizde ritmik duygular uyandıran musiki değil, iyilik, soyluluk ve kahramanlık duygularını coşturan musikidir. Doğu musikisi bir Bizans afyonudur. Bizim ulusal ezgilerimizle hiçbir ilgisi yoktur onun" diyor.

Büyük Millet Meclisi'nin açılış töreni (10 Ocak 1934) dolayısıyla yaptığı konuşmada: "Bir ulusun ilerlemesi, diyor, musiki alanındaki devrimi benimseyip sindirme yeteneğiyle ölçülür. Bugün bizi dinletilmeye çalışılan musiki, duygularımıza yaraşır olmaktan çok uzaktır."

(Yeni Türkiye'nin Yaratıcısı Mustafa Kemal Atatürk
Paris 1958. s. 144, 151, 159, 163, 166)
Çeviren: Tahsin Saraç
(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

MUSTAFA KEMAL'İN KİŞİLİĞİ

Prof. Jean Deny
(Fransız doğubilimcisi)

Doğu'nun uyanış tarihine, olayları etkileyen nâfiz simalı yaratıcısının silüetini çizmeksizin girmek imkânsızdır. Çok ender durumlarda birbiriyle beraber olan iki özellik O'nda bir arada bulunmaktadır: Askerî komutanlık kabiliyeti ve sivil teşkilâtçılık kudreti...

Kuvvetli kişiliğiyle Anadolu'nun Şefi, değiştirdiği Doğu ruhu üzerinde derin etki yapar.

Mustafa Kemal'in kişiliği bu son yılların Türkiye tarihini baştan başa doldurur. Sultan ve Babıâli'nin ihanetiyle vicdanı isyan ederek İstanbul'u terk ettiği, Osmanlı İmparatorluğu yerine bir millî Türk Devleti yaratmak için Samsun'a çıktığı günden beri olan askerî zaferler, siyasî ihtilâl, sosyal reformlar hepsi O'nun kendi eseridir. O, her seferinde, her alanda ve en kritik durumlarda takip edilecek yolu çizmiştir; uygulanacak yöntem hakkında karar vermiş ve yürütmeyi idare etmiştir. Meclis'in üstünde ve dışında milletine gerekli teşviki aşılamaya devam eden de O'dur. Evvelce savaş meydanlarında ne idiyse, devletin başında yine öyle, bir hareket adamı, insan idarecisi olmak istiyordu. Nutuklarında şatafatlı cümleler, sözlerinde değersiz, ağdalı hitabet yoktur. Lisanı sade, samimi, gösterişsiz, herkesin anlayabileceği düzeydedir. Ve görüldüğü gibi, tek bir ülkü O'nu tamamen kavramıştır: Medeniyet... Mustafa Kemal'e göre Tür-

kiye, dünyayı idare eden modern medeniyeti kayıtsız şartsız kabul etmeli, çağıyla beraber yürümelidir.

Kemal, diktatörlüğe, benzerini söylemek çok güç olan, sonuçları zengin, kesin bir zaferin kanatlarıyla ulaştı.

Mustafa Kemal, tam bir bağımsızlıktan faydalanan ve Osmanlı İmparatorluğunun en şanlı anlarından sonra karşı karşıya bulunduğu yabancı etkilerinden uzak görünen yeni Türkiye'yi ortaya çıkardı. Bütün aşağılatılmalara boyun büküp katlanan ve büyük devletlerce taksimi kararlaştırılmış bir halktan, en büyük devletler tarafından tam itibarla muamele edilen bir millet yarattı.

Mustafa Kemal, bir barışçı idare ile 12 savaş ve felâket yılının yaralarını iyileştirmekle kalmadı. Bir Doğu halkında aslâ görülmemiş en derin ihtilâli Türkiye'de yaptı: Hilâfeti kaldırdı ve onu uzun zamandan beri temsil eden Osmanlı Hanedanı'nı ülke dışına çıkardı; dinin, devlet işlerine karışarak idarenin temelini meydana getirdiği bir ülkede onu devletten ayırdı: esastan dine bağlı bir halktan, kökten laik bir millet yaptı.

Gelenekler düzeninde ortaya attığı devrim din alanındaki kadar derin ve tamdı. (1960)

(Bütün Dünyada Atatürk, Ankara, 1983)

ATATÜRK

Comte Charles De Chambrun
(Fransa Büyükelçisi)

27 Eylül 1928'de Çankaya'daki alçakgönüllü evinde Cumhurbaşkanına güven mektubumu sundum. Asya ile Avrupa arasında at koşturan, bu büyük işler yapmak için yaratılmış adamın karşısına çıkacağım için biraz heyecanlı olduğumu itiraf etmek isterim... Bu yıldönümü toplantısına katılarak, eski geleneklerimiz uyarınca canlandırmak görevinde olduğum Türk-Fransız dostluğunu toplantının havasına uydurmaya çalışıyordum. Bu yüzden geçmişteki andlaşmalardan söz ederek verdiğim söylevde -ki bu söylevle sempati yaratmayı hiçbir vakit savsaklamamıştım- Gazi'ye dedim ki: "Sizin huzurunuzda bulunduğum şu an sempati kelimesinin artık açık bir anlamı kalmıyor." Çelik bakışlarını üzerime dikmiş olan Gazi'yi süzüyordum. Bakışları birden bire yumuşadı, yüzündeki sertlik ortadan silindi ve sözlerime kulak kabartarak hafifçe başını eğdi ve beni doğruladı. Resmî havanın buzu erimişti; törenden sonra kendisine Kanuni Sultan Süleyman'ın yerine geçen Sultan Selim zamanındaki Fransız elçisinin akrabası olduğumu söylediğim vakit bunu büyük bir ciddilikle orada bulunan askerlere ve sivillere tekrarladı.

Mustafa Kemal'le hem konuşuyor, hem de kendisini inceliyordum. İnsanın güçlerini adamakıllı ortaya koyduğu bir yaştaydı. Bütün sorumlulukları yüklenebilecek kadar oldukça geniş omuzları vardı. Ama gençlik çağı ondan gizlice uzaklaşıyordu. Birkaç küçük kırışık, geçmişin sıkıntılı savaşlarını açığa vuruyor-

du. Fakat o buna aldırmıyordu. Çelik gibi kasları vardı. Önder olacak bir fatih gibi olgunluk yaşına yerleşmişti. Devrimler çağı başlamıştı. Fes kaldırılmış, kadınların hakları genişletilmiş, Lâtin harfleri kabul edilmişti. Devletteki ve toplumdaki bu büyük değişiklikleri neden gerekli görmüştü? Geçmişin yobazları bu devrimlerden hoşlanmasa da bunlar Mustafa Kemal'in şerefi olarak kalacaktır.

Ama din geleneklerine bağlı olan bu fes giyme işinin pek yolunca çözümlenmediği unutulmamalıdır. Moskoflara sakallarını ve elbiselerinin eteklerini kestirten Büyük Petro'nun yöntemlerince yürütülmüştür bu... Gerçekte, Mustafa Kemal Türk'lere fesi attırmak için ne kadar sıkıntı çekmişse, Sultan Mahmut da fes giydirmek için o kadar zorluk çekmişti. Bir gün Gazi'ye Montesquieu'nün bir sözünü hatırlatmak iznini istedim: "Bir hükümdar, memleketinde büyük değişiklikler yapmak isterse, yasalarla kabul edilmiş şeyleri yasa yoluyla, alışkanlıklarla kabul edilmiş şeyleri alışkanlıklarla değiştirmelidir." Bu bilgince ilkeleri Mustafa Kemal daha o akşam çok uygun bulmuştu.

Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla verilen ve padişahların altın tabaklarıyla sunulan akşam yemeği sona ermek üzereydi. Bütün elçilerle Hükûmet üyelerini bir araya getirmişti, bu yemek. Eski bir Notre Dame De Sion öğrencisi olan Gazi'nin mânevi kızının yanında oturmuş, kendisini dinliyordum. Tatlı tatlı ve öfkeli öfkeli konuşuyor, bana da taşlar atıyordu. Fransızca konuştuğumuz için bu taşları elimden geldiğince karşılıyordum. Yemekte iki yüz kişi vardı. Misafirler arasında Mısır elçisinin fesi bir boru gibi göze batıyordu. Zaman zaman Cumhurbaşkanı elçiye alaylı bir bakışla bakıyordu. Zavallı meslektaşımın hiçbir şeyden haberi yoktu. Fakat müziğin temposuna uyarak Gazi masadan kalktığı vakit Mısırlının önünden geçti ve orada bulunan birine yavaşça, birkaç söz mırıldandı. Sonra da Mısırlının omzunu okşadı. Mısırlıyı öpeceğini sandım. Birden Mısırlı-

nın başından el çabukluğu ile alınan fesi bir uşağın sessiz adımlarla ve gümüş bir tepsi içinde ortadan yokettiği görüldü. Gazi'nin usulünce yürütülen bu şakayı hepimiz izliyorduk. Bereket, Mısırlı meslekdaşım bu büyük Türk'ün kaprislerine pek aldırmıyordu.

Devrimler büyük bir tezlikle birbirlerini kovalamıştı. Harem ortadan kaldırılmış, peçeler açılmıştı. Gazi yasaları, töreleri, aktöreyi altüst ediyordu. Kadınlar bu yeni denemeleri alkışlıyorlar ve kendilerine uzanan bu eli kutluyorlardı.

İsviçre Medenî Kanunu, Mecelle yerine geçmiş. Coşkulu bir hayat başlamıştı: Evlerde kadınlar erkeklerle eşitti. Kadınlar devlet işlerinde de bu eşitliği sağlamıştı. Bundan böyle erkeklerin despotluğunu güven altına alarak Türk Kadını Boğaziçi kıyılarında çiçek açan o ayağına çabuk kuşlar gibi coşmuş bir halde izdivaçtaki aşkı yenileştirecek, çocuklarına özgürlüğün içgüdüsünü. elindeliğin (irade-i cüziye) sevincini aşılayacak. Ulusun yeniden uyanmasında Türk kadını baş rolü oynayacak.

Kısa zamanda kürsülere çıkacak; şimdilik dans etmeye özendiriliyor. Ben Ankara'daki ilk resmî dansları gördüm. Cumhurbaşkanı özsaygının (vakarın) işareti olan bir tatlılıkla baloyu açıyor, başı dimdik havada dans ediyordu. Gözleri müziğin ritmiyle baygınlaşıyordu. Müziğin ritmini ise hiç kaçırmıyordu. Parlak ve açık renkteki saçları inatçı yüzünü çerçeveliyordu. Gazi'nin kendilerini dansa kaldırması için yanıp tutuşuyorlardı. Dans kadınların özgür kılınmasının sembolü değil midir?

Elçilerin, bakanların temposuz olarak sıçradıkları bu dansları, bu uygarlık getiren fokstrotları gözlerimle izlerken bir yandan da dostum Dışişleri Bakanı Bay Tevfik Rüştü ile konuşuyordum. Meclisin alfabeyi müzakere eden son toplantısından söz açmıştık. Birden yanımıza bir milletvekili yaklaştı ve kendinden geçmiş bir halde dedi ki: "Sizin Bourbon Sarayınızda Poincaré,

Briand gibi çok ünlü söylevcileriniz vardır. Ama söylevleri ancak bir, ya da iki saat sürer. Gazi durmamacasına dört gün konuşabilir. İşte söylevci böylelerine derler. Bu sonu gelmez oturumlardan birinde, kürsünün aşağısında bir mızmızın şöyle mırıldandığı işitilmiş: "Bu adamı susturun, yoksa beni de sözlerine inandıracak."

(Atatürk el La Turquie Nouvelle-Atatürk ve Yeni Türkiye) adlı kitaptan

Çeviren: Salâh Birsel

(Türk Dili dergisi, Kasım 1963)

TARİHİN KARALTISI

Herbert J. Muller
_(A.B.D.)_

Atatürk, büyüklüğün hâlâ bir değer taşıdığını gösterdi. Yeni Türkiye'nin kurulmasını olanaklı kılan, gerçi, Anadolu köylüsünün dayanaklılığı ile kahramanlığı, daha sonraları da, uysallığı idi; ama bu kuruluş temelde, Atatürk'ün yapıtıdır. Daha genel bir deyimle, Atatürk, insanların, bilinçli düşünceyle, irade gücüyle, tarihlerini bugün de yaratabileceklerini gösterdi. Başarısı, (geçmişe dönüp her şeye topluca bakıldığı zaman bile) kaçınılamaz bir yön taşıyan, başka türlü düşünülmesi olanaksız bir başarı değildir. Tarihte, bu olay ölçüsünde önemli, kesin bir olayın daha az beklenir, daha as kestirilir olduğu pek görülmemiştir. Buna bakılırsa, insanların da "çağ" gibi değişebileceği anlaşılıyor. Belli birtakım sınırlar içerisinde insanlar, yani koşullara kendilerini uyarlayabilirler. bilinçli olarak uyarlarlar da... Devrimci bir dünyada ise buna zorlanırlar zaten... "Yeni tutucular", gerçekçilik adına, insandaki doğal duyguların değiştirilemeyeceği yollu eski nakaratı tutturmuş gidiyorlar bu ara; insandaki doğal duygular her yerde birdir, temelinde ise insanın Âdem'in kişiliğinde işlemiş olduğu günah yatar, diyorlar. İnsanların (din yoluyla da olsa) meslek haline getirilemeyeceğini kabul edelim; ama Atatürk. toplumsal değişmenin araçlarıyla erekleri üzerine, kültürle ilişkili özgül engeller üzerine, ortaya gerçekçi sorular atmakta, bizi bu konuda düşünmeye zorlamaktadır...

...Atatürk, yurttaşlarına "Son birkaç yıl içinde kendimizi kurtarabilmişsek", demişti, "anlayışımızı değiştirdiğimiz içindir. Artık bir daha duramayız. Ne olursa olsun, ileriye doğru gitmeliyiz; geri dönemeyiz. İlerlemeye devam etmeliyiz; başka çıkar yolumuz yok."

(The Loom of History, New York 1961)
Çeviren: B.K.
(Türk Dili dergisi, Kasım 1963)

YENİ TÜRKİYE'NİN ATA'SI

Abdüsselâm Arif
(Irak Cumhurbaşkanı)

General Mustafa Kemal'in, Atatürk namı ile adlandırılması, kendisinin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'nı kaybetmesini müteakip, Türk Devletinin onurunu kurtarmak gayesiyle atılmış olduğu kahramanca savaştan sonra, yeni Türkiye'nin kalkınmasının Ata'sı olduğunu anlatır.

Yirminci yüzyıl tarihinin Atatürk'ün şahsına önem vermesi kadar tabiî bir şey olamaz; zira Atatürk, milletinin yenilgisini zafere, çöküşünü yükselmeye, gerilemesini ilerlemeye değiştirmek yolunda vatanî görevin kendilerine yüklemiş olduğu ödevleri yerine getirmek için durumu ülkeleri yararına çevirmeye hazır bulunan cesur subayların canlı bir örneğidir.

Modern Türkiye'nin Doğu'lu olmaktan çok Batı'lılaşmaya kararlı bulunması her ne kadar Atatürk'ün iş programının en belirli özelliğini meydana getiriyorsa da, ülkesini yüzyılın gerekleriyle bağdaşacak siyasî bir düzene kavuşturmak; ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden kalkındırmak uğrunda Atatürk'ün harcamış olduğu gayretlerin kıymeti inkâr kabul etmez bir gerçektir.

Gerek Irak, gerekse diğer Arap ülkelerinin çoğunluğu, inanış birliği, müşterek tarih ve yurt komşuluğu gibi asil ve kuvvetli bağlarla Müslüman ve dost Türk milletine bağlanmıştır. Bundan

dolayı Atatürk'ü ebedîleştirmenin tek çaresinin Türk Hükûmeti ve Türk Milleti olarak O'nun çizmiş olduğu yolda ilerlemek suretiyle, medenî alanda Batı'ya uymak, fikrî ve ruhî alanda ise tekrar Doğu'ya –bilhassa Müslüman Doğu'ya- uymak prensipleri arasında tam bir denge kurmakla gerçekleşeceğine inanmaktayız. Bunun bir sonucu olarak da Türkiye'nin Irak'la ve Arap İslam ülkeleriyle karşılıklı yardımlaşma ve bu milletlerden herbirinin, diğerinin hukukuna saygı duyması esasına uygun siyasî, ekonomik. sosyal ve kültürel ilişkilerinin artmasını dileriz.

(Cumhuriyet gazetesi,
10 Kasım 1963)

MİLLÎ BAĞIMSIZLIK SAVAŞÇISI

Todor Jivkov
(Bulgaristan Devlet Başkanı)

Türkiye'nin çağdaş tarihinde lâyık bir yer alan millî bağımsızlık savaşçısı, büyük devlet adamı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün 25'inci yıldönümünün anılması, Kemal Atatürk'ün kişiliği ve davasına yalnız Türk Milletinin sevgi ve bağlılığının değil, bütün dünya milletlerinin saygısının bir ifadesidir.

Uzağı gören Cumhuriyetçi siyaset adamı ve bir askerî komutan olan Kemal Atatürk, bütün kabiliyetlerini, bütün irade ve enerjisini yeni Türkiye'nin kuruluşuna adamıştır. Kemal Atatürk, Birinci Dünya Savaşından sonra, Osmanlı İmparatorluğunun teokratik düzenine yabancı emperyalist karışmalarına karşı ve millî bağımsızlık duyguları ile gelişme halinde savaşan kuvvetlerin başına geçmiştir. İrtica tarafından desteklenen eski düzen taraftarlarının şiddetle karşı koymalarına rağmen Millî Kurtuluş Harekâtı zafere ulaşmıştır. Daha sonra, Türkiye Cumhuriyeti ilân edilmiş ve Mustafa Kemal Atatürk Cumhurbaşkanı seçilmişti. O'nun iradesi altında genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuvvetlendirilmesi yolunda, ülkede önemli sosyal ve ekonomik değişiklikler yapılmıştı.

Atatürk, milletinin millî bağımsızlığını en kıymetli nimetlerden biri sayar ve korurdu. Kendi milletinin millî bağımsızlığı ve

hürriyeti uğrunda savaşan bir insan ise diğer milletleri de saymaktan geri kalmaz. Onun için biz de Atatürk'ün kişiliği ve davasına saygı göstermekteyiz.

Kemal Atatürk, devletlerarası barışın korunması ve kuvvetlendirilmesi, aralarındaki karşılıklı ekonomik işbirliğinin geliştirilmesi, halkların ve bütün insanlığın mutluluğunun sağlanması siyasetinin taraftarı idi. Şimdi dahi O'nun şu sözleri güncelliğinden hiçbir şey kaybetmemiştir. "Eğer devamlı bir barış isteniyorsa, toplumların durumunu iyileştirecek milletlerarası çareler alınmalıdır. İnsanlığın tamamının mutluluğu, açlık ve baskının yerine geçmelidir."

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk diplomatik çalışması olarak inkılâpçı Türkiye'nin, emperyalistler aleyhindeki savaşında kendisine yardımcı bulunan iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurmak amacıyla genç Sovyet Cumhuriyeti ile 1920 yılı Nisan ayında başlayan ilişkiler rastgele bir olay değildir. Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti ve Türkiye ile dostluk ve kardeşlik anlaşması o zaman imzalanmıştı. Bütün bunlar, Türkiye'nin bütün komşuları ile dostluk ve içten ilişkilerinin kurulup devam ettirilmesinin ne kadar önemli olduğunu bilen Atatürk'ün siyasî uzak görüşlerinin ve gerçekçi davranışının ifadesidir. Mustafa Kemal'in, Balkan milletleri arasında barışı, dostluğu ve anlaşmayı istediği ve bu uğurda çalıştığı bilinmektedir.

Kemal Atatürk'ün 25'inci ölüm yıldönümünde, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin, Atatürk'ün "Yurtta Barış, Dünyada Barış" sözü ile, ayrı sosyal düzenli devletler arasında, bir arada barış içinde yaşamak siyasetinin, rûhunda gelişip iyileşeceğine dair ümidimizi bir defa daha ifade etmek isterim. Bu bakımdan Hükûmetimiz devamlı gayretler sarfetmiş ve etmektedir.

Biz, Bulgar ve Türk Milletleri ile bütün Balkan milletlerinin barış içinde ve anlaşmış iyi komşu olarak yaşamalarını; Balkan

Yarımadasının artık hiçbir zaman ne bir savaş alanı, ne de askerî harekât alanı olmamasını. aksine, halklarımızın mutluluğu için devletlerarası karşılıklı ekonomik ve kültürel işbirliği ile barış içinde bir arada yaşam bölgesi haline gelmesini içtenlikle dilemekteyiz.

Bundan dolayı komşu Türk Milletine en iyi dileklerimi sunarım. (10 Kasım 1963)

(Bütün Dünyada Atatürk,
Ankara 1983)

BÜYÜK ÖNDER ATATÜRK

Rıza Şah Pehlevi
(İran Şahı)

Türk Milletinin önderi ve yeni Türkiye'nin yaratıcısı Kemal Atatürk'ün 25'inci ölüm yıldönümü dolayısıyla, gerek kendim ve gerekse İran Milleti adına, bu tarihî Türk kahramanını hârasını selâmlarım.

Dünya tarihinde, Mustafa Kemal Atatürk gibi, önemli bir görevin kesin şekilde başarı ile sonuçlandırılmasını ve bir milletin geleceğini tayin edecek sorumlulukları üzerine alan dürüst insanlara çok ender rastlanmaktadır.

Bu azim ve irade iledir ki Atatürk, dehâ ve dirayeti sayesinde, yalnız neticesiz bir savaşla uçurumun kenarına gelmiş bulunan ülkesini kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda ülkesini çağdaş medeniyet seviyesine ulaştıracak bütün temelleri de atmıştır.

Büyük Önder, geniş yenilikleri ile ülkesinde siyasî ve ekonomik düzeni kurarak milletlerarası saygıyı elde etmiş; sosyal, eğitim-öğretim ve kültürel bakımlardan da gelecek nesillerin mutluluk ve ilerlemesini sağlamıştır.

Bugün, yakın dostumuz Türkiye'de ve bütün dünyada bu büyük ve tarihî kahramanın 25'inci ölüm yıldönümü törenleri yapılmakta ve hâtıraları anılmaktadır.

İran Milleti, tarihî, siyasî ve manevî bağlarla bağlı bulunduğu Türk Milletinin Ata'sı için dünyaca yapılan bu anma törenine, dostlarının ön sırasında katılmaktan şeref duymakta ve yeni Türkiye'nin temelini atan bu şerefli ve büyük insanı selamlamakla bahtiyar olmaktadır.

(Gazeteler, 10 Kasım 1963)

EN BÜYÜK DEVLET ADAMLARINDAN BİRİ

Davit Ben Gurion
(İsrail Başbakanı)

Mustafa Kemal Atatürk, şüphesiz, 20. yüzyılda, Dünya Savaşı'ndan önce yetişen en büyük devlet adamlarından biri, hiçbir millete nasip olmayan cesur ve büyük bir inkılâpçıdır.

Bu satırların yazarı, I. Dünya Savaşı'ndan önce İstanbul Üniversitesi'nde iki yıl öğrencilik yapmış; İkinci Abdülhamit'in, Genç Türkler'in ve İttihad ve Terakki'nin Türkiye'sini çok iyi tanımak fırsatını bulmuştu. 1953 yılında İstanbul'u ziyaretinde ise ülkeyi değişmiş bir durumda görmüştür. Zira, okuduğu ve kadınların ayak basmadığı Üniversite, kız ve erkek öğrencilerle doluydu. Yollarda kadınlar, ancak üstü çarşafla örtülü gezebilirken şimdi erkekler gibi yüzleri açık gezebiliyorlardı. Dilleri bile değişmişti: Bâb-ı Âli kitaplıklarında Arap harfleri ile yazılmış kitapların yerini yeni Türkçe kitaplar almıştır. Devletin adı da değişmiştir: "Osmanlı Devleti", "Türkiye Cumhuriyeti" olmuştur.

1920 yılları başlarında dostları, yüzyıldan daha fazla "Hasta Adam" olarak tanınan Türkiye'nin yok olacağından ve ülkenin Avrupa devletleri tarafından paylaşılacağından korkuyorlardı. Halbuki Türkiye, Yunan saldırısını defedip gençleşmiş bir adam olarak yeniden meydana çıkıyordu.

Ülkeyi dört yanından saran kin yerine yeni Türkiye, bütün komşularının dost ve müttefiki oluyordu. Son asırlarda bu kadar kısa zamanda bir milletin kültüründe, toplum hayatında, iç ya-

pısında ve uluslararası durumunda bu kadar köklü değişikliğe sahne olmuş Türkiye gibi bir devlete rastlamak pek zordur. Milletler tarihinde nadiren rastlanana bu yenileyici ve kuvvetlendirici inkılâpları yapan, haklı olarak Atatürk soyadını alan Mustafa Kemal olmuştur. Askerî bir dehâ, cesur ve ileriyi görür devlet adamı, fedakâr, fakat aynı zamanda dikkatli bir lider. Atatürk milletinin geleceği ve ilerlemesi için hiçbir engelden yılmamış kazandığı başarı ve zaferler başını döndürmemiştir. O, milletinin hürriyeti ve vatanının bütünlüğünü tehdit eden düşmanı yoketmesini ve dünkü düşmandan, intikam ve kin duygularına kapılmadan dost ve müttefik yapılmasını bilen kudretli bir savaşçı, tek başına bütün dünyaya karşı direnmekten korkmayan sadık ve gerçek bir vatanseverdi.

O, güçsüz idareciler tarafından bölünmüş, ezilmiş ve terkedilmiş milletini yüksek bir birlik ve kendine güven noktasına eriştirmiştir. Türk milletinin güvenini ve desteğini kazanan Büyük Lider, ülkesinin bağımsızlık ve bütünlüğünü korumuş, milletini Ortaçağ'ın çürümüş geleneğinden kurtararak onu, iç ve dışta ileriye götürecek sağlam ve parlak bir yol çizmiştir.

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1963)

KEMAL ATATÜRK'ÜN ATEŞİ!

Ahmet Sukarno
(Endonezya Cumhurbaşkanı)

Güzel dilinizle size hitap edemediğim için özür dilerim. Ne benim ve ne de sizin olmayan bir dil ile hitap etmek benim için de zordur. Fakat konuşulandan daha iyi olan bir dil vardır ki o da kalbden gelen dildir. Ve ben şimdi ifade edebilirim ki kalblerimiz aynı hisle çarpmakta, aynı istikamette, düşünmektedir. Türkiye'ye, 88 milyon Endonezyalının selâmlarını getirmek ve Türkiye ile Endonezya arasındaki dostluğu takviye etmek üzere geldim. Şu anda çok mukaddes bir toprak üzerine basmış bulunduğum düşüncesindeyim. Büyük bir insanın, büyük lideriniz Kemal Atatürk'ün kabrinin önündeyim.

Kemal Atatürk sizin lideriniz idi. Kemal Atatürk sizden birisi idi. Sizin idi. Fakat kız kardeşlerim ve erkek kardeşlerim bütün büyük insanlar yalnız kendi milletine ait değildir. Bütün insanlara aittir. Her büyük milletin kendisine ait büyük insanları vardır. Fakat bunların da fevkinde olan insanlar vardır ki onlar, göğsünün içindeki ideallerle bütün insanlara ait olanlardır. Hepimiz Kemal Atatürk'e karşı derin bir hürmet ve takdir hissi beslemekteyiz. Çünkü onun içinde yaşayan fikirler hepimize ait müşterek fikirlerdir. Ben şahsen genç iken, ilhamımı Kemal Atatürk'ten almıştım. Dün akşamki nutkumda sizlerden bahisle yüzlerinizde tebessüm ve neşe ve gözlerinizde ateş, alev müşa-

hede etmiş olduğumu ifade etmiştim. İşte gözlerinizdeki bu alev, bu ateş Kemal Atatürk'ün alev ve ateşidir. Yine dün akşamki nutkumda ifade ettim ki sizin gibi bir millet, kalbinde ateş taşıyan bir millet asla ölmeyecektir, ebediyen yaşayacaktır, payidar olacaktır. Aynı zamanda ifade etmeliyim ki Endonezya milletinin ruhunda da hürriyet, kardeşlik, barış için mücadele azmi ve daha sağlıklı ve daha müreffeh bir toplumun teşkili için bir alev mevcuttur. (25.4.1959)

(Yabancı Gözüyle Demokrat Türkiye, 1959)

SON YÜZYILIN BÜYÜK ADAMI

John F. Kennedy

(A.B.D. Başkanı)

Kemal Atatürk'ün vefatının 25. yıldönümünü anma törenine katılabilmekten şeref duymaktayım. Atatürk adı, bu yüzyılın büyük insanlarından birinin tarihî başarılarını, Türk Milletine ilham veren liderliğini, modern ileri görüşlü anlayışını ve bir askerî lider olarak kudret ve yüksek cesaretini hatırlatmaktadır.

Çöküntü halindeki bir imparatorluktan hür Türkiye'nin doğması, yeni Türkiye'nin hürriyet ve bağımsızlığını şerefli bir şekilde ilân ve o zamandan beri koruması, Atatürk'ün ve Türk milletinin işidir. Şüphesiz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu ve o zamandan beri Atatürk'ün, Türkiye'nin giriştiği derin ve geniş inkılâplar kadar bir kitlenin kendisine olan güvenini daha başarı ile gösteren bir örnek mevcut değildir.

Atatürk, Türkiye ve Birleşik Amerika arasında geleneksel şekilde mevcut dostane ilişkilerle yakından ilgiliydi. O, demokratik hükûmetlerimizi nazarı dikkate almış, bu vesile ile ve çok ileri bir görüşle: "Şimdi dostuz, gelecekte çok daha yakın dost olacağız." demişti.

Atatürk'ün bağımsız bir Türkiye'de, hür ideallere bağlı bir idare kurulması için hazırladığı sağlam temel, şimdiki sıkı işbirli-

ğimizin dayanağıdır. Bizi, Atatürk'ün ülkesine, O'nun Türkiye'de ve dünyada yerleşmesine hizmet ettiği ideallere bağlayan bu işbirliğine, Amerika Birleşik Devletleri'nin ortak olabilmesinden gurur duyuyorum.

Ölümünün yıldönümünde, bu Büyük Adam'ı saygı ile selâmlarım.

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1963)

TANRI'NIN SEÇTİĞİ BÜYÜK İNSAN

Habib Burgiba
(Tunus Devlet Başkanı)

Tunus Milleti bugün, asırlık bağlarla bağlı bulunduğu kardeş ve asil Türk Milleti ile, Mustafa Kemal'in unutulmaz hâtırasını canlandırmak ve saygıyla anmak üzere hürmetkâr bir düşünce içinde birleşmektedir.

Milletimiz, Gazi'nin ölmez eseri için en büyük hayranlığı, O'nun şahsında, savaş meydanlarında büyük bir asker olduğunu ispat ettikten sonra, herşeyin tamamen kaybolduğu sanıldığı bir anda, milletinden ümidini kesmeyi ve yenilgiyi kabul etmeyi şiddetle reddeden, Tanrı'nın seçtiği Büyük İnsan'ı kutluyor.

O, güçleri birleştirmeyi, kırılmış cesaretleri yükseltmeyi bilmiş ve kaderi zorlayarak millî ülkenin bütünlüğünü tekrar kurup ülkesinin bağımsızlık ve egemenliğini iade etmeyi başarmıştır. Atatürk böylece, ölümü esarete tercih eden bir milletin neler yapabileceğini, hayretler içinde bulunan dünyaya göstermiştir. Bu örnek, unutulmayacaktır.

Ülkesinin egemenliğinin mimarı olarak biz, Atatürk'ün şahsında, parçalanmak yolunda olan bir imparatorluğun enkazı üstünde ilerlemeye yönelmiş, etkili ve modern bir devlet kurmuş inkılâpçıya hayranlık duymaktayız.

O'nun ölmez eseri, egemenliklerini elde etmiş milletlerin kaderlerine hükmedenler için ışıklı bir örnek ve bir ilham kaynağı olarak kalacaktır.

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1963)

JAPONYA'DA ÇOK İYİ TANINMAKTADIR

Hayato İkeda
(Japon Başbakanı)

Modern Türkiye'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla, insanlığın bu büyük liderine derin saygılarımı sunar ve Türk Milleti'ne en içten selâmlarımı gönderirim.

Japonya'da Atatürk, Birinci Dünya Savaşı sonrası felâketlerinden Türkiye'yi kurtararak büyük zafere ulaştıran kahraman ve Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntılarından yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni yaratan büyük bir devlet adamı olarak çok iyi tanınmaktadır.

Bilhassa Atatürk'ün, Türk Dil İnkılâbının gerçekleştirilmesi ve dinle siyaseti birbirinden ayırarak Türk toplumunun modernleşmesini sağlamak yolundaki gayretlerine karşı büyük bir hayranlık duymaktayız.

Geçen yüzyılın sonundan itibaren gelişmekte olan geleneksel Türk-Japon dostluk ilişkileri, kısa bir zaman önce, Prens ve Prenses Mikasa'nın Türkiye'yi ziyaretleri dolayısıyla daha da kuvvetlenmiş bulunmaktadır. Prens ve Prenses Mikasa'ya Türkiye'nin birçok yerlerinde gerek resmî kişiler, gerekse halk tarafından gösterilen candan ve sıcak karşılama, yalnız Prens ve Prenses Mikasa için değil, aynı zamanda bütün Japon Milleti için, ebediyen unutulmayacak kıymetli bir hatıra olarak kalacaktır.

Ölümünün 25'inci yıldönümü dolayısıyla Büyük Atatürk'e rahmetler dilerken, Büyük Lider'in hatıralarının ışığı altında Türk ve Japon Milletlerinin bundan sonra da karşılıklı anlayış içinde, Aziz Atatürk zamanından beri varolan dostluğu, iki ülke arasındaki ilişkileri daha da sıklaştırmak suretiyle geliştireceklerine inanıyorum.

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1963)

DOĞU'DA İLK CUMHURİYET

Nikhita S. Kruçeff
(S.S.C.B. Başbakanı)

Türk Milletinin hürriyeti ve Türkiye'nin millî kalkınması için çetin savaşlara adı karışan Kemal Atatürk'ü ülkemiz çok iyi tanır.

Atatürk, Türk Milleti'ni, kışkırtıcı kuvvetlere, emperyalistlere ve silâh zoru ile bir milleti ezerek ülkeyi büyük devletlerin bir sömürgesi haline getirmek isteyen gerici kuvvetlere karşı savaşa girmesi için uyandırmıştır. Yakın ve Ortadoğu'da ilk "Cumhuriyet" doğuşunu O'na borçludur.

Bu Cumhuriyet, birçok milletin hürriyet hareketlerine ışık tutmuştur. Atatürk'ün kutsal saydığı emperyalizmle savaşı, yalnız Türk Milleti değil, diğer Doğu ülkeleri de takdirle karşılıyordu.

Türkiye'nin, asırlık geriliğinden kurtulması için Atatürk, pek çok şey yapmıştır. Gerçekleştirdiği reformlar, ülkenin ekonomik hayatının endüstriyel ve tarımsal kalkınmasının hızla ilerlemesini hedef tutmuştu.

Atatürk idaresi zamanında Türkiye'nin milletlerarası otoritesi yükselmiş ve ülke, dünya siyasetinde önemli rol oynamaya başlamıştı.

Atatürk'ün, Sovyet Devleti kurucusu Lenin ile olan yazışmaları, biz Sovyet Milleti'ne Atatürk adını daha da iyi hatırlatmaktadır. Atatürk, Lenin'e ve Sovyet Hükûmeti'ne yazdığı

mektuplarda, iki ülke arasındaki dostluk bağlarının kurulmasının şart olduğunu, çünkü Sovyet-Türk dostluğunun, Türk Milleti'nin Kurtuluş Savaşı'ndaki başarısının garantisi olacağını belirtmiştir.

Şurası kayda değer ki, TBMM'nin ilk siyasî davranışı olarak Atatürk'ün 26 Nisan 1920 tarihinde Lenin'e hitaben yazdığı mektup, Türkiye ve Sovyet Rusya'nın siyasî ilişkilerinin tesbiti ve Türkiye'nin bağımsızlık savaşında Rusya'dan yardım isteğinde bulunması ile ilgilidir. Buna cevaben Türk ve Rus milletlerini birleştirecek dostluk temelinin atılmasından dolayı, Sovyet Hükûmeti'nin mutluluk duyacağı bildirilmiştir. Kısa bir müddet sonra da Türkiye ve Sovyet Cumhuriyetleri arasında "Dostluk" ve "kardeşlik" anlaşmaları imzalanmıştır. Sovyet Rusya ile dostluk ilişkilerine girişmesi, bağımsız genç Türk Devleti'nin gelişme ve tutunmasında önemli rol oynamıştır.

Atatürk'ün iç siyaset prensipleri, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında siyasî, ekonomik ve kültürel alanlardaki faydalı işbirliği için en geniş imkânları hazırlamaktaydı.

Atatürk'ün görüşleri ile Sovyet komünistlerinin fikirleri ve Türkiye'deki Kemalist hareketler ile Sosyalist İhtilâli'nin gayeleri arasındaki köklü farkların varlığı tabiîdir. Fakat bu ideolojik farklar, genç Türk Cumhuriyeti ile Sovyet Rusya'nın dostluk içinde yaşamalarına ve o zamanın milletlerarası problemlerinin halli için birlikte hareket etmelerine hiçbir zaman engel olmadı. Aynı durumda, bugün de ülkelerimiz arasında iyi komşuluk ilişkilerine engel olabilecek hiçbir ciddi sebep bulunmamaktadır. Türkiye ile Sovyet Birliği arasındaki değişik yönlü işbirliği, şimdi de Mustafa Kemal devrinde olduğu kadar önemli olabilir.

Sovyetler, Türk komşuları ile barış içinde yaşamak istiyorlar. Biz, sınırlarımızın iyi komşuluk sınırı; Karadeniz'in de barış ve ticaret gemilerinin denizi olmasını istiyoruz. Sovyet-Türk ilişkilerinin normalleşmesinde, ülkelerimiz arasında ekonomik, ticarî ve kültürel alış-veriş yakinen tanışmaya sebep olur. Kom-

şularını iyi tanımak ise itimatsızlık, şüphe ve çekingenlik sebeplerini azaltır. İyi komşuluk ilişkilerinin kurulması Türk ve Sovyetler Birliği halklarının faydalarına cevap verecektir.

İyi komşuluk ilişkilerinin kurulması, aynı zamanda Millî Kahraman Atatürk'ün ilkelerini de gerçekleştirmek olacaktır. Çünkü Türk Hükûmeti adına konuşan Atatürk, "Sovyet Rusya Cumhuriyeti ile geniş ve gerçekten iyi ilişkiler kurmak benim de siyasî ilkelerim." demekteydi. Dünya barışı için Lenin siyasetine bağlı olan Sovyetler Birliği, başarı ve barış için, komşu Türkiye ile geniş bağların kurulmasına hazırlıklıdır.

Bu fırsattan faydalanarak adıma ve bütün Sovyet Birliği adına Cumhuriyet gazetesi vasıtasıyla işsever, çalışkan Türk Milleti'ne, devletlerinin sosyal ve ekonomik gelişme hareketlerinde en iyi ve en içten başarı dileklerimi sunarım.

(Cumhuriyet, 10.11.1963)

KEMAL PAŞA

Z. Pandit Nehru
(Hindistan Başbakanı)

Kemal Atatürk veya bizim O'nu o zamanlar tanıdığımız adıyla Kemal Paşa, gençlik günlerinde benim kahramanımdı. Biz o tarihlerde kendi bağımsızlık hareketimizle son derece meşguldük ve ben, diğer birçok kimselerle birlikte hapishane hayatıma başlamıştım. Kemal Paşa'nın Türkiye'yi yabancı esaret ve baskısından kurtarmak yolundaki çalışma ve mücadelesi ile ilgili haberleri, hapishanede bile büyük bir ilgi ve heyecanla izlemekte idik. Anadolu'da Yunanlılara karşı kazanılan Büyük Zafer'in haberi hapishanede bize ulaştığı zaman, bundan ne büyük bir sevinç duyduğumuzu ve bunu hapishanede dahi nasıl kutladığımızı çok iyi hatırlıyorum.

Daha sonra, O'nun büyük inkılâplarını okuduğumuz zaman. son derece duygulanmıştık. Bu inkılâpların, Türkiye'nin bünyesine o zaman nasıl uyacağı hususunda açık bir fikre sahip olmak için bizlerin, bu inkılâplardan her birini tek tek değerlendirebilmesi güçtü. Ancak, Türkiye'yi modernleştirmek yolunda Kemal Atatürk'ün giriştiği genel çabayı büyük bir takdirle karşıladım. O'nun dinamizmi, yılmak ve yorulmak bilmezliği, insanda büyük bir etki yaratıyordu.

Uzun yıllar sonra, zannederim 1938 yılında O'nu ziyaret etmek istedim; o tarihte Avrupa'da idim ve Türkiye yoluyla dönmeye niyetleniyordum. Ne yazık ki sonunda kendisi ebedi-

yete göçmesine sebep olan bir hastalıktan dolayı çok rahatsızdı. Bu yüzden O'nu ziyaret fikrimden vazgeçtim. Fakat bu büyük Adam'ı ziyaret etmek, O'na saygılarımı ve takdir duygularımı sunmak fırsatına sahip olamadığımdan ötürü daima üzüntü duydum.

O, Doğu'da, çağın yapıcılarından biridir. O'nun en büyük hayranları arasında bulunmakta devam ediyorum.

(Milliyet, 10 Kasım 1963)

ATATÜRK VE TÜRKİYE

Ma Shao-cheng
(Çinli tarihçi)

Avrupa'nın Hasta Adam dediği Türkiye kısa bir zamanda yeni bir ruhla, sevgi ve sadakatle Atatürk'ün etrafında birleşti. Ve Mustafa Kemal, Millî Mücadelede ve sonra dış siyasetteki büyük zaferlerinden sonra Türkiye'yi modern bir devlet olarak kurma amacına bu şekilde ulaştı.

Osmanlı İmparatorluğu, esas halkı Türk olmakla beraber, birçok ırkların da karışmış olduğu bir devletti. Arap alfabesi kullanılıyordu. Türk dili saflığını kaybetmişti. Bunu çok iyi anlayan Mustafa Kemal milliyetçilik esaslarına dayanarak bir devlet kurmuştur. Ve Türkiye kısa bir zamanda Anadolu içinde tam manasıyla milliyetçi bir devlet haline gelmiştir.

Milliyetçiliği esas tutan Mustafa Kemal, Türk medeniyetini ve Türklerin dünya medeniyetine olan hizmetlerini cihana göstermek amacıyla "Türk Tarih Kurumu'nu" kurmuş ve burada kendi de çalışmıştır.

Mustafa Kemal aynı zamanda, eğitimde, hukukta, sağlık ve adlî işlerde, ziraatte, ticarette ve toplum hayatında da birçok yenilikler yapmıştır. Medenî Kanun kabul edilmiş, kadınlar da erkekler gibi eşit haklara sahip olmuştur. Kadın ve erkek kıyafetlerinde de değişiklikler yapmış, fesi kaldırmış, şapkayı kabul etmiştir.

Mustafa Kemal'in amacı memleketinin yüksek bir seviyeye eriştirmek, yani tam bir Batılı gibi yapmaktı. O, zamanının değerini ve bunu kullanmasını çok iyi biliyordu. Üstün çabası ve halkına inancının kuvveti ile O çok kısa zamanda ne kadar zor ve ne kadar çok işler yapmıştır. O gerçekten "insanüstü bir insan"dı.

Mustafa Kemal Türkiye'nin kalbidir. O, yıpranmış bir halktan kuvvetli ve milliyetçi bir millet yaratmış ve eski imparatorluk rejimini yıkarak Halifeliği kaldırarak demokratik temeller üzerine yepyeni bir Türkiye kurmuştur. Yüksek karakteriyle herkesi kendine sevdirmiş, enerjisiyle herkesi kendine inandırmış kuvvetli bir liderdir.

Eğer bir millet dışa karşı bağımsızlığını koruyorsa, içte her türlü alanda ilerlemeler yapıyorsa, felâketleri soğukkanlılıkla karşılıyorsa ve nihayet refah içinde yaşayabiliyorsa, bu onun kuvvetli ve iyi bir lidere sahip oluşundan ileri gelmektedir.

Halkın, en tehlikeli zamanlarda "Türkiye Türkündür" sözünü hiçbir zaman unutmamış ve millî sorumluluğunu anlamış bulunması Türk karakterini göstermeye yeter. Halkının bu yüksek millî duygusuna dayanan Mustafa Kemal onlara önderlik ederek milletini yükseltme yolunda en büyük başarıya ulaşmıştır. (1958)

Çeviren: Muhaddere N. Özerdim

(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

TÜRK RÖNESANSI

M. M. Moushrrafa
(Mısır)

Atatürk onbeş yıl Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığında bulundu. Kısa bir hastalıktan sonra 1938 Kasım'da öldü; ulusu, ardından, gizemliliğe varan bir duyguyla yas tuttu... Uzun Cumhurbaşkanlığı sırasında, Türk Rönesansının, yerli kültürün sağlam bir biçimde gelişimini sağlamak için seçtiği yol boyunca ulusuna önderlik etti. Atatürk'ün sağlığında, Türk'lerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun eskimiş değerlerine dönmesini artık olanaksız kılacak görüşleri ve yeni bir ülküsü olan genç bir Türk kuşağı yetişti. Atatürk'ün saltçı yönetimi, ortaya koyduğu yapıtın sonuçları gözönünde tutulunca, tümüyle yerinde görülür. Çünkü, Atatürk, ardında, Türkiye'nin yeniden saltçı bir yönetmenin boyunduruğuna girmesini olanaksız kılacak kadar güçlü demokratik kurumlar bırakmıştır. Onun ölümünden bu yana Türk ulusu, birliğini, ilericiliğini ve Dünya Savaşı'ndan uzak kalacak kadar sağduyulu olduğunu göstermiştir.

Atatürk'ün insanlık için değeri, kendi ülkesinin sınırlarını aşmaktadır. Belki bu değer Avrupa için olumsuzdur. Şu anlamda ki, Atatürk Avrupa dünyasından, imparatorluk çekişmelerini ve geri ülkelerin sömürülmesi olanaklarını kaldırmıştır. Bu, Avrupa için iyidir. Çünkü, geri kalmış bir ulusun, güçlü ve sağlam bir ulusa hep çökertici bir etkisi vardır. Atatürk'ün Doğu için değeri, somut ve olumludur. Çünkü O, bize, kültürce Batının

etkileri altında kalıp boğuluruz diye duyduğumuz korkuların temelsiz olduğunu göstermiştir. O, Doğulu uluslara, ulusal bütünlüklerini yitirmeden kendi değerlerini yeni durumlara nasıl uygulanacaklarını göstermiştir. (1953)

(Atatürk, Cairo, s. 187-188)
Çeviren: Sami Ferliel
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

OLAĞANÜSTÜ BİR İNSAN

Sir Percy Loraine
(İngiliz diplomat)

Seçkin bir adamdı; eşine kolay rastlanmayan bir adam. Tehlikeden korkmaz, güçlüklerden yılmak nedir bilmezdi. İçgüdü gibi bir şeyin yardımıyla (buna bir ad bulamıyorum, çünkü başka kimsede benzerini görmedim) bir meselede neyin önemli, nelerin önemsiz olduğunu çarçabuk ve kolayca kestirirdi. Sorumlulukları ağırdı; ancak O bunların hepsini kabul eder, başkalarının sırtına yüklemeye bakmazdı. Sorumluluktan korkmaz, kaçınmaya çalışmazdı. Onun saygısını kazanabilmek için sizin de yüksek bir sorumluluk duygunuzun olması gerekirdi. Tartışmayı çok sever ve bunu insanları zihin ve karakter bakımından ölçüp tartmakta bir yol olarak kullanırdı. Yumuşaklık etmez, yargılarında kolay kolay yanılmazdı. Dürüstlükten yana kusursuzdu; apaçık görüşlerinin, çevresindekiler üzerinde elektrikleyici bir etkisi vardı. Doğa ona büyük bir irade gücü vermiştir; ama öyle sanıyorum ki, O bu gücü hep bilinçli bir disiplinle kullanıyordu. Hayatın uzun, çetin, bitmez tükenmez bir sınav olduğunu pek iyi biliyordu. Atatürk bu sınavda verilecek cevapları öğrenmeyi bir an olsun elden bırakmamıştır.

Kemal Atatürk'ün en sevdiği konuşma yolu, Bakan arkadaşlarını da ayırmaksızın çevresindekileri, görüşmek istediği kimseleri psikolojik ve bilimsel bir sınavdan geçirmekti. Verilen cevaplar kadar karşısındaki kimseyi de dikkatle incelediği sezi-

lirdi. Kimi zaman sorular yağdırır, kimi zaman da uzun uzun kendi görüşlerini açıklardı. Sonra soru dolu bir duraklama, çatılmış kaşlarının altından o duru mavi gözlerin insanın içini okuyan bir bakışı... Bu bakışın ne demek istediği anlaşılırdı. Bu, kemküm etme, demekti; karşılıklı konuşuyoruz şurada; biliyorum, güç durumdasın, ama ben her şeye "evet efendim" diyenlerden hiç hoşlanmam. Düşündüğünü açıkça söyle. Belki de boş değil söyleyeceklerin. Görelim bakalım.

Peki ne yaptı Atatürk? O parlak askerlik hayatının dışında neler başardı?

Mutlak bir yönetimin küllerinden ve zihniyetinden yepyeni bir devlet çıkardı. Felâketlerle dolu bir savaşta artık her şeyin kaybolur gibi olduğu bir sırada onun Türk halkına karşı inancı bir an bile sarsılmadı. Bu savaş, övünç verici bir askerî geçmişe sahip bir ulus için çok acı bir denemeydi. İşte Atatürk Türk halkının kendi kendine olan güvenini yeniden canlandırdı, zihinlerini özgürlüğe kavuşturup güçlerini harekete geçirdi. Eskimiş bir geçmişi gömüp ulusuna geleceğin kapılarını açtı ve bu ulusa sonuna kadar inandı.

Atatürk'ü diktatör sayanlar olmuştur. Bence bu hem yanlış, hem de yanıltıcı bir görüştür. Kabul edelim ki, günümüzde "diktatör" sözcüğünün yeterli bir tanımı yapılmış değildir, ama Hitler'e, Mussolini'ye diktatör denmesine hiç kimsenin karşı çıkabileceğini sanmıyorum.

Öyleyse Kemal Atatürk neden aynı grupa girmiyor? diye bir soru sorulabilir. Bunun birçok nedenleri vardır. Bir kere Atatürk bilinçli olarak, kendi yokluğunda uygulanacak bir düzen kurmaya, kendinden sonra sürebilecek bir hükümet ve yönetim sistemi yaratmaya çalışıyor; görüşlerini zorla kabul ettirmekten çok doktrinlerini öğretmeye ve ülkülerini açıklamaya uğraşıyordu. Kurtuluş Savaşı sırasında arkadaşlarıyla hazırladığı tasarıya göre, egemenlik Büyük Millet Meclisi'nindi; halk tarafından se-

çilen mebuslar dört yılda bir Cumhurbaşkanını seçmekle görevliydi ve Meclis belli yasama ve yürütme yetkilerine sahipti.

Devrimler hiçbir zaman yumuşaklıkla olmaz. Bu yüzden, başlangıçta, Anayasanın ve organlarının yürürlüğe girmesinden önceki günlerde, Atatürk'ün zaman zaman kendi "insiyatif"ine dayanarak kesin hareket etmek zorunda kaldı olmuştur. Gene de kanunlara aykırı davranışlarda bulunmaktan kaçınmıştır. Büyük Millet Meclisi'ne karşı büyük bir saygısı vardı. İç işlerde başlıca amacı, o sırada pek işlemezse de ileride durumun gerektirdiği şekle uyup gelişebilecek esneklikte bir siyasal düzen ortaya koymaktı. Pek çok kimselerin sandığı gibi sağa sola emirler yağdırmak şöyle dursun, Atatürk Bakanları her zaman kendi sorumluluklarını yüklenmeye zorlardı. Öyle sanıyorum ki, eğer yaşasaydı belki bir sonraki Cumhurbaşkanı seçiminde adaylığını koymayıp, kurduğu düzenin kendisinin yokluğunda gereği gibi işleyip işlemeyeceğini görmek için bir köşeye çekilecekti. Ancak arkadaşları ve danışmanları bırakır mıydı, bunu kestirmek güçtür. Onun bütün tutumu şuydu: Kendisi Cumhurbaşkanı olarak devletin başıydı; memleketin yönetimi, Büyük Millet Meclisi'ne karşı Anayasa'yı uygulamakla yükümlü olan Hükümetin göreviydi.

Atatürk, Cumhuriyetin ilk yıllarında, bugün bizim halk idaresi diye bildiğimiz yönetim için zamanın ve halkın daha hazır olmadığını biliyordu. Halk, sultanlık ve imparatorluk devrinin gelenekleriyle yoğrulmuş bir durumdaydı; bu alanda İttihat ve Terakki günleri de bir değişiklik getirmemişti. Onun için önce hem bu halk, hem de kabinede görev alan Bakanlar, Anayasanın kendilerine yüklediği yeni sorumluluklar konusunda eğitilmeliydi. Bu arada bir yandan da işlerin yürütülmesi, Türkiye'nin modern, ilerici bir devlet olarak ihtiyaçlarının incelenmesi ve bu ihtiyaçların eldeki kaynakların yettiği ölçüde karşılanması gerekiyordu. Hepsinden önemlisi, uzun ömürlü bir iktisat sistemi

kurmak şarttı; ve Atatürk daha 1923 yılında, çekinmeden, ulusuna, böyle bir sistem on yıl içinde kurulmadıkça Kurtuluş Savaşı'nda katlanılan sıkıntıların, gösterilen çabaların boşa gideceğini söylemiştir.

Kemal Atatürk'ün ileriyi görüşü o kadar keskin ve isabetli, olayların alacağı yön, halkın duyguları ve Türkiye'nin dış ilişkilerinin gerekleri konusundaki sezişi o kadar doğruydu ki, çevresindekiler kendilerine güç ve karışık gelen meselelerde ne yolda hareket edeceklerini O'na danışırlardı. Bu gibi durumlarda karşısındakine yardıma her zaman hazırdı, ancak emretmez, sadece yol gösterirdi.

Peki, dış siyasette Atatürk diktatörce denebilecek neler yaptı? Hiç komşuları yeni Cumhuriyetle bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygı gösterdiği sürece, O da barışçı, uzlaçıcı, savaşı önleyici, dostça bir siyaset güttü.

Rusya ile olan çekişmeler durduruldu. Yunanistan'la olan kavgaya son verilip yakın işbirliğine geçildi. Yalnız Bulgaristan'ın katılmadığı Balkan Antlaşmasıyla Balkanlar'daki anlaşmazlıklar bir çözüme bağlandı. İran, Irak ve Afganistan'la yapılan Sadabad saldırmazlık paktı ile Türkiye'nin doğu sınırlarında barış kesinlikle sağlandı. Fransa'yla ilişkiler iyi ve dostçaydı; Faşist İtalya'yla normal, İngiltere'yle tam bir uzlaşmayla kalınmamış, bugün sürdürüldüğüne çok sevindiğimiz yakın ve dostça ilişkiler de geliştirilmiştir.

Ve son olarak, Atatürk Türkiyesinin kendi sınırları konusunda güttüğü siyaset, bu sınırların değişmez olduğudur.

Bütün yukarıda saydıklarımızın diktatörlük siyasetiyle bir ilgisi var mıdır? Bu sorunun cevabı elbette "Hayır"dır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Mustafa Kemal'in ortaya koyduğu eser, zaman karşısında geçirdi sınavı başarıyla atlatmış ve atlatmaktadır. Bugün Türkiye sağlam temellere dayanan bir ülke

olmakla kalmayıp, felâketlerle dolu, kararsız dünyamızda bir denge unsuru olmaktadır. Ne istediğini biliyor; dostlarını biliyor; ve çizdiği yolda kararlı adımlarla ilerliyor. Andlaşmalarına sadıktır...

Bu konuşma için hazırladığım plân, dinleyicilerime Atatürk'ün bir portresini çizmek, Cumhuriyetin Kurucusu olarak başardığı işleri kısaca anlatmaktı. Onun özel hayatından pek söz etmediğim ileri sürülebilir. Ancak bunun bir nedeni vardır. Bir kere bir büyükelçinin görevli bulunduğu ülkenin Devlet Başkanı ile olan ilişkileri ister istemez resmîdir. Atatürk için bu özellikle böyleydi; çünkü O resmî ziyaretlerin gerektiği durumlar dışında elçilerle görüşmez, özel davetlerde bulunmazdı. Ne kıskançlıklara, ne çekememezliklere yol açacağını pek iyi bildiğinden, hiç kimse için bu kuralın dışına çıkmazdı.

Sonra Atatürk, diplomatik temsilcilerin kendisine değil, Dışişleri Bakanına başvurması gerektiğini açıkça belli ederdi. Bu kesin tutumunun haklı nedenleri vardı. Çünkü kendisinin dışarıya karşı Cumhurbaşkanı olarak görevleri icra görevleri değil, temsil görevleriydi. İcra görevi Hükümete aitti, ve diplomatik temsilcilerle yapılan görüşme ve konuşmalar hakkında Cumhurbaşkanına bilgi vermek gene Hükümetin yapması gereken bir işti.

Gene de, İtimatnamemi sunuşum, Kralın tahta çıkışını haber verişim gibi resmî ziyaretlerde, söyleyeceklerimi söyleyip ödevimi bitirince oturmamı söylerdi ve konuşurduk. Dışişleri Bakanı da hazır bulunurdu. Şüphesiz bunlar pek seyrek olaylardı; ama ben bu konuşmaları ilgi çekici ve çok faydalı bulurdum. Konuşmamız pek resmî geçerdi, ancak gene de ara sıra kişisel bir yakınlaşma olur, birbirimizi ölçüp tartmak için fırsat bulmuş olurduk... Genel olarak Türkçe konuşurdu; ben bu dili pek az bildiğimden Dışişleri Bakanı tercümanlık ederdi. Arada bir

Fransızca kullandığı olurdu; Fransızcası akıcı değildi ama meramını anlatabilirdi.

Yılda bir kere kabul verirdi, o da 29 Ekim Cumhuriyet bayramının akşamı. O sabah, Büyük Millet Meclisinde, üniformalarını giymiş yabancı devlet elçilerini ve elçilik ileri gelenlerini sırayla huzura alıp, tebrikleri kabul etmiştir. O günün akşamı bakanların, mebusların, yüksek rütbeli subay ve memurların, tanınmış kişilerin ve kordiplomatiğin hazır bulunduğu büyük, zengin bir davet düzenlenirdi. Kordiplomatik mensupları ayrı bir odaya alınır ve orada Cumhurbaşkanı, kendisine çok yakışan o ağırbaşlı haliyle herkesi ayrı ayrı selâmladıktan sonra bir koltuğa oturur, yaveriyle, hazır bulunanlardan bazılarını çevresindeki topluluğa katılmaya davet ederdi.

Sabahın erken saatlerine kadar süren bu akşam, Atatürk'ün akşamıydı. Çok eğlenirdi, ancak gene de daha önce sözünü ettiğim sınav usulünü burada da elden bırakmazdı. Bu bayram akşamlarından sonuncusu 29 Ekim 1937'de idi. O gün beş saat kadar Atatürk'ün yanında kaldım; bu benim için, Onun zihnini bir konuya verebilmekteki olağanüstü gücünü görmek bakımından büyük bir fırsat oldu. Çevresine her yeni gelen kimseye söyleyecek, ya da ondan sorup öğrenecek bir şey buluyordu. Konuşması bir an bile sudan, hafif konulara yönelmedi. Söylediği her sözün güttüğü bir amaç vardı; sözlerinin gerisinde sürekli bir maksat, yorulmak bilmeyen bir soruşturup öğrenme isteği sezilirdi.

Konuşmamda sizlere Atatürk'ün kahvaltıda neler yediğinden, elbiselerini kime diktirdiğinden, ne marka diş macunu kullandığından niçin söz etmediğimi artık anlamışsınızdır sanırım. Ben de bilmiyorum ve zaten ne önemi var bunların?

Ben burada Atatürk'ü bir insan olarak ele aldım ve bu konuda son bir söz söyleyeceğim. Yumuşak bir adam değildi, çünkü hayatı çetin mücadelelerle yoğrulmuştu. Fakat âdildi. Kesin

düşünceleri vardı, ancak başkalarını dinlemeye her zaman hazırdı... Çevresinden bağlılık bekler ve bunu hak ederdi. Kazandığı kuvvet hiçbir zaman başını döndürmedi. Küçüklük nedir bilmezdi. Herşeyden önce Türk ulusunun iyiliğini düşünür ve bunu barışta, güvenlikte, ilericilik ve kardeşlikte bulurdu, savaş ve fetihte değil. Sert görünüşüne, çabuk duygulanan bir kimse olmayışına rağmen çevresinden saygı görmek ihtiyacını derinden duyduğunu sanıyorum. Serinkanlılıkla düşünebilmek insanlara karşı duygusuz olmak değildir.

"Kemal Atatürk: an Appreciation" adlı eserden
Çeviren: Ünal Aytür
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

BUGÜNÜN TÜRKİYESİ

Stephan Ronart
(Almanya)

Bir kişi kavramıştı yalnız imparatorluk gücünün gerçek varlığını; devrimci etkinliğiyle de sonunu getirdi o bir kişi. Bu da Kemal Atatürk'tü. Onaltı milyon Türk, onun önderliğinde, başka uluslarda milyarların yapamadığını başardı. İmparatorluğu yıktı; ulusun düzenli gücüyle zamanın teknik gücünü dizgeli birleştirdi devlet alanında. Başka ulusların da yürüyeceği, yürümeleri gereken bir yoldu bu. Çabaları başarıya götürecek, sömürgeciliğin boyunduruğundan kurtaracak, imparatorluğu sona erdirecek biricik yoldu. Bu da ana ülkede ve sömürgelerde, ekonomi ve toplum alanında, hiç kuşkusuz değişiklikler yapacak, değerleri altüst edecekti; ama aynı us düzeniyle de yeniden yaratmaya, biçim vermeye, Kemalizme götürecekti.

Doruğunda bu yolun, öne fırlamış kaya parçasında, bir atlının heykeli yükseldi büyük bir güçle. Tunçtan, taştan, maddesi çok görkemliydi onun; uçarcasına da şahlanmıştı sanki gökyüzüne doğru Ulu Önder.

Bu kayayı işlemekle Ankara kendisine bir simge yarattı. Ulus için en değerli olan, onda toplandı, korundu ve biçimini aldı. Onurlu bir tarih için, onurlu bir bilim; gönül açıcı bir gelecek için, gönül açıcı bir etken, güvenli Önderin güvenilir koruyuculuğunda O, bu çıplak toprak parçasına iki yapı dikti. Bunlar, yalnızca iki yapı idi: özel bir etkileri yoktu; belki anıt için doğru bir temel de sayılmazdı; yüzleri de pek başarılı değildi.

Yalnızca süsleriyle etkiliyordu bu iki yapı; günlük adlarıyla: Müze ve Halkeviydi bunlar. Bu adlarla bu biçim yapılar vardı bir çok kentte, pek çoktu yeryüzünde. Ama bu iki yapıda, alınlığın, etkenin ve yazının bir değeri yoktu. Önemli olan içyapılarıydı bunların.

...Yeni Ankara, okul armasının altındaydı. Bu armanın anlamında kurduğu büyük, modern okulların ilki bir eğitim yuvası oldu:

"Gazi Enstitüsü." Bir tepecik üzerinde, kentin eteğinde, düzlüğe, yamaçlara bakıyordu özgürce. Geniş, açık bir yol da Ankara'dan dışarı, bozkırlara götürüyordu.

Kur'an ile sözde din adamlarının boş inançlarının anılarını okuyacakları yerde, özgür araştırmalara, bilim ilerlemeklerine dayanan yeni Türkiye gençliği, şimdi, doğanın bitip tükenmez gücünün ardı arası kesilmeyen gelişmelerini ve değişmelerini öğreniyor; Osmanlı İmparatorluğunun "Tanrı vergisi" duygulu şiirleri, padişahlara, ünlü Osmanlılara, halife romantizmine dizilmiş övgüler yerine, Türk Devriminin o büyük destanını, tükenmez gücünü, halkının üstün haklarını dinliyor.

Yeni Türk okullarında kız ve erkek öğrenciler bir arada okuyorlar. İlkten, en yüksek basamağa değin bir aradadır hepsi; sınıfları birdir, bir arada çalışıyorlar, aynı meslek için aynı eğitimi görüyorlar; arkadaşça bir arada yetişiyorlar; sonraları da aynı hak ve ödevlerle devlet, toplum ve ekonomi alanlarında, aynı erekler için, gene arkadaşçasına, beraberce düşünecek, çalışacak ve etkileyeceklerdir. Böylece Ankara, yeni okulunda, modern kültür ve eğitimin yeni ve geniş alanında ulusu için kurulmaktadır.

Ama Ankara, içyapısını, genişliğine olduğu gibi, yükseğe de çıkarmak ve derinlerde sağlam bir temele, ulusal Türk araştırmalarına ve bilimine dayamak ister. Türk olan, Türk toprağını ve Türk halkını yapan herşey, kendi derin varlığını araştır-

mak, genişlemesine dallanıp budaklanmış bağları arasında açıklanmasını, anlaşılmasını ister. Bunun da, herşeyden önce, Türk araştırması, Türk buluşu ve Türk öğretisi olmasını ister. Yeni Türkiye'de, hep yeni ilerlemelere götürecek, Türk bilimini, dünya biliminin ilk sıralarında yer alıncaya değin, Türk araştırıcıları, Türk bilginleri, Türk öğreticileri olmasını ister.

...Ama, Ankara'nın, Yeni Türkiye çağını yaratmaya çalışan bu biçim verici isteği, modern Türkiye'nin müziğini olduğu gibi, plâstik sanatlarını da canlandırdı. Modern insanlarını yaratan bu isek, her şeyden önce, insan resmini sanata soktu. Yüzyıllar boyunca, sanat alanından kovulmuş olan insanı, insanın ilk heykellerini, ilk figürlerini, ilk portrelerini, ilk resimlerini, Türk halkının sanat duygusuna geri verdi. Ankara'da, bütün Türk kentlerinde, Önderin, devrimin, yeni, canlı halkın onuruna anıtlar yarattırdı, resimler yaptırdı, heykeller diktirdi, plâkalar astırdı memur odalarına, salonlara, iş yerlerine, hep aynı konularla; kitlenin yeni ruh durumu için, yöntemli dizgelerle halk gazeteleri, halk kitapları, görü kartları ve sinema dilinde yazılar koydurdu. Bununla da yeni sanat anlayışı için ilk alıştırma, ilk plânlı uyanma başladı.

Die Türkei von Heute, Amsterdam 1939,
s. 12, 133, 164, 169, 170, 178.
Çeviren: Melâhat Özgü
(Türk Dili dergisi, Kasım 1964)

ATATÜRK'ÜN ÜLKESİ NASIL BATILILAŞTI?

Prof. Arnold J. Toynbee
(İngiltere)

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Türkler iki durum karşısında kalkmışlardı: Ya Batılılaşacak ya da bir ulus olarak yeryüzünden silineceklerdi.

Kemal Atatürk'ün 1919'dan sonra yaptığı iş, Türkleri yüzyıllardan beri süregelen tutuculuktan kurtarıp geniş çapta bir Batılılaşma eylemine başlamak olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Batılılaşma isteğini duyan Türkler daha çok genç subaylardı. Bu, Batılı için şaşkınlık verici bir yöndür. Çünkü, Batı'da silâhlı kuvvetlerde görevli ordumalı subaylar, genellikle devrimci değil tutucu olurlar. Ama Türkiye'de her zaman tersine olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu çağında III. Selim ve II. Mahmut gibi devrimci padişahlar Batı'ya örnek olan asker birlikleri kurmuşlardır. 1908'deki Türk devriminde de genç subaylar etkin olmuşlardır.

Subaylar ve Batılılaşma

1908 devriminin ereği, 1876 Türk Anayasasının öngördüğü Batı tipi Meclisi kurmaktı. Bu otuz yıl baskıcı bir hükümetle ülkeyi yöneten ve Batı özgürlükçülüğünü reddeden gerici Sultan Abüdülhamid'e karşı yapılmış bir devinimdi. Abdülhamid yönetiminde Türkiye'de kitap ve gazeteler sansür altındaydı; ulusal eğitim de denetleniyordu. Tek dışındalık, ordumalı subayların eğitiminde uygulanıyordu. Abdülhamid bir ayaklanmadan son

derece korkmakla birlikte, askerî öğrencileri Batı uygarlığının gelişiminden uzak tutarsa İmparatorluğun bir gün yıkılacağını anlayacak denli zeki idi. Abdülhamid, elden geldiğince, genç subayların Batı ölçülerine göre eğitimini dar bir çerçeve içinde tutmaya çalışmıştı. Ancak, askerlikle ilgili ders kitaplarını okuyabilmeleri için, kendilerine yabancı dil öğretilen askerî öğrencileri, Batı'da yayımlanan siyasal kitapları okutmaktan alıkoymak da olanaksızdı. Böylece, askerî öğrenciler düşüncelerini Batı'daki düşün akımlarına açık tutabilmişlerdir. İşte otuz yıllık bir zorba yönetiminden sonra, 1908'de Batı özgürlükçülüğü, genç subaylar aracılığıyla Türkiye'ye böylece girebiliyordu.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Türk ordusunu yenileştirmek düşünüşü, Abdülhamid'den en az bir yüzyıl önce, III. Selim'ce benimsenmişti. Ama o çağda Türkiye'de, çok yabancı olan Batı uygarlığına karşı büyük bir duygudaşlık yoktu. Batılılaşmak isteyen Türklerin o zamanlardaki isteği, yalnızca azıcık bir Batı kültürü edinmek ve Avrupa'nın "hasta adamı"nı ayakta tutmaktı. Çağın Batılılaşma akımının görüşü şöyle dile getirilebilir: "Her zaman azıcık ve her zaman geç." Türk askerine Batı üniforması giydirmek ve eline Batı silâhı vermek, Türk subayını da Batı'daki yöntemlerle eğitimden geçirmek yoluyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avusturya ve Rusya gibi, Batı devletlerine karşı koyabileceği sanılıyordu. Bunun dışında Türk halkı, İslam gelenekleriyle baş başa bırakılıyordu. Ufak Batılılaşma dozunun başarı göstermemesinin nedeni, ilk defa Türk devrimcilerinin bir gerçeğe gözlerini kapamasıdır. Bu gerçek de şudur: Herhangi bir uygarlık ya da bir yaşama biçimi, bir bütündür ve onu oluşturan öğeler birbirlerine bağlıdır.

Mustafa Kemal Neyi Seçti?

Örneğin, Batı'nın XVII. yüzyıldan başlayarak savaş alanında üstünlüğü, silâhlar ve askerî eğitime dayanır. Ancak, Ba-

tı'nın savaş sanatı, izlediği yaşama biçiminin bir parçasıdır. Bu yaşama biçimini görmezlikten gelerek salt sanatını benimsemeye girişen bütün uluslar, pek başarı kazanamamışlardır. Türklerin önünde de iki yol vardı: Ya ufak dozlarla Batı uygarlığını yurda sokmanın cezasını çekecekler ya da bütün kafalarıyla ve yürekleriyle Batılılaşacaklardı. Birinci yolu kabul etmekle uçurumun kıyısına gelen Türkler, sonunda, çok geç olmadan, Kemal Atatürk'ün önderliğinde sınırsız Batılılaşma yolunu seçmişlerdir.

Mustafa Kemal, Sultan Abdülhamid'in son günlerinde, Batı örneği askerî eğitim görerek, Batı düşüncelerini benimseyen genç subaylardan biriydi. Kendisi 1908 devriminde etkin olmuştu.

Ancak, Mustafa Kemal'in şansı, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer almanın cezasını çeken Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesiyle açılmıştır. Kemal Atatürk, Türkiye'ye her zaman yarardan çok dokunca getirmiş olan yarım yamalak bir Batılılaşmanın, şimdi ulusu için çok kötü sonuçlar doğuracağını anlayacak bir yeteneğe sahipti. Üstelik kendisinde, ulusunu ardından sürükleyebilecek sağlam ve güçlü karakter ve inanç da vardı.

Mustafa Kemal'in siyasası, Türkiye'yi topluca Batılılaşma yoluna koymak olmuştur. Bunda hiçbir biçimde en ufak bir ödün vermek istememiştir. 1920'lerde uygulamaya başladığı devrimci programı, belki de tarihte hiçbir ülkede, bu denli kısa bir zamanda, bu denli inanç ve yöntemli bir biçimde gerçekleştirmemiştir.

En Hızlı Devrim

Batı dünyasında birkaç yüzyıl içinde uygulanan Rönesans, dinsel devrim, laik bilimsel devrim, Fransız devrimi ve sonunda sanayileşme devrimi, sanki hep birden kısa bir zamana sığdırılmış ve bütün bunlar, yasa gücüyle uygulanmıştır.

Türkiye'de, kadınların eşit haklara kavuşması, İslam dininin devletten ayrılması, Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kabul edilmesi, hep 1922 ile 1928 yılları arasında gerçekleştirilmiştir.

Bu devrim tek partiye dayanan otoriter bir yönetimle mümkün olmuştur. Belki başka bir yöntemle bunca iş bu denli kısa bir zamanda başarılamazdı. 1920'lerde Türk toplumu ya gelişecek ya da ölecekti. Her ne pahasına olursa olsun yaşamayı yeğlemiştir.

Demokrasinin Zaferi

Bununla birlikte, Türkiye'de tek parti yolu hiçbir zaman Faşist-Nazi-Komünist tipi bir diktatörlük biçimini almamıştır. Bu rejimin sonrası umut ve cesaret verici olmuştur. Nitekim 1950 seçimlerinden sonra Türkiye, şiddete başvurmadan çok partili sisteme geçmiştir.

Birkaç yüzyıl Batı'dan yalnızca savaş sanatını almakla yetinen Türkiye, Batı uygarlığının temeli olan Batı parlementer sistemini ve kurumlarını artık iyice benimsemiş görünmektedir. Eğer bu kurumlar, Türkiye'de, dıştan göründüğü gibi kökleşmişse, bu siyasada ılımlılığın bir zaferi ve Batı'nın dünyaya verebildiği en güzel armağanlardan biridir.

Türkiye'de Batı'nın demokratik anlayışının başarısı, bütün dünyada yeni siyasal akımlara yol açabilecek önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir.

(Milliyet gazetesi, 29.10.1965)

YENİ TÜRKİYE

Lord Kinross
(İngiltere)

... Asıl sevdiği ve zamanla milletinin de seveceği, ihtilâlinin beşiği ve devletinin başkenti Ankara'ydı. Başkentin planlanmasına ve yeniden imar edilmesine ciddi bir şekilde başlanmıştı. Plan yapmak için bir Alman ve bir Avusturalyalı şehircilik uzmanı getirilmişti. Hemen hemen hiç bina olmayan bu yerde dünyanın en modern şehrini kurmak mümkün olacaktı. Plana göre Avrupa usulü geniş bulvarlar açılacak, şehrin ortasında Gazi'nin at üstünde bir heykelinin süsleyeceği bir meydan yapılacak, çeşitli yerlerde güzel hükümet binaları kurulacaktı. Gazi'nin Çankaya'daki evine kadar uzanan ve onu çevreleyen binlerce ağaç dikilecekti. Kalenin altındaki bataklık kurutulacak ve orası Millet Parkı olacaktı. Ankara daha şimdiden yeni bir Meclis ve onun karşısındaki lüks otelle övünüyordu. Bunlar Doğu tarzında yapılmıştı; ama şehirde hâkim olacak mimarî tarzı daha çok germanik olacaktı. Mustafa Kemal'i, Sofya'da genç bir askerî ateşeyken Batı nimetleri arasında en çok etkileyen opera binası her şeyden önce yapılacaktı. Zamanla, havası belki taşralı olan ama karakter bakımından Batılı ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne şeref verecek bir şehir ortaya çıkacaktı.

Batı dünyasına kendi demokrasi örneğine uygun bir yeni Türkiye göstermek umudunu kaybetmekle birlikte Mustafa Kemal. Türkiye'nin batı dünyası tarafından özgür ve sorumlu egemen bir devlet olarak kabul edilmesinde kararlıydı. Kendisinin

uluslar arası çapta bir devlet adamı olduğunun somut delilleri bulunmalıydı. 1930'ların Avrupa'sı için tek parti diktatörlüğü fikri yeni bir şey değildir. Yeni olan ve Türkiye'nin komşularına göstermesi gereken şey, Hitler, Mussolini ve Stalin'inkilere hiç benzemeyen barışçı, başka bir memleketin zararına toprak istemeyen ya da politik emeller beslemeyen bir tek parti rejiminin dünyada bulunabileceğiydi.

Mustafa Kemal'in parolası "Yurtta sulh cihanda sulh"tu. Türkler bütün uygar milletlerin dostuydu. Eski kavgalar, dünyayı fethetmek hevesiyle birlikte artık unutulmuştu. Türkler ellerinden alınan yerleri yeniden kazanmak, ya da sınırları düzeltmek diye bir şey düşünmüyordu. Gazi, bir kere İmparatorluğunun başına gelenlerden yakınan bir Macar diplomatına hiç duygudaşlık göstermedi. Macar, "Ama sizin çocuğunuz yok" diye itiraz etti. Mustafa Kemal, "Bütün Türk milleti benim çocuklarımdır" diye cevap verdi. Sonra "Beni dinleyin" dedi. "Evet, efendim", "Ben bir Makedonyalıyım. Ama hiçbir toprak talebinde bulunmuyorum." Gazi'nin Dışişleri Bakanı memleketin politikasını şöyle tanımladı: "Türkiye bir santim yabancı toprak istemez ama kendi topraklarından da bir santim veremez."

Bütün tek parti rejimleri içinde yalnız Türkiye genişleme yerine daralma esaslarına göre kurulmuştu. 1921'den beri Mustafa Kemal, "Sınırlarımızı bilelim" diyordu. Türkiye'yi küçük alanda tutarak yükseltecekti. Türkiye, toprak bütünlüğüyle özgürlükten başka bir şey istemiyordu. Batı buna saygı gösterdiği sürece, Türkiye karşılık olarak Doğu'nun gergin bir köşesinde bir barış bölgesi olacaktı. Coğrafi bakımdan Doğu ile Batı arasında bulunan yeni egemen Cumhuriyet dengeleyici bir unsur olabilirdi.

Böylece Rusya ve komşuları. Avrupa devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun eski eyâletleri. Balkan ve Arap devletleriyle paktlar yapılacaktı. Her şeyden fazla, Cemiyeti Akvam'la ara-

sında tam bir işbirliği ocaktı. İhtilâlci bir devlet olan Türkiye, verdiği sözleri yerine getirmede iki kat titiz davranacak, hiçbir zaman söylediğinden daha azını vermeyen, bazen da daha çok veren bir devlet olarak kendine ün yapacaktı.

Mustafa Kemal bir milliyetçiydi; ama milliyetçiliğinin dar görüşlü bir tarafı yoktu. İmparatorluk devrinin bittiğini ve milletler devrinin geldiğini görüyordu. Ama dünya anlayışıyla bunun ötesinde, Wells'in Dünya Birleşik Devletleri'nde hayalinde canlandırdığı gibi bir milletler federasyonu, bir egemenlikler birliği görüyordu. Bundan önce birtakım ayrı federasyonlar kurulması fikri ona çekici görünmüştü, ama böyle bir yüksek ülkünün seve seve başarılacağına inanmayacak kadar büyük bir gerçekçiydi. Ama Rusya'nın bunu komünist ideolojisiyle başarmaya çalışacağını ve yirminci yüzyılın birinci yarısında milliyetçiliğin hâkim olduğu gibi ikinci yarısında da uluslararası görüşün hâkim olacağını görüyordu. Şimdilik milletlerin refahı birbirlerine bağlıydı.

"Bütün insanlığı bir gövde ve her milleti bu gövdeden bir organ olarak düşünmeliyiz... Dünyanın bir yerinde hastalık varsa bana ne? dememeliyiz... Böyle bir hastalık olursa onunla içimizdeymiş gibi ilgilenmeliyiz."

(Atatürk, the Rebirthof a Nation, London 1964)

Çeviren: Murat Belge

(Türk Dili dergisi, Mayıs 1966)

KEMALİZM

Prof. Maurice Duverger
(Fransa)

İkinci Dünya Savaşına kadar Mustafa Kemal'in eseri Türkiye çapında değerlendirildi: Eski bir ülkenin modern bir millet haline sokulması için harcanan çabayı takdir etmeyen yoktu. Sözkonusu eser, 1945'den bu yana bir örnek değeri kazandı. Kemalizm, Türkiye tarihinin bir sayfası olmaktan çıkıp politik bir sisteme örneklik etmeye başladı. Henüz iyicene tanımlanmadığı için bu sistemin, komünistlik ya da batı demokrasisi kadar kesin bir şemasını vermek mümkün değildir. Bununla beraber önemli bir sistem olduğu da muhakkak; çünkü, yeryüzünde henüz Moskova ya da Pekin timarına girmemiş olan üçüncü çeşit Devletlere yol göstermektedir bu sistem. Yarı gelişmiş milletler için Marksizmin karşısına dikilen ikinci bir alternatiftir bu sistem. Batı Avrupa rejimi olsun, Latin Amerika rejimi olsun, bu milletlerin işine gelmez de ondan.

Nüfusunun çoğu okur yazar olmayan ülkelerde, çoğu aç olan ve asgari hayat şartlarına uyarak yaşayan, yani insan seviyesinin altında bir seviyede yaşayan milletlerde. çok parti rejimine ve çekişmeli seçim sistemine dayanan liberal politika kuralları doğru dürüst işleyemez. Bu çeşit kuralların bu ülkelere intibak ettirildiği iddia edilse bile, insana yalan ve yapmacık gibi gelir bu olay: Artlarında gerçek iktidarı ellerinde tutan geleneksel derebeylerin yaşadığı boyanmış tablolardır bunlar. Yine bunun gibi, bu ülkelerin, az gelişmiş ülkeler sırasından çıkıp kur-

tulması için gereken o çabuk ve ahenkli ekonomik gelişmeyi sağlamak, özel teşebbüslerle kapitalizmin de elinden gelmez.

Politik demokrasi, ancak, ekonomik alanda belli bir gelişme seviyesinden sonra gerçekten işlemeye başlar. Dünyanın üçüncü bölümünü teşkil eden milletler, kapitalizmin çizdiği yollardan gidip bu seviyeye süratle ulaşamazlar: Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın gelişmesine hâkim olan temelli iki olgu bunlardır işte. Komünistlik doğrudan doğruya benimsenir: Rejimin çekici kuvveti de buradadır zaten. Ama ileri sürdüğü hal çareleri göründüğü kadar etkili değildir. "Geçiş safhası" denen safhada, politik özgürlüklerin tümünü sınayileşmeye feda etmek, hiçbir zaman, hem politik hem ekonomik olan tüm demokrasiye, bütün milletlerin ulaşmak istedikleri tüm demokrasiye ulaşmak için en kestirme yol olamaz. Çünkü, diktatörlükle, diktatörlüğün beraberinde getirdiği alışkanlıklar bir kere yerleşti mi, bunları söküp atmak, batının kapitalist rejimini söküp atmak kadar güçleşir. Hatta bu sert ve haşin usullerin, verimin artmasını sağlamak için en iyi usuller olduğu da pek öyle iddia edilemez. : Aşırı derecede plânlı bir ekonominin sebep olacağı israf, zarar ve hatalar, herhalde, aşırı derecede liberal bir ekonominin sebep olacağı israf zarar ve hatalar kadar büyüktür.

Az gelişmiş ya da yarı gelişmiş milletlerin hemen hepsi az çok açık bir şekilde bunun farkına varırlar. Bunun için de Kemalizmin modernleşmek amacıyla ilk örneğini verdiği karma bir politika sistemiyle karma bir ekonomi sistemine doğru yönelirler; yaptıklarının da şöyle böyle farkında olurlar. Bu örneğin, ekonomik alanda nasıl bir sonuç verdiğini kesin olarak bilen yok; çünkü, Atatürk'ün yaptığı deneme XX. yüzyılın ilk yarısında olup bitmiştir; Rus devlet adamlarıyla diplomatları müstesna, bu çeşit sorunlara pek öyle önem veren yoktu o zamanlar. Politik alanda ise daha belirli olmuştur bu deneme. Seçimlerde çekişmeye yer vermeyen ve tek parti rejimine dayanan Kemalist

sistem, demokratik bir sistem değildi. Ama totaliter bir sistem de değildi. Cumhuriyetçi ve liberal ideolojisiyle, çeşitli eğilimlerin çarpışmasına müsaade edecek kadar hoşgörür olan sistemiyle Cumhuriyet Halk Partisi, komünist partisinden olsun, faşist partisinden olsun tüm ayrı bir partiydi. Tek oluşu bile devamlı bir ilke olarak ortaya atılmış değildi: Partinin tekliği, milletin eğitimi için zorunlu bir geçiş olarak kabul ediliyordu. Asıl amaç, çok partili bir rejim ve serbest seçim usulüydü. Mustafa Kemal bu amacına çok çabuk ulaşmak istiyordu. Cumhurbaşkanlığı zamanında iki kere çok partili rejimi denediyse de, başarı elde edemedi; henüz şartlar, gerektiği kadar gelişmemişti.

("Atatürk'ün Ülkesi" Le Monde gazetesi, 27.5.1961)

Çeviren: Fehmi Baldaş
(Türk Dili dergisi, 1 Kasım 1964)

GENÇLİĞE GÜVENMİŞTİR

Paraşkev Paruşev
(Diplomat, Bulgaristan)

Savaş ataklarına, çok düşünmesi yanında bütün riski de göze alarak girişmiştir. Otoriteyi de, ünü de sağlamış, ama çevresine aşılmaz kaleler kurmamıştır. Önemli olduğunu kabul etmektedir; ama kendisinin Tanrı gibi görülmesi karşısında, büyük ölçüde üzülerek duygulanmaktadır. Önümüzdeki Sultanlar örneği O'nu rahatsız etmektedir. "Bu milleti uçurumdan tutsaklık değil, hür düşünce kurtarabilir."

Mustafa Kemal, kendi gerçeğinin çocuğudur. O'nun gücü, bir yıkıntının üzerinde yükselebilmesidir. Osmanlılığın bulanık camından dışarıya bakmayı bilmiş, batan imparatorluğun bir ferdi olarak, İttihatçılar'ın düşüne kendini kaptırmadan, Cumhuriyet'in güçlü kurtarıcı çizgilerini yakalayabilmiştir.

Sultan olabilirdi, Ama Yıldırım Bayezit'in düşüncesi O'na yabancıdır. Savaştaki ustalığı, O'na, emperyalist istilâcıları kovuncaya kadar coşku vermiştir. Mustafa Kemal için, üniforma amaç değil, araçtır. Bu nedenle, mareşal giysilerini büyük bir rahatlıkla çıkarmış ve büyük düşüncesini söyleyebilmiştir: "Yurtta barış, dünyada barış!"

Her yeni başlangıcın ilk kıvılcımı olmak istemiştir. Bu sebeple de O'nu "Büyük Petro" ile kıyaslarlar. Yeni ufuklar açma düşüncesi O'nu, anlatılmaz bir güçle kendine çekmiştir.

Eskiye karşı nefreti öylesine güçlüdür ki, Türkiye'yi uygarlık çağının en üst düzeyinde görme düşüncesi, ana ilkesi olmuştur. Yeni için savaşında zaman O'na yetmemiştir: Gündüzlerin yorulmaz savaşçısı için, geceler en büyük yardımcı olmuştur!

Atatürk, her zaman gençti, bunun için davasını inançlı gençliğe bırakmıştır.

(Atatürk, Demokrat Diktatör İst., 1973)

DÜŞÜNCE DEVRİMİ

Georges Duhamel
(Fransız Yazarı)

Yeni Türkiye'nin, içinden çıkmış olduğu devrim, her şeyden önce büyük bir insanın eseridir. Bu insan, kendisine yürekten bağlı arkadaşlarınca desteklendi ve bu, çok iyi sonuç verdi. Bu insan, bütün bir ulusun hayranlık ve güveniyle ileri atılıp başkaldırdı, başarısının asıl nedeni de buradadır işte. Bu insanın yüzünün yalıtılmış değil de, geniş bir yalnızlık ve ışık çemberiyle çevrilmiş olduğunu söylüyorsam, yalnız siyasal ve toplumsal değil, aynı zamanda töresel ve düşünsel ve sonuçta felsefesel ve dinsel olan şaşırtıcı devrimin programını kendisinin, evet âdeta yalnız kendisinin yapmış olmasındandır. Bu devrim ulusal bir devrim oldu, ulusal olarak da kalmaktadır. Türkiye öbür uluslar arasında, örneğin yeni rejimini Arap devletlerine benimsetmek amacıyla hiçbir propagandaya girişmedi. Yeni dengesinin dayandığı ilkeleri bir din haline getirmeye kalkışmadı. Bugün dünyanın en barışçı uluslarından biridir O; ve eğer hâlâ güçlü bir ordu besliyorsa, tehlikeli komşulara karşı mevcut dengesini koruyabilmek içindir. Bu bilgece tedbirlilik sayesinde, uyduluk gibi acı bir duruma düşmemiş iki ülkeden biri olabilmiştir, ikincisi de Finlandiya'dır bunların.

Kendisine haklı olarak Atatürk, yani Türklerin Ata'sı denen Mustafa Kemal, girişim ve umutlarının gürültüsüyle ortalığı velveleye vermeden çalıştı. Dünyanın, insana şaşkınlık veren bu yapıt hakkında pek az şey bilişi de herhalde bundandır.

Bu eser, İngiliz, Fransız ya da Rus devrimcilerinin yapıtına hiçbir bakımdan benzetilemez. Bu ülkelerden hiçbiri, dile, yazıya dokunabilmeyi akıllarının kıyısından geçirememiştir örneğin. Ne Cromwell, ne Robespièrre ve Lenin ve arkasından gelenler, önderlik ettikleri ulusu, bilim felsefesi, düşünce yöntemi, kısacası alınyazısı değiştirme yoluna götürmeye kalkışamamışlardır.

Tümevarımcı yöntemi, teknik girişimlerin temel yöntemi olarak benimsemiş olmak basit bir düşünce değildir. Japonlar da bunu yapmışlar; baştan iyice düşünüp taşınmış sonunda da kârlı çıkmışlardır bundan. İçinde bulunduğumuz yüzyılda, aşağı yukarı bütün uluslar, sanıldığı gibi pek de ezoterik olmayan şu batı uygarlığına ayak uydurmak için belirli çabalar göstermişlerdir. Yeter bir çaba ve gerekli yetenek gösterebiliyorsa, isteyen bunu öğrenebiliyor. Bu yeteneklerin ilki, bizim batı kitaplarında söylendiği gibi, meraktır. Birçok uluslar, batı dehâsının yarattığı araçların kullanmaya razı oluyorlar, ama bu dehâyı küçümsemekten geri kalıyorlar; ondan daha çok yararlar sağlamanın ustaca yolu bu değildir. Türkiye, Mustafa Kemal'in itmesiyle, kendisine yalnız becerikli işçiler değil, aynı zamanda mühendis ve teknisyenlerin de gerekli olduğunu anladı. Ama şunu da iyice hissetti ki, teknisyen ne denli becerikli olursa olsun merdivenin ancak sondan bir önceki basamağında yer alır ve uygulayıcıları sağladıktan sonra, işler ancak, bilim filozoflarının, yöntem kurucularının sözlerine uyularak yapılmak gerekir.

Bütün insanlığın içinde çırpındığı uygarlık bunalımının karşımıza çıkardığı en ciddi sorun, modern bilimin sağladığı güçlü araçların kullanılması sorunudur. Ne mutlu Türkiye'ye ki, bugün için bunun mutlu döneminde, tarlalar ve fabrikalar için gerekli araçları yapma, iş döndürecek seçkinleri yetiştirme döneminde bulunmaktadır henüz. Eğer bu çok yetenekli, iyi yola sokulmuş, gürbüz ve sağlam ulus, çabalarını barış, dolayısıyla özgürlük yolunda harcamayı başarırsa, ilerde, insan toplumlarına

iyi bir ders vermiş olacağına inanıyorum. Benim burada pek bel bağlayarak ileri sürdüğüm dileklerin, olaylarla yerine getirip getirilmediğini torunlarımız göreceklerdir.

Kemal'in tasarladığı düşünce ihtilâli, zaten gerekliydi diye, bazı batılıların basit bulabilecekleri bir devrimi içine alıyordu. Gözlemci, çok gezip dolaşmış biriyse, bu utkuya ulaşabilmek için nasıl bir enerjinin harcanması gerektiğini görüp değerlendirmekten uzak kalmıyor zaten.

Bütün Akdeniz ülkeleri gibi, Türkiye'de Avrupa'ya bağlıdır. Eski çağlardan beri, Türkiye, batı uygarlık tarihinde büyük bir rol oynamıştır. Batı ülkeleriyle birlikte, bu uygarlığın yapıtını izlemeye hazırlamalıdır kendini öyleyse. Yalnız teknisyenler, ikinci derecede bilim adamları değil, benim yöntem kurucusu, bilim filozofları dediğim kimseleri de yetiştirmesi gerekir anlamınadır bu. Bu soycul iş içinse, yeterince donatılmıştır Türkiye.

(La Türquie Nouvelle, Puissance d'Occident.
s. 24-27; 57)

Çeviren: Tahsin Saraç

(Türk Dili dergisi, Kasım 1965)

ATATÜRK'ÜN ANISINA SAYGI

Eugène Pittard
(Fransa)

Tarihinin en uğursuz, en kara günlerinde, bu ulu insanı bulabilmek, Türkiye için bir yüz akı. bir mutluluk oldu; ve ben, İstanbul'da, Ankara'da, ve ayrıca Florya'da, biraz yalnız kalmak, biraz kafasını dinlendirmek için kazıklar üzerinde kurdurduğu deniz evinde, birçok defa bu yüce insanın yanında olabilmek ayrıcalığına sahip oldum. Bir kısmı pek kısa, bir kısmı epeyce uzun bu görüşmelerden tahmin edebileceğiniz izlenimler edindim. Bu satırları yazarken, Atatürk'ü gördüğüm son gün içimi saran heyecanı yeniden duymaktayım. Çankayaday'dı. Bir süreden beri hastalardı, hayli zayıflamışlardı; kolay kolay iyileşemeyeceklerini belki içlerinden kendileri de anlamış olacaklar ki, yakında ayrılacağımı bildiklerinden, beni huzurlarından biraz daha yararlandırmak istemişlerdi.

Havasını gerektiği gibi verebilmeyi çok dilediğim bu görüşmelerden hiçbiri, karşılıklı olarak yalnız birkaç nezaket ve saygı tümcesinin alıp verildiği o basit görüşmeler türünden olmadı. Her defasında, Cumhurbaşkanı'nın. derinliklerine inmek istediği şu ya da bu sorun zamanın el verdiği oranda, konuşmanın tek konusu olurdu. Dilbilim ve ilk insanlar tarihi, soylar, insanbilim sorunları olurdu bunlar. Hepsi de çok değerli uzak anılardır bugün benim için. Bellek tapınağında. ölünceye dek el değmemiş saklayabilmek gerek onları.

...Türkiye'yi 20-30 yıl önce görüp bugün tekrar ona dönen gezginler, büyük savaştan bu yana, Atatürk'ün tartışma götürmez önderliğinden bu yana, bu ülkenin ne duruma yükseldiğini doğru olarak ölçebilirler. Uluslar arası siyaset sorunları yetkim dışındadır benim. Doğrusu, bilimsel olarak konuşmak gerekirse, eski günlerin Türkiye'siyle bugünün Türkiye'sini tanımış biri olarak, bir karşılaştırma yapabilmek durumunda görüyorum kendimi. İstanbul'da yüksek öğretimin her yönüyle yenileştirilmesi, Ankara'da 'Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin kurulması, Cumhuriyetin bütün alanlarındaki olağanüstü gelişme, ulusal eğitimin her basamakta sağladığı ilerleme, müzelerin ve bütün bilimsel kurumların gösterdiği gelişme, tüm ülke yüzeyinde, geçmişle, Türkiye'nin geçmişiyle ilgili araştırmaların başlaması, burada beni ilgilendiren tek açıdan, Cumhuriyet Hükümetine nasıl bir görevin düşmüş olduğunu ortaya kor. Ve Cumhuriyet Hükûmeti, bu görevi, kendisine başarı sağlayan bir dinçlikle, gençliğe özgü bir coşkuyla, ateşli bir inançla yerine getirmiştir.

Dışardan bakanlar için Türkiye'nin birbiri ardınca gösterdiği bu çabalar, Atatürk adı altında somutlaşıyordu. Cumhurbaşkanı, her yanda kendini gösteren ve yalnız Türkiye'nin gençleştirilmesi, yüceltilmesi gibi bir sonuca varma amacını güden bu büyük çalışmanın, bu dev çabanın, tek canlı bileşimi olmuştu sanki.

Çeşitli dönemlerde, bugün pek gerilerde bıraktığımız 1901-1925 yılları arasında yaşadım bu ülkede ben. O günlerde sayın İnönü, "On yıl sonra gelin, o zaman neler yapabildiğimizi nesnel olarak görüp değerlendirebilirsiniz" demişti bana.

Tam söylenilen süreden sonra döndüm ve olağanüstü şeyler gördüm. 1928 yılında, ana yolları henüz kâğıt üzerinde var olan ya da ancak açılmış bulunan bir kentin toprakları düzleştirilmiş yollarında gidilip gelinirken; Kalenin altında kalan geniş alanlar ötede bir çeşit çölden, beride bataklıklardan başka bir

şey değilken; geniş bir ufuk çevresinde hiçbir ağaç karaltısı yükselmezken; dağıtılan suyun çok kıt oluşu yüzünden birkaç evleğin sulanması dünyanın parasını tutarken; kirayla oturulacak dairelerin sayısı çok yetersizken; 1937 yılında, şaşkınlıktan faltaşı gibi açılan gözlerimin önünde, yepyeni bir kentin en modern görünüşte kocaman bir kentin, yükseldiğini gördüm. Sihirli bir değnekle, yerden koskocaman bir kent bitivermişti sanki...

...Kısacası, dayanak duvarlarından damının kiremitlerine dek toplumsal yapı altüst edildi, gençleştirildi, yeni boyalarla boyandı, yeni baştan kuruldu. Yepyeni bir görünüm kazanıyordu Türkiye. 1928'deki gezimden sonra yapılan değişikliklerin gözümde nasıl bir şey olduğunu söyledim. 1938'de, görülen değişiklikleri belirtilmek için yeni bir kitap yazmam gerekirdi. İsmet İnönü geleceği çok iyi görmüş, "on yıl sonra gelin" demişti. Bu dönüş, çabası, Japonya gibi kısa zamanda bütün bütün değişmiş devletlerden sözederken sayıp dökmek istenilen çabaları kuşkusuz çok aşarı bir Türkiye karşısında bırakıyordu beni. Bunu başlıca yaratıcısının adı o zaman Mustafa Kemal'di. Sonraları kendisi Atatürk, "Türklerin Atası" diye çağrıldı.

Hiç abartmaya kaçmadan Türk mucizesi denebilecek şeyin ne demek olduğunu yeterince bilmemektedir Batı. Alabilecek çok ders bulabilirdi oysa o bunda.

...Paris Antropoloji dergisinin isteği üzerine son günlerde yazdığım bir makalede, Atatürk'ün, tanığı olduğum, kafasını kurcalayan düşüncelerden üçünü açıkladım: Dil Devrimi, Türk ulusunun en uzak kaynaklarını bilme kaygısı, önderi olduğu halkın soy özelliklerinin elden geldiğince sağlam bir imgesine sahip olma dileği.

Dil devriminin sonunun ne olduğunu burada yeniden anlatacak değilim. Bu büyük toplumsal değişimin günü gününe tanığı olmak gibi umulmaz bir şansa sahip oldum. Tasarlanan dev-

rimin ilk yankıları gelmeye başladığında, böyle bir değişiklik öylesine us almaz görünüyordu ki, gerçekleşeceğine inanılmadı Batıda. Oysa gerçekleşti. 1928 yılı yazında, hemen hemen her yerde durarak Ankara'dan, Diyarbakır'a, Sivas'tan Konya'ya gittim, ve bütün bir ulusun gösterdiği çabalara yakından tanık oldum. Çok duygulandırıcı bir şeydi bu; genci, yaşlısı, herkes yeni alfabeyi öğrenmeye çalışıyordu. Ben kendim, Diyarbakır'da, sözleştiğimiz dakikada hazır bulunmak için iki saat yürüyen genç bir bahçıvana ders verdim. Ankara'ya dönüşümde, sayın Milli Eğitim Bakanı, gördüğüm olayları bakanlığının memurlarına anlatmamı istedi. Ben de kısa bir konuşma yaptım ve her yerde, her toplumsal katta gördüğüm sonsuz ak ağını belirttim.

Aradan on bir yıl geçti ve Atatürk'ün beslediği umutlar, bu devrim sayesinde başarıyla taçlandı. Türkiye'nin düşünsel, toplumsal ve siyasal varlığındaki bu olağanüstü an, tarihte her zaman en duygulandırıcı bölümlerden biri olarak kalacaktır.

(Belleten, cilt III. No: 10, I Nisan 1939, s. 175-182)

(Türk Dili dergisi, Kasım 1966)

KEMAL ATATÜRK

Johannes Glosneck
(Almanya)

Kemal Atatürk'ün dünya tarihinin büyük kişilikleri arasında sayılması elbette bir abartma olamaz. Ama onun büyüklüğü "tarihi yapan insanlardır" anlamında değil, yüzyılımızın ilk üçte-birinde dünyanın tarihsel gelişiminin gereklerini Asya ve Afrika'nın burjuva-ulusal kurtuluş hareketinin öteki bütün önderlerinden daha iyi kavramış ve buna göre davranmış olmasındadır. Bu yönden kendisi, büyük Çin devrimcisi Sun Yat-sen'in demokratik ve toplumsal düşüncelerinden daha geride olsa da, anti-emperyalist ve entai-feodal Çin kurtuluş hareketinin bu öncüsü ile karşılaştırılabilir. Kemal Atatürk, Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nin damgasını bastığı çağın eşiğindedir. Rus işçilerinin ve köylülerinin başarısının sömürgecilik altında ezilen halklara da yeni bir yol açtığını bu devrimin onlara ulusal kurtuluşları için başarılı bir savaşı yürütmelerinde kolaylık sağladığını görmüştü. Kendisi için bundan, sözkonusu ilk sosyalist devrimin devlet gücü ile, Sovyet hükümeti ile sıkı dostluk ilişkileri kurma ve onun gibi dünya barışının korunması yolunda çalışmak sonucu çıkıyordu.

Kemal Atatürk, tarihsel bir kişilik olabildi ve böylece kişiliğiyle tarihin çarkını ileri doğru çevirmeyi başardı. Çünkü Türk halkının emperyalist egemenlikten kurtuluş feodal-mutlakiyetçi padişahlık rejiminden kurtuluş yolundaki çabasına kendini verme gereğini duydu. Halkın bu çabasını bir program olarak orta-

ya koydu ve emperyalizmin Doğu politikasına karşı direnmeyi örgütledi. Askerlik alanındaki üstün yetenekleri, silahlı bir kurtuluş savaşında İtilaf Devletlerinin çok iyi silahlandırılmış Yunanlı yardım birliklerine karşı Türk halkını zafere götürmesini kolaylaştırdı. Bununla, emperyalizme karşı askeri bir çıkışta bulunmanın kural olarak başarıya götüremeyeceğini kabul eden ve yalnızca zora başvurmaksızın direnme yolunu tutan bütün ulusal kurtuluş teoricilerini de yalanlamış oldu.

Atatürk'ün yapıtı, ulusal egemenliğin sağlam temellere dayandırılması isteniyorsa, emperyalizmin hegemonyası ile birlikte yabancı sermayenin en güvenilir ajanı olan yerli egemen feodal kliğinde ortadan kaldırılması gerektiğini daha sonraki kuşaklara öğretti. Onun devletçilik politikası, yani sanayide bir devlet sektörünün kurulması, çetin bir savaşımla elde edilen siyasal bağımsızlığın ekonomik alan açısından güvenceye alınmasının yolunu gösterdi. Kemal Atatürk'ün temel insancıl tutumu, Türk halkını içinde bulunduğu, İslam din adamlarının darkafalılığının ve yobazlığının yüzyıllardır onu hapis ettiği bilisizlikten kurtarmak istemesinde, halka dünya kültürünün ve uygarlığının hazinelerini tanıtmaya çalışmasında kendini gösterdi.

Atatürk'ün kişiliğinin ve çalışmasının sınırları, kendisinin burjuva bir milliyetçi olmasıyla ve Türkiye'de egemen olan sınıfsal güçler durumuna bağımlı bulunmasıyla belirlenir. Güçlü bir işçi sınıfının ve devrimci bir proleter-köylü yığın partisinin bulunmayışı, ayrıca yirminci ve otuzuncu yıllardaki genel dünya turumu, Türkiye'de burjuva-demokratik devrimin yarım kalmasına neden olmuştur. Türkiye'deki özel koşullar dolayısıyla kurtuluş savaşında olduğu gibi yeni bir Türk devletinin kurulmasında da öncülüğü yüklenmesi gereken, ulusal bilinçli çoğu asker olan aydınlar topluluğu, gittikçe geniş ölçüde büyük toprak sahiplerinin ve oluşmakta bulunan ulusal Türk burjuvazisinin çıkarlarının temsilcisi oldu. Bu koşullar yüzünden köklü toplum-

sal-ekonomik değişiklikler ve eski Osmanlı devlet örgütünün demokratik bir yenileştirilmesi gerçekleşmedi. Buna karşılık bağımsızlık savaşımının bitiminden sonra halkın her demokratik özgür girişimi bastırıldı ve anti-komünizm, bir devlet öğretisi düzeyine getirildi. Egemenliği elde eden ulusal burjuva, emperyalizmle uyuşmalara girme eğilimi gösterdi. Bu tür uyuşmalar, 1947'den sonraki dönemin de tanıtıldığı gibi, Kemal Atatürk yönetiminde ulaşılan ulusal bağımsızlığı ve egemenliği yeniden tehlikeye soktu. Bu bakımdan 1923'ten sonraki Türk tarihi, kapitalist yönde bir gelişmenin genç bir ulusal devletin gittiği yolu nasıl engellediğini ve güçlüklere soktuğunu gösteren uyarıcı bir örnektir.

Genç general Mustafa Kemal Paşa, birçok üstün yeteneklere ve karakter özelliklerine sahipti. Ancak nesnel toplumsal gereklilikler böyle bir kişiliği istemeseydi, onun bu yetenekleri ve özellikleri hiçbir zaman gün ışığına çıkmayacak ve yeni Türkiye'nin tarihine asla onun bireysel damgasını vuramayacaktı. İtilaf Devletlerinin haince bölüşme ve boyunduruk altına alma planlarına karşı ortaya çıkan Türk halk hareketi, bir önder ve örgütleyici gereksiyordu. Bu örnekte de Friedürich Engels'in yazdığı gibi oldu: "Gerekliliği ortaya çıkar çıkmaz, adam da hemen bulunmuştur."[1] Bu adamın da Mustafa Kemal olması, aynı yeri alabilme olanağına gerçekten sahip bulunan birçok başka kişilerden daha güçlü bir isteği ve daha büyük bir uzak görüşlülüğü kendinde toplamasından ileri geldi.

Mustafa Kemal'in en çok göze çarpan karakter özelliği, son derece soğukkanlılıkla her şeyi ölçüp biçen bir gerçekçiliği, karar verme isteğiyle birlikte kendinde birleştirmesi, bu arada çok sert, diktatörce yöntemleri kullanmaktan çekinmemesindedir. Bu özelliği ile başarılı bir komutan ve ustaca taktikler kulla-

1- Friedrich Engels an W.Borgius, 25 Januar 1894. Marx/Engels. Werke, bd. 39. Berlin 1968. s. 207.

nan bir politikacı olmak için üstün bir uygunluğa sahipti. Bazı yaşam öyküsü yazarları, kahramanlarının bu niteliğini soyutlaştırmışlar ve onun gerçek büyüklüğünü, hedeflerini sınırlamasında görmüşlerdir. Oysa onun güce olan sarsılmaz inancını, Türk halkının erdemlerini ve geleceğini, Atatürk'ün kişisel bütünlüğünü ve özverisini, insanlığın sürekli ilerlemesi konusundaki inancını da daha öncekilere eklersek ancak o zaman ona karşı haksızlık etmemiş oluruz. Halkı ile olan ilişkisi de Kemal Atatürk'ün tanımlanması çerçevesine girer. Kendisi küçük burjuva kökenli olduğu halde Osmanlı İmparatorluğu'nun üst tabakasına yükselmiştir. Ona verilen sanlar arasında, general ve paşa vardı. Halka da bu açıdan bakıyordu. Halka bakarken aşağıya doğru eğiliyordu. Genç askere ve yaşlı köylüye bir şey anlatabilmek için onlarla sabırla ve yorulmadan konuşabiliyordu. Her zaman için, kendisini halkın "babası" sayıyordu. Büyük Millet Meclisi ona Atatürk, "Türklerin babası" soyadını verdiği zaman onun bu görüşüne uygun biçimde davranmıştı.

Asya ve Afrika halklarının emperyalist sömürge egemenliğine karşı savaşımı, bütün biçimleriyle, Büyük Sosyalist Ekim Devrimi ile başlayan ve kapitalizmin yerine sosyalizmin konulmasını içeren, bütün dünyayı çevreleyen devrimci bir sürecin bir parçasıydı ve bir parçası olmaktadır. Komünist enternasyonalin 5. Kongresi'nde Türk delegesi Faruk, "Mustafa Kemal"i ve "burjuvazinin ya da feodal sistemin öteki temsilcilerini, aynı zamanda dünya proletaryasının düşmanı olan dünya kapitalizmine karşı savaşımda ezilen Yakındoğu'nun öncüleri" olarak nitelediği zaman bu ilişkiye dikkati çekmişti.[2] Günümüzde bu savaşım, eskiden sömürge ve yarı sömürge olan bölgelerin çoğunda bağımsız, genç ulusal devletlerin kurulması sonucuna gö-

2- Protokol, Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale, Bd. 1 (Hamburg) 1924, s. 711.

türmüştür. Sovyetler Birliği'nin önderliğinde sosyalist bir dünya sisteminin varlığı, bu başarı için en önemli koşuldu. Bugün için sözkonusu devletlerin birçoğu, karmaşık ekonomik ve toplumsal sorunları da geniş halk yığınlarının çıkarına çözecek olan ulusal demokratik bir devrim yoluna girmektedir.

Kemal Atatürk'ün Asya ve Afrika halklarının ulusal bağımsızlık yolundaki savaşımına verdiği dürtüler, 1947 ile 1964 yılları arasında "üçüncü dünya"nın sözcüsü olarak tanınmış Jawaharlal Nehru'nun yapıtlarında çok açık olarak görülür. Uzun yıllar Hindistan başbakanlığı yapan Nehru, 1933 yılında kızı İndira'ya yazdığı mektuplarda Mustafa Kemal'in, 1919'da İngiliz emperyalistlerine karşı umutsuz gibi görünen bir savaşa girişmiş ve bu savaşı Sovyetler Birliği'nin yardımı ile başarıyla sonuçlandırmış "yürekli topluluğundan" hayranlıkla söz eder. Nehru, sözlerini şöyle sürdürür: "Ama bu topluluk, her şeyden önce zaferini demir gibi kararlılığına ve özgür olma isteğine, ayrıca da Türk köylülerinin ve askerlerinin gerçekten çok üstün olan savaşçılık yeteneklerine borçluydu."[3] Nehru, Ağustos 1922'de Kemal'in Yunanlı işgalcilere karşı kazandığı zafer haberinin ona ve öteki Hint milliyetçi önderlerine nasıl ulaştığını da anımsar: "O sıralarda çoğumuz Lucknow bölge hapisanesinde bulunuyorduk. Türklerin zaferini, hapishane barakamızı ele geçirebildiğimiz çeşitli bez ve kâğıt parçaları ile süsleyerek kutladık ve hatta akşam bir bayram donanması için ufak bir girişimde bile bulunuldu."[4] (1971)

(Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye,
cilt 2, İst., 1998)

3- J. Nehru Weltgeschictliche Betrachtungen. Briege an Indira, Dusseldorf 1957, s. 819.
4- Aynı yerde. s. 820.

KEMALİST TÜRKİYE

David Hotham
(Fransa)

Atatürk hiçbir zaman kaba bir diktatör olmamıştır. Kararlarının çoğunu, uzun uzun düşündükten ve başkaları ile tartıştıktan sonra almıştır. Türklerin geleneklerini çok iyi bildiği için, aile hayatına sert tedbirlerle karışmanın sözkonusu olamayacağı yargısına varmıştı. Niyeti, bu gibi şeyleri laik eğitimin, daha iyi ekonomik şartların, halkını uygarlaştırmasına bırakmaktı. Beklediği şey yavaş yavaş gerçekleştiğine göre, Atatürk bu düşüncesinde haklı sayılabilir. Ne var ki, gelişme o derece ağır olmaktadır ki, köylerdeki sosyal şartların her zamanki gibi ilkel kaldığını gören öfkeli Türk gençlerinin sabırsızlık göstermesine yol açmaktadır.

Bunlara göre yapılması gereken –sosyal, ekonomik, tarımsal, yönetimsel, kültürel, siyasal ve dinî- reformlar öylesine çoktur ki, nasıl tanımlayacaklarını bile kestirememektedirler. Bütün suçu da demokrasi rejimine yüklemektedirler. Hedeflerine ancak Atatürk çağındaki tek parti rejimiyle varılabileceği görüşünü savunmaktadırlar. Mustafa Kemal'in hiç dokunmadığı sosyal gerçekleri ancak Kemalist bir seçkin zümrenin (aslında ordunun) gerçekleştirebileceğini ileri sürüyorlar.

Böylece, pratikte bütün sorun, dönüp dolaşıp siyasal rejime dayanmaktadır. Bu konuda çeşitli nedenler ileri sürülmektedir. İnönü'nün başında olduğu demokratik rejim yanlıları rejimin kendisinin uygarlığa yöneltici bir yönü olduğu tezini savunmak-

tadırlar. Türk köylüsü giderek uyanmakta, uyandıkça da, dışındaki dünyanın neler yaptığını, kendi yaşama şartlarının ise ne kadar ilkel olduğunu anlamaktadır. Bir insanı uygarlaştırmaya ya da Batılılaşmaya zorlamanın bir yararı yoktur. Kaldı ki, siyasal özgürlük, somut bir değerdir; Türkiye'de yüzyıllar süren bir mücadeleden sonra elde edilebilmiştir. Dolayısıyla, her ne pahasına olursa olsun korunmalıdır.

Demokratik rejime karşı kişiler ise, bu fikrin aldatıcı olduğunu ileri sürmektedirler. Hiçbir özel siyasal rejime, bir son olarak bakılamaz; rejimler, ilerlemeyi gerçekleştirmeye yarayan araçlardır, onlara göre, Demokrasiye, Türkiye'nin en son hedefi denemez. Atatürk'ün belirttiği gibi, Türkiye'nin asıl hedefi, uygarlığa, özellikle Batı uygarlığına ulaşmaktır. Buna varmak için de, her şey kökünden değiştirilmelidir. Oysa, şimdiye kadar demokratik rejimin hiçbir hükümeti bunu gerçekleştirmemiştir. Türkiye'de demokratik rejim, tutuculuğun ve geriliğin kalkanı olmuştur. İnönü, 1945'te çok partili rejime geçmekle bir yanlışlık yapmış, ülkesinin uygarlık yolundaki ilerleyişini yirmi beş yıl geciktirmiştir. İşte şimdi bu yanlışlık artık düzeltilmelidir.

İşte, Türkiye'de iki yan böyle tartışmaktadır. Mücadeleyi kim kazanacak? Kemalistler demokratik rejimden vazgeçmekten çekinmektedirler. Çünkü, böyle bir durumda, Türkiye'nin Avrupa Konseyi'nden de çıkması zorunluluğu doğacak, dolayısıyla, Atatürk'ün Batı uygarlığı düzeyine ulaşma emeline ters düşülecektir. Yunanistan'ın Avrupa Konseyi'nden çıkartılması, bütünüyle başka bir şeydir. Çünkü, Yunanistan, ister demokratik bir rejimle, ister diktatörlükle yönetilmiş olsun, daima Avrupa'nın bir parçası olacaktır. Ama, acaba Türkiye, Avrupa forumundan çekilirse, bir daha geri dönüşü mümkün müdür?

(..)

Türkler, Doğu ile Batı arasında, öbür uluslara göre belki de durumlarını en iyi saptayan bir ulus olduklarına göre, tarihleri-

nin en önemli kararını alma zamanında, gelecekteki yollarını çizecek güçlü bir etkinin altında kalmaya ihtiyaç duyacaklardır. Atatürk bundan kırk yıl önce Türklere bir güzel Batı duşu yapmıştır. Onun izinden gidenler de aynı biçimde inançlı birer Avrupalıdır. Şimdi onları, kucağımızı açarak olmasa bile, hiç değilse mantığımızla karşılayıp bağrımıza basmak sırası bizlerde, yani Avrupalılardadır. Türkler öteden beri Avrupa ile olan ilişkilerinde hassas davranmışlardır. Avrupa, Türkleri engelleyecek olursa ya da isteklerine kulak asmazsa, öfkeyle, içten gelerek sert bir tepki göstermeleri, yeniden İslamiyete, Türkçülüğe, Asya'ya dönmeleri mümkündür. Soylarının kanı, bu konuda kültürden çok daha etkili olabilir. Onları Avrupalı kardeşlerimiz olarak kabul edip Batılılaşma çabalarını cesaretlendirmeliyiz. Ben kendim, Türklerin yeni kurulan bir Avrupa'da, bizimle birlikte yan yana olacaklarını umut ediyorum.

Çeviren: M. Ali Kayabal
(Türkler, İstanbul 1973)

ATATÜRK VE TÜRK-YUNAN DOSTLUĞU

Prof.Dr. D.S. Costantopoulos
(Yunanistan)

Kemal Atatürk, yeni bir millî devlet yaratmıştı. "Türkiye Türklerindir" Atatürk'ün parolasıydı. Mazideki emperyalist Türk devleti son bulmuştu. Halifeliğin de devletten ayrılması, yeni devletin karakteristik bir yönüydü.

Yeni ideal olarak, millî hâkimiyetin, yalnız ve tam anlamıyla millî Türk devletine dayandığı ilan olundu. 28 Ocak 1920 tarihinde Ankara'da açıklanan Misakı Millî, hakikatte bir Türk bağımsızlığı bildirisiydi. Anayasaya ilk kez, 1921'de (3. madde de), "Türk devleti" terimi girdi. Bu Türkiye'nin hakikaten yeniden doğuşu idi.

Burada özellikle iki münasebet bizi ilgilendiriyor:

1) Yunanistanla İlişki: Yunan devleti de, milliyetçilik prensibine uygun olarak, tam manasıyla millî bir Yunan devletinin kurulması için yapılan 1821-1830 Yunan Bağımsızlık savaşına dayanmaktadır. Bu kuruluşta da, Kemal Atatürk'ün devletindeki demokratik düşünceler vardır. Büyük ideal "Meghali İdea"ya, Yunanlıların bu aşırı milliyetçi ideallerine rağmen, 1821'de toplanan ilk Yunan Milli Meclisi, sadece Yunanlılardan oluşan bir yeni devlet teşkilini istemiş, tam anlamıyla bir Yunan devleti kurmuştur. Bu tezat, birinci Dünya Savaşından sonra Kemal Atatürk'ün Türk milliyetçiliği ile çatışmaya yol açarak Yunanis-

tan'ın trajedisini hazırlamıştır. Yunan faciası, Yunan büyük idealinin sonunu belirlemiş ve Yunanistan'ı mahvetmiştir.

Bu çatışmayla Türkler uyandılar, kuvvetlendiler ve tamamıyla belirginleşen Türk bağımsızlığı düşüncesiyle yeni bir millî devlet kurdular.

Bu çatışma, 1923 Lozan Antlaşmasıyla kesin sınırlar konması sonucuna vardı. Yunan Dışişleri Bakanı merhum Pipinellis, bu antlaşmanın iki büyük millet arasında bir ateşkes olmayıp hakiki bir barış antlaşması olduğunu söyler. Yüzyıllardan beri iki millet arasında süren düşmanlığa bir son vermek bu şartlarla mümkün olmuştur. Savaş yaraları acı davranışlarla akıllıca kapatılmıştır. 1.300.000 Yunanlı Anadolu'yu terk etmiş ve bunlar Yunanistan'da oturan 500.000 Türkle mübadele edilmişlerdir.

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı artık hiçbir toprak isteği yoktur. Türkiye de Yunanistan'a karşı hiçbir toprak isteğinde bulunmamaktadır. Bütün sahalarda yakın işbirliği ve dostluk yolu, her zamandan fazla açıktır.

Fakat nesillerin değişmesini beklemek de gerekeceği tabiîdir. Yeni yetişenlerin, geçmişin kesin ayrılıklarını yok edebileceklerini umabiliriz. Aslında, yeni olaylar karşısında realist bir yönelişin zorlukları, iki büyük politikacı Kemal Atatürk ve Venizelos'un Türkiye ile Yunanistan arasındaki dostluk antlaşmasını imzalamalarına, yani 1930'a kadar sürmüştür.

Zorluklar, özellikle Anadolu'dan ayrılan Yunanlıların gayrimenkulleri ile Yunanistan'dan ayrılan Türklerin servetlerinin kıymetlerine taallûk ediyordu. Kıymet takdiri çalışmaları, on yıl daha sürebilir ve Yunanlılarla Türkler arasındaki münasebetleri daha kötüleştirebilirdi. Kemal Atatürk ve Venizelos, bu sorunun, ancak tarafların karşılıklı taleplerinden vazgeçmeleriyle çözülebileceğini anladılar. Ve her ikisi de çözümün devlet adamlarına yakışır adımını attılar. Böylece aşağı yukarı 2 milyon insanın kaderi çizildi. Bunlarla kendi devletleri, halk kuruluşlarının

yardımı da sağlanarak ilgileneceklerdi. Yunan muhalefeti, iki devlet arasındaki dostane ilişkilerin gerçekleşmesinin hakikat halde, bu devletlerin yabancı azınlıklara karşı davranışlarına bağlı olduğunu ileri sürmekteydi. Dostluk antlaşmasına göre, taraflardan biri, karşı tarafın aleyhinde olan ekonomik veya politik bir bağlaşmaya katılamayacaktı. Ayrıca Yunanistan, Türkiye'ye bir miktar da savaş zarar ödentisi veriyordu.

Böylece her iki devleti yakından ilgilendiren birçok sorun halledilmiş oluyordu. Önce meşhur "azınlık sorunu" geliyordu bunlar arasında. Lozan antlaşması 30 Ekim 1918 tarihinde İstanbul'da oturan Türk vatandaşı Yunanlıları azınlık sayıyordu. Türk-Yunan antlaşması ise, 10 Haziran 1930'da İstanbul'da oturmakta olan Türk vatandaşı Yunanlıları etablis olarak tanıyordu. Aynı şekilde, bu tarihte Yunanistan'da oturan Yunan vatandaşı Türkler de azınlık sayılmışlardı.

2) Avrupa ile İlişki: Bizi ilgilendiren ikinci münasebet, Türkiye'nin yeni bir devlet olarak Avrupalılaşmasıdır. Türkiye Avrupa için bir kazançtır.

Bu süreç öyle kısa olmadı. Takriben 1930'a kadar, yani Türk Yunan dostluk antlaşmasının imzalanmasına kadar sürdü.

Başlangıçta, 16 Mart 1921'de Rusya ile dostluk antlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşma Türkiye'ye maddî ve manevî yardım sağlıyordu ve aynı zamanda, Birinci Dünya Savaşının sonucuna bir tepkiyi ifade ediyordu.

Bu durum, Rus generali Frunze'nin kısa bir süre Ankara'da misafir kalışı esnasında sözkonusu oldu. Frunze, bir toplantıda, Avrupa'nın batı kapitalizmi tarafından sömürüldüğünü, buna karşı Türkiye ve Rusya'nın birlikte çalışmaya mecbur olduklarını ileri sürdü. Kemal Atatürk itiraz ederek Türkiye'nin böyle bir mücadeleye taraftar olmadığını ve kendi meselelerini yalnızca çözebileceğini söyledi. Keza, Lozan konferansında Türk delegasyonu. Rusya'nın etkisi altında değil, bilâkis tamamıyla ba-

ğımsız olarak İsmet (İnönü) Paşa'nın idaresi altında bulunuyordu.

Hakikaten Kemal Atatürk liberaldi ve bunun içindir ki, Türkiye'nin kültür seviyesini Avrupa örneğine göre yükseltmek çabasındaydı.

Milliyetçilik prensibinin amacına uygun olarak oluşan millî hürriyet prensibi ideali, O'nun dayanağını teşkil ediyordu. Bütün reformlar, (takvim, saat, kılık kıyafet, alfabe) İsviçre'den örneklenen medenî haklar, bunun kesin delilleridir. Türkler, kendi çabalarıyla, ebediyen Avrupalı bir devlet olmak için, Asya'dan kopmuşlardı.

Bu, Türk-Yunan dostluğunu öneren, Türkiye'ye Avrupa yolunu açan ve geleceğimizin birliğini hazırlayan Kemal Atatürk'ün büyük başarısıdır.

(Atatürk Devrimleri, I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri, İst. 1973)

ATATÜRK DÖNEMİNDE ÖĞRETİM

Prof.Dr. Bertold Spuler
(Almanya)

Dünya savaşının bitişi, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliği altındaki büyük ve başarılı hürriyet savaşı, Türk Devletinin egemenlik alanını bugünkü şekliyle tespit eden Laussanne barışı (yalnız Hatay 1938/39 yılında eklendi), yepyeni ödevler ve yükümlülükler getirdi. Tabiî, öğretim sistemi de yeni Türkiye'nin ruhuna uygun bir düzenlemeyi gerektiriyordu; böylece şimdi, Tanzimatın getirdikleriyle bir mukayese olmak üzere bu konuyu göreceğiz.

Bir yabancı, Atatürk'ün öğretim sisteminde yaptığı devrimleri incelediği zaman, gözüne herşeyden önce çarpan, yeni Türk Devletinde okulların düzenli bir şekilde kurulmuş olmasıdır. Atatürk, yarısından fazlası köylü olan (ki bu, bugün de böyledir) kendi milleti gibi bir topluluğun hayatında tarımsal gelişmeye ve meslek okulu ihtiyacının karşılanmasına özel bir yer verilmesi gereğini görmüştür. Şurası bellidir ki, Osmanlı İmparatorluğunda da lonca sistemi içinde zanaatkârların yetiştirilmesi oldukça planlı bir şekilde nazara alınmıştı. Türk sanatının gelişimi, bu konuda nasıl hayranlık verici bir düzeye gelindiğini göstermektedir. Fakat, el hünerinin gelişmesi ve Dünyanın her yerinde sanayinin yayılması, genel gelişmeye uyulmak isteniyorsa modern metodların tanınması gerektiğini Genç Türklere gösterdi. Böylece demir ve tahta işleri için dokuz, kimya, teknik, inşaat ve diğer özel dallar için beş meslek okulu açıldı. Bu

okullar genellikle çok iyi donatılmışlar ve tamamen Avrupa ölçülerine uygun şekilde kurulmuşlardır. Yeni kurulan bu teknik ve sanat okullarındaki öğretim, akşam dersleri ve uzman işçilere verilen kurslarla tamamlandı. Burada şunu da hatırlatmak istiyorum: Türkiye, Kıbrıs'ta da oradaki ırkdaşları için böyle bir okul kurdu. Bu okulun yüksek vasfına birkaç yıl önce ben bizzat tanık oldum. Bu vesile ile belirtilebilir ki, Kıbrıstaki okul sistemi tamamen Türk örneğine göre gelişmiştir. En azından prensipte bile olsa, eğitim açısından da erkeklerle her bakımdan eşit duruma getirilen kızların da bu tip müesseselere girebilmeleri Atatürk'ün devrim anlayışına tamamen uygundur. Bu kız okullarında her türlü el işleri, bu arada suni çiçek yapımı ve ev idaresi dersleri verilir. Bu tip okullar arasında, bir zamanlar "İsmet İnönü Enstitüsü" denilen, Ankara'daki kuruluş özellikle seçkin bir yer tutar. Bu okulda, Atatürk'ün hayatının sonlarına doğru, beş yıllık devrede 300'ün üstünde kız öğrenci yetiştiriliyordu.

El sanatları ve teknik meslekler yanında, mevcut sebepler dolayısı ile tarım alanında da okullaşma safhasına geçilmesi Hükûmetçe dikkate alınmıştır. Böylece, zamanın akışı içinde Bursa, İzmir, Adana ve Halkalı'da tarım ve ormancılık alanında faaliyete geçen temel okullar kurulmuş, mevcutlar ise büyük ölçüde ıslah edilmiştir. Bu okullarda özellikle köylü oğulları tarımın teorisini ve her şeyden önce pratiğini öğrenmişlerdir. Bu yetişme için okullarda gerekli cihazlar ve deneme tarlaları emre hazır tutulmuştur. Bu okulların öğretmen kadrosunun çoğunluğu Avrupa'da yetişmişler ve bu hususta Avrupa devletleri, bu arada Almanya, daha Atatürk'ün sağlığında önemli yardımlarda bulunmuşlardır. Bu temel okullara, Halkalı'daki orta dereceli Tarım Okulu ile Büyük deredeki gene orta dereceli Ormancılık Enstitüsü de dahil edildi; bunlar daha sonra, 1933 yılında açılan Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü içine alındılar. Bu Yüksek Okul'da pek çok Alman profesörü de çalışmıştır. Enstitü, Atatürk'ün hayatının sonlarına doğru takriben 600 öğrenciye sa-

hipti. Bu Enstitü ileride Ankara Üniversitesi bünyesine alındı ve Ziraat Fakültesi oldu. Bu Yüksek Okulun içine, Ankara'da bir tarım deneme müessesesi, Büyükdere Bahçeköy'de orman deneme tesisleri ve ayrıca gezici öğretmenlerin yetiştirildiği bir Seminer de dahildi.

Bu vesile ile ticaret okulları ve Ankara ve İzmir'deki ticaret liselerini de hatırlamak mümkündür. Bu liselerin üstünde, büyük liman şehri İstanbul'da bulunan bir yüksek ticaret okulu vardı. Atatürk devrinden önce kurulan ve O'nun devrinden sonra Akademi haline getirilen bu yüksek okul, uzun bir süre Türkiye'de tekti ve yabancı ülkelerle olan ticarî ilişkilerin geliştirilmesinde önemli roller oynamıştı.

Böylece Atatürk, tarımın, ormancılığın ve teknik mesleklerin anlamını çok açık şekilde anlayarak yeni yollar açmıştır. Bilindiği gibi, bu yollarda O'nun ölümünden sonra da yürünmüş ve özellikle tarım fakülteleri bugün üniversitelerin en önemli bölümleri arasına girmiştir; özellikle Erzurum'da...

Askerliğin, Türkiye'deki anlamı karşısında, gençliğin spor ve askerlik öncesi eğitimi bakımından da Atatürk zamanı hatırlanabilir. 1926 yılında İstanbul'da kurulan Spor ve Jimnastik Okulu ile bu meseleye verilen önem ortaya çıktı. Bu okul yerine, daha sonra, 1931 yılında Ankara Beden Eğitimi Okulu geçti. Alman spor sisteminin Türkiye'ye girmesinden Alman spor ve jimnastik öğretmenlerinin de emeği geçmiştir... Spor işleri bir sıra dernek ve klüplerle yapılmış bir çelenk gibi örülmüştü ve devletçe organize edilen bir spor örgütü ile de destekleniyordu. Ancak burada, ayrıntılara inmek imkânımız yoktur.

Bütün bu okul çeşitlerinin, Atatürk devrini anlatırken ilk önce zikredilmesinin sebebi vardır. Bu izahat ile, Atatürk'ün, Anavatanının temel ihtiyaçlarını ne kadar açık ve gerçekçi şekilde gördüğünü anlatmak istedik. Bu açıklamaların yanı sıra, zorunlu öğretime dayanan, daha o zamanlarda parasız olan ve

tek tip kitap esasına göre öğretim yapan ilk ve orta okullar sistemi şüphesiz ihmal edilemez. Atatürk bu noktada, daha önce anlatmaya çalıştığımız eski gelişmelere yaslanabilmiştir. Türk okul sistemi, beş yıllık zorunlu ilkokul ile orta öğretim kademesinden meydana gelmiştir. Orta öğretim de üç yıllık orta okul ile üç yıllık lise bölümlerine ayrılır. Orta kademeli okullara, öğretmen yetiştirme kurumları (Fransız écoles normales'e tekabül eder) ile jimnastik ve müzik gibi özel bölümlerde çalışan okullarla, orta dereceli tarım ve meslek okulları denk tutuldu. Bu kademeyi bitirenler yüksek okula devam edebilir veya yedek subay olabilirlerdi. Bu vesile ile, o zaman tek müessese olarak kurulan, Ankara'daki "Gazi Eğitim Enstitüsü" de anılmalıdır. Bu müessesede, öğretmen okullarına ve diğer orta dereceli okullara her alanda öğretmen yetiştirilirdi ve yetiştirilmektedir.

Anlamlı olan bir nokta da, bütün bu okullarda her türlü din dersinin kaldırılması olmuş ve bu noktadan Atatürk'ün ölümünden sonra bir ölçüde geri dönülmüştür.

Bütün bu gözlemlerden başka, bir yabancı için mühim olan diğer bir husus dinî okul sisteminin tamamen ilga ve prensip olarak karma eğitimin kabul edilmesidir. Kız ve erkekler eğitim konusunda eşit tutulmuşlardır. Böylece artık Türk kadınının kamu hayatındaki önemi. bu ülkenin sınırlarının dışında da tanınmıştır. Türk kadınları, meselâ üniversite öğretim üyeliği veya adalet hayatında ve daha pek çok mesleklerde, meselâ Almanya'dakinden çok daha büyük bir rol oynamaktadırlar. Özellikle yerinde bir düşünce de öğretmen yetiştirmek için Köy Enstitüleri sisteminin bulunmuş olmasıydı. Bu enstitülerin mezunları tekrar kendi köylerine dönüyorlar ve tanıdıkları ortamda gençliğin eğitimi ile uğraşıyorlardı. Bu alanda, okuyup yazma bilmeyenler tamamen ortadan kaldırılmasa bile, daha Atatürk'ün sağlığında önemli adımlar atılmıştı. Eserinin bu sayfası, burada ayrıntılı olarak anlatılamasa dahi şurası açıktır ki, okuyup yazma bilme-

yenlerin nispetinin gerilemesinde, Kemal Atatürk'ün 1928/29 yılında Latin alfabesini kabul etmesi çok önemli bir rol oynamıştır.

Bu açıklamalara son verirken, rektörü, dekanları ve fakülteleri ile, denenmiş Alman modeline göre yapılan üniversite reformunun, Atatürk'ün eğitim alanındaki eserinin en müstesna parçasını teşkil ettiğini hatırlatmak gerekir. Yaptığı önemli değişiklikler dolayı ile, tabiî olarak anayasa yargısı yoluna başvurulan 20 Temmuz 1973 tarihli Üniversiteler Kanununa rağmen, Üniversitenin temel yapısı aynen kalmıştır. 1933 yılında, yeniden düzenlenerek "üniversite" adını alan İstanbul Darülfünunu ile gene Mühendislik Okulu çekirdeğinden yükselen Teknik Üniversite yanında, 1935 yılında Ankara Üniversitesi kuruldu. Bu üniversite, Atatürk'ün hayatındaki ilk ve son yeni üniversitedir. Bu üniversite, edebiyat fakültesi yerine Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin geçmesiyle kuruldu. Bu Fakülte'de klâsik doğu dilleri yanında, geniş ölçüde Avrupa dilleri de öğretilmektedir. Eski idare okulu Mekteb-i Mülkiye de bu Üniversitenin çerçevesinde Siyasal Bilgiler Fakültesi adıyla varlığını sürdürdü. Hukuk fakültelerinde ise, Batı hukuk sistemlerinin kabulü dolayısı ile çok esaslı bir müfredat ve öğretim değişikliği yapılmıştır. Her iki üniversitede de başlangıçta önemli sayıda yabancı profesör, özellikle Almanlar çalışmıştır. Alman olarak şunu söyleyebilirim ki, bu hocaların çabaları verimli bir zemine harcanmıştır. Ankara'da ilk defa Atatürk'ün ölümünden sonra bir İlâhiyat Fakültesi kuruldu. Ülkenin bu konudaki tek fakültesi...

Böylece, Kemal Atatürk, Türk toplum hayatının tüm alanlarında olduğu gibi öğretim alanında da yeni bir yol çizdi ve Türkiye'nin maddî ve manevî gelişmesine yepyeni bir yön verdi.

(Atatürk Devrimleri 1. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri, 10-14 Aralık 1973, İstanbul)

LAİK VE MODERN TÜRKİYE

Jacques C. Rısler
(Fransa)

Müttefiklerin zaferi, sadece Arap eyaletlerini Türkiye'nin elinden almakla kalmamıştı; aynı zamanda başkent de işgal edilmiş. Fransızlar Kilikya'ya yerleşmişlerdi; Yunanlılar İzmir'e çıkmış ve Anadolu'nun içerilerine doğru tehlikeli bir biçimde ilerlemekteydiler. Bir Ermeni Devletiyle bir Kürt devleti kurulması sözkonusu idi. Türkiye'nin, Türk ulusunun yazgısı çiziliyordu. Ama büyük bir talih eseri olarak, durum daha da kötüye gittiği sırada, generallerden biri, Mustafa Kemal Paşa, 1922 yılında Yunanlıları tümüyle geri çekilmeye zorladı ve askerlik yönünden ülkeyi kurtardı

Mustafa Kemal, 1881 yılında Selânik'te doğmuştu. Ülkesinin siyasal durumuyla yakından ilgilenen bir askerdi. İlerici bir görüşle, Halk Partisini kurdu ve bir Millet Meclisi topladı, meclis onu başkan seçti. Müttefikler tarafından da resmen tanınan Mustafa Kemal, eğer isteseydi, Müslüman ülkelerinin başına geçebilir, onların önderi olabilirdi. Türklerin kazandığı unutulmaz zafer ve Mustafa Kemal Paşa'nın kişisel itibarı, O'nu İslam âleminin de kahramanı yapmıştı.

Ama onun gözü böyle işlerde değildi, sadece ulusunu düşünüyordu. Onun içindir ki, ülkesinin askerî geçmişini bir çırpıda silmeyi ve ona yepyeni bir görünüş, bir temel kazandırmayı yeğ tuttu, gerçekten devrimci, son derece gözüpek, reformlara girişti. Köklü ve laik bir tutum ile İslam dinini Türkiye'nin siyasal

ve kültürel yaşamının dışına itti, sonra da Batı'nın ekonomik, teknik ve malî boyunduruğunu silkip attı. Batı halklarını örnek alarak Avrupa'ya özgü yasaları, yazıyı ve toplumsal yaşamı benimsedi, çok kadınla evliliği kaldırdı. Kadınlara seçme ve seçilme hakkını tanıdı. Dinsel mahkemeler, tarikatlar ve din okulları kapatıldı.

Atalardan gelme geleneklerin böylesine altüst edilişine müslüman halklar karşı çıktılar; halifelik kaldırılmış, kadının hakları tanınmış, arapçadan vazgeçilmiş, Allah'ın Kutsal adı temel yasalardan çıkartılmıştı. Dinlerine ve geleneklerine çok bağlı olan Türklerin alışkanlıkları temelden değiştirilmişti, yeniden okuma yazma öğrenmek zorunda kaldılar. Gerçi yer yer direnme hareketleri görülmedi değil, hatta Kürtlerde bir ayaklanma bile oldu. Ama tüm bu tepkiler, direnişler bastırıldı ve Gazi, yolundan dönmedi. Yenilenmiş, yeniden sağlam temellere oturtulmuş Türkiye, uluslar topluluğuna da katıldı. 1932 de Milletler Cemiyeti'ne girdi. 1936 yılında, Montreaux andlaşmasıyla. boğazlar üzerinde tam egemenlik hakkını yeniden kazandı.

Dinsel açıdan, İslam dininin Mustafa Kemal'in getirdiği laikleşmeden zarar gördüğü kanıtlanmamıştır. Hatta şöyle görünüyor ki tam tersine, din, bazı ileri görüşlü din adamlarına karşı sapmalardan ve yanlış uygulamalardan arınmıştır. Gerçekten de, bu yenilenme, bu yepyeni dinsel yorum, ufak bir aksama olmaksızın başarıya ulaşmıştır denebilir.

(Çağdaş İslam Dünyası, İst. 1974)

ATATÜRK VE DE GAULLE

Prof.Dr. Mattei Doğan
(Fransız Millî Araştırmalar Komitesi Müdürü)

Tamı beklenilen anda ufukta beliren bu iki adam kimdir? Bunlara, geleneksel iktidara karşı bir halk ayaklanmasını yöneten birer yeni Spartaküs diyemeyiz. Tamamen aksine, bunlar, ölüm yatağındaki rejimin içerisindeki en nüfuzlu kişiler arasında bulunan iki düzine kadar insandan oluşan küçük bir gruba dahildiler. İktidarın en üst noktasında bulunan kimseleri ya şahsen tanıyorlardı, ya da bu kimseler tarafından gayet iyi tanınıyorlardı: Padişah, veliaht, sadrazam; Başbakan Reynaud, Mareşal Pétain, bütün askerî emir ve kumanda zinciri ve siyaset sahnesinin önde gelen bütün şahsiyetlerin hiçbirine yabancı değildiler. Kemal, Türk asıllı subaylar arasında en kıdemli olan üç generalden biriydi, De Gaulle mütarekenin imzalanmasından birkaç gün öncesine kadar Harbiye Bakanlığı makamında idi. Her ikisi de, yenilmiş, silâhları elinden alınmış, itibarını kaybetmiş birer ordunun mensubu idiler. Fakat, zafer kazanmış veya iyi birer tâbiyeci oldukları kanıtlamış pek az sayıdaki birkaç subaydan biriydiler. Kemal, 1915 yılındaki Çanakkale Muhaberesini kazanmıştı; De Gaulle, 1937 yılından itibaren zırhlı tankların önemi üzerinde ısrar etmeye başlamıştı; oysa ki generallerin birçoğu, o devirde, hâlâ Majino hattındaki tahkimata güven bağlamakta devam ederek savaşın gerisinde kaldıklarını gösteriyorlardı.

Her ikisi de böyle bir görevi yüklenmek üzere kendilerini uzun zamandan beri hazırlamış bulunuyorlardı. Bunun kanıtları-

nı görmek için, "Kılıcın Ucunda" kitabını ve "Savaş Anıları"nın birinci cildini, ayrıca, Lord Kinross'un "Atatürk, Bir Ulusun, Yeniden Doğuşu" adlı eserinin ilk bahislerini okumak yeterlidir.

Askerlik mesleğinden gelmekle beraber, her ikisinin de siyasete büyük yatkınlıkları vardı ve siyasî bir liderin taşıması gereken bütün nitelikleri haizdiler. Eşi bulunmaz derecede hitabet gücüne sahiptiler. F. Erey'in gayet yerinde olarak belirlediği gibi, "Atatürk konuştuğunda, iktidarın sesi duyulurdu." De Gaulle, aldığı kararları mermere kazınacak sözlerle ifade ederdi. Her ikisi de kılıçtan çok kalemi kullanmışlardır. Sléyès'in Bonapart için söylediği: "O, askerlerin en sivil olanı idi" sözünü ve Bonapart'in bizzat kendisi için söylediği "Benim idare ediş şeklim bir generalin idare edişine benzemez, çünkü millet, benim yönetime özge sivil niteliklere sahip olduğumu sanmaktadır", sözünü bu iki askere de uygulamak mümkündür.

"Bu ülkeleri at sırtında fethettiniz, ancak bunları hâlâ at sırtından yönetmeniz mümkün müdür?" sorusunu Büyük Han'a yönelten Moğol Bilgenin örneğinde olduğu gibi, Atatürk ve de Gaulle, daha işin başında, siyaset alanına atılan askerin karşılaşacağı kısıtlamaları ve yetersizleri pek iyi anlamışlardı. Bu nedenle, her ikisi de, iktidarlarını öncelikle meşruluk zeminine oturttuktan sonra bu düzeni yerleştireceklerdir. Siyaset mesleği ile askerlik mesleği arasındaki uyuşmazlık ve çelişkiyi ortaya koyarak, parti politikasına karışan subayları istifa etmeye mecbur bırakacaklar veya politikaya bulaşmış askerleri vaktinden önce emekliye sevkederek orduyu bu unsurlardan arındıracaklardır. Atatürk bu davranışla ülkesini, Sukarno, Nikrumah veya Unu gibi devrilerek yerlerini askerlere terk etmek mecburiyetinde kalan önderlerin hazin âkibetine uğramaktan kurtarmıştır.

(Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İstanbul)

ATATÜRK'ÜN TARİHSEL BAŞARISI

Prof.Dr. Dank Wart A. Rustow
(Yale Üniversitesi Öğretim Görevlisi)

Atatürk'ün başarısının sağlamlığını kanıtlayan en güvenilir destek, günümüz Türkiye'sinin siyasal, toplumsal ve kültürel durumunun incelenmesidir. Cumhuriyet'in sınırları sabitliğini korumuş ve komşu ülkeler tarafından kabul edilmiştir. Aynı şekilde, Cumhuriyet'e karşı çıkılmamıştır. Özellikle 1925 ile 1930 da olmak üzere, Atatürk döneminde çeşitli karşı hareketler olmuşsa da, Sultan'ı geri getirmek için herhangi bir girişim olamamıştır... Günümüzde bile, siyasal anlaşmazlığın giderek yoğunlaşmasına karşın böyle bir istek düşünülmez.

Latin alfabesi tümüyle yerleşti ve arap harfleriyle yazılan Türkçe, yalnızca ufak bir azınlık tarafından bilinmekte... Bunun yerine, politikacılar ara sıra, eski Osmanlı Türkçesine veya Öz Türkçe'ye olan isteklerini belirtmekten zevk alırlar. Bu bile, zamanla ortadan kalkacağa benzemektedir.

Günümüzde eşitlik, ayrıca kadınların toplumda eşit yer almaları, Atatürk döneminde olduğundan çok daha kesin bir biçimde yerleşti. Bu eşitlikler günümüzde, geçmişte herhangi bir dönemde görüldüğünden çok daha evrensel bir eğitim düzeni tarafından desteklenmektedir. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine büyük sayılarda Türk konuk işçilerinin gitmesi ve sonradan geri dönmeleri, Atatürk'ün batılılaşma programının orta sınıfından işçi sınıfına yayılmasına yardımcı oluyor.

1940'lardan beri yapılan demokratik seçimler, yoğun siyasal anlaşmazlıklara, meclisin çıkmaza girmesine, terörizme ve siyasal dengeyi korumak için arasıra yapılan askerî müdahalelere yol açtı. Ancak, demokrasinin temel ilkeleri olan, basın özgürlüğü ve seçimler o denli köklenmişlerdir ki, bu ilkeleri uzun bir süre kanara atmak zor olur. Ve nasıl Atatürk'ün miras olarak bıraktığı millî bağımsızlık, halk hükümeti ve ileriye dönük batılılaşma, 1940'larda Türkiye'nin barış içinde kalmasını sağlamışsa, Atatürk'ün başarıları aynı şekilde, günümüz Türkiye'sinin 1980'lerin siyasal ve ekonomik sorunlarını çözümlemesinde ve çalkantılı bir milletlerarası çevrede süren tehlikelere göğüs germesinde yardımcı olacaktır.

(Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İstanbul)

KEMAL ATATÜRK VE SİYASAL DUYARLIĞIN DEĞİŞİMİ

Prof. Pierre Ansart
(Sorbonne Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Başkanı)

Toplumsal zihniyetin ve özellikle de siyasî duyarlığın bu çok geniş değişim girişiminde Kemal Atatürk'ün kullandığı isteme bağlı ve istem dışı araçlar üzerinde durup düşünmenin yeri vardır. Ve bu sorunun birinci cevabı onun kendi yaşamı ve onun siyasal girişiminin sürekliliği içinde yer alır.

Eğer Kemal Atatürk zamansal-mekânsal kilometre taşlarını başvuru işaretlerini değiştiriyorsa, bunu her şeyden önce siyasal eylemiyle, bir toprağı savunma ve ona dokunulmaz bir nitelik kazandırma kararlılığı ve hırsı ile gerçekleştiriyor. Mekânsal başvuru kilometre taşlarının işaretlerindeki bu değişmeyi O, 1915 Nisanında Gelibolu yarımadasında ve her muharebenin, her zaferin, sınırların dramatik niteliğini, millî toprağın dokunulmaz karekterini yoğurup biçimlendirdiği bütün iç savaş ve dış savaşlar arkasında gerçekleştirmiştir.

Yine aynı biçimde O, birinci olarak eylemlerinin birbirini izlemeleri yoluyladır ki çağdaşlarına zamansallıkları ile ilişkilerini yeniden düzenlemeyi öğretir. Seferber olmakla ve zaferler aracılığıyla O, geçmişin aşılabileceğini, bugünün bir yeniden doğuş vesilesi olabileceğini ve onu dönüştürmesini bildikleri takdirde geleceğin insanların istemine açık olduğunu gösterir. Herhangi bir sözden daha etkili olarak Sakarya Zaferi tarihin akışını değiştirmek için tüm güçlerin bir araya getirilmesi halinde geleceğin insan iradesi ile kurulacağını herkese öğretmiştir.

Bu eylem aracılığıyla kanıtlama gösterisini Kemal Atatürk sözleri ile de sürdürür ve Kemalist ideoloji bu yeni siyasal duyarlığın öğreticisi olarak da ele alınabilir. Nitekim 1924 Anayasasında yer alan ünlü ilkeler aynı zamanda bu değişiklikleri doğrulayan çağrılardır. Milliyetçilik ve halkçılık ilkeleri, artık geleneksel ideallere değil, fakat birinci olarak bağımsızlığı içinde millete ve kendi kimliği ile halka saygı göstermeyi gerektirmektedir. İnkılâpçılık ilkesi, reformların mümkün olduğunu, arzu edilir olduğunu ve böylece geleceğin geçmişe göre bir ilerleme olabileceğini göstererek zamansal yapının dönüştürülmesini meşrulaştırır. Kemalist ideolojinin altı ilkesi tüm yönleri ile siyasal duyarlıkların bu bilinçli dönüşümüne katılırlar.

Fakat, duyarlıkları dönüştürmede Kemal Atatürk'çe bilinçli ve istemli olarak kullanılan araçlar arasında, O'nun yakınlarının ve yurttaşların coşku ve suskunluklarını kavramada, duraksamalarını idare etmede, duygulara saygıda, eski duygusal bağlılıklarla cepheden çatışmaksızın müdahale için tam uygun an'ı seçmede ne kadar başarılı olduğunu da vurgulamak gerekir. O'nun, bir yandan siyasal olana ve devlete ilişkin tüm tavırlar sistemini değiştirmek isterken halkın duygularının gücüne saygı gösterme gereğinin, onları anlama, onları hesaba katma, daha iyi yönlendirebilmek için onlara saygılı olma gereğinin ne kadar bilincinde olduğunu doğrulamak için, burada, 1919 Temmuzundan 1924 Martından hilafetin kaldırılmasına dek olan tüm o dönemin ana çizgileri ile gözler önünde serilmesi gerekli olabilir.

Eğer O çağdaşlarının siyasal duyguları üzerinde etkili olabildiyse bu, muhakkak ki, birinci derecede, bu duyguları kendinin de bizzat kendi içinde duyması sayesinde olmuştur. Bu dönemin tanıkları ve tarihçiler O'nun tepkilerindeki aşırılığı, öfkelerindeki şiddeti, tutkularındaki canlılığı, Türk milletinin haysiyeti sözkonusu olur olmaz dışa vurduğu gurur gösterilerini vurgula-

maktan geri durmamışlardır. Siyasal mücadele içinde yer alırsa duygularındaki ve tutkularındaki bu şiddet, önemlidir. Bu O'na, milletin acılarına, dramlarına istisnai bir yoğunlukla katılma olanağını sağlar. Sevr Antlaşmasının ayrıntılarını öğrendiğinde duyduğu ve Albay Arif'in de tanık olduğu ünlü kızgınlık ve öfke, basit bir tarihsel olay olmaktan çok ötede bir şeydir: O hem Kemal Atatürk'ün siyasal tutkularının yoğunluğunu, hem daha da ötesi, çağdaşlarının acı ve kıvancını sevgi ile paylaşmasındaki derinliği de gözler önüne sermektedir. Ve bilinir ki, burada sözkonusu olan geçici bir kızgınlık değildi; O, millî gurura kesintisizce bağlı kaldı ve O'nun millî kıvanç duygusu haklı olarak gerçek bir inanç ile karşılaştırılabilmiştir.

Böylesine büyük ve geniş bir girişimin sınırlarının ve başarısızlıklarının olması, duraksamalar ve direnişlerle de karşılaşması hiç de şaşırtıcı değildir. Zaten Kemal Atatürk yalnızca siyasal yapıları değiştirmeyi değil yurttaşın günlük yaşamını, siyasal bağlanmalar sistemini değiştirmeyi tutku edindiği ölçüde, zorunlu olarak belirsiz bir eylem alanına, bir inkılâbın hiçbir zaman bitmeyeceği bir alana varmış oluyordu. Ancak, Türk siyasal hareketlerinin hemen tümü bugün Türkiye'nin yeniden doğuşunu "kişiliğinde temsil eden"e yöneliyorsa, bu, kuşkusuz aynı zamanda, yeni siyasal değerleri sevmesi ve sayması için her yurttaşın kalbine seslenen ve seslenmeye devam eden bir mesajı, temel bir mesajı yayan bu girişim yüzündendir de. Ve eğer Kemal Atatürk adı dışarıda bunca ilgi uyandırıyorsa, bu, O'nun adının, konusu aynı zamanda, her yurttaşa övünç hakkı, siyasal yaşamda kendisine ve başkalarına saygı hakkı getirmek olan bir girişimi hatırlatmasından dolayı değil midir?

(Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İstanbul)

EN HIZLI VE ETKİN ÖNLEM

Mis Gladya Baker
(A.B.D. gazeteci)

Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'e ilk yönelttiğim soru şu oldu:

– Yakın bir gelecekte, bir savaşın olacağını sanıyor musunuz?

Büyük asker, devrimci Mustafa Kemal, Dolmabahçe Sarayı'ndaki yemek masasından dürüst mavi gözlerini kaldırdı; bakışları yüksek pencerelerden, karanlık ve sakin Boğaziçi'ni geçerek Anadolu yakasının yanıp sönen ışıklarına gitti; ağır ve ciddi bir sesle sorumu cevapladı:

– Yakın gelecekten söz etmemeliyiz. Savaş tehlikesi bulunduğumuz zamanda vardır!

– Avrupa'daki durum, birkaç ay evveline göre daha mı gergindir?

– Evet daha fenadır, daha çok fenadır. Savaşın önem ve ciddiyetini dikkate almayan bazı samimiyetten uzak olan önderler, saldırının aracı (agent) olmuşlardır. Kontrolları altındaki ulusları; milliyetçiliği ve ananeyi yanlış bir biçimde gösterip kötüye kullanarak aldatmışlardır. Bu buhranlı saatlerde kargaşalığa engel olmak için, kitlelerin kendileri karar vermeleri, sorumluluk mevkiini, yüksek karakterli, yüksek moralli, vicdanlı insanların eline bırakma zamanı gelmiştir. Bu, gecikmeden yapılmalıdır. Eğer savaş bir bomba gibi patlar, birdenbire çıkarsa, ulus-

lar savaşa engel olmak için silâhlı direnişlerini ve malî güçlerini, saldırgana karşı birleşmekte duraksama yapmamalıdır. En hızlı ve en etkin tedbir, muhtemel bir saldırıda, saldırının yanına kâr kalmayacağını açıkça anlatacak, uluslar arası bir kuruluşun oluşturulmasıdır.

Sabaha yakın saatlere kadar süren görüşmede, birçok konulara değindik. Atatürk, bölge anlaşmalarının sonsuz değerinin, tüm ulusları içine alacak genel bir antlaşmanın yapılmasında olduğu inancındaydı, şöyle dedi:

– Halihazırda en acele gereksinme, komşu ulusların, birbirlerinin özel gereksinmelerini ve sorunlarını görüşmeleridir; bundan başka bölge antlaşmaları, barışın korunması için değerlerini şimdiden kanıtlamışlardır.

– Savaş çıktığı takdirde Amerika, tarafsızlık politikasını koruyabilir mi?...

– İmkânı yok, imkânsız... Eğer savaş çıkarsa, Amerika'nın uluslar topluluğunda bulunduğu yüksek mevki herhalde müteessir olacaktır. Coğrafi durumları ne olursa olsun, uluslar birbirlerine birçok bağlarla bağlıdır...

Atatürk, dünya yüzündeki ulusları, bir apartmanın sakinleri olarak görüyor; Birleşik Amerika Cumhuriyeti bu apartmanın en lüks dairelerinde oturmaktadır. Eğer apartman sakinlerinden bazıları tarafından apartman ateşe verilirse, diğerlerinin yangının etkisinden kurtulmasına imkân yoktur. Savaş için de durum aynıdır. Birleşik Amerika Cumhuriyetinin uzak kalması gayrikabildir...

– Milletler Cemiyetinin, barışın korunmasında etkili bir aracı olduğunu sanıyor musunuz?...

– Milletler Cemiyet, henüz kesin ve etkili bir aracı olduğunu kanıtlamamıştır; diğer taraftan bu kuruluş bugün, tüm ulusların,

müşterek amacın gerçekleşmesi için çalışabilecekleri tek kuruluştur.

İnancım odur ki, eğer devamlı barış isteniyorsa, toplulukların durumlarını iyileştirecek uluslar arası tedbirler alınmalıdır. İnsanlığın tümünün refahı; açlık ve baskının yerine geçmelidir; dünya yurttaşları, kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir...

İkinci Dünya Savaşı, birincisinden çok daha müthiş ve yıkıcı olmuştu. Atatürk'ün önerdiği gerçeği ancak fark edebilenler, savaşın sona ermesinden sonra San Francisco'da toplanarak 26 Haziran 1945 günü, Birleşmiş Milletler Andlaşmasını imza etmişlerdir...

(Atatürk 5, Yazılanlar, İst. 1981)

KEMALİZM VE MİLLİYETÇİLİK

Prof. Qyving Qsterud
(İsveç)

1876, 1908 ve 1920 yıllarında, arka arkaya yapılan Islahat teşebbüsleri sonucunda, Türk topraklarının siyasal yapısı, bir İslam imparatorluğundan bir Türk devletine, teokrasiden laik bir cumhuriyete, babadan oğula devrolunan "irsi" bir bürokrasiden "kapitalist" bir bürokrasiye dönüşmüştür. Bağımsızlık savaşı sırasında, "milliyetçilik" esas ilke idi. Gerek toprak kayıpları gerek azınlıkların, çok uluslu bir imparatorluğu reddederek milli emellerinden vazgeçmemeleri sonucunda, Osmanlı, yerini Türk milliyetçiliğine bıraktı. Türkiye'de, bir Türk milletinin varlığı düşüncesi, Kemalist devrimin ilk günlerinden itibaren ortaya konulan ilk ve gerçek bir yeniliktir: Böylece, Anadolu'daki milliyetçilerin arzu ve isteklerine uygun olarak, ülke esasına dayalı bir milli devlet kuruluyordu.[1]

Bununla beraber, Türk devriminin milliyetçi karakteri, daha önceleri Osmanlı devrinde de taraftar bulmuş olan bir karakterdi. Türk milli düşüncesi, daha 19uncu yüzyılın ortalarında meydana çıkmıştı. Bu fikrin çeşitli kaynakları vardı: Avrupa ile Türkiye arasında gidip gelen yolcular, her iki yönde sürgüne gönderilmiş kimseler, tarih bilgisinin daha geniş kitlelere yaygınlaş-

---

1- Bkz. Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Oxford Üniversity Pres, Londra 1962, s. 346 ve dv.; S.J. Shaw ve E.K. Shaw, Osmanlı İmparatorluğunun ve Modern Türkiye'nin Tarihi, Cilt II, Cambridge University Pres, Cambridge 1977, s. 375 dvm.

tırılması, Avrupa'da Türkoloji biliminin kurulup geliştirilmesi -İslamiyet- öncesi bir Türk kültürünün meydana çıkışı bu kaynakların belli başlılarıdır.[2] Buna rağmen, 19uncu yüzyılın bu akımları, sadece çok dar çerçevelerde kalan bir aydınlar çevresini etkilemekten ileri gidememiştir. Mustafa Kemal'in siyasal fikirleri, daha ziyade, Genç Türklerin milliyetçi, laik ve batılılaşan kanadından kalan bir mirasa sahip çıkıyordu. Osmanlı anlayışına karşı modernleşmeyi öngören bu laik model, Ziya Gökalp ve onu izleyen öğrencilerinin etkisiyle, Kurtuluş Savaşının çok daha öncesinde hazırlanmış bulunuyordu. Bu suretle, Türk milliyetçiliği içinde yaşanan bir deneyim biçimini almıştı.[3]

Bununla beraber, Türk devriminin ideolojisi, hâlâ da, Savaş ve savaş öncesi devirlerinin, her çeşit siyasal programlarına aykırıdır.[4] Kemalizm, hiçbir zaman, kapalı bir kuramsal sistem olmamıştır. Buna karşılık, olayların seyri içinde, ilkeleri anahatlarıyla kapsayan ve hataların gözden geçirilmesine ve ayrıntılı tanımlamaların belirtilmesine müsait olan pragmatik bir ilkeler listesi niteliğini taşımıştır. "İnkılâpçılık" kavramı -ki "devrim" gibi "modernlik" veya "islahatçılık" kavramlarını ifade eder- ülkenin Batı modeline göre genel bir kalkınmasını öngören bir temel programı ifade ediyordu. Bu genel ilke içindeki beş resmi unsur Kemalist gelişmeciliğin anahtarıdır: "milliyetçilik", "cumhuriyetçilik", "devletçilik", "laiklik", "halkçılık". Türkiye'de, milletleşme bu unsurlar kümesi üzerinde nasıl tasarlanıp ortaya konulmuştur?

2- Bkz. Lewis, op. cit., s. 2 ve dvm., s. 337 ve dvm.

3- Bryan S. Turner, Weber ve İslamiyet, Routledge, Londra 1974, s. 163 ve dvm. Ayrıca Bkz., Türkiye'nin "modernleşmesi"nin çeşitli veçheleri için, R.E. Ward ve D.A. Rustow (Yay.), Japonya ve Türkiye'de Siyasal Modernleşme, Prenceton, New Jersey 1964.

4- Bkz. Suna Kili, Kemalizm, Bebek, İstanbul 1969; Dankwart A. Rustow, "Bir Devletin Kurucusu Olarak Atatürk" Deedalus, cilt 97, mk. 3, 1968.

Türkiye'de milliyetçilik bağımsızlık yolunda emperyalizme karşı bir program niteliğindeydi. Ancak, buna karşılık olarak, kültürel ve siyasal bakımlardan batılılaşmayı da içeriyordu. Mustafa Kemal, kendisinden önce ve bizzat kendisinin yanında, Gökalp'ın da yaptığı gibi, Türk milletinin, Avrupa'nın uygarlaşma modelini benimseyerek kalkınması gerektiğini söyledi. Hem devlet teşebbüsü hem de gerektiği gibi teşvik edilen özel sermaye girişimi aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılan sanayileşme, bu model gözönünde tutularak ele alındı.

Oysa ki, Lozan Antlaşması koruyucu nitelikli olmayan bir ticaret politikası saptamıştı.[5] Türk milliyetçiliği, tümüyle, eğitim, giyim ve âdetleri bakımından geleneksel değerlerinden koptu. Ayrıca, Osmanlı uygulamalarına karşı, hukuki, siyasal ve kültürel alanlarda uzun bir inkılâplar listesini yürürlüğe koydu. Türkiye'nin modernleşmesi batı modelinin bir taklidiydi. Değişme yolundaki bir ekonomik temel üzerinde oluşturulmamış, gayet karmaşık bir dizi siyasal kararların sonucu olarak meydana gelmişti. Böylece, Türk devrimi yukarıdan aşağı zorlanmış bir devrimdi; kararlı ve azimli bir asker-bürokrat seçkinler zümresi tarafından yönetilen bu devrimin arkasından büyük kitleler de harekete geçirilmiş değildi. Modernleşen bu seçkinler zümresine göre, "uygarlık" batı demekti. Türkiye, yaşayabilmek için, bu Batı'nın bir parçası olmalıydı. Köylüler bu düşünceyi benimsemeye hazır olsalar da olmasalar da bu böyle olacaktı. 20'nci yüzyılın başlarında, açıkça görüldüğü üzere, köylülerin böyle bir hazırlığı yoktu. Fakat, tabii ki, bunun bir diğer anlamı da "milletleşme"ye katılma sürecine getirilen bir sınırlama idi. Türk milliyetçiliği ilk aşamayı, yalnızca, 19'uncu yüzyılın başlarında, İslamiyete karşı bir tutumu da resmen kabul ederek çok daha genişledi ve yayıldı; ancak, kitleleri harekete geçiren bir inanç

5- Ayrıca Bkz. Maxime Rodinson. İslamiyet ve Kapitalizm, Ed. du Seuil, Paris 1966, 5. Bölüm.

aşamasına pek gelemedi. Türk milli düşüncesinin benimsenmesi, sadece okumuş sınıflara özgü kaldı.

Anadolu, ne sebeple Osmanlı devri sonrasında kurulan Devletin merkezi oldu? Osmanlı sisteminin ağırlık merkezini uzun bir süre boyunca oluşturan Balkanlar kaybedilmişti. İslam'ın merkezi olan Arap ülkelerinin de yolları ayrılmıştı. İmparatorluğun iktisadi bakımdan en fazla gelişmiş ve kalkınmış bölgesi olarak, Küçük Asya'nın batı kesimi ve Başkenti, bir direnme hareketi içinde merkez rolü oynamaya, yapısı bakımından müsait değildi. Bunun birinci nedeni şuydu: Nüfusun egemen tabakaları, ya kozmopolit (milli saplantıları olmayan) ya da, ayrılıkçı eğilimlere sahiptiler. İkinci olarak, İstanbul, Osmanlı gelenekçiliğinin sarsılmaz kalesiydi.[6] Anadolu bağımsızlık mücadelesini desteklemeye yeterli kaynaklara sahipti, ayrıca, bu yöndeki emelleri besleyip geliştirmeye yetecek kadar da geri kalmıştı. Türkiye'de, milletleşmenin gerek toplumsal temeli gerek bölgesel konumu böylece, açık seçik bir şekilde, bundan önceki bölümlerde izah edilmen genel görüş ve fikirlerin çerçevesine uymaktadır. Kemalizm'in özelliği, meydana getirdiği devrimin iki anlamlı karakteridir: Taklitçi ve emperyalizm aleyhtarı.

Sonsöz Olarak Bir Görüş

Milliyetçilik, Avrupa'daki Romantik çağ ayaklanmasının özel bir kolu olması dolayısıyla, ortak bir benlik ve kendini zorla kabul ettirme görüşü üzerinde merkezileşmişti. Bir toplumun zedelenmiş gururuna karşı bir tepki idi. Toplumsal değişmenin sarsıntıya uğrattığı (veya sarsıntıya uğratmakla tehdit ettiği) sınıflar veya gruplar, milliyetçi formülde bir özdeşleşme doktrini buldular.[7]

6- Bkz. Lewis, op. cit., s. 351 ve dvm.. ve Kurt Steinhaus, Türk Devriminin Sosyolojisi, Europaeische Verlagsanstalt, Frankfurt am Main 1969, s. 66 ve dvm.

7- Isaiah Berlin, "Milliyetçilik: Geçmişteki İhmaller ve Halihazırdaki Gücü", Partisan dergisi, cilt 46, no. 3, 1979.

Milliyetçilik eşit dağılmamış ve yapısal olarak simetrik olmayan bir değişmeye karşı bir tepki, bir cevap yeklinde değerlendirilebilir. Fakat, bizzat kendi içinde dahi, eşit olmayan bir yayılma özelliğini taşır. Milliyetçilik, eşanlamlılık taşıyamayan bir fenomen değildir, milletleşme, tekdüze bir model değildir. Milliyetçilik hareketi ile milletleşme gayreti, "geriliği", daha ileri aşamalardaki bir siyasal değişmenin temel değerlerinden biri haline döndürülebilir. Burada, bu değişme, bağımsızlığa, kendini zorla kabul ettirmeye ve ortak bir benliğe yönelik bir güdü veya bir amaç kuvvetidir. Buna rağmen, "tek oluş" ve "taklit" arasındaki iç gerilimin, milliyetçi evren içinde sabit ve kararlı bir cevabı, bir tepkisi yoktur. Hangi milliyetçi kalkınma modeli olursa olsun, böyle bir model, bünyesinde yerleşik olan bir ikiz anlam arasında denge sağlamaktadır. Bunlar, mevcut değer ile fedakârlık ve kendini zorla kabul ettirme ile kendini arka plana çekmedir.

Doğal olarak, Kemalist devrim de, bu evrensel ikilemden kaçınamadı. Aksine, buna karşı verilecek çok belirgin bir cevabın göz kamaştırıcı bir açıklamasını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, Türk deneyimi, burada izahına çalışılan kuramsal bakış açısından, büyük bir dikkatle incelenmeye hak kazanmaktadır.

(Milletlerarası Atatürk Sempozyumu
İstanbul, 16-22 Mayıs 1981)

ATATÜRK VE CUMHURİYET

Jeorge Blanco Villalta
(Arjantin)

Mustafa Kemal'in tasarıları, savaş cephelerinde ve uluslar arası politikada maddi zaferler kazanmakla sınırlanmış değildi. Vatanının içi huzur ve mutluluğunu sağlamak için de şiddetli bir arzu duyuyordu. Bu da ancak gerçekçi vasıtalarla yaratılabilirdi. O, modern ve müspetçi (pozitivist) bir filozof idi. Doktrinlerinde daima milletin durumunu geliştirmeyi hedef almıştı. Aslında ona bu doktrinleri halk ilham etmişti ve evrimlerini başarmak için gereken gücü de halktan almıştı.

Mustafa Kemal'in insancıl ve halkçı prensipleri, kendisini Milliyetçilik davasına adamadan çok önce kafasında öz olarak yer almış bulunuyordu. Bütün hareketlerinde bu inançlara sadık kalmış ve zamanını uygun gördükçe bunları parça parça uygulamaya koymuştur. Bu yüzden 1919'da Erzurum'da daha sonra kabul edilen temel prensipler arasında şu cümleye yer verdirmiştir: "Milli gücü etken ve milli iradeyi hâkim kılmak temel ilkedir." Sivas Kongresinde böyle olmuştur: "Mecliste beliren millî iradenin, vatanın kaderine doğrudan doğruya el koymasını kabul etmek temel ilkedir." 1921 Anayasasında da böyle olmuş ve açıkça belirtilmiştir ki: "Yönetim usulü, halkın kendi kaderini fiilen kendisinin yönetmesi ilkesine dayanır."

Ülkeye yavaş yavaş getirdiği rejim Cumhuriyetti. Evrimlerini kabul ettirmek ve padişahlığı kaldırmak için dış tehlikeden ve kara Sultanın vahim faaliyetlerinden yararlanmıştı. O andan iti-

baren devletin yönetimi gerçekten milletin eline geçmişti ve bu hükümet şekline Cumhuriyet denmekteydi. Mustafa Kemal bunun en kısa zamanda resmen tanınmasını istiyordu.

Bir rejimden diğerine geçmek için arada, uzun veya kısa, bir geçiş dönemine gerek vardı. Ayrıca bu dönemde, istiklal savaşı süresinde de güçlerini muhafaza etmiş olan çok güçlü bir düşmanla, dinî imparatorluğun dünyadaki temsilcileri ile mücadele etmek zorunda kalacaktı. Düşman, devletin dinî yapısında idi. Yüzyıllardan beri hukuk, mahkemelerin idaresi, eğitim ve öğretim, ve hükümet dinin yakın hakimiyeti altında kaldığından, sonuç olarak imparatorluk içinde din adamları müessesesi kökleşmiş ve geniş ölçüde dal budak salmıştı. Camilerde, şeriat mahkemelerinde, dergâh ve tekkelerde halk devamlı olarak din adamlarının tesirini hissediyordu.

Padişahlar, din adamlarını İmparatorluk rejiminin ayrılmaz bir parçası gibi korumuşlardı. Bu sınıfın faydalandığı geniş ayrıcalıklar arasında, askerlik hizmetinden muaf tutulmak (bağışık olmak) da vardı. Bu da, hemen hep sefer halinde bulunan Osman İmparatorluğunda, onların gelişmelerine yaramıştı. Gazi, milleti bu etkiden kurtarmaya karar verdi.

(Atatürk, Ankara 1982)

TÜRKİYE MODELİ

Prof.Dr. Ali A. Mazrui
(Michigan Üniv. Öğ. Üyesi)

Türkiye, gerçekte, iki kıtalı ve üç kültürlü bir ülkedir. Türkiye topraklarının büyük bölümü Asya kıtasında yatmaktadır. Asya kıtasının büyük parçası ise ayrıcalıklardan yoksun bulunan Güney yarıküresinin bir parçasını oluşturmaktadır. Ama Türkiye aynı zamanda Avrupa'nın bir parçasıdır ve Avrupa'nın büyük parçası da, ayrıcalıklı ve sanayileşmiş nitelikteki Kuzey yarıküresinin bir bölümünü oluşturur. Türkiye, Avrasya'lı olması nedeniyle, varlıklar ve yoksullardan oluşan iki ekonomik yarıküre'nin kavşak noktasında yer almaktadır.

Ama modern Türkiye aynı zamanda üç kültür'ün mirasçısıdır: Türk kültürü, İslam kültürü ve Batı kültürü. Dolayısıyla Türkiye gelişmiş ve gelişen yarıkürelerin kavşak noktasında olduğu gibi, aynı zamanda uygarlığın da kavşak noktasındadır. Şimdi sorulması gereken soru, Türkiye'nin, bu uluslararası kimliğinin değişik cephelerine gereken ilgiyi gösterip göstermediğidir.

Bu ilgiyi Türkiye göstermiş midir, yoksa kendi alınyazısı'nın bir bölümünü gözden kaçırmış mıdır?

Atatürk'ten aldığı esinle Türkiye ilkin Doğu-Batı ilişkileri içindeki rolünü öncelikle tanımlamaya ağırlık verdi. Doğu-Batı ayrımı ideolojik düzeyde de çizilebilir (kapitalizm ve komünizm arasındaki gerginlik), kültürel olarak da (Doğu ve Batı arasındaki uygarlık ayrımına göre)... Atatürk'ün etkisi, Türkiye'nin Do-

ğu-Batı ayrışmasının iki yanına da dikkat etmesi sonucunu doğurdu ve Türkiye'yi Batı'ya doğru itti.

Türkiye'nin Önündeki Yeni Dünya Rolleri

Mustafa Kemal'in doğumunu izleyen ikinci yüzyılda ortaya çıkan soru, Türkiye'nin Kuzey-Güney ilişkileri içinde potansiyel rolünü yeniden değerlendirmesinin gerekip gerekmediğidir.

1952'deki Mısır devriminin önderi Cemal Abdünnâsır, yirminci yüzyıl İslam dünyasında ilk cumhuriyetçi devrim olarak Mustafa Kemal'in devrimine önem veriyordu. Ama Türkiye'nin de, Atatürk'ün doğumunu izleyen bu ikinci yüzyılda Nâsır'ın Devrimin Felsefesi'ni okuyarak öğrenebileceği bir şey vardır. Nâsır, Mısır'ı potansiyel olarak üç halkanın merkezinde görüyordu: Arap halkası, İslam halkası ve Afrika halkası... Nâsır'ın bu rol teorisi sosyolojik anlamda birçok bakımdan sağlamdır.

Türkiye de böyle bir üç halka'ya yani Batı, Asya ve İslam halkalarına sahip midir?

Nâsır'ın üç halkası gibi, bunlar da, gerçekten birbirleriyle kesişmektedirler.

Kemalist devrimin ilk evresi, Türkiye'yi Batı devlet sistemi içinde güçlendirmeyi öngörüyordu. Türkiye'yi Avrupa uluslar ailesi içinde bir yere sağlam bir biçimde oturtmayı amaçlıyordu. Avrupa'yla eklemleşme stratejisi bu nedenle enerjik bir biçimde uygulanmıştır.

Yeni soru, Türkiye'nin artık Asya'da, İslam dünyasında ve daha genel olarak Kuzey-Güney ilişkilerinde önderlik olanaklarını araştırmasının zamanı gelip gelmediği sorusudur:

Türkiye, uluslararası katılımın öbür alanlarında ne dereceye kadar bir köprü olabilir?

Osmanlı İmparatorluğu gelişmesinin doruğundayken üç kıtaya, Avrupa, Asya ve Afrika'ya yayılmıştı. Avrupa ise, sanayi-

leşme alanında, daha o zamandan dünyanın ayrıcalıklı kesimi olma yolundaydı, daha sonraları gelişmiş Kuzey yarıküresi diye tanınacak kesimin bir parçasıydı.

Asya ve Afrika'nın geniş kesimleri de giderek dünyanın ayrıcalıksız yöreleri arasına girme yolundaydı. Bu yörelere daha sonraları Güney yarıküresi ya da sömürülen Üçüncü Dünya denilecekti. Osmanlı İmparatorluğu, Kuzey'den Güney'e uzanıyordu.

Sonra Birinci Dünya Savaşı geldi çattı ve Osmanlı İmparatorluğu parçalandı.

Geriye ne kalmıştı?

Bilindiği gibi, Mustafa Kemal'in de kurtuluşuna katkıda bulunduğu Türkiye iki kıtalı'ydı. O gürültüde Avrupa Türkiye'sinin bir parçası da kurtarılmış ve Asya Türkiyesi'yle birleştirilmişti.

Türkiye, ayrıca, üç kültürlü'ydü, Mustafa Kemal'in güçlendirilmesi için çalıştığı Türk öğelerini belirgin biçimde kucaklıyor, ama aynı zamanda İslam mirasının bir parçasını elinde tutuyor ve ayrıca Batılılık alanına doğru genişliyordu.

Kemalist devrimin sonucu, üç kültür arasındaki denge'nin yeniden değerlendirilmesi olmuş; bunu, Batı'ya doğru yaslanan temel bir kültürel yeniden-uyarlanma izlemiştir.

Türkiye'yi Atatürk'ün doğumunu izleyen ikinci yüzyılda bekleyen en büyük karar, Türkiye'nin Osmanlı tarihinin olumlu görünümlerini yaratıcı bir biçimde kullanma'nın yolunu bulmaktır:

Osmanlı'nın feodal ilkeleriyle değil de, Kemalist toplumsal adalet ve halk katılımı ideallerinin genel bir ölçekte uygulanmasıyla oluşacak küresel rolün çizilmesi...

Asya ve Afrika'daki Osmanlı yararları modern Türkiye'de de canlandırılabilir ve bunlar sonra Kuzey-Güney ilişkilerinde

eşitlikçilik ve halkçılık yolundaki Kemalist ilkelerle birleştirilebilir.

* * *

Mustafa Kemal Türkiye'de bir çocukken, Afrika'nın doğu kıyılarında geleceğin başka bir ulus-kurucusu doğmuştu. Türk delikanlı, o sıralarda, bir gün adının değişeceğini bilmiyordu: Değişip bir simge, Atatürk, olacağını. Genç Afrikalı da bir gün gelip adının değişeceğinin farkında değildi: Kenyatta olacağının... Bir gün gelecek Türk genci, ilerideki ünvanının da simgelediği gibi, bütün Türkler'in babası olacaktı. Genç Afrikalı'ya da bir gün Mzee Kenyatta diyeceklerdi: Bütün Kenyalılar'ın yaşlısı (atası).

Ama benzerliklerin yanında, farklılıklar da vardı. Kenyatta asker değildi. Kenya'nın bağımsızlığı için giriştiği mücadele askerî olmaktan çok politikti. Atatürk'ün Türkiye'deki mücadelesi ise hem askerî, hem de politik'tir.

Öte yandan, gerek Türkiye ve gerekse Kenya bir bağımsızlık savaşı verdiler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kenya'nın Mau Mau mücadelesi, Kenyatta'nın adını bir direniş simgesi olarak kullandı. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de Mustafa Kemal'in becerileri de, direniş eylemini yepyeni bir düzeye yükseltmişti.

Ama Türkiye ve Kenya kurtulduktan sonra eski düşmanlarına, Batı Dünyası'na yaklaştılar. İkisi de toplumlarının daha Batılı ve daha modern olmasını sağlamaya giriştiler.

Gelecek yılların önemli sorusu hem Türkiye'nin, hem de Kenya gibi Afrika ülkelerinin Kuzey-Güney ilişkilerinde daha etkili bir rol üstlenmeyi ve oynamayı başarıp başaramayacaklarıdır. Kemalist devrimin ilk evresinde Doğu ve Batı arasındaki kültürel köprülere ağırlık vermek daha mantıklı görünmüş olabilir: Böylece Türkiye gibi bir ülke hem modern, hem de Müslüman olabiliyordu.

Ancak Türk deneyinin bu ilk evresi Türkiye'nin kimliğinin salt Avrupalı yanını vurgulamış bulunuyordu. Mustafa Kemal'in doğumunu izleyen ikinci yüzyılda, vurgulanıldığı gibi, Kuzey ve Güney arasındaki ekonomik köprüler kurmaya da çalışılmalı ve böylece Türkiye'nin kimliğinin Asyalı yanı yeniden bulunmalı'dır.

Kenya ve Afrika ülkelerinin çoğu, Asya ile özsel ilişkiler kurmuşlardır. Afrika-Asya Dayanışma Eylemi, Güney yarıküresinin daha eşitlikçi bir dünya sistemi kurulması için giriştiği genel savaşımın bir parçasıdır.

Ama hem Türkiye, hem de Afrika'nın politik kahramanları bundan sonraki evrede daha ileri gitmedi; bir yandan dolaylı yönetim ve "millet" sisteminin kültürel göreliliği, öte yandan da Fransız özümleme-eritme politikasında ve Kemalist Batılılaşma programlarında varolan kültürel evrenselcilik ilkesi arasındaki bütün bu tartışmanın ötesine geçmelidirler. Atatürk 1938'de bedenen ölmüş bulunabilir; Kenyatta bedenen 1978'de öldü. Ama böyle önderlerin etkileri sadece kendi fiziksel ölümlülükleriyle ölçülemez. İdeallerinin, bunlardan bazıları ne kadar tartışmaya açık olursa olsun, kendilerine özgü bir gücü vardır. Şimdi görülmesi gereken, Atatürk ve Kenyatta gibi önderler, yalnızca Doğu ile Batı arasındaki ilişkileri düzeltmek için sürdürülen mücadelenin içinde değil, aynı zamanda, eşit derecede temel önem taşıyan, Kuzey ve Güney ilişkilerinin yeniden yapılanması savaşı içinde de kahraman olacaklarsa, ideallerin daha çok haklı çıkıp çıkmayacağı sorunudur.

Meşale hem Türkiye'de, hem de Afrika'da yepyeni kuşaklar'ın eline geçmiş bulunmaktadır.

(Çağdaş Düşüncenin Işığında Atatürk, İst. 1986)

Kaynaklar:

Awowolo, Path to Nigerian Freedom, Londra, Faber and Faber, 1947.

Burke, Edmund, Reflections on the Revolution in France (1790), Works, Londra, World's Classic Edition, 1907.

Hurewitz, J.C., Diplomacy in the Near and Middle East, Princeton, Princeton University Pres, 1956.

Lord Hailey, An African Survey, Londra, Oxford University Press, (Düzeltilmiş Baskı) 1957.

Mazrui, Ali A., The African Condition: A Political Diagnosis, Londra, Heinemann Educational Boks ve New York, Cambridge University Pres, 1980.

Mazrui, Ali A., "Meiji Restorasyonu ile Atatürk'ün Mirası Arasındaki Afrika", İstanbul'daki Uluslararası Atatürk Konferansı'na sunulan bildiri, Mayıs 1981.

Pullabily, Cyriac K. (Editör), Islam in the Contemporary World. Notre Dame, Indiana, Crossroads Boks, 1980.

Pye, Lucian W. -Verba, Sidney (Editör), Political Culture and Political Development, Princeton, Princeton University Press, 1965.

Whitaker Jr., C.S., The Politics of Tradition: Continuity and Change in Northern Nigeria, Princeton, Princeton University Pres, 1970.

ATATÜRK DEVRİMİ

Prof.Dr. C.H. Dodd
(Hull Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Atatürk'ün zamanında görüldüğü biçimde devrimin ilkeleri Cumhuriyetçilik, Laiklik, Milliyetçilik, Devletçilik, Halkçılık ve Devrimcilik olarak geliştirilmiştir. Bunlardan özellikle son üçü politik seçkinler için, onları devletin ekonomik ve toplumsal gelişmesinde oynayacağı rolü görmeye davet eden, toplumsal uyum sağlama gereksinmesini ve eyleme geçme zorunluluğunu bildiren emirler olagelmiştir. Bu ilkeler devrimin halk arasında yayılma ve benimsenmesi konusuyla Cumhuriyetçilik, Laiklik ve Milliyetçilik kadar ilişkili değildir. Çünkü devrimin başarıya ulaşmasında Cumhuriyetçiliğin, Laikliğin ve Milliyetçiliğin yaygın kültür tarafından özümlenmesi gereklidir. Bu üç ilke Osmanlı ve Türk bağlamında dogmatik Müslümanlıkta kolayca benimsenemeyecek değerleri vurguladıklarından birbirleriyle yakından ilişkilidir. Bu üç ilke arasında ideolojik olarak devrimin başarısında en önemli rolü olanı Laikliktir. Fakat Laiklik kavgası yalnıza ideolojik olarak değil aynı zamanda pratik politik nedenlerle de önemlidir. Profesör Şerif Mardin bir süre önce dinin yerine iyi yurttaşlığı koyma girişimlerinin ne denli önemli olduğunu, ve din alanında kültürel devrimin toplumsal devrimden de daha fazla önem taşıdığını ortaya koymuştur. Bunun nedeni Osmanlı İmparatorluğunda politik, yönetimsel ve kültürel görevlerin devletin görevleri arasında olmadığı zamanlarda dini görevliler tarafından üstlenilmesi idi. Dini görevliler yerel ve merkezi kurumları birbirlerine bağlayıp halkın kafasında ve kalbinde Osmanlı yönetimini yasallaştırmışlardı. Bundan başka dini görevli-

ler toplumsal denetimin bilinen süreçlerindeki normları yaratmışlardı. Bu görevler önemliydi, çünkü İmparatorlukta güçlü ara yapılan yoktu. Toplum merkezden yönetiliyordu. Dini kurumlar orta ve yüksek dereceli eğitimi sağlıyorlardı. Hayır kurumlarının işletmesinde dini kurumların büyük etkisi olduğundan ve bunları denetleyen pek çok ekonomik kaynak bulunduğundan dini kurumlar toplumsal yardım işlerini düzenliyorlardı. Osmanlı hiyerarşisinde en altta bulunan ve halka en yakın olan kişi Kadı ya da dini yargıç idi. Toplumda daha aşağıdaki öğeler arasında dervişler ve devlet ve toplum arasında bir bağ sağlayabiliyorlardı. Batıda Hristiyanlığın tersine, Müslümanlık yaşamsal bir doku ile örülmüştü ve kendisini dünya işlerinden ayrı kılan bir düzey özelliği göstermiyordu.

Belki sorunun özü de budur. Görünüşteki bütün gücüne karşın Osmanlı İmparatorluğunda din kurumu 19. yüzyılda Osmanlı yönetim düzeninde küçük bir alanda sınırlanmıştı. Yalnızca parasal temeli yıkılmakla kalmamış, eğitimdeki gelişmelerin uzağına itilmiş ve zamanla ekonomik ve toplumsal hizmetleri üstlenen modern bir yönetim örgütü kurulmuştu. Bu devrimci değişmeye ve dindeki kurumsal çöküşe çok zayıf bir tepki geldi ve Mustafa Kemal Atatürk zamanına gelinceye dek de işin büyük bir bölümü tamamlanmıştı. Gerçekte dinin işlerliği o denli kalmamıştı ki, Batılı güçler Türk olmayan Orta Doğu bölgesini istila ettiklerinde yönetimlerine karşı gösterilen tepkilerden ancak küçük bir bölümü dinsel bir nitelik taşıyordu. Dahası Orta Doğu'dan istilacı güçler çekildikten sonra yönetimi ele geçiren yerel seçkinlerin politikada Müslümanlığa önemli bir yer vermek için deneyimleri yetersizdi. Osmanlı İmparatorluğunda dini reformlar sık sık yapılmış ve yaygınlaştırılmıştır. Fakat ancak son zamanlarda Orta Doğu devletlerinde Müslümanlığa etkinlik kazandırma girişimlerinde bulunulmuş, fakat şu ana kadar, pek çok konuda bu girişimler etkili olmamıştır.

Kültürel devrime karşı fazla bir direniş olmaması onun önemli olmadığını göstermez. Fakat dinin sahnenin ortasından

kolaylıkla uzaklaştırılıvermesi bizi başka konular hakkında dikkatli olmaya zorlamaktadır. Bunlardan biri elbetteki Müslüman toplumun duygularını silip yerine başka duyguları oluşturacak simgeler getiren milliyetçiliktir. Bu konu bütünüyle yeni değildi sıradan bir Türk'ün yönlendirilmesi birden bire yerel olaylardan başka şeyler üzerine çevrilmemişti.

Fakat Osmanlı İmparatorluğuna Fransız devrimi yoluyla Avrupa'dan gelen devrimci fikirler arasında en güçlü olanlarının doğal haklar ve halk egemenliği konusunda olduğu düşünülebilir. Daha önce gördüğümüz gibi İslamiyette bunların temeli yoktu. Yine de bu durum Namık Kemal ve Ziya Gökalp gibi modernleşmeyi savunan İslaın düşünürlerinin bu konuları dinle uzlaştırma yollarını aramalarına engel olmamıştı. O zamanki devrimin en göze çarpan özelliği siyasal boyutlu olmasıydı. Osmanlı seçkinlerine bir yer kapmak ve zenginleşebilmek için çekişirlerken bir yandan da, Avrupa'da aldıkları eğitimin bir parçası olan liberal ve demokratik fikirleri dile getiriyorlardı. Genç Türkler hareketindeki meşrutî yönetim girişimlerinde bunlara bir süre değinilmiş, fakat Atatürk yönetiminde pek çok nedenlerle, özellikle 1930'daki yarım kalan deneyimin gösterdiği gibi, bunlardan hemen hiç bahsedilmemişti. Fakat Atatürk devrimi insan haklarına ve halk egemenliğine dayalı bir devrimdir, ve en güzel meyvasını da vermiştir. Bu devrimde totaliter bir siyasal görüş de hiçbir zaman görülmemiştir.

Sonuç olarak, Fransız devriminin etkileri sonunda Türkiye'nin yeni bir eylemci siyaset içine girdiği fikrinin dikkatle ele alınması gerekir. Osmanlı İmparatorluğunda dinamik ve belirli amaçları olan pek çok eylem görülmüştür. Bu dinamik geleneğin bir kısmı Osmanlı ve Türk devrimi ile bastırılmış, fakat bir kısmı da başka çıkışlar bularak yeni biçimlerde kendilerini ifade etmenini yolunu bulmuşlardır.

Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs, 1981, İst.)

DOĞU'YA ÜMİT IŞIĞI

Prof.Dr. Hanif Fauk
(Dil ve Tarih Coğrafya Fak., Öğretim Görevlisi, Pakistan)

1881 yılında Selanik'te doğan büyük Atatürk 10 Kasım 1938'de İstanbul'da öldü. Atatürk, çekici kişiliğinin ve vatanperver kahramanlığının etki ve gücü sayesinde, geçmişin yıkıntıları üzerinde yeni bir millet meydana getirdi. Şüphesiz, bütün Türk milleti onun arkasında yer almıştı; böylece Türk milletinin büyük cesaret ve fedakârlığı ve Atatürk'ün yüksek yetenekli önderliği ile emperyalist devletler tarafından meydana getirilen bütün engeller aşıldı.

"Yurtta sulh, cihanda sulh" ilkesiyle barış siyasetini ana hedefi kabul eden büyük Atatürk, İslamiyeti çağdaş medeniyetle yüz yüze getirmiş ve hem Türkiye, hem de İslam âlemi için yeni bir çağ açmıştır. Ayrıca, İslam medeniyetinin zenginlik ve çeşitliliği hakkındaki anlayış ve görüşleriyle, bütün dünya üzerinde, Atatürk'ün önderliğinde Türk halkı, İslam'ı reddetmek yerine ona yepyeni boyutlar kazandırmıştır. Emperyalist devletlere karşı Türk halkının ihtilâlci mücadelesi, hürriyet ve gelişme için mücadele eden Doğu'nun bütün ezilmiş ve Batı tahakkümü altında yaşayan halklarına yeni bir ümit ışığı verdi. Atatürk, sadece siyasal hürriyet ve ekonomik kurtuluşun değil, aynı zamanda fikir ve düşünce Rönesansının yolunu da gösterdi. Atatürk, bir yandan, Türk halkının İslam tarihinde oynadığı rolü göz önünde bulundururken, Türk halkının halihazırdaki kısıtlı imkânla-

rıyla dahi, bağımsızlık ve barış yolundaki ısrarlı gayretleri ve kesinlikle ayrırt edilen İslamî-millî karakteri sayesinde, hem milletler camiası içerisinde kendisine onurlu bir yer sağlamaya muktedir olduğunu göstermiş, hem de tarihin yeni doğan bu aşamalarına aktif olarak katılmanın yolunu da açmıştır. Anlamlı ve dinamik bir bakış açısından, Atatürk'ün oluşturduğu bu örnek, sömürge zincirlerine karşı canını verircesine gayret göstermekte olan halkın kaderinde parıldayan bir yıldız haline gelmiştir. Atatürk'ün gerçekçi yaklaşımı duygusal tembellik içerisinde hapsolmuş zihinlere taze bir tarih görüşü edinebilmek ve bu görüş karşısında kendi sorumluluklarını saptayabilmek yolunda yeni ve coşkulu bir gayret aşılamıştı. Atatürk'le birlikte yeni bir çağ başlamış, fakat bu çağ Atatürk'ün ölümüyle sona ermemiştir. Hayatı, İslam âleminin, tarih içinde hâlâ canlılığını kaybetmemiş olduğu düşüncesini ilham etmiş, ölümü de İslam'ın dinamik güçlerini görev ve sorumluluklarının özlü bir şekilde yerine getirilmesi yolunda, Batı toplumunun maddî yaşantısına üstünlük kuran ve buna yeni bir idealizm kazandıran bir zafer çağrısı olmuştur. Gerek hayatı, gerek ölümü bir başarı anlamıyla dolup taşar.

Atatürk, Türk milletine hürriyetin yolunu gösterirken, milletine sık sık bu mücadelenin kutsallığını da hatırlatmaktan geri durmamıştır. Demiştir ki:

"Haklarımızın ve bağımsızlığımızın savunulması için giriştiğimiz bu mücadelenin kutsal niteliğini kabul ediyoruz; hiçbir devletin bir başka milleti yaşama hakkından yoksun bırakmaya hakkı olmadığı görüşündeyiz."

Halkın kendi gücüne güven duymasını istemiş ve "bugünkü hayat şartlarında, gerek milletler gerek fertler bakımından, kendi gücünü ve yeteneklerini uygulamada açıkça ortaya koyamadığı ve kanıtlayamadığı takdirde saygınlık ve ün peşinde koşmanın hiçbir yararı yoktur" demiştir.

Atatürk, ayrıca şunu da inanıyordu: "Büyük devletler kurmuş bulunan ecdadımız, büyük ve kapsamlı medeniyetlerin sahibi idiler."

Kurtuluş Savaşı'nın başında, Büyük Atatürk, Hindistan Müslümanlarına gönderdiği bir mesajıyla, bunların Türkiye'nin mücadelesine yaptıkları katkı ve mücadeledeki paylarından ötürü kendilerine teşekkür etmiş ve kendi hürriyet mücadelelerinde de başarılı olmalarını dilemiştir. (21 Mayıs 1981)

(Bütün Dünyada Atatürk,
Ankara 1983)

ATATÜRK ÇAĞDAŞLAŞMASI

Prof.Dr. Candido Mendes
(Brezilya, Uluslararası Siyasal Bilimler Derneği Başkanı)

Burada bir Latin Amerikalı olarak aranızdayım. Dışardan gelen bilim adamları adına konuşma olanağına kavuştuğumdan dolayı da çok mutluyum.

Bu sempozyumda Atatürk'ün mirasından bahsedecek, O'nun çağdaşlaşma konusunda ne kadar önemli olduğunu belirtmeye çalışacağım.

Atatürk reformları hem gelişme, hem de milletleşme açısından son derece önemli olmuştur. Atatürk bütün değişiklikleri bir anda gerçekleştirmiş; toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda çok büyük değişiklikler getirmiştir. Bu değişiklikler tam gerekli zamanda, doğru yerde ve doğru ritimde yapılmıştır. Bu değişme, gelişme ve ilerlemenin etkilerini bugün ülkenizde açıkça görebiliyoruz.

Bu söylediğimin dışında Atatürk çağdaşlaşmasının bir başka yanı da bu değişmenin etkilerini ve benzerliklerini gelişmekte olan öbür ülkelerde görmemizdir.

Hepimiz biliyoruz ki toplumsal, ekonomik açıdan desteklenmeyen bir siyasal gelişme aslında gelişme sayılamaz. Bütün gelişme hareketlerini bu ölçüler içinde değerlendirmek gerekir. Ekonomik gelişmeyi toplumsal ve kültürel alanlardaki gelişmelerle desteklemek de yeterli olmamaktadır. Aslında ideal olan

gelişmenin dört boyutunu bir anda gerçekleştirmektir. Gelişmek için yapılması gerekenlerin tümünü birden gerçekleştirmek...

Atatürk'ün kişiliğinin en önemli noktalarından biri sadece O'nun birleştirici ve ileriye dönük bir lider olması değildir. Bunun yanında Atatürk ileriye dönük bir düşünce tarzı yaratabilmiş, kendi fikirlerini, mantıklı hümanistik fikirlerini herkese kabul ettirebilme olanağını bulmuş, bu ortamı yaratabilmiştir. Aynı şekilde Batı'nın çağdaşlaşmasını alırken onu ülkesine, toplumuna adapte edebilme yeteneğini de göstermiştir.

Atatürk'te aslında çok yönler vardır. Atatürk'te olan, her zaman kolay bulunmayan ve her liderde görülmeyen bir yön daha vardır. Atatürk her zaman akılcı, ileriye dönük gelişmeden yana, demokratik düzenden yana bir lider olmuştur.

Özellikle üzerinde durulması gereken bazı konular var. Atatürk 1923'ten 1938'e kadar yaşadığı dönem içinde, şok tedavisi ile ülkede birtakım değişiklikler yapmıştır. Gerek dil konusunda, gerek din konusunda öbür inkılâplar konusunda Atatürk'ün ülkesinde birtakım şoklar yaptığını, bu şoklar etkisindeki değişikliklerin çok önemli gelişmeler olduğunu göreceksiniz.

Bugün örneğin Afrika'da, birtakım liderler ve yeni cumhuriyetlerin kurucuları her zaman geriye dönük bir tutum içerisindedirler. Koloni devrinden önceki durumlarına bakarak halklarına birtakım güven duyguları vermek, benlik sağlamak istemektedirler. Halbuki Atatürk bunun tam tersini yapmıştır. Geriye dönmemiş, geriye bakmamıştır. Atatürk'ün inkılâbının büyük gücü ve dinamizmi buradadır. Atatürk'ün yaratıcılığının gücü bu özelliğinde ve yeteneğinde saklıdır. Atatürk bu büyük yaratıcı gücü ve yeteneğiyle çok önemli bir kavram yaratmış, geriye dönük olmayan, ileriye dönük olan bir değişme, çağdaşlaşma modeli örneği çizmiş, onu gerçekleştirmiştir.

(Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İstanbul)

KEMALİZM VE MISIR MİLLİYETÇİLİĞİ

Prof. Dr. Alain Sılvera
(Bryn Mawr Koleji Öğretim Üyesi)

Mustafa Kemal'in Türkiyesi olayında, geleneksel İslam hükümet şeklinden, anayasal ve demokratik cumhuriyete daha köklü ve kalıcı bir geçiş, tek bir millî liderin yaşam döneminde gerçekleştirilmiştir. Burada da Mısır'ın bağımsızlığında olduğu gibi, Batı çizgileri doğrultusunda millî bir değişiklik için itici güçler, doğrudan doğruya Fransız İhtilâli'nin fikirlerinden ve Avrupa'nın özerk kurumlarını ve sorumlu hükümet modelini alma arzusundan esinlenmiştir. Yabancı egemenliğine ve dış kaynaklı Batılılaşma baskılarına eş tepkiler göstermeleri yönünden her iki millî hareket arasında açık benzerlikler olmakla birlikte, Türkiye'nin Atatürk yönetiminde değişmesi bütün çağdaş Arap komşuları arasında tek ve emsalsiz bir hareket olarak dikkati çekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun enkâzı üzerine kurulan Arap devletlerinin hiçbirine benzemeyen, Atatürk'ün yarattığı laik devletin, Orta Doğu İslam dünyasında bir benzeri yoktur. Bu bakımdan Atatürk, muhakkak ki, ülkesinin kurucusu olma şerefini Mehmet Ali veya Albay Nasır'dan daha çok hak etmişti.

Atatürk'ün parlak zaferleri, geleneklerine çok bağlı ve geleneksel bir toplumu, yirminci yüzyılın gereklerine uydurmak üzere samimi ve ilerici bir Batılılaştırma planı doğrultusunda yönelterek geçmişle tamamen kopma arzusuna bağlanabilir. "En doğru yol uygarlıktır" diye açıklamıştı. "Gücümüzü yalnız uygar-

lıktan alabiliriz. Bundan başka şey kabul etmeyiz." Onun bu temel görüşünü tamamlayan altı ana ilkesi bu amaca ulaşmak için gerekli programı tespit eden laik ve müspet bir bildiridir.

Son bir analiz yapacak olursak, onun geleneksel kültürü ve geçmişin ağırlıklarını atması acemi ve körü körüne bir Batı hayranlığının sonucu değil, ülkeyi daha güvenilir ve dayanıklı temeller üzerine yeniden kurmak konusunda müspet ve gerçek isteğinin sonucudur. 1920'de Ankara'da Celaleddin Arif'e söylediği gibi, istenilen "kendimiz için, bize uyacak bir şey yaratmak"tır. Lord Kinross'un biyografisinde çok canlı bir şekilde anlatılan bir sohbette Gazi, Arif'in yenilmiş milletinin tek kurtuluş yolunun eski rejimin geleneksel şekil ve kurumlarını korumak olduğu münakaşasını çürütmüştü. Mustafa Kemal'in böyle bir tavsiyeyi elinin tersiyle reddettiği anlatılmaktadır. Düşündüğü, yeni Türkiye'nin yaşayabilmesi için tek yol, diye açıkladığı sanki öğrencilik günlerinde Jean-Jaques Rousseau'dan öğrendiği yüksek vatandaşlık idealinden ilham alınmış gibiydi. "Millî hakimiyet bölünmez ve kayıtsız şartsız milletindir." diye bitirdi. Ve haklıydı.

(Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İstanbul)

ATATÜRK DEVRİMİ

Prof.Dr. S.A. Haqqi
(Hindistan)

Dünyanın az tanıdığı Anadolu'nun bağrından çıkan ve yirmi yıl gibi kısa bir süreden daha az bir zaman içinde, yalnızca kendi ulusunun tarihinin akışını değiştirmekle kalmayıp, Avrupa'nın geçirdiği tarihsel gelişimin büyük bir bölümünü bir iki yıla sığdırarak, eşi benzeri görülmemiş bir sosyo-ekonomik değişim yaratan; bu denli yüce ruhlu, bu denli tanrı vergisi dehayla dolu, bu ölçüde bükülmez bir irade, bitip tükenmez enerji, çıkarsız yurtseverlikle donatılmış siyasal bir önderi dünya bir daha görür mü, bilinmez. Batılı bilim adamları ve politikacılar tarafından çoğu zaman şeyhlerin, seyitlerin, babaların, çelebilerin izinde giden falcılar, büyücüler; zar atan muska satan kişiler diye adlandırılan Türkler, sanki kendilerine sihirli bir değnekle dokunulmuş gibi değişip, Avrupa'nın "önde" uluslarıyla eşit düzeyde bulunan güçlü, durmadan ileri giden ve birlik içinde bir ulus haline dönüşüverdiler. Mustafa Kemal'in izindeki Türkiye, "Avrupa'nın hasta adamı" olmaktan kurtularak, hem yıkıntılar içindeki geçmişinin zincirlerini kırmış, hem de sosyo-ekonomik gerilik ile Batılı güçlerin elinde uğradığı askeri ve diplomatik yıkımların verdiği çekingenliği üzerinden silkeleyip atmıştır. Hiçbir birey, ister bilim adamı, ister devlet adamı, ister havarî olsun, kendi halkının gözünde Mustafa Kemal kadar yücelmemiş, bilgeliği ve içtenliği konusunda onun kadar sarsılmaz bir güven uyandıramamıştır. Kendi değeri ve ulusuna yaptığı hizmetler sayesinde,

bu genç Türk'e önce Paşa, sonra Gazi ve nihayet, kendisine şükran borçlu, yeniden zindelik kazanmış ulusu tarafından Atatürk denmiştir. Atatürk, kendi kişiliğinde, gözleri açılmış ulusunun amaç ve emellerini toplamış ve otuz yıldan kısa bir süre içinde halkının kendilerini yeniden bulma yolunda yaptıkları heyecanlı ve zorlu çalışmanın başlatıcısı ve rehberi, Rönesans'ın, Reformasyon'un ve Aydınlanma'nın özü olmuştur; dahası, Asya'daki Batı egemenliğine karşı silkinişin ve henüz başlangıç aşamasında olan ulusçu muhalefet ruhunun sembolü haline gelmiştir.

Sonradan, 1947 yılında Bağımsız Hindistan'ın ilk Başbakanı olan ve onyedi yıl sonraki ölümüne kadar yönetimin başında kalan Pandit Jawaharlal Nehru'nun kendisi bile, Atatürk'ün çağdaşlaştırıcı rolünü takdir etmiş ve onun radikal reformlarının Hint toplumu ve siyaseti üzerindeki etkisini kabullenmiştir. Nehru şöyle diyordu: "Türkiye, herşeyden önce alabildiğine Ulusçuydu, öbür İslam ülkelerini pek dikkate almıyordu. Ulusçuluk aslında, başka yerlerde olduğu gibi, Asyada da egemendi ve Hindistandaki Ulusçuluk, güçlenmiş, İngiliz yönetimine defalarca meydan okumuştu. Bu Ulusçuluk Hindistan'daki Müslümanların düşünüş biçimine son derece çekici geliyordu; Müslümanların büyük çoğunluğu da özgürlük için yapılan mücadelede önce bir rol oynatmışlardı. Kemal Paşa, doğal olarak, Hindistan'daki Müslüman ve Hindularca aynı biçimde tutulan bir kişiydi. Kemal Paşa yalnızca Türkiye'yi yabancı egemenliği ve müdahalesinden kurtarmamış, aynı zamanda, Avrupa'lı emperyalist güçlerin, özellikle de İngiltere'nin çevirdiği dolapları boşa çıkarmıştır. Ama Atatürk'ün politikası ortaya çıktıkça, Saltanatı ve Halifeliği ortadan kaldırması, laik bir devletin kuruluşu ve tekkeleri kapatması gibi koyu Müslümanlar arasında kendisine karşı duyulan ilgi azalmış ve çağdaşlığa dayanan politikasına karşı sessiz bir kırgınlık doğmuştur. Ama onu hem Hinduların hem de Müslümanların genç kuşaklarına daha da çok sevdiren

gene bu politika olmuştur. Atatürk, İsyan'dan itibaren Hintli Müslümanların kafasında yavaş yavaş oluşan hayali yapıyı kısmen yok etmiştir. Gene bir çeşit boşluk doğmuş ve pek çok Müslüman, Ulusçu harekete katılarak bu boşluğu doldurmuşlardır.."

Mustafa Kemal zengin bir ailenin çocuğu olarak doğmamıştı. Arkasında ve emrinde disiplinli, iyi eğitilmiş bir politikacı kadrosu da yoktu. İçinde yaşadığı dönem elverişsizdi; hem din hem devlet yetkilileri onun amaçlarına ters düşen, hatta onun "radikal" görüşlerine karşı sempati duymayan kişilerdi. Subay çıktığı gün tutuklanıp, kışkırtıcı fikirler taşıdığı ve bunları yaydığı gerekçesiyle Şam'a sürüldüğüne şaşmamak gerekir. Gene gizli ve "hoşnutsuzluk yaratan" siyasi faaliyetlerde bulunmaktaki ısrarcılığı yüzünden Yafa'ya gönderilmiş, buradan Selânik'e kaçmıştır. Sürgün hayatı Mustafa Kemal için aslında bir talih eseri olmuştur; Yafa'da bölge kumandanının içtenliği ve inandırıcılığı ile kendi yanına çekmiş, Selanik'te ise "Hürriyet Cemiyeti" ve "Terakki Cemiyeti" adlarındaki iki güçlü ve devrimci örgütü "İttihat ve Terakki Komitesi" adı altında birleştirmiş, bu örgütün üyeleri, sonradan, "Jön Türkler" diye isim yaparak bu yüzyılın ilk yıllarında Türkiye'deki siyasal bilinçlenmede pek önemli olmayan bir rol oynamışlardır. Oynadıkları rol ortaya çıkıp değerlendirildikten sonra "Jön Türkler" deyimi siyasi terminolojiye girmiş ve kurulu düzene karşı olan, liderlerin ya da politikanın, ya da her iki öğenin de değişmesini savunan topluluklara bu ad verilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu Merkezi güçlerin müttefiki olarak Birinci Dünya Savaşına girdiğinde zaten yıkılmanın eşiğine gelmiş durumdaydı. Böylece, kendisini öteden beri düşmanı olan Çarlık Rusya'sının açgözlü emellerine ve İngiltere, Fransa ile bu ülkelerin himayesindeki Yunanistan'ın emperyalist hırslarına karşı bir yem olarak ortaya koymuş oldu. Ama savaş, Mustafa

Kemal için, Boğazların savunulması sırasında, kendisinin ulusunun kahramanlarından biri olmaktan da öte, tek kahramanı olduğunu göstermesi bakımından bir fırsat yaratmıştır. Gelibolu'nun kahramanca savunulması, Suriyede'ki unutulmaz geri çekilme, sonra da Yunanlıların İzmir'de inanılmaz bir biçimde tam bir bozguna uğratılmaları, eşi benzeri görülmemiş bir yüreklilik ve kararlılığın, mükemmel stratejinin ve kendi halkının geleneksel cesaret ve yurtseverliğine olan sarsılmaz inancın birer efsane öyküsüdür.

Zorluklar karşısında kazanılan zaferler, Türk imparatorluğunun muzaffer Müttefiklerce dağıtılması, yaşlı Sultan'ın ölümü ve Türk siyaset perdesinden Enver Paşa'nın çekilmesi, Kemal Paşa'yı yalnızca bir kurtarıcı olarak belirlemekle kalmamış, aynı zamanda, ulusun gelecekteki gücü ve esenliği için güvenebileceği önderi yapmıştır. Kemal Paşa da halkının bu umutlarını boşa çıkarmadı.

Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İst.)

KEMALİZM VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE İLERİCİ ASKERÎ REJİMLER

Prof.Dr. Jerzy J. Wiatr
(Polonya)

Kemalizm, benzeri ilk defa gelişmekte olan bir ülkede görülen ve tarihi deneyimden geçmiş bir gelişme ideolojisidir.

Samuel P. Huntington, birçok ülkenin modernleşme sorunlarıyla mücadele ettikleri yolun rastlantı ve tarihin eseri olduğunu, buna karşılık Türkiye'deki değişikliğin sırasının Kemal tarafından bilinçli olarak planlandığını ve birlik -otorite- eşitlik örneğinin en etkili modernleşme sırası olduğunu yazmaktadır.[1] Kemalist ideoloji oluşumunda Türkiye'de siyasal gelişmede önemli bir aşamayı amaçlanmıştı ki bu ideolojinin temel fikirleri geleneksel Osmanlı toplumunun devrim öncesi ideolojisi ile hiç uyuşmamaktadır, o halde, geçmiş ideolojinin inkârından teşkil olunmuştu. Kemalizm analizinin bir Türk otoriteden alınarak "Türk devriminin manası Kemalizmin altı prensibi içindedir, bunlar ulusçuluk, cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, devletçilik, reformculuk. Bu altı ilke Türkiye'nin yeni siyasal kültürünün en esaslı görüşünü teşkil etti."[2] Geleceğin reformcuları kendi çalışmalarının ideolojik çatısını aradıklarında Kemalizmde ulus yaratma, modernleşme ve sosyal reformların örneklerini gördüler.

1- Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Societies, New Haven: Yale Üniversitesi Matbaası 1968, s. 348.
2- Suna Kili, Kemalizm, İstanbul: Mentes Matbaası 1969, s. 131.

Nasır'ın Devrimin Felsefesi ideolojik birleştirmenin ilginç bir örneğidir ki burada Kemalizmden faydalanma çok önemli bir rol oynamaktadır. Kemalizmin ideolojik etkisi diğer ülkelerde kendini açıkça tam ideolojik taklit olarak göstermekten ziyade Kemalist mirasın unsurlarını gelişmekte olan ülkelerin çeşitli ilerici hareketlerinin ideolojik bildirileri olarak birleştirmek çabaları olarak görülmektedir. Bununla beraber bilhassa önemli olan gerçek şudur ki Kemalizmin altı ilkesinden beş tanesi gelişmekte olan ülkelerin ilerici programlarına hemen hemen evrensel kabul edilen ilkelerdir. Yalnız bir tanesi sık sık bilhassa koyu İslam geleneklerine bağlı ülkelerde reddedilmektedir ki bu da laiklik ilkesidir.

Kemalizm yalnızca bir ideoloji olarak önemli değildir. Onun önemi batı hakimiyetine karşı başarılı bir direnmenin sembolü olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Tarihleri, ekonomisi gelişmiş batı ile sömürge ilişkilerinden dolayı önemli ölçüde etkilemiş, yaşantılarında bu ilişkinin izleri görülen gelişmekte olan ülkeler düşünülecek olursa Kemalizmin bu yanı bilhassa büyük bir öneme haizdir. Suna Kili, özgürlük ideolojisi olarak Kemalizmin; Gandi, Nehru, Burgiba, Bumedyen, Cinnah, Nasır gibi gelişmekte olan ülkelerin liderleri için özel bir manası ve etkisi olduğunu yazmaktadır. Türk İstiklâl Savaşının başarı ile sonuçlanması hem mazlum uluslarda yeni ümitler uyandırdı, "Yenilmez emperyalist batının", "yenilebileceği", hem de üçüncü dünyanın doğuşunun habercisi oldu.[4]

Tarihte başarı ve başarısızlığın önemi, yalnız dünya olaylarını doğrudan etkilemesinden değil fakat daha önemlisi siyasal

3- Cemal Abüdul Nasser, Egypt's Liberation. The Philosophy of the Revolution, Washington DC 1955. Nasserizm hakkında özellikle Anouar Abdel, Malek, Egypte, societe militaire, Paris: Editions du Sevil 1962'e müracaat ediniz.
4- Suna Kili, "Kemalizm in Contemporary Turkey", International Political Science Review, vol. I. No. 3, 1980, s. 400-401.

simge olmalarındandır ki Kemalist tecrübe bunun en önde gelen örneğidir. Türk zaferi I. Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğunun onun kırıcı yenilgisinin ve İngiliz-Fransız-Amerikan zaferinin sonunda geldiğine göre simgesel değeri bilhassa çok büyüktür. İşte, yıkılmakta olan bir imparatorluğun beşiğinde onun prensiplerini reddeden yeni ulusal ideolojisiyle bir ulus yeniden doğmakta ve muzaffer batının ezici gücüne silahsız karşı durmakta ve kazanabilmektedir. Kemal Atatürk, özgürlük savaşının gerçek tarihine, batının, gerçekten yenildiğine mi yoksa askeri âmillerden ziyade siyasal mülahazalarla mı mücadeleyi bırakmaya mecbur edildiğine bakılmaksızın, yalnız kendi ulusunun değil, dünyadaki bütün mazlum ulusların lideri olarak ortaya çıktı. Bu manada, galibin "Gazi" imajının Kemalizmin uluslararası etkisine büyük ölçüde katkısı oldu.

Kemalizmin önemi, bundan başka, askeri seçkin bir zümrenin ideolojisi değil fakat ilerici askeri reformcuların ideolojisi olmasından ileri gelmektedir. Kemal Atatürk, bilinçli olarak, rejiminin bütünüyle askeri öğelerini önemsemeyerek, iktidara gelen askeri liderler arasındaki müstesna yerini almıştır. Onun devrimi askerler tarafından uygulanmış ve kendisi de modern Türkiye'nin askeri lideri olmuştu; fakat, onun cumhuriyetçi rejimi askeri diktatörlük değildi. Türk devriminin sembolizmi bu noktayı belirtmektedir. Samuel E. Finer'in gözlemlediği gibi, Kemal Atatürk'ün Ankara'daki heykelinde, üzerinde askeri üniforma yoktur. -O Gazi- fakat batılı frak ile[5] Kemalist reformlar çok kuvvetli askeri destekle oluşmalarına karşın batılı parlamenter cumhuriyetin kurulmasını amaçlamıştı. Onlar kısmen başarılı olabildiler, fakat, bu yöndeki çabalar geleceğin reformcularına izleyecekleri bir yol yarattı. Bundan dolayı, yalnız gelişmekte olan ülkelerin ilerici subayları değil askeri sivil seçkin zümrelerin

5- S.E. Finer, The Man on Horseback. The Role of the Military in Politics, London and Dunmow: Pall Mall Matbaası 1962, s. 202.

çeşitli bölürnleri de Kemalizmin cazibesine kapılmışlardır. Onun en önemli miraslarından bir tanesi, koşullar uygun olduğunda iktidarın sivillere bırakılması ilkesidir ki yalnızca sonraki birkaç askeri yöneticinin yapmaya istekli olduğu bir şeydir.

Kemalist devrim niçin bir başarıdır? Kemal niçin yalnız rejimini pekiştirmek ve yıkılmaz bir cumhuriyet bırakmakla kalmadı, fakat, aynı zamanda ölümünden bunca sene sonra onun fikirleri, nasıl sistemin meşruluğu için ideolojik temel olarak kaldı? Gelişmekte olan ülkelerin birçok ilerici lideri, onları devirenlerin reformlarını bozduklarını görecek kadar uzun yaşadılar, diğerleri, kendi siyasetlerini kendileri bıraktı, daha başkaları, siyaset sahnesinden çekilir çekilmez yerlerini alanlar tarafından inkâr edildiler. Böyle biri, Sedat'ın Mısır siyasetini Anti-Nasır'a dönüştürmesidir.[6] Bu deneyimlerle karşılaştırıldığında son yirmi yıldaki gürültülü siyasal gelişmelerine karşın Kemal'den sonraki tarihinde Türkiye, ideolojik yönlenişinde dikkate değer ölçüde süreklilik göstermektedir.

Sosyologlar, başarıları ve başarısızlıkları, incelenen ülkenin kendine özgü karmaşık objektif etkenler -yani ekonomik, coğrafi, demografik ve diğerleri- münasebetiyle açıklamaya yöneliktirler. Her ülke bir bakıma benzersiz olduğuna göre böyle bir export facto (sonradan yapılmış olup öncelikleri de kapsayan) açıklama inandırıcı olabilir, fakat bilhassa aydınlatıcı olamaz. Kemalist devrimin başarısının önceden kararlaştırılmasını sağlayan özellikle hiçbir kendine özgü objektif etkenin olduğunu düşünmüyorum. Elbette başarı, bu başarıyı olanaklı kılacak şartların mevcut olduğunun ispatıdır, fakat koşulların başarıya kaçınılmaz yaptığı anlamına gelmez. Öyleyse, bu durumda başarı ve başarısızlık arasındaki kritik farkı yaratan insan faktörünü aramalıyız.

6- Cf. Raymond Baker, The Uncertain Revolution under Nasser and Sadat, Cambridge: Harvard Üniversitesi Matbaası, 1978.

İnsan etkeni, devrimin tanrı vergisi olan lideri Kemal Atatürk'ün kendisidir.[7] Türkiye'nin geleceği ile ilgili görüşleriyle birleşen kişiliği ve dünyadaki durumun özellikleri onu başarılı bir lider yaparken, değişik karakterdeki diğer birçokları başarılı olamadılar. Finer[8] "askeri bir harekâtın liderinin, uzun müddet ülkenin büyük bir çoğunluğunun ve silahlı kuvvetlerinin desteğini sağlamasının çok ender olduğunu geçmiş deneyimlerin gösterdiğini yazmaktadır. Kemal Atatürk gibi insanlar bunu yapabilmişlerdir. Fakat askeri darbelerle iktidara gelmiş liderlerin büyük bir çoğunluğu onun çapında olmadıkları gibi gerçekçi olmak gerekirse dünya standartlarında devlet adamlığı yapacak çapta da değillerdir. Türkiye, büyük tarihi tecrübeden geçerken Kemal Atatürk gibi bir lideri olduğu için talihliydi. Buna şans denilebilir. Frederich Engels, meşhur genellemesinin aksine tarih her zaman öngörülen işleri çözecek çapta tarihi kahramanlar yaratmamaktadır. Hal böyle iken, birçok defa, ellerine tarihe yön verecek güç verilen insanların yetersizliklerinden tarihi fırsatlar kaçırılmıştır. Kemalist inkılâbın başarısı ve buna bağlı olarak gelişmekte olan ülkelere etkisi, ziyadesiyle bu tarihi anda olayların içindeki adamın kişiliğinin neticesidir.

Bunun içindir ki Kemalist devrim örneği gelişmekte olan ülkelerin sonraki nesil liderleri için çok cazip olmuştur. Bilerek veyahut bilmeyerek Kemalin Türk tarihindeki rolünü arzuladılar. Çok azı bu arzuya kısmen ulaşabildi, diğerleri hiç başaramadı.[9] Fakat, bu rol modeli gelişmekte olan ülkelerdeki modernleşme çabalarının muhtemel liderlerinin emellerinin ana

7- Dankwart A. Rustow, "Atatürk as Founder of a State", Daedalus, Summer 1968 s. 793-794.
8- S.E. Finer, The Man on Horseback, s. 194.
9- W.F. Abboushi'nin Political Systems of the Middle East in the 20th Century, New York: Dodd, Mead and Co. 1971, s. 70-71 deki Kemal Atatürk'ün muvaffakiyetleri ve Rıza Şah Pehlevinin İrandaki saltanatının, 1926-1941, neticelerinin mukayesi.

unsuru olarak kaldı. Bu da gelişmekte olan ülkelerin siyasal gelişmelerine Kemalizmin etkisinin bir bölümüdür.

Kemalist modelin siyasal gelişmesinin sınırlı olduğunu belirtmek Türk devriminin tarihi önemini küçümsemek için değil, fakat onu tarihi perspektife oturtmak için şarttır. Hem tepeden inme siyasal reformlar hem de sosyal ve kültürel reformlar sosyo ekonomik ilişkilerin kapitalist çevrenin şartlarına bağımlı kalan temel yapısını değiştirmezler. Kemalist modelin ekonomik gelişme zorunluluğunu önemsemediğinden değil, devrimin ekonomiye diğer unsurlarından nispeten daha az ilgi gösterdiğini söylemek makul olsa bile, esas sınırlama, gelişmekte olan ülkelerin dışa bağımlılıklarından köklü bir kopya yapmadan hızla ve kendi kendine yeterli ekonomik gelişmeye ulaşamayacakları gerçeğinde yatmaktadır. Türk inkılâbının bazı kötümser[10] tenkitlerine katılmadığımı belirtirken şuna inanıyorum ki, uzun vade de gelişmekte olan ülkelerin geleceğini, ulusal gelişme ve dışa bağımlık ilişkileri tesbit edecektir.

Çeviren: Heidi Ülger

(Uluslararası Atatürk Sempozyumu,
17-22 Mayıs 1981, İst.)

10- Ellen Kay Trimberger, Revolution from Above: Military Bureaucrats and Development in Japan, Turkey, Egypt and Peru, New Brunswick: Transaction Books 1977.

ATATÜRK, İDEOLOJİ

Dietrich Shelegel
(Almanya)

Atatürk, diktatörler çağında yaşamasına rağmen asla bir diktatör olmadı. Diktatörlerin hastalığı olan büyüklük kompleksine asla kendini kaptırmadı; keyfi bir iktidar için asla çaba göstermedi.

Türkiye Cumhuriyeti bu yıl, Mustafa Kemal'in, ataları Atatürk'ün 100. doğum yılını kutluyor. Bu ay içinde şenlikler zirve noktasına ulaşıyor. Mustafa Kemal, 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya geçmek için Samsun'a çıkmıştı. Türk Kurtuluş Savaşı işte böyle başladı.

Atatürk devrimlerinin başarısızlığa uğradığı, Kemalizm'in devrini tamamladığı yolundaki iddialar, Atatürk'ün tarihî eserinin alelacele bir değerlendirilmesi olmaktadır. Bunlar, O'nun erken ölümünden sonra mirasının yorumu için tartışan, bu yüzden de Kemalizm'in asıl anlamını unutan varislerinin görevini tam yapmamalarından kaynaklanmaktadır. Solcular, O'nun anti-emperyalist bağımsızlık savaşını ve devletçi ekonomi politikasını saptırarak Atatürk'ü Batı'ya karşı bir sosyalist olarak gösterdiler. O'nun savaşı, içinde bulunulan durum sebebiyle Batı Medeniyeti seviyesine getirmekti. Hiçbir zaman bir sosyalist değildi, ideolojilerden nefret ederdi. Komutanlık dönemlerinde de görüldüğü gibi, bağımsızlık savaşını, ülkesinin merkezi olan Anadolu ile sınırlamış, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra bir daha sa-

vaşmamış, tartışmalı konuların çözümünde sonra Yunanistan'a uzattığı barış elini, rakibi Venizelos geri çevirmemişti.

Türkiye'nin geleceği, ülkeyi iç savaştan kurtarmak için iktidara gelen ve kendini Atatürk'ün mirasını korumakla görevli sayan ordunun, Batı'lıların devamlı istekleri gibi çoğulcu parlamenter demokrasiye bir an önce dönüp dönmemesine pek bağlı değil... Sizin için de önemli olan bu ülkenin geleceği, daha çok, ordunun kendisini, Kemalizm ilkelerini uygulamakla görevli ve yükümlü hissetmesine bağlıdır. Türk Milleti böylece Atatürk devrinde olduğu gibi, yeniden yolunda yürüyebilecektir. (1981)

(Bütün Dünyada Atatürk,
Ankara 1983)

TARİHİ DİLE GETİRİYORUM

Avra M. Warren
(A.B.D. Türkiye Eski Büyükelçisi)

Atatürk'ün dış ilişkiler konusu üzerindeki görüşlerini inceleyen bir kimse, fikirlerinin değeri ve ifade edildikleri zamanı aşan anlamları karşısında daima benim gibi hayrete düşer. 20-30 yıl önceki görüşlerinin birçoğu, bugünkü gibi kuvvetle gerçek ve duruma uygunluklarını korumaktadır.

Atatürk, 1920 ile 1930 arası bütün çaba ve kuvvetini, ülkesinin önemli ihtiyaçlarına, maddî ve manevî kalkınmasına ve Türk Milletinin düşünce şeklini değiştiren inkılâplara hasrederken, yabancı milletlerle olan ilişkilerini de aksatmamıştır. Aksine, dış dünya bu devrede, Yakın Doğu'da yeni ve kuvvetli bir milletin gelişmekte ve bir mucize yaratılmakta olduğunu görmeye başlamıştır. Birçok dostluk ve antlaşmaların temeli bu devrede atılmıştır.

Karşılıklı savunma ve emniyet konularında Atatürk, görüşlerinin birçoğunda zamanından çok ilerde idi. Bu görüşlerinin birkaçını 1935'te bir Amerikalı gazeteciye şu cümlelerle açıklamıştır:

"Eğer savaş bir bomba patlaması gibi birden bire çıkarsa, milletler savaşa engel olmak için silâhlı karşı koymalarını ve mali kudretlerini saldırgana karşı birleştirmekte şüpheye düşmemelidirler. En çabuk ve en etkili çare, bir saldırının, saldırganın

yanına kâr kalmayacağını açıkça anlatacak milletlerarası bir kuruluşun meydana getirilmesidir.

Sorarım size: Türkiye'nin üye bulunduğu Atlantik Paktı, 19 yıl sonra aynı gayeyi gerçekleştirmeye çalışmıyor mu?

Mart 1937'de ölümünden 20 ay önce koymuş olduğu bir prensip, Türk dış politikasının temelini meydana getirir ve bu prensip, "inziva" nazariyesini şiddetle reddeder.

O tarihte Ankara'ya İtalya Dışişleri Bakanı gelmişti. Atatürk'ü ziyareti sırasında Büyük İnsan şunları söylemişti:

"En uzakta sandığımız bir olayın bize bir gün dokunmayacağını bilemeyiz. Bu sebeple, bütün insanlığı bir vücut ve bir milleti de bunun bir organı saymak gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer bütün vücut etkilenir."

Büyük Atatürk'ün şimdi hatırlatacağım hâkim ve asil sözleri, inanıyorum ki, binlerce kilometre uzakta, komünizmi durdurmak için askerlerini Kore savaş meydanlarına göndermeye karar veren Türk Milletinin düşünüşünde yankısını bulmuştur:

"Dünyanın filân yerinde bir rahatsızlık varsa, bana ne, demeyiniz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi içimizde olmuş gibi onunla ilgilenmeliyiz. Olay ne kadar uzakta olursa olsun bu esastan şaşmamak gerekir. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükûmetleri bencillikten kurtarır. Bencillik, şahsî olsun, millî olsun daima kötü düşünülmelidir."

Atatürk'ün, bütün dünyanın, Türkiye'nin Anayasa'sında belirtilmiş olan prensiplere göre idare edilmesini ne kadar candan istediğini bu sözlerinde hissetmemek mümkün değildir. O Anayasa ki, insana heyecan veren şiirli bir dille, her Türk'ün hür doğduğunu ve hür yaşayacağını ilân etmektedir.

(Bütün Dünyada Atatürk,
Ankara 1983)

KEMALİST MODEL

Prof. Paul Dumont
(Fransa)

Muzaffer bir milliyetçilik, ama belirtmek gerekir ki, dış dünyaya karşı hiçbir şekilde saldırgan olmayan bir milliyetçilik. Şüphesiz, iki harp arasında bazı Türk düşünürleri hâlâ Jön Türklerin meşhur, irredentist tasarılarını hatırlatmaktan zevk almaktadırlar; Yeni Cumhuriyetin okullarında Ziya Gökalp'ın Pantürkist şiirleri korkutmaya devam etmektedir; ama Kemalist Hükûmet ise bütün gelip geçici yayılmacılığa karşı kendisini şiddetle savunmakta ve sadece tek bir gâyesi bulunduğunu vurgulamaktadır: Lausanne Antlaşması'yla çizilmiş millî hudutlar içinde modern bir devlet yaratmak. Zamanın diğer otoriter rejimlerin ekserisinin tersine, Türk rejimi savaştan değil, kararlılıkla barıştan yanadır. "Barış" ve "kardeşlik" kelimeleri, Mustafa Kemal'in bütün konuşmalarında sık sık kullandığı kelimelerdir. Hitler'in Almanyası ile Moussolini'nin İtalyası vargücü ile silâhlanmakta ve bunun üstesinden geleceğine dair iradesini en yüksek yerden ilân etmekte iken, Kemalist Türkiye, Avrupa'nın büyük güçleri ile olduğu kadar, komşuları Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Yugoslavya, İran, Irak, Suriye ve Sovyetler Birliği ile de dostluk antlaşmaları imzalamaktadır. 1919-1922 yıllarının büyük düşmanı Yunanistan ile olan yakınlaşma özellikle şaşırtıcıdır: 1937 de, Ankara'yı resmî ziyareti sırasında, Yunan diktatörü Metaxas, iki ülke arasında "ebedî kardeşliği" teklif edecek kadar ileri gidecektir.[1]

1- Bilâl N. Şimşir, Atatürk'ün Yabancı Devlet Adamlarıyla Görüşmeleri" (Entrevues d'Atatürk avec les hommes d'Etat etrangers), Belleten No: 177, 1981, Sayfa: 162.

Türkiye Cumhuriyeti'nin de Alsace-Loraine'i vardır: Fransızların yerleşmiş oldukları İskenderun Sancağı ve İngilizlerin bırakmak istemedikleri Musul vilâyeti. Zaman zaman bu iki sorun kamu oyunda heyecanın yükselmesine sebep olmaktadır. Fakat, o devirlerde başka ülkelerde olduğu gibi büyük toplumsal heyecanlar doğurmamıştır. Gerçekten, Fransa ve İngiltere ile olan sorunlarını çözmek için Ankara Hükûmeti, çabucak itidal siyasetine ve diplomasinin rastlantılara bırakma metoduna başvurmuştur. İngilizlere karşı, aksine, başarısızlığa razı olmak gerekmiştir: 1925'te, Milletler Cemiyeti, Londra Hükûmeti'nin savunduğu hususlar lehinde meseleyi ele almış, Musul Irak'a bağlanmış ve İngiliz mandasına bırakılmıştır. Fransızların karşısında, tersine, Kemalistlerin "sağduyusu" karşılığını almakla sonuçlanacaktır: Fransa ile yıllarca süren, çok kere gürültülü gizli pazarlıklardan sonra, 1938 de, İskenderun Sancağı Türkiye'ye bağlanma yolunda ilk adım olarak müstakil bir Devlet olacaktır.[2]

Barış ve ilerleme, Genç Cumhuriyet'in sloganları olacaktır bunlar. Tabiatıyla her ihtilâl gibi Kemalist ihtilâlin de acımasız zamanları olmuştur. Ama bir bütün olarak yeni Türk rejimi, diğer İslam ülkeleri için gerçekleştirilmesi göz kamaştırıcı bir emsal teşkil eden, daha ziyade zecrî tedbirlerin ölçülü kullanıldığı bir nevi aydın bir zorbalık gibi ortaya çıkmaktadır.

"Ankara, bütün Müslümanların yeni Mekke'si oldu" diye yazacaktır, 1930'lu yıllarda Kemalist rejimi övenlerden birisi.[3] Ama, işler sanıldığı kadar basit değildir. Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği eser, İslam dünyasında ortak bir tasvip görmekten

2- Bu konuda Bakınız örneğin Jacques Thobie, "Le nouveau cours des relations francoturpues et l'affaire du Sandjak d'Alexandrette (Fransız-Türk ilişkilerinin yeni mecrtası ve Hatay Sancağı meselesi', 1921-1939, Relations Internationales, No: 19, 1979, Sayfa: 355-374.
3- Tekin Alp, a.g.e., Sayfa: 273.

uzaktır. Özellikle, dinciler kesiminde Kemalizm, genel bir kaide olarak çok kötü intiba sahibidir. Fakat, ilerici seçkinler, ise "Türk hârikası"na hayranlıklarını saklamamaktadırlar. Kâbil'den Rabat'a kadar bu aydınlar, gözlerini Anadolu Başkenti üzerinden ayırmamakta ve bunu kendi ülkelerinde uygulama ve böylece halkının özgürlüğünün temellerini atma ateşi ile yanarak, Kemalist deneyimi coşku ile takip etmektedirler.

Köleleştirilmiş ve sömürgeleştirilmiş ülkeler için bir model yarattıklarının bilincinde olan Mustafa Kemal ve arkadaşları, ilerleme ve bağımsızlık yoluna doğru yaptıkları yürüyüşlerinde İslam dünyasının manevî liderliğini üstlenme ihtirasını çok erken beslemiş gibi görünmektedirler. "Bizim özgürlük hareketimiz, tüm milletlerin özgürleşmesi ve halklar arasında eşitsizliği kaldırma gâyesine mâtuf manevî bir hareket sahası sağlamalıdır... İhtilâlimizin cihanşümûl anlamının bilincinde olmalıyız. Tarihin böyle bir döneminde, dünyanın böyle nâzik bir bölgesinde, olayların öylesine aktığı bir zamanda yaşıyoruz ki, millet olarak ayakta durmak için, Türk milleti, dünyanın her noktasında millî bağımsızlığının zaferini sağlamlaştırmak zorundadır.[4] Rejimin büyük ideologlarından birinin ifadesi olan Kemalist devrim ihracı lehindeki bu sözler, Ankara Hükûmeti'nin hedeflerini açıklamaktadır: Yeni Türkiye bir kılavuz, bir örnek olmakla yetinemez, Mustafa Kemal'in doktrininin yayılması için faal bir şekilde çalışmalı, büyük devletlere karşı, Afrika ve Asya'nın ezilmiş memleketlerinin başını çekmelidir. Tohum olarak, red ve anlaşmazlık yörüngesine Üçüncü Dünya'yı -o tarihte bu tâbir daha icat edilmemişti- şimdiden yerleştirmek sözkonusudur.

Anadolu Hükûmeti'nin, özgürlükleri için mücadele eden halklara tavsiye ettiği reçete nisbeten basittir. Hemen hemen büyülü birkaç formüldür bu: "altı ok", fakat özellikle modernleşme, lâikleşme, Batı'nın kültürü, teknolojisi ve ilimlerine büyük

4- Tekin Alp a.g.e., Sayfa: 282.

yatırım. Adeta, hasımla kendi silâhlarıyla çarpışmak. Kendi inançlarını dünyaya yaymak için Cumhuriyet Hükûmeti, yirmili yılların ortasından itibaren, bütün propaganda kaynaklarını kullanmakta tereddüt göstertmemiştir: Ticaret ve sanat sergileri, dokümanter filmler, modern Türkiye'nin yaratılmasına ilişkin broşür ve kitaplar, bazı ülkelerin gençlerine tahsil bursları tahsisi vs. Bu propaganda gayretlerine, Akşam ve Cumhuriyet gazetesinin Fransızca dilinde çıkan nüshaları -ki Cumhuriyetinki, iki harp arasının en iyi gazetesidir- ve Türkiye gazetesi etkili bir şekilde katkıda bulunmuştur. 1934'ten itibaren, Kemalistlerin, özellikle resmî doktrinin yayılmasına vakfedilen iki periodik yayını olacaktır: Kemalist Türkiye ve Ankara. Bol resimli ve lüks baskılı bu iki mecmuanın her biri yurt dışında Kemalizmin tanıtılması ve aktif bir propaganda "aracılığı ile" diğer milletler ve Türk Milleti arasında kültürel ilişkilerin ve bağların kurulmasına çalışmak gâyesine tahsis edilecektir.[5]

Bu cesur girişim, kendi inancını yayma çabası meyvelerini vermekte gecikmemiştir. Cumhuriyeti'nin ilânından bu yana on seneden az bir zamanda, yeni Türkiye dümen suyuna Afganistan ve İran'ı almış olmakla gururlanabilecektir.

Afganistan'da Emir Amanullah, yirmili yılların başında, Türk öğretmen ve müşavirlerine geniş bir yer vererek, batılılaşma ve modernleşme programına başlamıştır. İlk önceleri, reformlar orduda ve eğitim sisteminde yapılmıştır. Fakat Afgan halkı, Mustafa Kemal'in vatandaşlarının fark ettiği gibi, kendisine, ekserisi Türkiye'den ithal edilmiş olan bir dizi "dinsiz" yeniliklerin zorla kabul ettirildiğini çok çabuk farkedecektir: Adalet yapısının ve idarenin laikleştirilmesi -tabiatıyla nisbî, kadının öz-

5- Kemalist propaganda basını hakkında bakınız, François Georgeon "Aperçu sur la presse de langue Française en Turquie pendant la période Kémaliste (1919-1938)" (Kemalist dönemde Türkiye'deki Fransız dilli basınına bakış 1919-1938) P. Dumont et J.L. Bacqué-Grammont (yayın), La Turquie et La France a L'époque d'Atatürk (Atatürk devrinde Türkiye ve Fransa) a.g.e. Sayfa: 199-214.

gürlüğü için tedbirler, batılı elbise giyme zorunluluğu vs. 1928 de, Yakın-Doğu ve Avrupa'ya yaptığı büyük seyahatinden "Batı virüsüne tamamen bulaşmış olarak"[6] dönen Amanullah, hatta, mollaların büyük skandal çıkarmasına rağmen, kadınların peçelerini açmalarını ve onlara saçlarını "modaya uygun"[7] olarak kesme hakkının verilmesini teklif etmeye kadar gitmiştir. Gerçek şu ki, olaylar kötü sonuçlanmıştır: Afgan kabilelerinin şiddetli başkaldırmalarıyla karşılaşan Emir, Avrupa'dan dönüşünden sadece birkaç ay sonra, yaptığı reformların ekserisinden vazgeçmiş ve nihayet sürgüne gitmeye razı olmuştur. Bununla beraber, bu çözüm tarzı Türkiye'de sıradan bir olay gibi telakki edilmiştir, Rejimin propagandasını yapanlardan birisi bu olayı, "eğer Amanullah'ın henüz olgunlaşmamış girişimleri hemen bir sonuç vermedi ise bile, hiç şüphe yok ki, kültürel kalkınmanın tohumları atılmış ve Afganistan'ın aydın sınıfları, bu ışık şehirden gelen göz kamaştırıcı huzmeleri zevkle içine çekerek gözleri daima Ankara'ya yönelmiştir."[8] diye yorumlamıştır.

İran'da Kemalist devrimlerin etkileri, Afganistan'daki kadar şiddetli olmuştur. 1921'de iktidara gelen Şah Rıza Pehlevi, memleketini modernleştirmek için, hemen, Türkiye'de yapılanlardan ilham almıştır. 1934'te, Kemalist Anadolu'da bir ay kadar yaptığı gezi, onun, yeni Türk rejimine duyduğu hayranlığı güçlendirmiştir. Ziyareti sırasında, bizzat Mustafa Kemal tarafından gezdirilen Şah, modern Türkiye'nin gerçekleştirdiklerini kendi gözleri ile görebilmiş ve gerçeklerin, anlatılan efsaneye uyduğunu şaşkınlıkla müşahade etmiştir: Avrupaî tarzda giyinmiş memurlar, şehir hayatına yaraşır tarzda vekiller ve milletve-

6- Roland Wild, Amanullah, ex-King of Afghanistan (Emanullah, Afganistan eski Kralı), Londra, 1932, Vartan Gregorian'ın zikrettiği, The Emergence of Modern Afghanistan (Modern Afganistan'ın ortaya çıkması), Stanford: Stanford Uni. Pres, 1969, Sayfa: 258.
7- V. Gregorien, a.g.e., Sayfa: 261
8- Tekin Alp, a.g.e., Sayfa: 276.

killeri, pudralı ve makyajlı kadınlar, öte yandan, meslek okulları, örnek çiftlikler, pilot fabrikalar, demiryolları, liman tesisleri, gemi inşaatı ve sonsuz millî yenileşme çabasını şahane bir biçimde özetleyen, yeni Ankara şehri ve steplerin ortasından fışkırmakta olan devâsâ Bakanlıklar mahallesi. Ev sahipliği yapan Mustafa Kemal kadar coşkulu ve arzulu olan Rıza Şah, daha Türkiye'de bulunduğu sırada, Başvekiline, Tahran'a döndüğünde ne çarşaf, ne fes, ne de türban görmek istediğini bildirmiştir.[9] Bir süre sonra, İranlı kadınlar peçenin resmen kaldırılmasına uyum sağlamaya mecbur olmuşlar, erkekler de, Avrupaî fötr şapkayı veya Kemalist kasketi seçmek zorunda kalmışlardır. Toprak ağalarının protestolarına ve Şiî mollaların aforoz etmelerine rağmen, arkadan diğer tedbirlerin gelmesi gecikmemiştir: Çok evliliğin kaldırılması, kadının eşitsizliğini kaldırmaya matuf kanunlar, asalet ünvanlarının ilgası, Türk modeline uygun olarak laik bir üniversite kurulması... Daha sonra, İran Başkenti'nde, hatta arap harfleri yerine Latin Alfabesini almak, Müslüman takviminden vazgeçmek, hafta tatili olarak Pazar'ı seçmek, bir kelime ile, Mustafa Kemal'in Türkiye'de yaptığı gibi toplumu tamamen laikleştirmek sözkonusu olmaya başlamıştır. Şah'ın reformların hızının yavaşlatılmasını ve tasarlanan tedbirlerin daha sonraya bırakılmasını kabul etmesi için, muhafazakâr çevrelerde görülen tepkilerin artmasından endişe eden danışmanlarının tedbirli olmak hususunda yaptıkları çağrıları arttırmaları ve yeni fikirlerin yürürlüğe konmasında belli bir yumuşaklık getirilmesini istemeleri gerekmiştir.

Ya Afganistan ve İran'dan sonra? Ankara'da diğer Ortadoğu ülkelerinin de -Özellikle Mısırlı milliyetçi seçkinler Türk misalini memnuniyetle talep etmektedir.- Kemalizm'e dönmesinin

9- P. Amouzegar, "The Influence of Kemalism on Reza Shah's Reforms" (Rıza Şah'ın reformları üzerinde Kemalizm'in tesiri), Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, 1975, sayfa: 627.

uzun sürmeyeceği kuvvetle ümit edilmektedir. Şüphesiz, İran ve Afganistan'da olduğu gibi, hoca, şeyh, molla diye adlandırılan ve herşeye karşıt olan "gericiler" burada da ciddi bir frenleme unsuru teşkil etmektedir. Fakat, Mustafa Kemal ve arkadaşları, hiçbir gücün modern Türkiye'den Doğu'ya taşınan fikirlerin parıltısına uzun süre mukavemet edemeyeceğine inanmışlardır.

Ankara'daki idareciler geleceğe güvenle baktığı halde devrim nihayet Türkiye'de de biraz bedel ödemiştir. Büyük Kürt isyanı hesaba katılmazsa, işler genel olarak iyi gitmiş, hatta ezanın Türkçeleştirilmesi, Arap harflerinin kaldırılması gibi kutsal inançlara karşı günah sayılan şeyler, hiç olmazsa görünüşte, nisbî bir kadercilikle kabul edilmiştir. Fakat ya herşeye rağmen, sonuçta Kemalist modelin, Müslüman toplumun ihtiyaçlarına uyumunda güçlükler ortaya çıkarsa? Ya yeni Türkiye tarafından teklif edilen reçeteler fiyasko ile sonuçlanırsa? Eğer mollalar, manevî fetih için sabırlı bir çalışma ile, dindaşlarına daha başka reçeteler, başka tarz mücadele şekilleri, daha iyi anlaşılan, daha kolay kabul edilen yeni hedefler sunarak başarılı olursa? Gerçeği söylemek gerekirse ne Mustafa Kemal ne de onu takip eden arkadaşları kendilerine -en azından onu sonuna kadar takip edenler- böyle sualler soruyorlardı. Rejime karşı açık muhalefetin bulunmadığı bir ortamda onlar, tenkit edilme tehlikesi olmadan, Doğu'nun özgürleşmesini etkili bir şekilde sağlayabilecek bir yolda ilerlemekten ve geleceğe doğru bu muzaffer yürüyüşte bütün milletin arkalarında bulunmasından övünebilmektedirler. Elbette, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, "bin yıl için" hiç yara almayacak bir imparatorluk kuran Devlet adamlarından değildir; fakat pozitivist fikirlerle beslenmiş ve Batı değerlerine kesin inancı bulunan O, en azından mutlak gerçeği, bütün hastalıkları iyileştirebilecek kat'i ilâcı elinde bulundurduğu inancına sahiptir.

Çeviren: Zeki Çelikkol

(Mustafa Kemal, Ankara 1984)

ATATÜRK VE HİNDİSTAN

Prof.Dr. Akmel Ayyabi
(Aligarh Üniversitesi, Hindistan)

Atatürk Devriminin Hindistan'daki etkisi çok derin olmuş ve genişçe hissedilmiştir. Yunanlılara karşı kazandığı zaferler o zamanlar hapishanede tutulan Pandit Jawaharlal Nehru, Mevlana Abul Kalam Azad ve başka Hint liderlerince selamlanmıştır. Hindistan Merkezi Hilafet Komitesi, Yunanlılara karşı kazandıkları büyük zaferler münasebetiyle selamlarını sunarak görevlerini yerine getirmişlerdir. Atatürk bunu bilmektedir ve Hintlilere teşekkür etmiştir. Hindistan Merkezi Hilafet Komitesi başkanına Osmanlı Türkçesiyle bir mektup yazmıştır. 9.11.1922 tarihli bu mektupta Atatürk şunları demektedir:

"Bugünlerde, hiçbir hak ve anlaşmaya dayanmadan ülkemizin birçok değerli yerini işgal etmiş olan ve Anadolu'yu istila ederek bağımsızlık için yapılan bütün çabaları lanetlemeyi denemiş olan Yunan ordusuna karşı kazandığımız büyük zaferi andığımız 17 Eylülde âlicenapları tarafınızdan yapılmış konuşmanın yazılı kopyasını okuyabildim. Kazandığımız bu büyük zaferle yaratılmış olan muazzam sonuç sadece Türkiye'nin kaderi üzerinde bir etki yapmayla sınırlı kalmayacak, ama aynı zamanda mazlum milletlerin bağımsızlık ve hayatlarını yasaklayan ve tehdit eden zalimlere karşı başkaldırmalarını da teşvik edecektir. Onlar, yaklaşan kış şartlarına yiyecek ve sığınak olmadan tahammül edeceklerdir. Yunanlıların yaptığı zararlar ve tanımla-

namaz canavarlıklarından dolayı böyle bir duruma düşmüş olan Türk Müslümanlarının Hindistan'daki din kardeşlerinin gönderdiği geniş yardımlara ihtiyacı vardır. Ben, âlicenaplarının arabuluculuğuyla, Türkiye insanlarına daima büyük alaka göstermiş olan Hindistan'daki bütün kardeşlerimize en iyi dileklerimi ve şaygı dolu hürmetlerimi sunmayı diliyorum ve onlar her vesileyle içten gelen iyiliklerini açıkça göstermişlerdir. Âlicenapları, gönlünden gelen hürmetimi lütfen kabul etsinler."

Türkler için önceden başlamış olan bağış toplama çalışması hızlandırıldı ve Hindistan'daki tüm insanlar yeni Türkiye'nin doğuşunu memnuniyetle karşıladılar. Mustafa Kemal'in adı, Hindistan'da evlerde, özgürlük kahramanı ve cesur ve müdrik adam olarak, şahıs ismi olarak kondu. Hindistan'da bu dönem Hint Ulusal Kongresinin köylerde kök saldığı bir dönemdi ve bu komite halkın gerçek temsilcisi oluyordu. Türkiye'de saltanat ve Hilafetin kaldırılmasıyla oluşan tehlikeli dönemde, Hint Müslümanları, Halifenin ruhani liderliğinin tarihe karışacağı şüphesi içindeydiler. Bu sebeple, merhum Ağa Han ve hâkim Amer Ali, Hilafetin kaldırılmasına karşı oldukları fikrinde olduklarını bildirdiler.[1] Ankara'ya Türk Hükümetine bir mektup yazdılar ve 'Halifeliğin Sultanlıktan ayrılması genel olarak Müslümanlar için bir önem kazanmıştır' dediler ve şuna dikkat çektiler: 'geniş nüfus içinde Halifenin hâlihazırdaki belirsiz konumu çok tahrip edici etkileri ortaya çıkarır' ve 'İslam'ın dinî ve ahlakî dayanışmasını muhafaza etmek için yakın gerekliliğini' vurguladılar ve 'Müslüman cemaatlerin itibar ve itimadına hâkim olacak bir temel üzerine oturtmayı' rica ettiler ve 'böylece Türk devletinin yegane kuvvet ve itibar vermeyi' vurguladılar. Bu mektubun metni 24 Kasım 1923'de İstanbul'da üç büyük gazetede yayımlandı ama Niyazi Berkes, bunun 'İngiliz diplomasisinin bir ar-

1- Ayrıntılar için bkz. A.J. Toynbee, Survey of International Affairs, 1925. s. 571 ve Geoffrey Lewis, Turkey, 1955, s. 81.

mağanı' olduğunu söyler.[2] Bununla birlikte, merkezi Bombay'da olan bir Hilafet Komitesi oluşturan Hint Müslümanları, Mevlana Mohammed Ali ve Şavkat Ali liderliğinde Hilafet kışkırtmacılığını sürdürdüler. Bu, gerçeğe uygun olarak, Hindistan'ın Türk halkına gösterdiği muhabbetin dolaysız bir ürünüydü. Hatta Türklerin dini liderliğini yerinde bırakma gayesini temsil eden Osmanlı Hilafeti üzerinde bir İngiliz korumacılığı olabileceği fikrini onayladılar. Hilafetin kaldırılması, Mustafa Kemal'i 'İslam'ın kılıcı' ve Türk Devrimini de 'Müslüman bir devletin özgürlük için yaptığı cihat' olarak algılayan Hintlilerde belirli bir ön dehşet yarattı. Ama hemen Hindistan'da 'Hilafet', İngilizlere karşı mücadele anlamına geldi ve binlerce Müslüman yakalandı ve hapishaneye tıkıldı. Bununla beraber, Türkiye'de Hilafet kaldırıldı ama Hilafet akımı Hindistan'da devam etti ve neticede on üç kişinin önderliğinde 1935'de bir parti olarak Müslüman Birliği doğdu.

Hint Müslümanlarının, Hilafetin Türkiye'de alıkonulması gerektiğine dair düşünceleri kısa ömürlü oldu. Türkiye merkezi olarak dini liderliğinin devam etmesi, onların kendi istekleri çerçevesinde anlaşılmalıdır. Gelecekte fayda sağlayacak bir kurum olarak, Türkiye'de Hilafetin korunması gerektiği, kaldırılmaması gerektiği söylenebilir. Müslümanlar arzularını belirtmeden çok önce, Atatürk ve başkaları Hilafeti kaldırmaya karar vermişlerdi. Çok geçmeden ortaya çıkmış bir hakikat olarak Müslümanların arzuları azaldı. Dünyeviliği kalmamış Hilafetin politik gücü artık realiteye uygun değildi.[3] Modernleşen Türkiye için Atatürk'ün hükümetinin dünyadaki birçok dini (İslami) teşkilatı tarafından gayri İslami ilan edilmesini not etmek ilgi çekicidir. Daha sonra Deoband Hindistan İslam Enstitüsü Da-

2- Development of Secularism in Turkey, s. 458.
3- Mavlana Mohammed Ali, My Life: A Fragment, ed. Afzal Ikbal, Lahor 1944. s. 63, 125, 133, 146-177.

rul'Ulum'un rektörü Qari Muhammed Tayyab, Türkiye hükümetinin İslami olduğunu ilan etti.[4]

Türk milleti ve devleti 1918 sonrasında belki de Osmanlı imparatorluğunun enkazında yok olacakken Atatürk, Modern Türkiye'yi kurmuştur. Türklerin herhangi yabancı bir güce bağlı olmaksızın şerefleriyle yaşayabileceklerini O, ispatlamıştır. Bu yüzden, bizim Mahatama Gandi'yi Atatürk ile eşit saymak doğru değildir. Gandi, Hint halkını özgürlüğe götürürken ve hayatı boyunca dini ahenk ve sosyal ve dini reformları sağlamak için çalışmışken, Atatürk esasen barış ve aşk adamıdır ve gerçeği araştırmıştır. 1947'deki bağımsızlığımızdan sonra ancak sosyal ve ekonomik reformlar gerçekten tanıştırılmış ve uygulanmıştır. Bu açıdan bakıldığında müteveffa Pandit Jawaharlal Nehru çok önemli bir rol oynamıştır. Modern ve radikal bir bakış açısı göstermiş ve de Hint Ulusal Kongre Partisi'nde sol kanatlı radikal bir grubun liderliğini yapmıştır. Bu sebeple Atatürk'ü Gandi'den daha çok Pandit ile mukayese etmek daha uygun olacaktır. Yine de Atatürk, Asya ülkelerinin gelişmesi alanında derin bir etki yapmış; kimlik ve kültürlerini bozmadan Batı medeniyetiyle sorun yaratmadan sorunları çözme gibi bir rehberlikte bulunmuştur. Onun ilham verici rehberliği altında, Asya ülkeleri kendilerini modernleşme ve demokratik ilkelere adamışlar, laik devlet olmuşlar, iyi bir şekilde hızlı bir ekonomik kalkınma sürecine girmişler, eğitim alanında her yurttaşa eşit fırsat sağlamışlar, kadınlara eşit haklar bahşetmişler ve teknoloji ve kültürün sürekli gelişmekte olduğu bu gelişen ülkelerde bir altyapı oluşturulmuştur. (1985)

Çeviren: Prof.Dr. Akif Erdoğru
(Prof.Dr. Akif Erdoğru; Tarihin İçinden; İst. 2006)

4- 48 Lord Kinross, Atatürk, s. 386-387.

ATATÜRK'E GÖRE DİNİN ÖNEMİ

Gotthard Jäschke
(Almanya)

Atatürk'ün hayatının başında ve sonunda dindarlığı ile tanınmış iki sade Müslüman kadın bulunmaktadır. 1923'ten ölümüne kadar ona çocuk gibi bağlılık duyduğu annesi Zübeyde Hanım ve sevecen bir kardeş sevgisiyle bağlandığı kardeşi Makbule Hanım. Zübeyde Hanım Onun birden aklına gelen yüksek fikrine o kadar az uyabildiği halde, her zaman bunun için kendisine Allah'ın lûtfunu dilemişti. Makbule Hanım da kardeşinin yıllar geçtikçe Şeriattan daha çok uzaklaşmasını o kadar az anlayacak durumda olduğu halde, ona karşı sevgisini yitirmemişti.

Küçük yaşta askerlik mesleğine heves etti. Annesi buna gerçekten üzülmüştü.[1] Askerlik hayatının uzun yıllarında, özellikle 1915 Çanakkale Savaşı sırasında, askerler için dinin büyük önemi olduğunu anlamıştı. 1917 tarihli "Yeni Mecmua" da onunla yapılan bir konuşma vardır. Orada şöyle diyor: "Okuma bilen askerler Kuran'ı ellerinde tutuyorlar ve Cennete girmeye hazırlanıyorlar, okuma bilmeyenler "Allah Allah" diye savaş çağrısını tekrarlıyorlardı.[2]

Kurtuluş Savaşı, başından beri dini bir anlam taşıyordu. Yunanlıların "Haçlı Seferi"ne Türkler "Cihat" ile karşılık vermişlerdi. Mustafa Kemal imamlara savaşı "farzı ayn" olarak gösterme rolünün düştüğünü anlamıştı. Kendisi de Allah'ın tehlike

1- Revue Internationale d'Histaire Militaire, No 50, 1981, s. 107.
2- Exerzierreglement für die Infanteric (1937) Ziffer 294.

içinde bunalan millete gönderdiği "Gazi" olarak değerlendirilmişti. Talihin döndüğü Sakarya Savaşından sonra kendisine bu unvan verilmek suretiyle böyle biri olarak yüceltilmiş ve tüm İslam âleminde, özellikle Hindistan'da, hayranlık duyulmuştu. Onlara hitap ettiği 17 Mart 1920 tarihli beyanname şu sözcüklerle son bulmaktadır: "Allah'ın himayesi ve şefaatı için yalvarırız." Çoğu zaman da "Allah'ın yardımı" için dua etmiş ve bir zaferden sonra Allah'a şükretmeyi hiç unutmamıştır. 1 Mart 1921 tarihli yıllık raporunda[3] mecliste şöyle diyordu: "Cenabı haktan cümlemize muvaffakiyet dua ederken hakkı beka ve istiklâlimizi kurtarmak gibi bülent ve kutsî mücahede uğrunda ihrazı şehadet eden kardeşlerimizin mübarek ruhlarına da fatihalar ithaf eylerim."[4]

Mustafa Kemal başından beri hararetle arzu ettiği ileriye doğru bir gelişmenin olasılığını, ancak Batı uygarlığına uyarken Şeriata bağlı kalınamayacağını gerçekten görüyordu. Şeriatın kamu hayatından ayrılması (Laiklik) Hilâfetin kaldırılmasının (3 Mart 1924) hemen ardından medreselerin ve şeriat mahkemelerinin kapatılmasıyla başladı. Bunu İslam âleminden önemli ölçüde ayıran, Latin alfabesinin alınmasına kadar uzun bir dizi modernleşme tedbirleri izledi. Mustafa Kemal'in, asrî ve medenî kavramların, ancak ilerici bir anlamda anlaşıldığı takdirde, Müslümanlıkla bağdaşacağı hususundaki görüşü başlangıçta belli idi.

Büyük bir açıklama gezisine çıkıp (17 Ocak-24 Mart 1923) halkı bu hususta aydınlatma yollarını aradı. Ayın 31'inde şöyle diyordu:[5] "Allah'ın emrettiği şey, müslim ve müslimenin beraber olarak iktisabı ilmü irfan eylemesidir." Ve 16 Mart'ta:[6] "El-

3- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (ASD) I, s. 169.
4- ASD I, s. 223.
5- ASD II, s. 86.
6- ASD II, s. 127.

hamdülillah hepimiz müslümanız, hepimiz dindarız... Hangi şey ki akla, mantığa, menfaatı ammeye muvafıktır, biliniz ki o bizim dinimize de muvafıktır." diyordu. 1923 yılı Eylül ortalarında Fransız yazarı Maurice Pernot'ya şunu söyledi:[7] "Memleketimizi çağdaşlaştırmak istiyoruz... Türk milleti daha dindar olmalıdır, yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır demek istiyorum. Dinime, bizzat hakikate nasıl inanıyorsam, buna da öyle inanıyorum. Bilince karşıt, ilerlemeye engel hiçbir şey ihtiva etmiyor." Ve 1 Mart 1924'te[8] "Bağlanarak inandığımız ve mesut bulunduğumuz İslami diyaneti, yüzyıllardan beri olageldiği üzere, bir siyaset aracı konumundan kurtararak yüceltmenin zorunlu olduğu gerçeğini gözlemliyoruz."

Mustafa Kemal (Atatürk) hiç kimsenin ibadetini, özellikle namazını geleneklere göre yapmasından kuşku duymamıştır. İbadet hakkına karışmaktan kaçınmıştır. Ziya Gökalp de 26'ıncı surenin, 195'inci ayetine göre Arapça Kuran okumaya (tilâvet) dokunulmamasını istemişti."[9] 22 Ocak 1932'de Hafız Yaşar Yerebatan Camiinde buna yetkili olunmadığına dikkati çekmişti. Orada 36'ıncı surenin (Yâ Sîn) 83'üncü ayetini Arapça okuyup, sonra ekli bulunan Türkçesini açıklamıştı.[10]

Atatürk'ün ölümünden sonra Makbule Atadan (18 Ocak 1956'da ölmüştür) cenaze namazı için özen göstermişti. 19 Kasım 1938'de cenazenin Ankara'ya naklinden az önce Dolmabahçe Sarayında gereği gibi yerine getirildi.[11] Onu izleyen yıllarda da hep mevlit okuttu. Süleymaniye Camisinde Kadir Gecesi (27 Ramazan 1374-19/20 Mayıs 1955) sonunda edilen dua aşağıda yazılı bölümü ile çok dokunaklı olmuştu:

7- Revue des Deux Mondes, I. Février 1924. ASD III, s. 66.
8- ASD I, s. 330.
9- Türkçülüğün Esasları, Ankara 1339 (1923), s. 164.
10- Hafız Yaşar Okur, Atatürk'le Onbeş Yıl. Dinî hatıralar (1962), eleştirisi "Die Welt des Islams" (WI) IX, s. 300'de.
11- İslam Ansiklopedisi, s. 798; WI VIII, s. 236.

"Vatanın kurtulması için cesaretle öne atılan ve kahraman Mehmetçiklerimize önder olarak vatanı kurtaran, hür bir vatan üzerinde imanlı, canlı ve inkılâpçı bir nesil yetiştirmeyi kendine en büyük gaye edinen Mustafa Kemal Atatürk'e de ikrâm eyle yâ Rabbi!"

(Çeviren: Nimet Arsan)

(Prof.Dr. Hikmet Bayur'a Armağan, 1985)

ELÇİLİKTE SON KARŞILAŞMA

S.İ. Aralof
(SSCB Ankara Büyükelçisi)

Hatıralarımı, Mustafa Kemal Paşa ile eşinin, Sovyet Elçiliğine yaptıkları son ziyareti anlatmakla bitiriyorum. Mustafa Kemal, yazlıktaki elçiliğimize gelmişti.

Bahçedeki kamelyada, İran elçisi, bizim askeri ateşe, eşim, ateşe yardımcısının eşi, karşılıklı çay içiyorduk. Mustafa Kemal bu sefer sivil elbise giymişti. 1923 yılının içinde idik. Bu, Yunanlılara karşı kazanılan kesin zaferden sonra idi. Mustafa Kemal, İstilacı Yunan ordusuyla yapılan son savaşı, Yunan ordusu başkomutanının esir edilişini anlatıyordu. Sonra, ulusal kurtuluş savaşının ilk ağır yıllarını hatırladı:

– Dört bir yanımız ateşle, ayaklanmalarla çevrili idi. Sizin Sovyetler Birliği'ni kurduğunuz ilk yıllardaki gibi, büyük zorluklar içindeydik.

Bahçede, elçiliğimize hediye edilen iki ayı yavrusu oynayıp duruyordu. Bazen ağaçlara tırmanıyor, yaprakları yoluyor, bazen de yanımızda, kamelyeye geliyorlardı. Misafirlerimiz ayı yavrularının maskaralıklarına gülüp duruyorlardı. Kanadı kırık bir kartal, çalımlı çalımlı bahçede dolaşıyordu.

Mustafa Kemal:

– Kartal, Rus çarının amblemi (alâmeti)dir dedi. Çar, halkın üzerinde kibirli kibirli egemenlik ediyor, kendisini de erişilmez sanıyordu. Bakın, şu kartal aramızda kırık kanadıyla dolaşıyor; Rus halkı Çarı kovdu. Gücünü kırdı. Biz Türkler de "Kutsal Pa-

dişah"ımızı Ruslar gibi, kolunu kanadını kırarak kovduk. Halk kendi zaferine koşuyor. Padişahların ve çarların, emperyalistlerin işine gelen, bitmez tükenmez savaşlara sürükledikleri biz, her iki ülkenin halkları, sürekli bir dostluk içinde yaşamak zorundayız; İran gibi, Arabistan gibi, öteki doğu halklarını da bizim dostluk ailesinin arasına sokalım. Bu benim hayalimdir. Bilmem, bunu yapabilecek, bunu görebilecek miyim? Kadehlerimizi dostluğumuzun şerefine kaldıralım.

Mustafa Kemal, bir süre sustuktan sonra Lâtife Hanım'a dönerek:

– Hanım dedi. Bir veda müziği olarak bize Çaykovski'nin şu sevgili romansını çal...

Yazlığa girdik. Batmakta olan güneşin son ışıklarının kızıla boyadığı açık pencereli büyük salonda, küçümen bir kadının güçlü ve usta ellerinin altından büyüleyici melodiler yayılıyordu.

Bu romansın Mustafa Kemal'in niçin hoşuna gittiği anlaşılmış oldu. Gazi, ince, lirik yaradılışlı bir insandı. Yurduna, halkına olan sevgisi onu, Türkiye'nin düşmanlarına karşı amansız bir mücadele için gerekli olan, sert, sağlam bir karakter edinmek zorunda bırakmıştı.

Mustafa Kemal Paşa ile Lâtife Hanım'ın veda ziyaretleri, Kemal Paşa'nın eskiden olduğu gibi şimdi de Sovyetler Birliği'ne karşı dostça duygular beslemekte olduğunu gösterdi.

Kısa bir süre sonra Moskova'ya çağrıldım. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya veda ziyareti sırasında, Paşa bana imzalı bir fotoğrafını hediye etti. Candan kucaklaşarak öpüştük, birbirimize mutluluklar diledik. Gazi Lenin'e selâmlarının iletilmesini benden, rica etti.

Bir gün, Mustafa Kemal'in Çankaya'daki köşkünde karşılıklı çaylarımızı içerken, geçmişlerimizden söz açıldı. Kaç yaşında olduğunu Kemal Paşa'dan sordum.

Mustafa Kemal:

– 1881 yılında Selânik'te doğdum dedi.

Şaşırmıştım.

Mustafa Kemal:

– Niçin şaşırdınız? diye sordu.

– Sizinle aynı yılda doğmuşuz dedim. Ben de 1881 yılında, Moskova'da doğdum.

Mustafa Kemal Paşa gülümseyerek:

– Demek sizinle yaşıt oluyoruz, dedi.

Doğumunun ayını, gününü söyledi.

– Henüz çok gençsiniz dedim, ama, muzaffer bir generalsiniz. Büyük işler başardınız. Ölüm döşeğindeki bir ulusa can verdiniz, onu emperyalizmin boyunduruğundan kurtardınız. Ulusunuz bunu takdir ediyor.

Mustafa Kemal:

– Evet, doğru dedi. Ama, benim başladığım işi kim sürdürecek? Size birçok defalar anlatmıştım, benim böbreklerim hasta. Böbrek hastaları uzun süre yaşamazlar. Ben bunu çok iyi biliyorum. Ulus, liderler ortaya atacaktır. Bundan hiç kuşkum yok. Ama bunlar, sayısı pek çok olan düşmanlara karşı koyabilecekler mi? Bu beni korkutuyor. Zaman zaman büyük zorluklarla karşılaşıyorum.

Konuşmamız Türkiye'nin iç meselelerine döküldü. Mustafa Kemal, yeni Türkiye'nin toplumsal düzenini kendisine özgü bir görüşle belirtti:

– Türkiye'de sınıflar yok dedi. Türkiye'de işçi sınıfı yok, çünkü gelişmiş bir sanayi yok. Bizim burjuvazimizi ise henüz burjuva sınıfı haline getirmek gerekiyor. Ticaretimiz çok cılız, çünkü sermayemiz yok. Yabancılar bizi eziyor. Benim amacım, ulusal ticareti kalkındırmak, fabrikalar açmak, yeraltı zenginliklerini meydana çıkarmak, Anadolu tacirine yardım etmek, zen-

ginleşmesini sağlamaktır. Bunlar, devletin önünde duran işlerdir. Biz bunları kanunlaştıracağız.

– Ya köylüler?

– Onlara yardım edeceğiz. Aşarı kaldıracağız.

– Söz köylüye yardım edene kadar derebeyleri, tefeciler, hocalar onu büsbütün köleleştireceklerdir. Onların beklemeye hiç niyeti yok. Bizim düşüncemize göre, sizin dayanağınız köylülerdir. Onları kalkındırınız, onlara toprak veriniz. Onları vergilerden, tefecilerin elinden kurtarınız. Sizde işçi sınıfı henüz çok zayıf, orası öyle. Ama, işçileriniz az olmakla birlikte, güçlü, sağlam ve bilinçlidirler. Onlar hem size destek olur, hem köylülerin kalkınmasına yardım ederler. Bizde, Sovyetler Birliği'nde işçilerle köylüler ebedi olarak Rusya'yı derebeylerinden kurtarmışlardır.

Mustafa Kemal:

– Sovyetler Birliği'nde iş başkadır diye cevap verdi. Sovyetler Birliği'ni Türkiye ile mukayese edemezsiniz! Rusya'da işçi sınıfı daha ihtilalden önce teşkilatlanmıştı. Yüksek bir bilinç düzeyine erişmişti. Sizde dinin, halkın üzerinde, bizde olduğu kadar büyük bir etkisi yoktur, fanatizm yoktur. Bunu hesaba katmak gerek.

Bu konuşmamızda Mustafa Kemal Paşa, yukarda sözünü ettiğim bir İktisat Kongresi toplamak ve yeni bir iktisadi misak meydana getirmek niyetini açıkladı. Mustafa Kemal Paşa, Türkiye'nin ekonomik canlanışının başarısına büyük umutlar bağlamıştı.

Paşa:

– Tabii dedi. Göze görünmeyen pek çok engeller, ulusun da benim de birçok düşmanlarımız var. Ama, bunların üstesinden geleceğimize ben inanıyorum. Güçlü bir ordu kurmayı başardık.

– Orası doğru dedim. Ama, kaşarlanmış derebeyleri bir yana, bütün ulus savaşa katıldı. İşçiler, köylüler, aydınlar, tüccarlar, hepsi peşinizden gitti. Bütün ulusça ülkünüz birdi: İstilacıları kovmak. Ama şimdi sınıflaşma baş gösterdi. Her grubun çeşitli çıkarları ortaya çıktı. Şimdi bunların arasında, kendi sınıf çıkarları için bir mücadele var.

Konuşmamız uzun sürdü. Zamanla silinerek, hafızamda ancak parçalar halinde kaldı. Bizimle Türkiye arasındaki karşılıklı ilişkilerden de söz ettik. Mustafa Kemal, her zaman olduğu gibi, açık ve belirli olarak, Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile olan dostluğunun, en sağlam, en güçlü bir dostluk olduğunu söyledi. Bu, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinin siyasal temelidir dedi. Sonra da şunları ekledi:

– Bizim birbirimizden ayrılmamıza imkân yoktur. Bu benim sarsılmaz inancım, gelecek kuşaklara da vasiyetimdir.

Aradan uzun yıllar geçti. 1928 yılında diplomatik çalışmalara son verdim. Ama, Türkiye'nin kaderiyle ilgilenmekte de devam ettim, iç ve dış siyasetini izledim.

Mustafa Kemal Paşa, hayatının sonuna kadar, şaşmaz bir biçimde, Türkiye'nin ulusal çıkarlarının, dolayısıyla, Sovyetler Birliği ile dostluk ilişkilerinin koruyuculuğunu yaptı.

Çeviren: H. Ali Ediz

(Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları, Ank. 1985)

ATATÜRK

Prof.Dr. Fritz Neumark
(Alman bilimadamı)

... Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk'ün olağanüstü becerikli ve başarılı bir politikacı olması, özellikle bir Alman için çok şaşırtıcıdır. Çünkü Atatürk, cumhuriyeti kurmadan önce mükemmel bir komutan olarak ün yapmıştır. Memleketimizde, diğer Avrupa ülkelerinde, Güney Amerika ülkelerinde ve hatta Amerika Birleşik Devletlerinde dahi -yalnız Eisenhower hariç- savaş meydanlarında başarı sağlamış generallerin... akıllı ve uzak görüşlü politikacılar olarak isim yaptığı haller, son derece enderdir.

Atatürk, ilk günden itibaren ülkedeki değişikliği ancak çok radikal tedbirlerle gerçekleştirebileceğini gayet iyi biliyordu. Örneğin, o güne kadar kullanılan Arap harflerini bırakarak Latin harfleri kullanılması konusunda büyük bir şahsî gayret harcamış, bu yoldaki mücadeleyi desteklemiştir...

Atatürk, aynı zamanda dil konusunda da bir ustaydı. O'nu, belki de ancak General Helmut von Moltke ile kıyaslamak mümkündür. General Moltke, 1835-1839 yılları arasında hizmet verdiği Türkiye'de, "Türkiye'den Mektuplar" adlı eserini yazmıştı. Eskiden bu eserden bazı pasajları Alman okul kitaplarında bulmak mümkündü. Atatürk ayrıca 1954 yılında savaş anılarını kaleme alan Fransız Generali de Gaulle ile de kıyaslanabilir; de Gaulle, savaş anılarını 3 ciltlik "Memoires de Guerre"de toplamıştı...

Hiç şüphe yok ki, Atatürk, 1920 ve 1930'lu yıllardan dünya politika sahnesindeki en önemli liderdi.

Herhalde iki insan arasında, Atatürk ile Hitler arasında mevcut olduğu kadar büyük başka bir çelişki gösterilemez. Salt dış görünüş itibarıyla dahi aralarında büyük fark vardı. Atatürk, Birinci Dünya Savaşında... ve sonraki kurtuluş savaşında olağanüstü yeteneklere sahip, muzaffer bir kumandan olarak ortaya çıkıyor. Buna rağmen 1923 yılından sonra, askerî manevralar dışında, hiçbir zaman üniforma giymediğini görüyoruz. Hep sivil elbise giyer veya kutlama törenlerinde frakı tercih ederdi. Oysa, bir zamanların neferi Hitler, bilindiği gibi, fırsat bulduğu her yerde, modelini kendi çizdiği hayalî ünifonnasını giyerdi.

Atatürk, uzak görüşlü bir diplomattı. Gerçi bazen, meselâ Hatay ilinin Türkiye topraklarına katılması konusunda Fransızlara karşı giriştiği gibi, riskli oyunlara girdiği de olmuş, fakat hiçbir zaman kendi gücünü abartmamıştır. Atatürk, ülkesini imar edebilmek için gerekli olan sürekli bir barış ortamını arzuladığından, siyasî ve askerî başarılardan vazgeçebilmeyi de bilmiştir.

Cumhuriyetin kurucusu Atatürk ile bir kez karşılaştım. İstanbul'da, Fera Palas Oteli'nde verilen bir kabul resmi sırasında. Ancak salona girişi ve kendisiyle üniversite sorunlarına ilişkin olarak yaptığım birkaç dakikalık görüşme, unutamayacağım anılarım olmuştur. Bugün dahi içimde, O'nun kişiliğinde yüzyılımızın gerçekten en büyük devlet adamıyla karşılaşmış olmanın hissini duymaktayım. Burada aynı zamanda şu umudu dile getirmek isterim ki, O'nun bıraktığı miras, daha az yetenekli yöneticiler tarafından heba edilmesin. Fakat böyle bir ihtimal zaten mevcut olamaz; çünkü Atatürk'ün Türkiye için verdiği hizmetler öylesine sağlam temellere oturmuştur ki, bu mirasın heba edilmesi mümkün olamaz. Atatürk, Türkiye'ye Avrupa'dan, batıdan yana bir görüntü verilmesi yolunda bilinçli çabalar har-

carken, Türkiye'nin sahip olduğu köprü rolünü hiçbir zaman dikkatten uzak tutmadı. Ancak bu sırada şu gerçeğe karşı da gözler kapatılamaz: Son zamanlarda özellikle iki alanda bir gerileme kaydedildiği görülmektedir. Laiklik ve devletçiliğe... karşı akımlar oluşturuldu ve bunlar da tepkiye yol açtı...

Şimdi tüm bu kültürel ve ekonomik reformlar konusundaki baş sorumlu Atatürk'ün, Türkiye'de iç politik yapıyı, batılı demokratik anlamda kurup kuramadığı sorusu ortaya atılabilir. Bu soruya verilecek cevap, kesin bir 'hayır'dır. Kuşkusuz, bir parlamento vardı; ama etkisiz kalan kısa bir denemenin dışında kayda değer bir muhalefet olmadı. Ülkedeki anayasa düzenini, en iyi biçimde aydın bir despotluk olarak tanımlamak mümkündür. Fakat bu tanımlamada ağırlık, despotluk kelimesi üzerinde değil, aydın kelimesi üzerinde olmak gerekir. Kaldı ki, feodalizmin kalıntıları zamanla azalmakta olup, eski ve yeni tarihin despotlarında görülen büyüklük kompleksinden de eser yoktu. Kemalist politikanın en önemli özelliklerinden biri, içeride olsun, dışarıda olsun, ölçülü davranmaktı.

Şaşırtıcı bulduğum bir nokta da, Atatürk'ün, bir subay olmasına rağmen, hükümet edişinde hiçbir zaman askerî uygulamalara başvurmamış olmasıdır. O'nun vermiş olduğu bu örnek sayesinde de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğundan bu yana geçen elli yıl içinde, ülkede askerî bir diktatörlük kurulmamıştır. Gerçi silâhlı kuvvetler bugüne kadar birkaç kez duruma müdahele etmek zorunda kalmıştır... Fakat Türk subayları hiçbir zaman, alışılagelmiş askerî diktatörlüklerde görüldüğü şekilde... ülke yönetimini sürekli olarak ele geçirmeye kalkışmamışlardır. Yine de, devlet başkanlığı koltuğunda oturan kişilerin –Celâl Bayar hariç- hepsinin, yani Atatürk, İnönü, Gürsel, Sunay ve Korutürk'ün, ordu saflarından gelmiş olduğu bir gerçektir. Ancak bu durum, iç siyasal olaylarda belirli ölçüde etkili olmuştur. Bütün bu kişiler, devlet başkanlığı görevine gelmezden önce

askerî hiyerarşinin üst kademelerinde bulunmuşlar ve başka ülkelerdeki çoğu darbeciler gibi, sadece birer kurmay subay olarak kalmamışlardır.

Atatürk, devlet başkanlığı görevinde bulunduğu 15 yıl içinde ülke halkını öylesine güçlü bir biçimde ardına toplarnayı başarmıştır ki, zamansız ölümünde, bütün Türk ulusu ardından gözyaşı dökmüştür. Bu ölüme bilhassa üzülen, Atatürk'ün devlet başkanlığı döneminde kendilerini güvenliğe kavuşmuş ve artık aşağılanmaktan kurtulmuş hisseden azınlık grupları olmuştur.

(Alman Gözüyle Atatürk, İst. 1986)

ATATÜRK'ÜN ÜLKESİNDE

Prof.Dr. Ernst E. Hirsch
(Alman bilimadamı)

Atatürk'ün birçok söylevinden ve yazılarından anlaşıldığı üzere, O'nun için sadece tek bir medeniyet bulunmaktaydı: Batı medeniyeti. Vatan sevgisiyle yanıp tutuşan Atatürk, neredeyse insanüstü denebilecek bir isteğin verdiği kudretle ülkesini medeniyet yoluna yükseltmek ve vatanını medeniyete yaklaştırmak istiyordu. Türkiye, Avrupa devletlerinin karşısına, onlàrla eşdeğerli olarak çıkmalıydı ve bunu yaparken "doğulu" ve "İslamcı" gelenekleri ayakta tutup bu değerleri, Avrupalıların geleneklerine göre aynı değerde ve hatta daha bile değerli olarak görme yoluna gitmemeli, aksine batının değerlerini benimseyip, bu suretle Avrupa ile eşdeğerde olduğunu göstertmeliydi. İşte bunu gerçekleştirebilmek için de "İslamiyetçi ve doğulu" gelenekleri unutup, benliğinden silkeleyip atmalıydı.

Diğer Müslüman ülkelerin reform çabalarının karşısında Atatürk'ün tutumu, açıkça ortaya çıkmaktadır. Araplar ve İranlılar, atalarının mirasını ayakta tutmaya çalışmışlardır. Onlar da batıdan bir şeyler öğrenmek istemekte, ama yalnız "işlerine yarayan" şeyleri alıp, Arap ya da İranlı olan özlerini korumak istiyorlardı. Bu halkların özleri, İslamiyetle, kopmayan bağlarla bağlıdır. Çünkü Orta Doğudaki medeniyetlere kesin bir biçimde damgasını vuran din, İslamiyet olmuştur. İranlılar ve özellikle Araplar'da, belli bir ikilik meydana gelmiştir. Bu ikilik hem modern ve teknik gelişmeye ayak uydurmak, hem de Arap-İslami-

yetçi mirası elden bırakmamak anlamına geliyor. İşte Atatürk, bu ikiliği reddetmiştir. Ondan önceki Tanzimat devrinde bu ikiliği görmek mümkündür. Atatürk'ün İslamiyetle ilgili herşeye karşı içten içe bir antipati duyduğuna pek kuşku yoktur. O, İslamiyetle ilgili şeyleri boş bir inanç ve halkını hâlâ ortaçağda bırakan bir ayak bağı olarak görmekteydi. Laikleşmek, aslında genel olarak İslamcı eğilimleri ortadan kaldırmaya yarayan bir taktikti.

İktidar sorunlarını olağanüstü derecede iyi kavrayabilme yeteneği O'na, sürekli olarak savaşması gereken rakibinin İslam dini olduğunu göstermişti. Gerçekten de İslam dini, siyasal alanda öyle derin köklere sahipti ki, Atatürk'ün bu değerlendirmesi çok yerindeydi. Eğer iktidar sahipleri İslam dinini bir az güç kullanarak yerinde kalmaya zorlamazlarsa, bu din, her zaman aktif bir politika yapma eğilimi göstermektedir. Bunu, belirgin kişilikleri olan tüm Müslüman iktidar sahiplerinin hükümetlerinde görmek mümkündür. Atatürk, bu kişilerin arasında benzeri bulunmayan bir şahsiyettir. Çünkü O, İslamiyeti devletin etki alanı dışında ve hatta toplum hayatının dışında bir yere yerleştirmek istemiştir.

Atatürk'ün yaptıklarını, yaşadığı dönem içinde değerlendirmek gerekir. O sıralarda batılı ülkeler, sömürgesi iktidarlarını en güçlü bir biçimde genişletmeye çalışmaktaydılar. Atatürk, yüz yıl önce başlanan, ama kesinlikle sonuna gelinmeyen batılılaşma hareketini, Türklerin kendinin hız vermesiyle, son bir hamlede sona erdirmek istemiş ve bu sayede, batının askerî ve kültürel üstünlüğüne karşı çıkmıştı. Türkler, karşı koyamayacakları belli olan batıya katılmalıydılar.

Yine de Atatürk'ün yaptığı seçim, daha derinlemesine olan alanlarda etkisini göstermiştir. Atatürk, iki kültürün birbiriyle bağdaşmayacağına inanıyordu. Ülkesinin ayakta kalabilmesi için gerekli olan batılı ve bilimsel kültür, geleneksel İslamiyetçi

ve doğulu kültürle bir sarada yürüyemezdi. O bu iki kültürü, birbirleriyle savaş halinde olan iki güç olarak görmekteydi. O koşullar altında, siyasal anlamda bir anlaşma, bir barışma, en iyi halde, bu savaşı devlet ve kamusal yaşam düzeyinden, bireyin zihnî düzeyine taşımak ve burada birtakım iç gerginlikler yardımıyla, güçsüzleşmesini sağlamak olabilirdi. Atatürk, kendi bakımından yaptığı seçimde, iki güçten sadece birini tercih etmişti ve Türklerin de bir seçimde bulunmasını istiyordu. Hatta gerekirse, bu seçimi zorla yaptıracaktı.

Arap ülkelerinin son birkaç neslinin izlemiş olduğu politikalara bakarak, bu alanda orta bir yol izlemenin çok güç olduğu görülebilir. Pakistan'ın politikasında da bu açıkça belirgindir. İran'ın seçtiği yolu kesin bir başarı olarak kabullenmeden önce, gelişmeleri daha bir süre beklemek yerinde olacaktır.

Acaba, Atatürk'ün yaptığı seçim daha mı az başarılı olmuştur? Günümüzün Türkiye'si, kendini kuran kişiden daha uzun ömürlü olmuştur ve bu da sarsılmaz bir gerçektir. Kuşkusuz Türkiye bazı bunalımlar geçirmiştir ve bugün bile Avrupa'nın en yoksul ülkesi durumundadır. Yine de, yaşayan ve kesin hatları çok belirgin bir gerçek olduğuna şüphe yoktur. Bazen kişiliğini ararken bunalımlar geçirmişse, günümüze kadar başvurulan ve yol gösterici kişi, her zaman Atatürk olagelmiştir ve O'nun sayesinde bunalımlar atlatılmıştır.

Kemal Atatürk'ün hiç, ya da kısmen başarılı olmadığı noktaları bulup göstermek, bugün oldukça kolaydır. Türkiye hâlâ doğulu yanlara sahiptir ve bu yanları, ülkeyi gezip görmeye gelenlerin hemen gözüne çarpmaktadır. Özellikle taşrada, köylerde ve uçsuz bucaksız doğu kesimlerinde. Ama O'nun başarılı olduğu alanları görebilmek için bir miktar tarih bilgisine sahip olmak ve geçmişin nasıl olduğunu tahayyül edebilmek gerekir. O'nun işe başladığı sıralarda yıkıntı içinde olan Türkiye'yi gözünün önüne getirmelidir insan. Bu gün genç yaştaki Türkler bile,

göründüğü kadarıyla, nelere erişilmiş olduğunu unutmakta ve sadece eksikleri görmektedirler. Bu da tabiîdir, çünkü büyük değişim, onların babaları, ya da dedeleri zamanında olmuştur. Bugün ise onlar için önemli olan, Türkiye'yi diğer varlıklı Avrupa ülkeleriyle kıyaslamaktır.

Atatürk'ün büyüklüğünü, ancak ülkenin sorumluluğunu ele aldığı ve kaderini yeniden tayin etmeye karar verdiği sıralarda Türkiye'nin ne durumda olduğunu düşünerek anlamak mümkündür. O'nun üstün yeteneği ise, herhalde strateji bilgisiyle açıklanabiiir. Herhangi bir karşıtının zihninde olup bitenleri, hayret verici bir kesinlikle anlayabilmekte ve ne gibi bir harekette bulunacağını tahmin edebilmekteydi. Aynı zamanda, herşeyi tam anında ve en doğru yerinde yapmasını biliyordu. Böylelikle hareketlerinin başarısı kesin oluyordu. Bu, gerek askerî çalışma hayatında, gerekse siyasal icraatında aynı derecede geçerliydi. Bu gibi stratejik yeteneklere, ancak gerçekleri tam anlamıyla kavrayabilen kişiler sahip olabilirler. Ancak insancıl, siyasal ve askerî gerçeklere yeterince yakınlığı olan kişilerin ruhunda bu gibi yetenekler geçerlik kazanabilir. Kemal Atatürk'ün, İslamiyet ve tek medeniyetle arasındaki ilişkiyi belirleyen şey, O'nun bu gerçekçiliğidir. Atatürk, batılı medeniyete "tek medeniyet" demiştir; çünkü yaşadığı dönemde etkin ve geçerli olan bu medeniyet, hissî bağlar ve geleneklerin dışındaydı ve güçlü bir varlığı vardı. Eğer onun hükmü altına girilmek istenmiyorsa, batılı medeniyete hâkim olmalıydı.

(Alman Gözüyle Atatürk, İst. 1986)

ATATÜRK

Andrew Mango
(İngiltere, gazeteci)

Mustafa Kemal Atatürk 20. yüzyılın en önemli devlet adamlarından biridir. Günümüzde, Adriyatik kıyılarıyla Çin arasında, Hindistan yarımadasının kuzeyi ile Rusya'nın güneyi arasındaki geniş Avrasya topraklarında yer alan en güçlü devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş ve şekillendirmiştir. Komşu ülkelerin tarihini de etkilemiştir. Yabancılar tarafından yönetilen toplumlara, dünyanın geri kalanıyla kurulacak bir dostluk içinde ulusal bağımsızlığı kazanmanın yolunu göstermiştir.

Günümüzde genellikle radikal bir çağdaşlaştırıcı ve Batılılaştırıcı olarak bilinir. Bu tanım doğrudur ama yeterli değildir. Ülkesini, dünyanın en zengin ülkeleriyle aynı düzeye getirmek için Batı yöntemlerini ithal etmiştir çünkü, zengin ülkelerin büyük çoğunluğu Batıda bulunmaktaydı. Ama onun hedefi taklitçilik değil, evrensel bir uygarlığa katılmaktı; Avrupa'nın Aydınlanma Çağı düşünürleri gibi dine ve dinin neden olduğu ayrımcılığa karşın insanlığın ileriye doğru gitmekte olduğunu görmüştü. Gerçek bir bağımsızlık mücadelesinin, herkesi kapsayan laik bir ilerleme ilkesi adına, her ulus tarafından kendisi için yapılması ve böylece gelişmiş ülkelere karşı düşmanlığa yer bırakılmaması gerektiğine inanıyordu. Uygar insanların oluşturacağı evrensel bir toplumu ülkü edindiği için anti-emperyalistti. Her şeyden önce o bir kurucuydu, çağımızın en büyük ulus-yaratıcısıydı.

Atatürk'ün vizyonu iyimser ve hümanistti. Uygulamadaysa, çoğu kere bu amaçlarına erişemiyordu. Üstelik özellikle yaşamının sonuna doğru düşünceleri, çağdaş Batının etnik ve ırksal üstünlük doktrinlerinin etkisi altında kalmıştı. O zamanlar da, bugün de, Atatürk'ün Türkiye'de sayısız muhalifi vardır. Geleneklerine bağlı Müslümanlar, onun laik gelişme ilkelerinde putperestliğin gölgesini görüyor ve gâvurları taklit ettiğine inanıyorlardı. Bazıları ise onu, ilkeleri olmayan otoriter bir yönetici olarak görüyordu. Komşu ülkelerin milliyetçilerinin ise, onunla daha farklı sorunları vardı. Yunanlıları yenmiş, generalleri Ermenileri yenilgiye uğratmış, Arapları defterden silmiş ve Suriyeli Arapların kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri bir bölgeyi ülkesinin sınırları içine katmıştı. Kürt milliyetçileri, onu kendilerini asimile etmeye çalışmakla suçlarlar. Türk karşıtı milliyetçiler Atatürk'ün itibarını zedelemek için çabalamaktadırlar. Ayrıca Türk ya da Türk olmayan Marksistlerin de kendilerine özgü eleştirileri vardı ama bunların artık önemi kalmadı.

(Atatürk, İst. 1999)

ATATÜRK'ÜN BAŞARISI

Prof.Dr. Jacop M. Landau
(İsrail)

Modern Türkiye'nin özüne ilişkin ciddi bir çalışma yapılırken, Mustafa Kemal Atatürk'ün ülke üzerindeki geniş etkisi ve başarılarının nedenleri de iyi değerlendirilmelidir. Onun yalnızca önemli bir karizmatik lider olduğunu sanmak, böyle bir sava önyargılı yaklaşmak olur: 'Büyük olumsuzlukların karşısında başarıya nasıl ulaşmıştı, önce savaş alanlarında ve daha sonra barışı kurarken, yenilgiyi nasıl bir yengiye çevirebilmişti' diye düşünülmelidir.

Hem Birinci Dünya Savaşı, hem de Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı süresinde Atatürk'ün bir stratejist ve aynı zamanda bir savaş komutanı olarak gerçekleştirdiği başarılı mücadeleler bile onun dünyanın büyük liderleri arasında yer almasını garantilemek için yeterli olabilirdi. Ancak o herhalde daha çok Cumhuriyetin kurucusu ve ülkesini modernleştiren kişi olarak anımsanacaktır; şöyle ki bu rolü üstlenebilmek için vizyon sahibi olmak, azim ve kararlılık ile sonsuz bir sabır gerekliydi. Türkiye'nin ilk başkanı olan Atatürk bu göreve tam üç kez seçilerek gelmişti. Daha henüz başkan seçilmeden önce bile o modern bir devletin ve toplumun nasıl olması gerektiği konusunda belirli fikirler benimsemiş, kendi kadrolarını oluşturmuş ve sonradan Kemalizm diye adlandırılacak fikirlerini topluma nasıl yerleştireceği konusunda planlar yapmaya başlamıştı. Bir reformcu olarak Atatürk'ün en etkileyici yanı, değişim olgusunu bir bütün olarak ele alması, bunu en alttan başlayarak yukarılara götüre-

bilme, hayatın hemen hemen her alanında uygulayabilme güdüsüydü. Bu hedeflerini adım adım topluma yerleştirebilmesi, onun gerçekçiliğini ve üstün bir zamanlama duyarlılığına sahip olduğunu kanıtlar: Ona göre reformlar olabilirliği yaratabilme sanatıydı.

Atatürk'ün getirdiği her reform bir başarı olamamıştır, fakat başarısızlıkları bile onun karşılaştığı güçlüklere dikkat çekerek, başarısının boyutlarını ve niteliğini kanıtlamıştır. Onun belki de en belirgin yenilgisi ekonomik alanda olmuştur. Ancak Türkiye fakir, az gelişmiş bir ülkeydi ve ekonomik büyüme için gerekli birçok becerilerden yoksundu. Bunun ötesinde, ekonomisi büyük ölçüde dış faktörlere dayanıyordu ve üstelik 1929 yılında başlamış olan uluslar arası ekonomik krizden ağır bir darbe almıştı. Atatürk'ün başarısı, zamanında bazı kahramanca önlemler alabilmiş olmasıdır ki bunlar ileriki yıllarda kâra dönüşecek hisseler oluşmasını sağlamıştı. Türkiye'nin faaliyetlerinin az çok dışa bağımlı olduğu alanlardan biri olan dışişlerinde de yeni rejim daha başarılıydı. Türkiye'nin kendi bahçesinin çevresindeki çitleri ustaca onarıp barış içinde yaşaması, jeopolitik konumu gözönünde tutulacak olursa, hiç de azımsanacak bir başarı değildir.

Atatürk'ün Türkiye'ye ve insanlarına bu reformları kabul ettirebilmesi için barışa ihtiyacı vardı.

Bu onun on beş yıllık başkanlığı süresince gücünün büyük bir kısmını harcadığı mücadele alanı olmuştur. Hayatının son yıllarında bile, sağlığı giderek bozulurken, bu alanda yapılan herşeyi küçük ayrıntılarına kadar denetlemiştir. O dönemde denenmiş olan fikirlerin çoğu kendi fikirleriydi; geriye kalan uygulamalar kendinden öncekilerin deneylerinden elde ettiği kazançlar veya çevresindeki kişilerin fikirlerinden alınmıştı. Fakat hangi reformların uygulanacağı, bunların topluma nasıl yerleştirileceği ve önceliklerin nasıl sıralanacağı konularında son kararı veren hep kendisi olmuştu. Ve bunları yürürlüğe koymak için,

sürekli olarak tek tek kişileri veya toplu olarak herkesi zorlayan da yine o olmuştur. Bu hedeflere varabilmek için, çevresine yetkin ve istekli kişileri toplamıştır; bunların çoğunu "geleceğin insanları" diye adlandırdığı kimseler arasından kendi elleriyle seçmiştir.

Onun çok sayıda başarısı arasında, aşağıda verilen örnekler özellikle belirgindir: Anayasası olan modern bir cumhuriyet devleti yapısı, seçilmiş bir parlemento ve Batılı tipte diğer kurumları yaratmak; modernleşmenin temel aracı kurumu olarak bir siyasal parti kurmak ve ayrıca çok partili sistemle kısa bir deneyim yapmış olmak; modern bir bürokrasi kadrosu oluşturmak; Ankara'da yeni bir başkent inşa etmek; din görevlilerini kurumlaşmış görevlerinden uzaklaştırarak dinin çözülmesini sağlamak, eğitim ve mahkemeleri laikleştirmek; kadınlara gerek siyasal açıdan (önce pasif olarak, sonra aktif oy verme hakkını kullandırarak) ve gerek sosyal açıdan (monogamiyi kurarak ve peçe kullanımından caydırmaya çalışarak) özgürlüğünü kazandırmak; Arap harfleri yerine Latin harflerini benimsemek ve Türk dilini yeniden düzenlemek; ve erkekleri Batılı giyim biçimini kabul etmeye zorlamak...

Bunların her biri çok istekle yapılan uygulamalar olarak görülebilir; ancak hepsi birlikte uygulandığı zaman toplu etkileri sersemletici boyutlara ulaşıyordu. Atatürk, bunların yepyeni gündelik normlar haline dönüşerek başarıya ulaşabilmesi için, insanların bakış açılarında radikal bir değişimin zorunlu olduğunun bilincindeydi. Böylece hem kendisi hem de çalıma arkadaşları -yeni Türk aydınları- her alanda örnek olmaya çalıştılar. Ancak bu tek başına yeterli olamazdı çünkü eski alışkanlıklar, özellikle insanların büyük bölümünün yaşadığı kırsal bölgelerde, çok çok derinlere kazınmıştı. Dahası, bazı reformlara, nüfusun değişik kesimleri tarafından, aktif olarak karşı çıkılmaktaydı.

Bundan dolayı Atatürk insanların düşünce biçimlerini değiştirmeye yöneldi. Bu belki de onun en güç çabası olmuştur. Ön-

celikle askeri bir zaferin ertesinde, ulusal gururu öne çıkardı ve vatandaşlarına kendilerine Türk demekten dolayı mutluluk duymaları gerektiğini bıkmadan usanmadan söyledi. Yeni bir yurtseverlik çerçevesi içinde, onların yaşamlarına yeni bir amaç aşılamaya çalıştı. Dil reformu da yoğun tarih araştırmaları da Türkiye'ye bağlı olmanın gururunu pekiştirmek anlamını taşıyordu. Bu sanıldığı kadar kolay olmadı, çünkü özünde eski bağlılıkların terk edilmesi de öngörülüyordu: Bunlar İslama bağlılık, Osmanlı İmparatorluğuna bağlılık ve yeni cumhuriyetin sınırlarının ötesinde kalan Türk asıllı insanlara bağlılık idi. Yeni Türk yurtseverliği bir bakımdan da, ülkede yavaş yavaş hissedilmeye başlanan komünizme ve faşizme karşı bir panzehir amacıyla kullanılmış olabilirdi.

Atatürk'ün birincil amacı, çağdaş uygarlığın en üst düzeyinde yer alan diğer devletler, milletler ve toplumlarla başarılı bir biçimde yarışabilecek modern ve laik bir Türkiye idi. Aynı zamanda öyle bir Türk yaratmak istiyordu ki, modernleşmiş olmakla birlikte (Buna belki de uygarlaşmış diyebilirdi) kendi ait olduğu geçmişi ile gurur duyabilsin ve anavatanına derin bir bağ duysun. Atatürk'ün yetişmiş olduğu ortam ve sahip olduğu mizaç göz önünde tutulacak olursa bu değerler bileşimini niçin seçmiş olduğunu anlamak kolaylaşır; fakat bunlar bile reformların uygulanmasını kolaylaştırmamıştır. Tersine, modernizm ile yurtseverlik arasında diyalektik bir karşıtlık vardır ve bu da sonuçta onun başarıya ulaşma çabaları üzerinde etken olmuştur. Her ne olursa olsun, böylesine büyük boyutlu bir iş için, onbeş yıl hiç de yeterli bir süre değildi. Atatürk'ten sonra yerine gelenler onun bayrağını taşısalar da, onun büyüklüğüne erişebilme yeteneğinden yoksundular; aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı ve sonrasının ortaya çıkardığı çok yönlü sorunlarla uğraşmak zorunda kaldılar. Bugün bile kırsal nüfusun büyük bölümü modernleşme sürecinden büyük ölçüde etkilenmemiş ve hâlâ geleneksel yöntemlere sıkı sıkıya bağlı kalmıştır.

1960'larda ve 1970'lerde yeni ideolojiler Kemalizme karşı çekici seçenekler sunmuştu. Bunların hepsi değilse bile başlıcaları sol eğilimli idi ve bazıları coşkulu taraftarlar topladı. Kemalistler, temel sosyal ve ekonomik yapıya hiç dokunmamış olmakla, aksine daha yüzeysel, sembolik sorunlar üzerine gitmekle suçlanmışlardı. Onlar aynı zamanda Türk halkının çoğunluğunun başlangıçtan beri bağlı olduğu kültürel değerlere duyarsız kalmakla da suçlandılar. Her ne olursa olsun, politik yelpazenin her iki tarafından gelen eleştirilerin de Kemalizmi kendi çerçeveleri içinde referans olarak almaları bile, yalnızca saldırı amacıyla olsa da, Kemalist ideolojinin ne kadar canlı ve önemli olduğunun bir kanıtıdır. Benzer biçimde, 1960, 1971 ve 1980 askeri müdahaleleri, Kemalizm adına, devlete ve devletin ideolojisine karşı düzenlendiği fark edilen tehditleri önlemek amacıyla yapılmıştı. En son müdahale Atatürk'ün algıladığı Kemalizm anlayışına dönüşün bütün işaretlerini taşımaktadır. Nihayet Atatürk'ün yüzüncü doğum yılı olan 1981 yılının UNESCO tarafından "Atatürk Yılı" olarak ilan edilmesi, onun insan boyutunun eşsizliğini ve eserinin dayanaklılığını kanıtlar.

Bütün bunlar bizi ilk sorumuza geri götürür: Atatürk'ün başarısının gizi neydi? Onun karizması, bir misyon duygusuna sahip olması ve değişim için yılmadan mücadele etmesi, bu nitelikleriyle birleşen gerçekçiliği, kendine uygun yardımcılar seçmesi, Türklerin yaşamına birçok alanda sürekli bir modernizasyon getirmesine yardımcı olmuştur, dersek yukarıda sorduğumuz bu soruya belki yeterli bir cevap vermiş oluruz.

Dünyada çok sayıda insan Atatürk hayranıdır, fakat aslolan onu ve onun yaptıklarını en çok Türklerin kutsadığıdır. Tıpkı George Washington gibi Atatürk de "Savaşta büyük, barışta büyük ve yurttaşlarının kalbinde büyük olandır."

(Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi,
İst. 1999)

KEMALİZM VE DİL DEVRİMİ

Prof.Dr. Uriel Heid
(İsveç)

Kemalizmin ünlü altı ilkesinde özetlendiği üzere Atatürk'ün amacı ulusçu, laik, halkçı ve devletçi bir cumhuriyet kurmaktı. O'nun, bu amacı gerçekleştirmek için yaptığı girişimler, Türk dilinde devrime yönelik çağdaş harekette tamamen görülür.

Kemalist ideolojinin temel ilkesi olan ulusçuluk ifadesini yabancı öğelerin yerine eski ya da yeni öz Türkçe sözcükler konularak Osmanlı dilinin özleştirilmesine yönelik güçlü istekte bulur. Osmanlı Türkçesi'nin sayısız Arapça ve Farsça sözcüğün istilasına uğratmış olması artık ulusal bir utanç olarak görülüyordu ve Gazi'nin ifadesiyle "Ülkesini, yüksek bağımsızlığını savunmasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıydı." Türk insanının ulusal dehasını yeniden keşfetme ve yeni kültürü eski, kısmen İslam öncesi kültür üzerine yerleştirmeye yönelik romantik ve mistik tutkuda ulusun gelenekleri de kendi rolünü oynadı.

Çoğu Türk ulusçusu olan bir önceki kuşağın, başka dillerden geniş ölçekte alınmaksızın Türk dilinin bir uygarlık dili işlevini görmekte yetersiz kalacağı şeklindeki görüşü ve hemfikir değildi artık. Onun ses uyumuna, mantıksal yapısına ve şekil bilgisine olan övünçleri, dili yabancı öğelerden kurtarmaya yönelik girişimlerde harekete geçirici diğer bir etken oldu. Jön Türk dil devrimcilerinin dilin sadeleştirilmesi şiarı şimdi arı veya

özgün bir Türkçe (Öz Türkçe)nin yaratılması tutkusuyla aşılıyordu.

Bu eğilim, İslami geçmişten tam bir kopuşa ve çağdaş Batı uygarlığının laik değerlerinin kabul edilmesine dayanan Atatürk'ün kültürel yöneliminde ek bir destek buldu. Bu yeni bakış sırasıyla Latin harflerinin kabul edilmesine, Batı kültürünün ortak duygu ve düşüncelerin tamamen ifade edilmesine yeterli olacak bir dilin yaratılmasına olan acil ihtiyaca yol açtı.

Aynı zamanda ileriye yönelik ve geniş kapsamlı toplumsal devrimler de yürürlüğe geçirildi. Demokrasinin Kemalist şekli olan Halkçılık yüzlerce yıldır halkı eğitimli ve ayrıcalıklı sınıflardan koparmış olan siyasal ve kültürel engelleri yıkmayı amaçladı. Bu sebeple dil devrimcileri biri halkın konuşmakta olduğu sade Türkçe ve diğeri yabancı sözcük ve ifadelerle kaplanmış olan iki farklı dilin varlığına son verme isteğinde bulundular. Sözde Osmanlıca denen yazı dili eski Maarif Vekaleti mütaalasına göre ulusal değil sadece üst sınıflar tarafından kullanılan bir sınıf dili idi. Yeni edebiyat dili olabildiğince halkın konuşma diline yaklaştırılmalıydı ki kitlelerce bile anlaşılabilsin ve okullarda etkin bir öğretim aracı olabilsindi. Sadece ve sadece bu şekilde cehalete karşı savaşta hızlı bir başarı şansı olabilirdi.

Çağdaş bir devrimi A.J. Toynbee'nin ifadesi ile Kemalist devrimin "gelecekçiliğinin" (fu-turism) tipik bir tour de force (hüner gösterisi) idi. Yeni dilin ortaya konmasında ne gündelik ihtiyacı karşılama, ne tarihsel süreklilik ne de eski kuşağın zevki belirleyici olacaktır.

Türk dil devrimi, sadece Türk toplumunun kültürel görünüşünde esasen meydana gelmesinde kendisinin hizmet ettiği, gerçekleşen sınırlı ölçüdeki değişime yansımıştır. İnsan iradesinin herşeye kadir olduğuna olan ateşli inanç ve devrimin yaratıcı hareketi, bütün diğer toplumsal kurumlar gibi, dilin de önceden tasarlanmış bir plana göre yeniden düzenlenebileceği inan-

cının doğmasına yol açmıştır. Bu tutum bizlere, "Yönetimi, yasaları, alışkanlıkları, gelenekleri, ticareti ve düşünceyi tamamen devrimle değiştirdik, bırakın onların günlük aracı olan dili de değiştirelim." diyen Barvere'ninki gibi Fransız devriminin bazı fikirlerini çağrıştırır.

Son olarak Türkiye'nin ekonomisinin yeniden yapılanmasının -devletçilik ilkesine göre- büsbütün devlet tarafından gerçekleştirilmesi gibi dil devrimi de tamamen yazarlara ve şairlere (Jön Türkler döneminde olduğu gibi) ve bağımsız bir akademiye bile bırakılmadı. Atatürk sistematik dil devrimi ile sorumlu olan Eğitim Bakanlığı, Cumhuriyet Halk Partisi ve partinin kültürel organı durumunda Halkevleri ile yakın işbirliğinde bulunan ulusal bir kurumu yani Türk Dil Kurumu'nu kurdu. Kurumun çalışmaları Atatürk'ün başlattığı ve yönettiği genel devrim programının ayrılmaz bir parçasını oluşturuyordu. Bu nedenle çağdaş dil hareketinin gidişatı çağdaş Türkiye'nin kültürel ve dinsel gelişimi ile sıkı sıkıya birleşmişti.

Çeviren: Nejlet Öztürk

(Türkiye'de Dil Devrimi, İst. 2001)

CUMHURİYETİN DOĞUM GÜNÜ

Annemarie Schwarzenbach
(Almanya)

Daha birkaç yıl öncesine kadar silindir şapkalı ve fraklı yabancı diplomatların, herhangi bir resmî kutlamanın ardından otellerine dönerken Ankara caddelerinde, aç kurtlara rastlamaları olasıydı. Yeni başkentin bir oteline yerleşmek yerine, yataklı vagonda kalmayı tercih ettikleri de olurdu. Çorak topraklardan, en çağdaş ve en geniş alanlı başkenti yaratmak üzere Ankara'ya çağrılan mimarlar, Anadolu çiftçisi ve köylüsü gibi kilimlere sarılmış temelsiz, çürük, kerpiç evlerde otururdu.

Artık Ankara Palas'ta, Viyana'daki yeni Bristol veya Berlin'deki Adlon Otellerinde konaklandığı kadar iyi kalınabiliyor. Mustafa Kemal, 10 yıl önce Ankara için ne karar verdiyse Ankara, o oldu: En yoksul, en sert koşulların hüküm sürdüğü yerde, yeniden canlandırılan ülkenin kalbinde bir simge... Çevresinde bahçeler, ziraat okulları, tarım alanları, tavuk çiftlikleri kuruldu. Su bulundu, elektrik sağlandı. Cumhuriyetin 10. yılı kutlamalarında, tribünlerin önünden otuz bin iyi donanımlı askerin resmi geçit yaptığı bir hipodrom inşa edildi. Büyük bir devletin güç ve itibarını simgeleyen kaçınılmaz sembollerin peşi sıra ne mutluluk verici bir manzaradır ki İstanbul ile Adana arasındaki tüm şehir ve köylerden binlerce öğrenci, binlerce izci ve nihayetinde renkli yelekleri, şalvar ve çarıklarıyla köylüler, işli eyerle kuşanmış, dayanıklı küçük atların üzerinde kıymetli silâhlarıyla erkekler, yaşlılar ve delikanlılar geçiyordu. Gazi, silindir şapka-

sıyla geçenleri selâmlayarak tribünde ayakta duruyordu. Gazi'nin, "Ne Mutlu Türküm Diyene!" cümlesiyle biten söylevi, hoparlörlerle her yana yayılıyordu. Diplomatlar heyeti, tıpkı kolay ulaşılabilir Avrupa başkentlerinde olduğu gibi tüm şaşaaları ile tam kadro olarak temsil ediliyordu. Tam üç akşam boyunca havaî fişek eğlenceleri sürdü; renkli mermiler, roket ve fişekler, bina cepheleri ve anıtlardan yansıyan ışıkla sanki büyük bir yangının etkisiyle kızılımtırak bir aydınlığa bürünen gökyüzünde uçuşuyordu. Halk, yeni caddelere doluşuyor, banka binasının önünde inşa edilmekte olan bakanlık binasının iskelesi ve kan kırmızısı orak çekiçle süslenmiş Sovyet Anıtı'nın önünde hayranlıkla duruyordu. 29 Ekim akşamı, Ankara Palas'ta resmî bir balo yapıldı. Gazi, gece yansını biraz geçe geldi; lâkin gece saat 11'de bile tüm odalar dolmuş, hava, boğucu bir biçimde sıcak olmuştu. Bakanların, madalyalarla süslenmiş subayların beklediği görülüyordu. Beyaz tenli ve oldukça makyajlı Türk hanımları, bitkin halde koltuklarına çökmüşlerdi. Harem yaşantısını tanımış annelerinden daha narin, Avrupaî ve neşeli olan genç kızlar, sınırlı bir alanı kaplayan dans pistinde genç subaylarla hareket ediyordu. İranlılar, Mısırlılar ve Ruslar, kahverengi üniformalarıyla gruplar halinde bekleşiyorlardı.

Yoğun bir alkış tufanıyla karşılanan Gazi, kalabalığın içinden ağır adımlarla ilerliyordu. Asyalılara özgü çekik gözleri, ince hatlı dudakları, çıkık güçlü elmacık kemikleri ile belirgin yüzü hemen tanınıyor, frak içindeki geniş omuzları hafif yukarı kalkık, ince, hemen hemen bayan eli kadar narin eli, bazen eşlik eden birinin omzuna konuyor...

Açık büfenin önünde çevresini bir grup sardı: Gazi'nin kızları, yani Mustafa Kemal'in sarayında büyütülen şehit yetimleri ile öksüzleri, Ruslar ve hemen yanında bir grup genç Türk subayı... Müteakip sahne, her ne kadar Avrupa'yı çağrıştıran bir balo salonunda gerçekleşiyorsa da alışılmışın dışında, Asya'ya

özgü ve savaşçı bir görünüm sunuyordu ve (daha ziyade) izleyici olarak kadınların bulunmadığı arazideki bir karargâha, bozkıra, aitti.

Gazi, konuşuyor; yavaş, cümlelerle boğuşurcasına. Subaylar, ara sıra kısa alkışlarla sözünü kesiyor. Birisi, koronun sözcülüğünü üstleniyor.

Söyledikleri aşağı yukarı şu anlamı taşıyor: "Atam, ölümüne izindeyiz!"

Çeviren: Mustafa Kınsız
(Ankara-Lozan Arasında, Ankara 2005)

ATATÜRK VE JEFFERSON

Prof.Dr. Garrett Ward Sheldon
(A.B.D.)

Jefferson gibi, Atatürk'ün mirası da geniş çaplı ve çok çeşitli. Ülkesine bağımsızlık kazandırdı, din ve vicdan özgürlüğünü destekledi, Türkiye'de sanayi ekonomisini ve resmi eğitimi başlattı, ülkesinin dünya çapında saygı görmesini sağladı. Yeni ismi olan "Atatürk", "Türkler'in atası" anlamına geliyordu. Kinross, Atatürk'ün başarılarını yerinde bir şekilde şöyle özetlemiş:

"Şimdi harita üzerinde gözüken Türkiye, Osmanlı'nın geniş bir alana yayılmış parçalarından kurtarılan, o tek parça bütünlük, onun yaratısıydı. Eğer o olmasaydı, Türkiye de o küçük parçalardan biri olarak kalabilirdi, başkalarının imparatorlukları tarafından kuşatılabilir ve belki de zamanla onlardan birinin uydusu haline gelebilirdi. Vatanseverliği dirilterek ve kendine saygısını onararak, orayı bir ulus haline getirdi. Bu ulusa dayanıklı bir siyasi sistem verdi. Halkından yeni bir çeşit Türk yoğuruyordu, halka eğitim sağlayarak ve örnek olarak onları Avrupa insanlarıyla aynı seviyeye getiriyor, ülkelerine çağdaş uygarlıkların arasında bir yer bulmaları için ölü bir geçmişten onları azat ediyordu."[1]

Atatürk'ün mirası, Jefferson'ınki gibi, kelimenin tam anlamıyla kendi dünyasını, geri kalmış, çökmüş, yozlaşmış ve köle-

1- Kinross, Atatürk, 474.

leşmiş bir toplum olmaktan çıkartıp çağdaş demokratik ve ilerici bir ülkeye çevirmektir. Amerika gibi, Türkiye de hâlâ Atatürk'ün hayal ettiği özgürlük ve ilerleme idealleri doğrultusunda gelişiyor. Dahası, bu canlı ve ileri ülkeyi, Atatürk gibi birinin çabalarından yararlanamayan komşu ülkelerle karşılaştırdığınızda, onun başarıları daha da belirginleşiyor. Bu gerçek, dünya çapında önderler tarafından kabul ediliyor. Nasıl Jefferson, tüm dünyada "Demokrasinin Peygamberi" olarak görülüyorsa, Atatürk de Yakın ve Orta Doğu'yu yeniden yaratmasıyla büyük adamları etkilemiştir. İngiliz Başbakanı David Lloyd George, onunla ilgili şöyle yazmıştı: "Yüzyıllar ender olarak dahiler yaratır... Çağımızın o büyük dahisi Türk ulusuna bahşedildi.[2] Winston Churchill de "Atatürk'ün ölümünün sadece ülkesi için bir kayıp olmaktan öte, Avrupa için en büyük kayıp" olduğunu yazmıştı.

Müslüman Pakistan'ın kurucusu Muhammed Ali Cinnah, Atatürk için "O Türkiye'yi kurarak Müslümanların sesini tüm dünyaya duyuracak kadar güçlü olduğunu kanıtladı," demişti. Fransa Başkanı Charles de Gaulle, Atatürk sayesinde "Türk tarihinin şimdiye kadar hiç olmadığı şekilde Batı'nın ve Avrupa'nın tarihiyle birleştiğini" yazıyordu. 1933'te Yunan Başbakanı Eluetherios Venizelos'a göre "Bir ülkenin hayatında, bu kadar köklü değişikliklerin bu denli kısa zamanda gerçekleştiği ender görülmüştür.....ve bunun için Türkiye kendisiyle gurur duymalıdır." Amerikan Başkanı ve İkinci Dünya Savaşı kahramanı, General Dwight Eisenhower için Atatürk "Dünyanın her yerindeki özgür halklara ilham kaynağı" olmuştur.[3] Sık sık Thomas Jefferson'a benzetilen Amerikan Başkanı John F. Kennedy, "Atatürk ismi insanlara ..... modern dünya anlayışında

2- Mehmet Özel, Atatürk, 346.
3- Mehmet Özel, Atatürk, 346.

ileri görüşlülüğün, cesaretin ve askeri bir lider olarak güçlü olmanın tarihteki başarısını çağrıştırıyor," demişti.

Atatürk'ün mirası, modern Türkiye'de birçok alanda yaşamaya devam ediyor, özellikle vatan sevgisi, toplum refahına bağlılık ve bireysel hak ve özgürlüklere düşkünlük söz konusu olduğunda.

("Atatürk ve Jefferson" adlı kitaptan)
Çeviren: Balam Kenter; İst. 2005)

2. BÖLÜM

KISA YARGILAR, DEĞERLENDİRMELER

MUSTAFA KEMAL, SOSYALİST DEĞİL

Mustafa Kemal sosyalist değil. Fakat görülüyor ki iyi bir teşkilâtçı, yüksek anlayışlı, ilerici, iyi düşünceli ve akıllı bir önder...

O, soygunculara karşı bir Kurtuluş Savaşı yapıyor. Emperyalistlerin gururunu kıracağına ve Sultan'ı da etrafı ile birlikte altedeceğine inanıyorum.

Lenin
(Rus İhtilâli Lideri, 1921)

NASIL UNUTURUM?

Atatürk, dünya üzerinde yeni bir devir açmış olan insandır.

Ben O'nun Türk kadınlarına hak vererek bir ülkede anayı, yakışırı olduğu yüceliğe eriştirip Batı'ya ders verdiğini nasıl unuturum?

Prenses Aleksandrina Cantacuzene
(Uluslararası Kadınlar Birliği
Romanya Delegesi, 1935)

TARİHTE İLK DEFA

Savaşçılıkları ve hürriyet için gösterdikleri çaba yönünden yalnız Cromwell, Washington ve Garibaldi ile Atatürk arasında bir karşılaştırma yapılabilir. Fakat bunların hiçbirisinin yenilikçi, inkılâpçı olmadıkları tarihçe de kabul edilmiştir.

Atatürk, gerçekten insanlık tarihinde boş yere aranılacak olan hürriyet savaşçılığı ve cesur inkılâpçılığı dışında eski bir Asya imparatorluğundan en yeni bir Avrupa Cumhuriyeti ortaya koyan yaratıcıdır.

Dinleneceğini bilen bir Şef'in milletine: "Yarın, kendinin olmayan bir dili okumayacak ve yazamayacaksın!" demesi, tarihte ilk defa olmuştur. Bir devlet başkanının yurttaşlarını dil bayramına davet etmesi ve milletin silâha sarılırcasına kuvvetli bir coşkunlukla ve tutkunlukla buna cevap vermesi tarihte ilk defa gerçekleşmektedir.

Ezzio Bartelini
(İtalyan Yazarı, 1936)

GENÇ TÜRKİYE CUMHURİYETİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun yerinde bugün, Büyük Şef'i Atatürk'ün yönetimiyle ilerleyen ve barış için en büyük etken olan genç bir Türkiye Cumhuriyeti vardır.

Litvinof
(S.S.C.B. Dışişleri Bakanı, 1936)

KEMALİZM REJİMİNİN ÖNDERİ

Sultanları kovan, orduları dağıtan, Çanakkale kahramanı, Sakarya'nın yaratıcısı Mustafa Kemal öldü!

Türkiye'yi yoktan vareden; onu en kuvvetli devletler mevkiine çıkaran; vatanı, kölelikten hürriyete, zilletten şerefe götüren Atatürk öldü!

Zulmün en büyük düşmanı, ebedî Kemalizm rejiminin önderi öldü!

Adı anılınca, önünde, her kahredici başın eğildiği Gazi öldü!

Kalplerimiz bu büyük acı karşısında titriyor...

(Beyrut Ebabil Gaz., 10.11.1938)

TÜRKLERİN BABASI

Milletinin gerçek ihtiyaçlarını çok iyi bilen Atatürk, ölçü olarak eski sultanların dış genişleme politikasını değil, belli bir alan içinde yoğun bir kalkınma siyasetini kabul etti. Ülkesini bilinçli bir şekilde teşkilâtlandırıp yükseltmek ve yeni değişiklikler yapmak suretiyle millî hayatı, sarsılmaz temeller üzerine oturttu. Milletin ruhî derinliklerine doğru yöneltilen bu emekler, yoğunluk itibariyle Fatih Sultan Mehmed'in genişleme alanındaki gayretleri ile çok iyi kıyaslanabilir.

Atatürk, adının da gösterdiği gibi, Türkler'in tam bir babası olmuştur. Sert bir baba; fakat herkesin kendisine mutluluğunu borçlu bulunduğu bir baba... O'nun eseri, bütün dünya için bir haz ve mutluluk konusu olabilir!..

Curentil Gaz.

(Bükreş, 12 Kasım 1938)

DEVRİMİZDE HİÇBİR LİDER...

Türkiye'nin geleceğine yön veren asker ve devlet adamı, yenilik ve ilerleme adına bütün gayret ve onurunu terazinin gözüne koymuştur. Devrimizde de hiçbir lider, çok büyük zorluklar karşısında bu yılmaz adamın yaptıklarından fazla başarı kazanamamıştır.

(London Tımes gaz., 9.8.1938)

Dimdik, erkek yapılı bir vücut, şaşmaz bir ağırbaşlılık, çok temiz bir kıyafet, düzgün yüz hatları, tesirli çelik mavisi gözler, gür kaşlar, yüzünde birkaç keskin çizgi, çokluk ciddi ve sert bir yüz, her bakışında, her davranışında hatta her hareketsiz duruşunda bile büyük bir canlılık... Kafası ve vücudu kurulmuş yaylar gibi her an harekete hazır...

Kesinlikle ki eşi benzeri olmayan bir insandı. Tehlike karşısında korkmak veya güçlükler çıktıkça kararsızlık nedir bilmezdi.

Bağlılık istedi ve hak etti. Kudret asla başını döndürmedi; çünkü yaradılışında küçüklük yoktu.

O, asla uysal, yumuşak değildi; aksine sertti. Çünkü hayatı hep çetin tehlikeler ve güçlüklerle geçmişti. Fakat haktanırdı.

Görüşü o kadar keskin ve sağlıklıydı ki, olayların gidişi, halkın duyguları ve Türkiye'nin dış münasebetlerle ilgili ihtiyacı hakkındaki sezişleri şaşılacak bir şekilde doğru çıkardı. (1948)

Eski İngiltere Büyükelçisi Sir Percy Loraine

(Ülkü dergisi; 1949, seri III, sayı 36)

İnsanı teslim alıcı gözlerinde olağanüstü önderlik kuvveti vardır. Kalın kaşları sakin durmaz. Yüksek entelektüel zirvelere kalkar ve hayret edilecek derecede geniş alnında derin çizgiler oyacak bir şekilde çatılır. Derisi açık renkli ve güneşten yanmıştır. Esmer değildir. Saçı sarımtırak kahve rengindedir. Ağzının temiz kesilmiş çizgileri ve çenesi kararlarının kesinliğini gösterir. O, tetiktir, hazır cevaptır, dikkati çekecek kadar zekidir.

Amerikalı Gazeteci Gladya Baker

(Ülkü dergisi, 1935, c. V, s. 29)

Atatürk, eskimiş bilimlerle boş yere kafasını yormamış olduğundan daha taze ve cesur düşünen bir önderdir.

Kendisi için, bugünkü Avrupa'nın en güçlü devlet adamıdır diyebileceğimiz Atatürk, hiç şüphesiz devlet adamlarının en cesur ve en orijinalidir.

İngiliz Yazarı Herbert Sideabotham

(Yücel 1939, c. IX, sayı 52.)

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Devlet Başkanı Kemal Atatürk, diğer önderlerde görmeye alışmadığımız şu değerli nitelikleri kişiliğinde toplamış bulunuyor: Alçakgönüllülük, yeterlik ve başarı...

İngiliz, The Truth Dergisi

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi; 1938.)

Karşımdaki bu büyük adamda keşfettiğim bu büyük bilinmeyende, ustalık ve karakter o kadar iyi işlenmişti ki, sözlerinde hiçbir şüphe aranamazdı. (1922)

Fransız Yazarı Claude Farrer

(Yücel; 1946, c. XXI, sayı 121-122)

Herhangi bir olayı derinliğiyle kavramak, çıkar yolu görüp birdenbire harekete geçmek iktidarı, O'nun eşsiz otoritesinin başlıca kaynaklarından biridir. (1923)

İngiliz Gazetecisi Grace Ellison

(Yücel 1940, c. XI, sayı 61)

Ani olarak fosfor gibi ışıldayan ve yine birdenbire kendi içine dönen garip bakışları vardı. Kuvvetli kişiliği; her şeyi kavra-

yışındaki süratle, el hareketleriyle kendini belli ediyor. Çok berrak olan sesi tartışma sırasında çelik gibi çınlıyordu.

Mustafa Kemal; gerçekten genç, temiz, candan inanmış, ulusunu yönetmek için yaratılmış bir insandır. (1931)

Fransız Gazetecisi Mıne. B.G. Gaulis
(İlköğretim dergisi; 1959, c. XXV, sayı 460.)

ÜNÜ, ÜLKESİNİN SINIRLARINI AŞMAKTADIR!

Atatürk'ün ünü kendi ülkesinin sınırlarını aşmaktadır. O, Avrupa dünyasından, İmparatorluk çekişmelerini ve geri ülkelerin sömürülmesi imkânlarını kaldırmıştır. Bu, Avrupa için iyidir. Çünkü, geri kalmış bir milletin, güçlü ve sağlam bir millete hep çökertici bir etkisi vardır.

Atatürk'ün, Doğu için değeri somut ve olumludur. Çünkü O, bize, kültürce "Batı'nın etkileri altında kalıp boğuluyoruz" diye duyduğumuz korkuların temelsiz olduğunu göstermiştir. O, Doğu'lu milletlere, millî bütünlüklerini yitirmeden kendi değerlerini yeni durumlara nasıl uygulayacaklarını göstermiştir. (1944)

M.M.Moussharrafa
(Mısır'lı Yazarı)

Hayatının sonuna kadar ulusunun mutlak güveniyle kurduğu devletin başında kalan muzaffer kumandanın kişiliği ne eşi görülmemiş bir karakter örneğidir.

Eski İtalya Dışişleri Bakanı Comte Carlo Storza
(Yücel 1944, c. XVII, sayı 98)

Öyle zamanlar oldu ki, anıları içinde benim eşsiz nitelikte gördüklerimi düzeltti:

– Hayır! Ben bunda yanılmışım. Eğer şöyle düşünseydim ve yapsaydım sonucu daha eksiksiz olacaktı, dediği az değildi.

Gerçekçilik O'nun korkmadığı şeydi. (1934)

Eski Amerika Elçisi General Charles H. Sherriil

(Tarih Konuşuyor, 1964, c. I)

Eseri ile insanlığın üstüne çıkan bu devrimci, karakteri ve yaşayışı bakımından da insanlara en yakın olanlardan biri idi. Esasen kişiliğinin çekiciliği ve hayatının sonuna kadar muhafaza ettiği otoritesinin sırrı buradadır.

Romanya, Vittorul Gazetesi

(Ulus, 13 Kasım 1938)

Bu eşsiz büyük adam, askeri dehâsı ile, kesin ve şaşmaz ve değişmez kararları, manevi gücü ile Timurlenk'in, Cengiz Han'ın orduları başına geçseydi, fethetmeyeceği ülke, diz çöktürmeyeceği ordu bulunmazdı.

İngiliz İstihbarat Subayı H.C. Armstrong

(Armstrong'tan Bozkurt Mustafa Kemal ve İftiralara Cevap; 1955)

Mustafa Kemal'i yüksek kumandanların çoğuna üstün kılan nitelik, ölümü küçümsemek ve yiğitlik göstermek bakımından askerlerine en büyük örnek olmasıdır.

Alman Tarihçisi Prof. Herbert Melzig

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi 1938)

Birinci Dünya Savaşı'nda, Gelibolu Yarımadası'ndaki kahramanlık destanı olan mücadelede ve Kurtuluş Savaşı'ndaki da-

vada yüksek dehâsı kendisine tam ve parlak zaferler kazandırmıştır.

Yüksek ruhu ve direşimi (sebatı) sayesinde herhangi bir komutanın sinirini kıracak zorlukları ve talihsizlikleri sarsılmaksızın atlatmıştır.

İngiliz, Times Gazetesi
(Ulus, 13 Kasım 1938)

O genç ve dâhi Türk önderinin (Mustafa Kemal'in) o esnada Çanakkale'de bulunması. müttefikler bakımından talihin en acı darbelerinden biridir. (1956)

İngiliz Yazartı Alan Moorehead
(Tek Adam, 1963)

Mustafa Kemal, yapan adam. Her kararı kendi başına veriyor, ne istediğini çok iyi biliyor.

Alman Generali Herr Kannengiesser
(Bozkurt, 1955)

Mustafa Kemal'in Arıburnu ve Conkbayırı'nda yendiği Anzak Kolordusu Komutanı, işgal komutanı olarak İstanbul'da bulunmaktadır. Mustafa Kemal'le tanışmak ister, buluşur, görüşürler. "Ekselans, bizi nasıl yendiniz?" sorusuna aldığı gösterişsizce cevaplar karşısında heyecanlanır ve ayağa kalkarak hayranlığını şu cümleyle belirtir:

- Sizin kadar kahraman ve yüce gönüllü bir general tanımadım.

İngiliz Generali Birdwood
(Kemal Atatürk, Hayatı ve Eseri, 1963)

Mustafa Kemal, sorumluluk yüklenmekten korkmayan doğuştan bir önderdi. 25 Nisan sabahı 19. Tümeni'yle kendiliğinden düşmana saldırmaya karar verdi, onu kıyıya sürdü ve sonra üç ay boyunca kendisine yapılan çetin saldırılara inatçı ve sarsılmaz bir karşı koymada bulundu. O'nun azmine tam olarak güvenebilirdim. (1921)

Alman Generali Liman von Sanders
(Türk Inkılâbı Tarihi, 1955, c. III, kısım 2)

Türk ulusu, Gazi'ye inanmakta haklı çıktı; çünkü O'nun elleri arasında, mucize sayılabilecek bir gelişymeye kavuştu. Ve O'ndan armağan olarak önceleri bir türlü elde edemediği bir şeyi aldı: Bir vatan!

Benoist-Mechin
(Kurt ve Pars Mustafa Kemal, 1955)

Atatürk, çağdaş Türkiye'nin kurucusu ve ulusunun reformcusudur. O'nun kuvvetli önderliği sayesinde, Ortaçağı yaşayan şarklı Osmanlı İmparatorluğu'nun zihniyeti yıkıldı ve diğer uluslar safında ve uygarlıkça ileri ve yapıcı bir seviyeye erişen ve bu durumunu devam ettirebilen modern, gelişmiş, laik bir cumhuriyet yönetimi kuruldu.

Ülkesinin genel geriliği karşısında her ne kadar amacına otoriter metotlarla ulaştıysa da gençliğin ilerici ve hür düşünceli yetişmesine çalışmıştır.

O, Türk kadınına hürriyet verdi, bütün yurttaşlar arasında eşitliği sağladı. Onları demokratik bir yönetime hazırlayarak ulusunun eğiticisi oldu.

(Encylopaedia Britannica, 1956, c. XVI)

Yeni Türkiye, Atatürk ile yalnız İslam anlayış ve görüşlerini değil, aynı zamanda Avrupa'nın düşünme tarzını da aşmıştır. Türkiye bir dürüstlük, samimiyet ve realite politikası gütmekte ve bu sebeple tepkilere, başarısızlıklara uğramamaktadır.

Bu politikanın kendinden öncekilere benzer tarafı olmadığı gibi taklidi de yoktur.

Alman Tarihçisi Prof.Dr. Herbert Melzig
(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Türkiye'nin uluslararası ünü, prestiji ve otoritesi durmaksızın yükselmiştir.

Ulusuna bu kadar az zamanda bu ölçüde hizmet edebilen tek devlet adamı Atatürk'tür.

Belçika, Libre Belqique Gazetesi
(Ulus, 12 Kasım 1938)

Tarih silinmez harflerle bu devlet adamının ismini hakkedecektir. Atatürk bir halk adamıdır. Kırılmaz azmi, keskin zekâsı ve gücü, kendisini yendiği alınyazısının önüne getirmiş, böylece yeni Türkiye'nin yaratıcısı olmuştur.

Yugoslavya, Politika Gazetesi
(Cumhuriyet, 13 Kasım 1938)

Uzun bir yol aşılmış, yüce bir eser ortaya konmuş, birçok zaferler elde edilmiştir. Bütün bunlar Atatürk'ün eseridir.

Bugün Türkiye gerçekten bütün dünyanın ilgisini çekmiş bulunuyor. Özellikle kadın hakları alanında birçok Avrupa uluslarını geri bırakan son hamleler bizi İstanbul'a getiren en büyük etkendir.

Bütün dünya kadınları, Türk kadınının bugünkü haklarına erişebilirlerse gerçekten kendilerini talihli sayacaklardır.

Uluslararası Kadın Birliği
Avustralya Delegesi Cardell Oliver
(Cumhuriyet, 10 Nisan 1935)

Ünü bütün dünyaya yayılmış olan tecrübeli başkanının yönetimi, herkesin sevgi ve saygısını çeken büyük Türk Ulusunun milli bağımsızlığını devamlı bir başarıyla kuvvetlendirmiş ve yeni milli yapısını yaratmıştır. (1935)

Sovyet Başbakanı Kalinin
(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Yeni Türkiye'nin tarihi Atatürk'ün tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. Cumhuriyeti yaratmış olan O'dur, onu güçlü nefesiyle canlandıran O'dur.

Atatürk Türkiyesi'nin geleceği pek parlaktır. Bu memleket yakında kendisini hesaba katmak zorunda kalacağımız kadar güçlü bir devlet durumuna gelecektir.

Türkiye, can çekişiyor sanıldığı bir zamanda Avrupa'ya iyi bir ders vermiştir. Yükselen Türkiye, belki çok daha büyük bir ders verecektir. (1936)

Fransız Yazarı Gerard Tongas
(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Atatürk, olağanüstü nitelikte bir devlet adamı, savaş sonrası dünya tarihinin en önemli simalarından biriydi. Atatürk olmasaydı, yeni Türkiye varolmazdı.

Fin, Hufvud Stadbladet Gazetesi
(Ulus, 15 Kasım 1938)

Atatürk, ölümünden önce, herkes tarafından saygı gösterilen, değer verilen güçlü, dinç ve çalışkan bir Türkiye yaratmak ülküsünü tamamen başardı.

Yunan Elenikon Mellon Gazetesi

(Dünya Ağlıyor, 1938)

Kendisi tarafından hazırlanıp yönetilmiş olan Türk devrimi, erkek, kadın bütün yurttaşlarına, Türkiye'nin önceki kuşaklarından hiçbirine nasip olmayan özgürlük ve güven dolu bir hayat sağladı. Başarıları, Türkiye'yi Avrupa devleti yaptı. Yakındoğu'nun tarihini değiştirdi.

İngiliz, Times Gazetesi

(Cumhuriyet, 13 Kasım 1938)

Atatürk, arkasında geleceğinden korkmayan kuvvetli ulusal bir devlet bırakmaktadır.

Çekoslovakya, Bohemia Gazetesi

(Cumhuriyet, 14 Kasım 1938)

Atatürkçü Türkiye, bir ulusun sağlam bir ekonomik siyaset güderek devletler arasında yakışırı olduğu şerefli yeri nasıl kazanabileceğini bütün dünyaya göstermiştir.

İngiliz, The Financial Times

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938, s. 265)

Atatürk'ün memlekete soktuğu yeni akılcılık, Türk vatandaşına ve özellikle büyük çoğunluğu oluşturan Türk köylüsüne,

bugüne kadar yabancı kaldığı evren içindeki üstün yerini ve gücünü öğretmiştir.

İngiliz, The Spectator

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Şimdi Yakındoğu ulusları da Türklere karşı sevgi ve takdir duyguları beslemeye başlamışlardır. Türkiye Batı'nın egemen olduğu ve gittikçe Batı örneğine göre örgütlenmekte olan bir dünyada hâlâ büyük devlet rolü oynayabilecek biricik Ortadoğu devletidir. (1922)

İngiliz Tarih Felsefecisi Arnold Toynbee

(Türk Kültürü, Kasım 1963)

Üstün iradesi, tükenmez cesareti ve eşsiz diplomatik sezişi ile hasımlarını dize getirdi, erdem ve ciddiyeti, üç yılda memleketine yalnız askeri değil aynı zamanda tam ve doyurucu bir siyasi zafer kazandırdı. (1930)

İtalyan Yazarı F. Perrone Di San Martino

(Mustafa Kemal ve Zaferleri, 1955)

O'nun bilime karşı duyduğu ilgi ve gelişme yolundaki azmiyle, genç Türkiye Avrupa'ya katılmıştır. Ondan, bugünkü uygarlığın en coşkun merkezlerinden birini selamlamamız için artık hiçbir şey eksik değildir. (1933)

Eski Fransız Başbakanı Edouard Herriot

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Mustafa Kemal'in düşüncelerinin ta kendisidir.

K.S. Chantitch-Chandan
(Le Miracle Turc, Paris 1929)

Gazi, ulus birliğinin hem sembolü, hem ustası, hem de garantisidir.

Eski Avusturya Elçiliği Müsteşarı Norbert Von Bischoff
(Ankara, Türkiye'deki Yeni Oluşun Bir İzahı; 1936)

Hiçbir kimse bu muzaffer general, bu yılmaz devrimci bu insan kahraman, bu çok popüler adam kadar halkın kalbine yakın olamamıştır.

Fransa, Petit Parisien Gazetesi
(Son Posta, 12 Kasım 1938)

Türk Ulusu sonradan, Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya Atatürk unvanını verdi. Bence bu, ayağına gelen Osmanlı sultanları tahtı yerine, ulusunun gönlündeki tahtı üstün tutan bir öndere o ulusun gösterebileceği en yerinde şükran ifadesidir.

Eski Fransız Elçisi Comte Charles Chamburn
(Dünya Ağlıyor, 1939)

Atatürk, kişiliğinin kuvvetiyle ulusları içten ve dıştan değiştiren savaş şefleri arasında daima özel bir yer tutacaktır O, yeni Türkiye'nin yaratıcısı ve kurucusu olmuştur. Yakındoğu'nun şimdiki çehresini bu adam tespit etti.

Alman, Germania Gazetesi
(Vatan, 10 Kasım 1938)

O, hiçbir zaman kendisini düşünmedi, bütün varlığını memleketine ve ileri bir insanlık idealine vakfetti. Hiçbir zaman hayal peşinde koşmadı.

Onun içindir ki ölümü üzerinden 22 yıl geçmiş olmasına rağmen bugün de dünkü gibi canlıdır ve ulusuna yol göstermektedir.

Lord Kinross

(Ulus, 10 Kasım 1960)

(Lozan Üniversitesi salonunda, Lozan Türk Talebe Cemiyeti'nin hazırladığı törenden):

"Siz Türk gençleri, bugün büyük liderinizi kaybettiğinizden dolayı ne kadar ağlasanız haklısınz. Üniversite, sizin bu büyük yasınıza katılmaktadır. Atatürk'ün, bu Büyük Adam'ın hayatını, burada az bir vakit içinde bildirmeye imkân yoktur. Bu dâhinin, vatanının tarihinde işgal ettiği parlak sayfaları size hatırlatmak isterim.

Profesör Morrf

(Lozan, 26 Kasım 1938)

Türklerin babası, kendisinden hiçbir şeyi esirgemeyen ulusuna bir baksa yeter.

Fransız Yazarı Noelle Roger

(Cumhuriyet, 29 Kasım 1938)

O, gerici kuvvetlere önderlik etmenin çok daha kolay olduğu bir zamanda hiç kararsızlık göstermeksizin, inançlarının yolunda sarsılmadan yürüyerek, gelenekler ve kökleşmiş kültürel

usullerle uğraşmakta gösterdiği manevi azim ve kudretle, insanlığın yüceliğine ve daha da yüceleceğine inanmış akıllı ve cesur bir önder olduğunu ispat etmiştir. (1938)

A.B.D., General Douglas Mac Arthur

(Varlık, 1 Aralık 1948)

Atatürk, tarihte örgütçü bir dâhi, bir ulusun harikalar yaratan yöneticisi ve memleketinin kurtarıcısı olarak kalacaktır.

Romanya, Independance Gazetesi

(Dünya Ağlıyor, 1939)

Denilebilir ki O'nsuz, İslam dünyası yolunu bulabilmek için elli yıl bekleyecekti.

Fransız Yazarı Berthe Georges-Gaulis

(Angora; Constantinople, Londres, 1922)

Kudüs'te toplanan on binlerce Arap, minarelere ve kulelere yerleştirilen İngiliz mitralyözleri, zırhlı otomobillerindeki İngiliz askerleri karşısında gökyüzünü dalgalandıran bir gürleyişle, coşkun ve korkusuz haykırıyorlar: "Yaşasın Mustafa Kemal Paşa!"

Fransız Yazarı Pierre Benoit

(Atatürk İçin, Ölümünden Sonra Hatıralar ve Hayattayken Yazılanlar, 1939)

Mısır'dan Hindistan'a kadar bütün İslam diyarında, köylüler O'nu Allah'ın sevgilisi, din adamları imanın kılıcı, siyaset adamları, Doğu'nun devrimcisi diye andılar.

Atatürk artık Türklerin babasıdır.

Fransız Gazetecisi Mercel Sauvage

(Cumhuriyet, 5 Ağustos 1935)

Eğer Atatürkçülük yolunu, Türk ulusunun yolunu tutarlarsa, Türk ulusu gibi bağımsızlık özlemi çeken bütün sömürgeler, yarı sömürgeler bağımsızlıklarına kavuşacaklardır.

Dr. Stephan Ronart

(Bugünkü Türkiye, 1936)

Atatürk, bir ulus bütün vasıtalarından yoksun bırakılsa bile, kendini kurtaracak vasıtaları yaratabileceğini öğreten liderdir. O'nun ilk öğrencisi Mussolini'dir, ikinci öğrencisi benim.

Alman Devlet Başkanı Adolf Hitler

(Çankaya, c. I)

Türkiye, Atatürk gibi bir evlat yetiştirdiği için bahtiyardır.

Eski İngiliz Büyükelçisi Sir Percy Loraine

(Ülkü, 1949, seri III, sayı 36)

Mustafa Kemal yeni Türkiye'nin kalbidir. Eski, yıpranmış bir toplumdan yepyeni, güçlü bir ulus yaratmış, eşsiz kişiliğiyle kendini herkese saydırmış, enerjisiyle herkesi kendine inandırmıştır

Çinli Yazar Ma Shao-Cheng

(Belleten; 1956, sayı 80)

İzmir'in işgalinden beri, her Türk, Mustafa Kemal'in temsil ettiği yurtseverlik davasına derin bir sempatiden başka bir duygu besleyemez.

İngiliz Generali Lord Gurzon
(Atatürk Anadolu'da 1959)

Türkiye'yi bir arı kovanına ve bütün Türkleri de bal aramaya çıkmış çalışkan arılara benzetiyorum. Nasıl arılar beylerinin etrafında toplanıp çalışırlarsa bütün Türk ulusu bugün büyük dâhi Gazi Mustafa Kemal'in etrafında toplanmışlardır.

Macar Profesörü M. Zajti Franez
(Cumhuriyet, 9 Ekim 1932)

Türkler Atatürk'ü olağanüstü bir tutkunlukla seviyorlar.

Bursa'ya giderken trende rastgeldiğim bir çocuğa İstanbul veya Ankara'dan hangisini sevdiğini sordum. Çocuk Ankara'yı daha çok sevdiğini söyledi. Nedenini sorduğumda: "Ankara'da Atatürk bulunduğu için..." cevabını verdi.

Mısır, El-Belag Gazetesi
(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi 1938)

O, Türkiye'yi kurmakla bütün dünya uluslarına Müslümanların seslerini duyuracak güçte olduğunu ispat etti.

Kemal Atatürk'ün ölümüyle Müslüman dünyası en büyük kahramanını kaybetmiştir. Atatürk gibi bir önder önlerinde bir ilham kaynağı olarak dikildiği halde Hint Müslümanları bugünkü durumlarına hâlâ razı olacaklar mı?

Pakistan'ın Kurucusu Muhammed Ali Cinnah
(Millet Gazetesi, 10 Kasım 1954)

O, uğraşlarıyla, yalnız Türkiye'ye değil, bütün Doğu dünyasına kurtuluş yolunu göstermiştir.

O tarih büyüğünün, O Türk kahramanının, Orta Doğu'nun kurtuluş ve uygarlık önderinin eserlerini her zaman sevgi ve saygıyla anacağız.

Hindistan Meclisi Başkanı Sir Abdürrahim

(Dünya Ağlıyor, 1939, s. 42)

Mustafa Kemal'in kişiliği, halk kitlelerinin ayaklanması ve halk mücadelelerinin ölçüsü olmuştur.

Bu mücadeleler O'nun ölümünden sonra genişlemiş, Doğu ve Batı blokları arasındaki üçüncü dünyaya da yansımış ve onu sömürge baskısından kurtarmıştır.

Tunus Devlet Başkanı Habip Burgiba

(Cumhuriyet, 26 Mart 1965)

ÖRNEK ATATÜRK

Çağımızda uzak görüşlü, cesur, siyasî, sosyal ve ekonomik reformlarla Türkiye'yi bugünkü modern Cumhuriyet haline getiren Kemal Atatürk'tür. Aynı zamanda bugün Türkiye'nin, Avrupa Ortak Pazarı'na girebilecek seviyeye gelmesini sağlayan modern ekonominin temelini hazırlayan da yine O'dur.

Atatürk, şahsiyetiyle, sorumluluk duygusu ve medenî cesaretiyle örnek olmuştur. Bu özelliklerin vatandaşlarınızın birçoğunda da varolduğunu görmüş bulunuyorum.

Atatürk ve arkadaşları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bugüne kadar elde ettiği itibarın temelini atmışlardır.

Kemal Atatürk'ün dediği gibi, Türk milleti durmadan ve korkmadan medeniyet yolunda ilerlemeye hazır ve kararlıdır. Ben de bu ilerlemenin ekonomik kuvvet ve zenginlik alanında da aynen görüldüğünü söylemek isterim.

Josefh Luns

Hollanda Dışişleri Bakanı

(Cumhuriyet gazetesi, 10 Kasım 1963)

Türk tarihinde bir defa daha büyük bir ulusal önder yetişti. Öyle bir önder ki, kendinden önce millete hiçbir Türkün yapamadığı ölçüde ulusal ruhu estirmiştir.

Eski A.B.D. Elçisi General Charles Sherrill

(Atatürk Nezdinde Bir Yıl Elçilik 1934)

O, Türk ulusunda pek derin bulunan ulusal duygu gibi bir manivelâyı istediği gibi kullanmayı bilmiştir.

Fransız İçişleri Bakanı Albert Sarraut

(Ulus, 15 Kasım 1938)

O, istibdadın yıkıntılarından ve zihniyetinden yepyeni bir siyasi yapı şekillendirip kurdu. Herşey korkunç ve acıklı bir savaş içinde hemen hemen kaybolmuş durumda iken, Mustafa Kemal'in Türk ulusuna olan güveni hiçbir zaman sarsılmadı; halkın kendi kendisine güvenini yeniden kazandırdı; yıpranmış bir geçmişi gömerek, mutlu bir geleceğin kapılarını açtı. (1948)

Eski İngiliz Büyükelçisi Sir Percy Loraine

(Ülkü, seri III, sayı 36)

Atatürkçülük (Kemalizm), hızlı gelişme yolunu keşfetti ve ispat etti ki, yalnız bir kuşakta disiplinli bir eğitim ile halkçı büyük bir uygarlık geliştirilebilir.

Bu, insanlığa denenmiş bir felsefe örneği olarak sunulabilir: Atatürkçüler, yüzyıllara sığabilecek işleri on yılda tamamladı.

Fransız Yazarı Gérard Tongas

(Atatürk et Le Vrai Visage de la Turque, 1937)

Öyle bir an düşünün ki, Batı dünyamızda Rönesans, reform, XII. yüzyıl sonunun bilimsel ve kültürel ihtilalı, Fransız İhtilali ve endüstriyel gelişmelerin hepsi bir insan hayatının içine yığılmış olsun ve bunlar kanunla zorunlu kılınsın.

Vatanseverliğe olan ciddilik ve bağlılığı dolayısıyla, vatandaşların birbirinden çok ayrı olan ilgilerini kaynaştırabildi. Ve yakın bir gelecekte, Doğu siyasetinde hâkim olacak Türk demokratik gücünün temellerini attı.

İngiliz Albayı A. Rawlinson

(Tek Adam, 1964)

Gazi'den, neden Ankara'yı devlet merkezi yaptığını dinlediğim zaman, bizim önderimiz George Washington ile olan fikir yakınlığından ötürü derin bir heyecan duydum.

Fakat Mustafa Kemal, Washington'dan daha büyük ve daha ağır bir yükün altında idi. O, yalnız bir devlet değil, önce yüzyıllarca dünyaya hükmetmiş bir imparatorluğun yıkıntıları arasından ulusunu buldu, çıkardı. (1934)

Eski A.B.D. Elçisi Charles H. Sherrill

(Tarih Konuşuyor, 1964)

Büyük savaşı izleyen birçok devrimler arasında hiçbirisi, yeni Türkiye'deki hareketlerden daha az beklenmiş ve daha çok göze çarpmış değildir. Türk ulusal ayaklanması yeni adamları yönetim mevkiine getirmekten çok daha ileri işler görmüş ve Türk Ulusunun görünüş ve yapısını bütünüyle değiştirmiştir.

Zamanımızda hiçbir önder, bundan büyük üçlükler karşısında bu adam kadar büyük başarılar elde etmiş değildir.

Times'in Türkiye Özel Sayısı
(Ulus, 27 Ağustos 1938)

Modern tarihin en eşsiz olaylarından biri olan Türkiye'nin yeniden dirilmesi O'nun eseridir.

Çekoslovakya, Lidove Novini Gazetesi
(Ulus, 13 Kasım 1938)

Dünya, hiçbir zaman Türkiye'nin Batı görüş ve inanışı içinde yeniden kurulması gibi heyecanlı bir olaya asla şahit olmamıştır.

İsveç, Social Demokraten Gazetesi
(Ulus, 14 Kasım 1938)

Atatürk, 1920 ile 1930 arasında, bu kadar kısa bir süre içinde ve hiçbir ülkede uygulanamamış en ihtilalci bir programı gerçekleştirdi.

İngiliz Tarihçisi Profesör Arnold J. Toynbee
(Atatürk, 1963)

Atatürk gerçek bir devlet kurucusu olmuştur. Devlet kuranların partenonunda O, yakışır olduğu yeri alacaktır.

1911 yılından itibaren Türkiye tarihini şöylece bilmek bile, Atatürk tarafından yapılmış olan değişikliklerin derinlik, genişlik ve etkisini anlamak için yeterlidir. (1939)

İsviçreli Profesör Eugéne Pittard

(Atatürk Konferansları I, 1964)

Eğer bugünkü Türkiye, I. Dünya Savaşı'ndan sonraki Avrupa'nın herhangi bir memleketinden daha fazla ileri gitmişse bunun en büyük nedeni yeni cumhuriyetin başkanının dehâsında aranmalıdır. (1937)

Alman Yazarı Hans Froemgen

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Atatürk, Türkiye'yi yıkılmış bir memleket durumundan güçlü ve başkalarınca da sayılan bir devlet durumuna getirmiştir.

Bu, zamanımızda hiçbir devlet adamının erişemeyeceği bir başarıdır. (1938)

İngiliz, News Chronicle dergisi

(Vatan, 10 Kasım 1958)

Atatürk'ün büyük devlet adamlarına özgü yaratıcı gücünün tarihe mal olmuş sonuçlarından biri de, Türk ulusunu doğuluktan sıyırıp bir Avrupa devleti durumuna getirmiş olmasıdır.

Eski Alman Büyükelçisi Franz von Papen

(Hayat, 1960, c. II, sayı 47)

O'nun yarattığı eser, tarihte kahramanlığın destanı olarak yaşayacaktır.

Atatürk, arkasında Batılılaşmış çağdaş bir devlet bırakmıştır.

Danimarka, Berlingske Tidende Gazetesi

(Ulus, 16 Kasım 1938)

Atatürk, hiç kimseninkine benzemeyen şartlar içinde yoktan var etmek gibi bir mucize gösterdi.

Suriye Millet Meclisi Başkanı Faris El Huri

(Cumhuriyet, 18 Kasım 1938)

Atatürk, çağımızın en seçkin insanıdır.

Bilgelerin ve şairlerin en güzel ve en yüksek sözlerle övdükleri ideale O, gerçekçi kafasıyla can vermişti.

Artnavutluk, Demokratia Gazetesi

(Ulus, 21 Kasım 1938)

Ben şimdiye kadar on beş hükümdar ve cumhurbaşkanı ile özel ve resmi konuşmalar yaptım. Bu geceki kadar ezildiğimi hatırlamıyorum.

Mustafa Kemal'de büyük bir ruh gücünün gizleri (sırları) var. (1922)

İngiliz Generali Sir Charles Towshend

(Yücel, 1942, c. XVI, sayı 91-93)

(Türk orduları 1822'de düşmanı Akdeniz'e dökünce İşçi Partisi lideri Mac Donald parlamentoda devrin başkanı için: "Hazineden bu kadar para harcandı. Hani Anadolu taksim edi-

lecek, hani Boğazlar bizim olacaktı! Gelsin, hesap versin!" der. Güneşi batmayan imparatorluğun Türk düşmanı başbakanı, aşağıdaki sözlerden sonra istifa zorunda kalır)

– Arkadaşlar, yüzyıllar nadir olarak dâhi yetiştirir. Şu talihsizliğimize bakın ki, o büyük dâhi çağımızda Türk ulusuna nasiboldu.

Mustafa Kemal'in dehâsına karşı elden ne gelirdi?

İngiltere Başbakanı Loyd George

(Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, 1958)

O'nda hayran olduğum iki olağanüstü nitelik var: Biri alev gibi parlayan yurt sevgisi; öteki, eserine mutlak bir mantık ve birlik sağlayan özgüven...

Bir tek adam, herşeyi tasarlamış, her şeyi gerçekleştirmiştir. O'nun kazandığı ün ve gördüğü saygının yüceliği, eşsizliği kolayca anlaşılır. Tanıyanların hiçbiri O'na "büyük devlet adamı" unvanını vermekten kendini alıkoyamaz. (1938)

Eski Fransız Başbakanı Edouard Herriot

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

(1919'da Amerikan Kongresi'ne verdiği rapordan)

Önder Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale'de bir kolorduya şan ve şerefle kumanda etmiş bir Türk generali olup, çok kudretli ve keskin zekâlı bir zattır. (1919)

Amerikalı General Harbord

(Atatürk Nezdinde Bir Yıl Elçilik, 1934)

(Son Posta, 12 Kasım 1938)

Sakarya'nın gazisi, istilacıların galibi ve İzmir'in fatihi, tarihte en çok hayranlığa değer örneklerden biri olarak yücelecektir.

Atatürk kendinde, askeri dehâ ile devlet adamı ve bilge dehâsını birleştirmiştir.

İspanya, Vanguardia Gazetesi
(Ulus, 20 Kasım 1938)

Atatürk gibi ulusuyla kaynaşan, onun için didinen, acı çeken ve birçok güçlüklere rağmen onu, soylu alın yazısını gerçekleştirmeye yönelten bir öndere tarihte pek az rastlanır.

Eski Fransız Başbakanı Edouard Herriot
(Kemalizm, 1936)

İngiliz, Fransız ve İtalyanları Anadolu'dan uzaklaştırıp bizi de yenince karşımızda sıradan bir adam bulunmadığını ve gerçek yaratıcı gücünü kavramaktan uzak kalmış olduğumuzu kabul ettik.

Yunan Ekonomi Bakanı Yorgi Pesmazoğlu
(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Atatürk bir taneydi ve benzeri yoktu. Çünkü O, yalnız çağını doldurmuş kurumları yıkmakla kalmamış, bir ulusu, bir kültür durumundan diğerine nakletmişti.

Alman Tarihçisi Prof. Herbert Melzig
(Atatürk Bibliyografyası, 1941)

Bu biricik adamın bir daha dünyaya geleceğini sanmıyoruz. O'nun gerçek büyüklüğünü zaman gösterecektir.

Atatürk, tarih boyunca gelip geçmiş en büyük devlet adamlarından biridir.

Hiçbir zaman yaşadığı zamanın üzerinde durmamış, yarını görerek ona göre iş görmüştür.

Atatürk'ü Mussolini ve Hitler gibi yöneticilerden ayıran nokta, işte bu niteliktir. Onlar her yaptıklarında kendilerini düşünerek hareket ediyorlardı. Atatürk, kendisinden ötesini, 20-30 yıl ilerisini görerek hareket ederdi.

İngiliz Devlet Adamı Lord Kinross

(Ulus, 10 Kasım 1960)

Mustafa Kemal, beslediği umutları, giriştiği işleri bir yaygara konusu yapmaksızın çalışmıştır. Bunun içindir ki bu göz kamaştıran eserin büyüklüğü, gereği gibi bilinmemektedir.

Öbür yandan bu eser, İngiliz, Fransız, Rus devrimlerinin başardıklarından bambaşkadır. Örneğin, hiçbiri dil, yazı gibi konulara el atmamıştır.

Ne Cromwel, ne Robespierre, ne Lenin, ne de ondan sonra gelenler, çekip çevirdikleri ulusların bilim felsefesini, düşünme yöntemlerini kısacası bütün bir alınyazısını değiştirme yükünü omuzlarına alamamışlardır.

Fransız Akademisi Üyesi Georges Duhamel

(Yeni Türkiye Bir Garp Devleti, 1956)

Atatürk, tarihte görülmüş olan büyük adamların hiçbirine benzemez. Çünkü O'nun yaptıkları, ademoğullarının yapabilecekleri şeylerden değildir.

O, büsbütün başka bir insandır.

El-Mısri Gazetesi
(Cumhuriyet, 23 Kasım 1938)

Atatürk'ün Türkiye'de yaptığını, hiçbir tarafta hiçbir kimse yapamadı. Ne Covur, ne Cromwell, ne Washington...

Yunan, Tipos gazetesi
(Dünya Ağlıyor, 1939)

Türkiye'nin önderi, bütün devletlerin hiç beklemedikleri bir şeyi gerçekleştirmiş ve hasta adam diye anılan bir Türkiye'den güçlü, uygar bir ülke yaratmıştır.

Danimarka, Social-Demokraten gazetesi
(Cumhuriyet, 16 Kasım 1938)

Bir adamın ele avuca sığmaz iradesi ve olağanüstü yönetimiyle Türkler ve yeni Türkiye ruh ve cisim bakımından tamamen değişmişlerdir.

Türk halkı kuvvetli ve gururlu bir ulus, Türkiye bayındır bir ülke olmuştur.

Artık büyük devletlerin peyki olmak şöyle dursun, Türkiye, dostluğunu kazanmak çareleri aranan güçlü bir varlıktır. (1939)

Mısırlı Yazar Aziz Hankı
(Türkler ve Atatürk, 1955)

Mustafa Kemal, geçmişte hilâli zaferden zafere ulaştıran gerçekçi yöntemlerle Türkü yeniden yarattı.

İtalyan Yazarı F. Perrone Di San Martino
(Ön Asyalı D., Mustafa Kemal ve Zaferleri, 1955)

Koca bir imparatorluk yıkıldıktan sonra yepyeni, dipdinç bir Türkiye ortaya çıktı ve herkesin hayranlığını kazandı.

Japon Devlet Adamı Sato

(Yücel, 1936, c. III, sayı 18)

Atatürk, savaş sonrası politika dünyasının en değerli kişileri arasında yer almaktadır. Karakteri; yapıcılık, büyük bir yurtseverlik ve demir bir iradenin eşsiz örneğidir.

Çağdaş tarihin en yüksek olaylarından biri olan Türkiye'nin yeniden hayata doğması, O'nun eseridir.

Romen, Lidove Novini gazetesi

(Ulus, 13 Kasım 1938)

Kemal Atatürk yeni bir Türkiye yarattı. Yarattığı ülkeyi tecrübeli bir önderin, yeterli bir yönetim düzeninin, sırası gelince daha özgür anlamda gelişmeler sağlayabilecek yetide bir parlamento sisteminin ellerine bıraktı. Ülkesini Ortaçağ'dan çağdaş anlayışın eşiğine, bir basamak da öteye taşıdı. Yeni bir basamağın daha aşılması, kendisinden sonrakilerin, yeni düzende kalanların göreviydi artık.

İngiliz Yazarı Lord Kinross

(Yeni Dergi, Aralık 1964)

Atatürk tarafından yaratılan bugünkü çağdaş Türkiye'yi tanıyanlar, Birinci Dünya Savaşı'ndan önceki Türk anavatanının durumunu tasavvur bile edemezler.

Eski Alman Büyükelçisi Franz von Papen

(Hayat dergisi 203, 26 Ağustos 1960)

Atatürk ihtilalinin getirdiği en büyük yenilik, yönetimde, toplumda ve kültürde Avrupa yaşama yolunun kabul ve uygulanması olmuştur.

Hiç şüphe yoktur ki Batılılaşma ihtilali, Türk ulusal hayatının geniş ve önemli alanlarında artık geri dönülmeyecek bir tarzda gerçekleşmiş bulunmaktadır.

1950 seçimlerinden sonra birçok hayal kırıklığı olmuş ve Türk demokrasisi birçok güçlüklerle karşılaşmıştır. Bununla beraber güçlükler ve gerilemeler arasında bile durum ilerisi için cesaret vericidir.

İngiliz Tarihçisi Profesör Bernard Lewis

(Belleten, 1961, sayı 100)

Mustafa Kemal ile arkadaşları tarafından yönetilen devrim yalnız siyasal olmakla kalmamış, uluslararası ilişkileri, bilim, kültür, toplumsal kalkınma sorunlarını içine alan bir genişliğe ulaşmıştır.

Otuz yıl içinde elde edilen sonuçlar, en iyimser olanları bile şaşırtacak niteliktedir.

Fransız Akademisi Üyesi Georges Duhamel

(Yeni Türkiye Bir Garp Devleti, 1956)

Hazreti Muhammed'in kadın hakları konusundaki devrimleri nerede bitiyorsa Atatürk oradan başladı. Yani Peygamberin durmak zorluğu hissettiği noktadan hareket etti.

İsviçre medeni kanununun kabulü ile kadını bağlayan zincirler düştü ve Peygamberin tasarladığı kadın erkek eşitliği gerçekleşti.

Amerikalı Profesör Vera Elizabeth Flory

(Yücel, 1940, c. XI, sayı 62)

Yeni Türk harflerini öğretmek için şehir şehir dolaştı. Herkes O'nu meydanlarda, bir kara tahtanın başında, okuma yazma bilmeyenlerin elini kendi eline alarak, onlara tebeşirle isimlerini yazdırırken gördü.

Fransız Gazetecisi Jean Laubespin

(Ulus, 15 Kasım 1938)

Atatürk'ün dehâsı, imparatorluğun beş yüzyılda yapamadığını yaptı.

Yugoslav, Novosti Gazetesi

(Cumhuriyet, 15 Kasım 1938)

Atatürk devrimleri, o kadar büyüktür ki, bunların yüceliği karşısında dünya hâlâ hayrettedir.

Bu devrimler, köhne bir imparatorluktan Batılı ve çağdaş bir Türkiye yaratmıştır.

Belçika, Soir gazetesi

(Ulus, 12 Kasım 1938)

Pek çok devrimci görüldü, fakat hiçbiri Atatürk'ün cesaret ettiği ve başardığı şeyi yapamadı.

Yunanistan, Messager D'Athenes gazetesi

(Cumhuriyet, 14 Kasım 1938)

(Ankara'ya geldiğinde Çankaya'da Atatürk'le konuşurken)

- Paşa, size nasıl hayran olmayayım. Ben Fransa'da laik bir hükümet kurmuştum. Bu hükümeti Papa'nın Paris'teki temsilcisinin yardımı ile papazlar devirdi. Siz ise bir halifeyi kovdunuz ve gerçek anlamıyla laik bir devlet kurdunuz. Siz, bu bağnazlık içinde laikliği bu topluma nasıl kabul ettirdiniz?

Dehânızın büyük eseri laik bir Türkiye yaratmak olmuştur. (1933)

Eski Fransız Başbakanı Edouard Herriot

(Yazılmayan Yönleriyle Atatürk, 1963)

Gazi Hazretlerinin Türk alfabesinde yaptığı akıl almaz yeniliğin eşine daha başka hangi memleket ve dilde rastlayabiliriz?

Kuran'ı Türkçeye çevirterek Türkiye'de bir tren kondoktörünün ve onun gibi yüz binlerce Türkün her günkü yaşayışına sokmuş olan kimse, hiç kuşkusuz ulusu için büyük bir dinsel devrim başarmış, Luther ve Wyeliffe gibi büyük din devrimcilerinin safına geçmiştir. (1934)

Eski Amerikan Elçisi Charles H. Sherrill

(Mustafa Kemal, Eseri ve Memleketi, 1955)

Doğu'dan büyük bir ümit doğdu; O'nu selamlamayı, iyiliğini takdir etmeyi bilelim. Bu yalnız bizim için değil, dünya barışı için de faydalı olur. (1933)

Eski Fransız Başbakanı Edouard Herriot

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938)

Türklerde ezelden beri varolan savaşçılık ruhu, bugün de yaşamaktadır. Ama yine de kurulan yeni devlet, barış politikasının en sağlam dayanağı olmuştur.

Danimarka, Berlingske Tidende gazetesi

(Dünya Ağlıyor, 1939)

Atatürk öldü. Barış kubbesinin Doğu sütunu yıkıldı. Artık dünyada kimse barışı garanti edemez. (1938)

Fransız gazetecisi Sanerwelin

(Gerçek Atatürk, 1962)

Mustafa Kemal, ezeli düşman tanımazdı. Hiçbir vakit kazandığı zaferleri aşırı isteklerle tehlikeye sokmamıştır.

Alman Profesör Gottard Jaschke

(Atatürk Anadolu'da 1959)

Mustafa Kemal, yurdunun bağımsızlını sağlama çaresinin, sınırların dışında, entrikalarla meşgul olmamakta bulunduğunu anladı. Birçok fatihler yetiştirmiş bir ırkın son temsilcisinin bu

gerçeği -ki bunu bugünün birkaç Avrupa devlet başkanları henüz anlamamış bulunmaktadırlar- kavramış olması büyük bir erdemdir. (1931)

Eski İtalya Dışişleri Bakanı Comte Carlo Sforza

(Yücel, 1944, c. XVII, sayı 98)

Kurtarıcı Atatürk, düşüncelerini, kendi istediği gibi gerçekleştirmek hakkını bile kullanmadı.

Herşeyde ulusunun dilek ve iradesini ilk ve kesin bir ölçü saydı. Türk ulusunun sevgisinden başka hiçbir amaç ve istek tanımadı.

Macar Profesör Dr. Fekete Lajos

(Yeni Türkiye Atatürk'ün Ölümü Münasebetiyle, 1940)

Şimdi istediği an kendisini diktatör ilan edebileceği halde, halkın temsilcilerinden sorumluluğu çalmıyor, "Meclis", diyor, "bir adamdan ibaret değildir; ben sadece onun başkanıyım." (1923)

İngiliz gazetesi Grace Ellison

(Yücel, 1940, c. XI, sayı 61)

Memleketin siyasî hayatını gereğince tanıyan yabancı gözlemciler, hayatının alçak gönüllü başlangıcına ve ulusunun babası olmak büyüklüğüne bütünüyle uyan demokratik ilkeleri uygulama yolunda Gazi'nin çok uğraştığını tasdik ederler. (1930)

Alman Tarih Felsefecisi Emile Ludwig

(Tan, 26 Kasım 1938)

Demokrat ve cumhuriyetçi olan Atatürk, ölünceye dek bu ilkelere bağlılıktan şaşmamıştır.

Eski Fransız Elçisi Comte Charles de Chambrun
(Dünya Ağlıyor, 1939)

Atatürk, dünya üzerinde yeni bir devir açmış bir insandır. Ben O'nun Türk kadınlarına hak vererek ve bir ülkede anayı, yakışırı olduğu yüceliğe eriştirip Batı'ya ders verdiğini nasıl unuturum?

Uluslararası Kadınlar Birliği Romanya Delegesi
Prenses Aleksandriana Cantacuzene
(Cumhuriyet, 15 Nisan 1935)

Türkiye'de kadınlara erkeklerle eşit haklar verildiği zaman Avrupa'da Türkiye'yi iyi tanımayanlar, Türk kadınının henüz buna hazırlanmamış olduğunu söylediler. Fakat Atatürk, "Özgürlüğü denemek için önce özgürlüğü vermek gereklidir." demişti.

Bu, bir büyük adam sözüdür. Bu söz bizde söylenmemişti.

Uluslararası Kadınlar Birliği İngiliz Delegesi
Miss Picton Turbenweil
(Cumhuriyet, 24 Nisan 1935)

(Mösyö Herriot, Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal'i ziyaret etmişti. Paris'e dönüşünde kendisini tam 180 gazeteci karşılayarak Atatürk'ü sordular. O da gazetecilere şunları söyledi:)

Sizlere şunu söyleyeyim ki ben, Atatürk'e kâtip olmak isterim. Sebebi de, O'nun her akşam sofrasında bulunup yüksek fi-

kirleriyle beslenmek dileğinde oluşumdur. Böylece yeniden bir üniversite bitirmiş olacağım. (1933)

Eski Fransız Başbakanı Edouard Herriot

(Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, 1958)

Bana bütün Avrupa'da bir devlet adamı daha gösterin ki, Dünya Savaşı sonunda Gazi ölçüsünde ileriyi gören bir siyasi olgunluk örneği vermiş olsun. (1934)

Eski Amerikan Elçisi Charles H. Sherrill

(Mustafa Kemal, Eseri ve Memleketi, 1955)

Türkiye'yi ziyaretim ve ölümsüz şefiniz Atatürk'le aramızdaki içten dostluk, geçmişle ilgili en mutlu anılarım arasındadır.

Şu geçen birkaç yılın sıkıntılı günlerinde dünya sorunları çözümü içinde kendi büyük kudret ve kabiliyetini bize bağışlamış olabilmesini ne kadar sık özlemiştim. (1946)

Uzakdoğu Amerikan Kuvvetleri Başkomutanı
General Douglas Mac Arthur

(Türk Dili, 1951, c. I, sayı 3)

Sakarya Savaşı, Sakarya zaferi, yirmi yaşımın en kuvvetli hatırası olmuştur. O zamanlar kendi kendime diyordum: "Acaba ben de ulusumu böylesine seferber edemez miyim? Onun ruhuna bu kurtarıcı hamleyi, bu dizgin tanımaz ihtirası aşılayamaz mıyım?

Tunus Devlet Başkanı Habip Burgiba

(Cumhuriyet, 26 Mart 1965)

Mübalâğasız "Türk mucizesi" diyebileceğimiz hamlenin ne olduğunu Batı gereğince bilmiyor. O, bundan kendisi için birçok ders bulabilir.

Atatürk Türkiyesi, başarılarına hayrette kalan bütün dünyaya, yurdunun alınyazısını kavrayan bir iradenin neleri elde edebildiğini göstermiştir.

İsviçreli Profesör Eugène Pittard

(Belleten; 1939, sayı 10, s. 186)

Istırap çeken dünyada barış ve esenliği yeniden kurmak ve insanlığın yalnız maddi değil, manevi gelişmesini sağlamak isteyenler Atatürk'ün iman verici ve yön gösterici derslerinden örnek ve kuvvet alsınlar.

Alman Tarihçisi Profesör Herbert Melzig

(Atatürk Dedi ki; 1942, s. 4)

Dünya, bu harp ve sulh kahramanı büyük adamın ölümü ile fakir düşmüştür.

Macar Basını

(Ulus; 14 Kasım 1938)

O büyük insan yalnız Türkiye için değil, bütün Doğu ulusları için de en büyük önderdir.

Eski Afgan Kralı Amanullah Han

(Tan, 17 Kasım 1938)

Atatürk, bir yenilginin hiçbir zaman sağlam bir ulusun haklarını muzaffer bir surette yeniden elde etmek için kuvvetlerini yaratmasına engel olamayacağını bütün dünyaya göstermiştir. (1938)

Alman, Berliner Tageblat gazetesi

(Radyo Dergisi, 1946, c. V, sayı 60)

O'nun ismi, dünya tarihinin kahramanları arasında silinmez bir şekilde kalacaktır. Çünkü kişiliği kendi ülkesinin sınırlarını aşmıştır.

O'nu, hem düşman ve hem dost olarak tanımış olan Yunun ulusu kendisini düşman olarak ne kadar takdir etmişse, bir dost olarak da o kadar sevmişti.

Yunanistan, Eleftron Vima Gazetesi

(Ulus, 13 Kasım 1938)

Bugün Türkiye'nin kaderini idare eden büyük diplomat, büyük asker ve büyük devrimci Kemal Atatürk'ün heyecanlı hayatını yıllar geçtikten sonra heyecanla öğrendikleri zaman, hiç şüphesiz çocuklarımız da bizim gibi: "Onu görsek ve tanısak ne iyi olurdu!" diyecekler.

Fransız Yazarı George Benneb

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi, 1938, s. 30)

Mustafa Kemal Paşa'nın direnişi Lloyd George'un yalnız dış siyasetini devirmekle kalmamış, onun nüfuzunu da tama-

men yok etmiştir ki, bütün İngiliz yurtseverleri bunun için Anadolu'nun kurtarıcısına minnettarlık borçludur. (1923)

İngiliz, Morning Post gazetesi

(Yücel, 1942, c. XVI, sayı 91-93)

Mustafa Kemal, memleketinin gücünü ve saygınlığını yüksek bir seviyeye eriştirdi. Doğulu bir ulustan yeni bir Batı devleti kurarak insanlık tarihinde kendisine eşsiz bir yer sağladı.

Bu ilerici ve Batılılaşmış Türk, gerek kişiliği gerek başarıları dolayısıyla hayranlık ve saygılarımıza layıktır. (1926)

İngiliz Tarihçisi Arnold Toynbee

(Türk Düşüncesi 13, Kasım 1963)

(Çekoslovakya Elçimiz Sayın Yakup Kadri Karaosmanoğlu'na 1939 yılının ilk günlerinde söylenmiştir:)

Atatürk'ün ölümüyle yalnız siz Türkler değil, hepimiz büyük bir adam kaybetmiş oluyoruz.

O, tarihte eşine pek az rastgelinen ulus kurtarıcılarından ve devlet kurucularından biri idi.

Çekoslovakya Devlet Başkanı Dr. Emile Hacha

(Yakup Kadri, Zoraki Diplomat; 1955)

Atatürk, yalnız kahraman ulusunun büyük bir önderi olmakla kalmamıştır. O, aynı zamanda insanlığın da en büyük evladı olmuştur.

İran gazetesi

(Ulus, 23 Kasım 1938)

Atatürk'ün ölümüne bugün onurun artık bir hatıradan başka bir şey olmadığı bir dünyada büyük bir devlet adamı, büyük bir asker, son derece onurlu bir kişilik olarak sağlanmaktadır.

İngiltere, önce cesur bir düşman, sonra sadık bir dost olarak tanıdığı büyük adamı selamlamaktadır.

İngiliz, Sunday Times Gazetesi

(Ulus, 14 Kasım 1938)

Atatürk, özgürlük duygusu taşıyan bütün uluslar için bir semboldür.

Türkiye'nin kendisine sınırsız bir minnet taşıdığı büyük kurtarıcı Atatürk'ün hayatı, Almanya'da olduğu kadar hiçbir yerde ne anlaşılacak, ne de takdir edilecektir. Çünkü Almanya da aynı yoldan geçmiştir.

Alman, Germania Gazetesi

(Cumhuriyet, 15 Kasım 1938)

Atatürk asla ölmeyecektir. Yalnız Türk kadınlarının değil özgürlük ve gelişme aşığı bütün kadınların gönlünde, anısı ebediyen yaşayacaktır. (28 Ağustos 1960)

Tunus Milletvekili ve Kadınlar Birliği Başkanı
Radhia Haddad

(Anıtkabir Defteri I)

(Fransız Milli Meclisi'nde Türk milletvekillerini kabul ederken söylenmiştir.)

Atatürk'ün askerlik yönüne hayret etmiyorum. Her meslekte dehâ sahibi insanlar vardır, buna şaşılmaz. Fakat İsviçre Me-

deni Kanunu'nu kabul etmek ve Türkiye'de yürürlüğe koymak! Bu sanki dehânın da üstünde bir şey. Hukuktan anlayan ve insan haklarına inanan biri sıfatıyla söylüyorum, işte buna hayranım! (1951)

Fransız Milli Meclisi Başkanı Edouard Herriot

(Cumhuriyet, 10 Kasım 1962)

Atatürk, Türkiye'de daima ülkesinin gelişmesinin Atası olarak anılacaktır. Fakat O'nun dünya çapında devlet adamı olarak yüksek kudreti, belki de bazı vatandaşları tarafından bile tam manasıyla anlaşılamamaktadır.

O, tanıdığım öteki insanlar gibi, hür insanlığın köleliğe karşı durması konusunun uluslararası önem ve değerini kavrıyordu.

O'nun dünyayı saran mücadelenin tehlikeli bir anında ölümü, yerinin doldurulmazlığını büsbütün ortaya koymaktadır.

Amerikan Uzakdoğu Kuvvetleri Komutanı
General Douglas Mac Arthur

(Vatan, 10 Kasım 1963)

İngiliz ulusu, Atatürk'ün devlet adamı niteliklerini ve ortaklaşa bağlı bulunduğumuz Batı idealleriyle iki ülkemiz arasındaki dostluğun kuvvetlenmesi yönünde yaptıklarını hayranlık ve minnettarlıkla daima anacaktır. (1953)

İngiltere Kraliçesi II. Elizabeth

(Hürriyete Doğru, 1955)

Büyük, küçük öğrenciler, askerler, iş adamları, subaylar gördüm ki ağlıyorlar ve yıkılmamak için insanüstü bir çaba harcıyorlardı.

Belki bütün savaşlarda O'nunla beraber bulunmuş bir albay gördüm ki, başını elleri arasına almış, bir çocuk gibi hıçkırıyordu.

Atatürk'ün arkasından, yeryüzünün hiçbir insanına nasip olmayacak ölçüde gözyaşı döküldü. (1938)

Fransız Yazarı Emile Bouery

(Tarih Coğrafya Dünyası; 1959, c. II, sayı 9-10)

İstanbul'da artık resmi yas tutucular yoktur, fakat gözleri yaşlı bir ulus O'nun tabutu başında nöbet tutuyor.

Fransız Elçisi Comte Charles de Chambrun

(Ulus, 16 Kasım 1938)

Atatürk ile birlikte Türk tarihinin en yüksek kişisi kaybolmaktadır.

Çekoslovakya, Lidove Listy Gazetesi

(Dünya Ağlıyor, 1939)

Türkiye'de kaldığım on sekiz ay boyunca, her yerde Atatürk'ün gölgesi ile karşılaştım. Çağımızın bu en büyük adamı, yeni yarattığı Türkiye'de her an ve herşeyde kendisini gösteriyordu. Bunu büyük bir hayranlık ve saygı ile izledim.

Eski Fransız Büyükelçisi René Massigli

(Dünya, 27 Temmuz 1964)

O, Türk ulusunun babası ve son yüzyılların yetiştirdiği en büyük adamdı.

Ulusunun kendisini baba yerine koyduğu, her emrine baş eğdiği bu büyük adam öldü.

Bugün toprak, kahramanlığı, destanı dillerde dolaşan bir adamı içine almış bulunuyor. Fakat tarih, O'nun adını ölümsüzleştirecektir.

Mısır, El-Ehram gazetesi

(Radyo Dergisi, 1946, c. V, sayı 60)

Atatürk'ün büyük şan ve şereflerle dolu ismi, Ankara kayalarının üzerinde, unutulmaz günlerin anısı olarak ölümsüzleşiyor.

Bulgar, Slovo gazetesi

(Ulus, 14 Kasım 1938)

Atatürk öldü, fakat O'nun yeni Türkiye ismindeki yüce eserinde ölümsüzleşen ruhu daima yaşayacaktır.

Bulgar, Dness gazetesi

(Cumhuriyet, 14 Kasım 1938)

Atatürk'ün sağlığında, Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nun eskimiş değerlerine dönmesini artık olanaksız kılacak görüşleri ve yeni bir ülküsü olan genç bir kuşak yetişti. (1944)

Mısırlı Yazar M.M.Moussharrafa

(Türk Dili, 1964, c. XVI, sayı 158)

Türkiye'de yalnız bir Mustafa Kemal değil, Mustafa Kemaller vardır ki, her alanda O'nun program ve eserlerini günden güne ileri götürmek için didinmektedirler.

Afganistan Büyükelçisi Sultan Ahmet Han

(Cumhuriyet, 13 Kasım 1938)

O'nun ölümü Türkiye'yi sarsmayacak. Çünkü bütün genç kuşak, önderi tarafından çizilen yolu inançla ve coşkuyla izlemektedir.

Macar, Uj Magyar gazetesi

(Cumhuriyet, 14 Kasım 1938)

Dil devrimi Türk ulusunun en eski kaynağını bilmek kaygısı ve önderi bulunduğu toplumun soyaçekim özelliklerini olanca gerçekliğiyle tanımak dileğidir.

Bu zorlu toplumsal değişmenin günü gününe tanığı olmak gibi umulmaz bir talihe eriştim. Yapılması tasarlanan bu devrimin ilk yankıları Batı'ya geldiğinde, bu nitelikte bir değişme o kadar akla sığmaz göründü ki, gerçekleşeceğine pek inanılmadı.

Bugün, Atatürk'ün bu devrimden bekledikleri gerçekleşmiştir.

Antropoloji Profesörü, Eugen Pittard (N. Roger)

(Belleten, 1939, sayı 10)

Dilin kendisi de, tarihin derin kaynağında yeniden yoğrulmuştur. Türk dili, İran ve Arabistan'ın kendisine aşıladığı bütün

öğelerden sıyrılmaktadır. Bundan sonra, bu dil, ulusal düşüncenin yalın ve gerçek bir anlatımı olmuştur, olacaktır.

Eski Fransız Başbakanı Edouart Herriot

(Kemalizm; 1936, Önsöz'den)

Gerçekten, Atatürk büyük bir öğretmendir. O, ulusunu Asya'daki atalarına bağlayarak Arap nüfuz ve etkisinden de kurtarmıştır. Bu amaçla O, dil üzerinde de, bunu "eksiksiz ve üstün bir ulusal dil" durumuna getirmek için çalışmıştır. (1936)

A.B.D. Felsefe Doktoru Hester Donaldson Jenkins

(Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiyesi; 1938)

Büyük Atatürk'ün ölümünün 25. yıldönümü nedeniyle Fransız ulusunun Türk ulusuna karşı hissettiği sadık dostluk duygularını dile getirmek isterim.

Türkiye'nin tarihi, bugün her zamandan fazla Batı ve Avrupa tarihinden ayrılmaz durumdadır. Atatürk'ün bu yöndeki çabaları başarıya ulaşmıştır.

Fransız Devlet Başkanı General de Gaulle

(Vatan; 10 Kasım 1963)

Kemal Atatürk, yalnız bu yüzyılın en büyük adamlarından biri değildir. Biz Pakistan'da O'nu, gelmiş geçmiş bütün çağların en büyük adamlarından biri olarak görüyoruz.

O, yalnız sizin ulusunuzun sevgili önderi değildi. Dünyadaki bütün Müslümanlar gözlerini sevgi ve hayranlık duygularıyla O'na çevirmişlerdi. O, Müslüman dünyasında yeniden siyasi

uyanış yönünde ileriye doğru cesur bir adım atan bir avuç insandan biriydi.

Pakistan Devlet Başkanı Eyüp Han

(Cumhuriyet; 10 Kasım 1963)

Ulusunu hürriyet ve demokrasiye kavuşturmak uğrunda savaşarak başarı kazanan büyük Türk önderi hakkındaki engin duygularımı ve hayranlığımı iletmek isterim.

Atatürk'ün hayatı ve eseri yalnız Türkiye için değil, dünyanın bütün hür ulusları için de ilham kaynağı olmakta devam edecektir.

Tayvan Devlet Başkanı Çang Kay Şek

(Vatan, 10 Kasım 1963)

Atatürk adı, insana bu yüzyılın büyük insanlarından birinin tarihi başarılarını, Türk ulusuna ilham veren önderliğini, çağdaş dünyayı anlayışındaki ileri görüşlülüğü ve bir askeri önder olarak kudret ve cesaretini hatırlatmaktadır.

Şüphesiz ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu ve o zamandan beri Atatürk'ün ve Türkiye'nin giriştiği derin ve geniş devrimler kadar bir ulusun kendisine olan güvenini daha başarı ile belirten bir başka örnek gösterilemez.

A.B.D. Başkanı John. F. Kennedy

(Cumhuriyet; 10 Kasım 1963)

Japonya'da Atatürk, Birinci Dünya Savaşı sonrası yıkımlarından Türkiye'yi kurtararak büyük zafere ulaştıran kahraman ve Osmanlı İmparatorluğu yıkıntılarından yeni Türkiye Cumhu-

riyeti'ni yaratan büyük bir devlet adamı olarak çok iyi tanınmaktadır. Özellikle Atatürk'ün Türk dili devrimini gerçekleştirmesi ve dinle siyaseti birbirinden ayırarak Türk toplumunun çağdaşlaşmasını sağlamak yolundaki çabalarına karşı büyük bir hayranlık duymaktayız.

Japonya Başbakanı Hayato İkeda

(Cumhuriyet; 11 Kasım 1963)

Dünya tarihinde, Kemal Atatürk gibi önemli bir görevi kesin şekilde başarı ile sonuçlandıran ve bir ulusun mutlu geleceğini sağlayacak sorumlulukları üzerine alan dürüst insanlara çok ender rastlanmaktadır.

Bu azim ve irade iledir ki Atatürk, dehâ, seziş ve başarıcılığı ile yalnız neticesiz bir savaşla uçurum kenarına gelmiş bulunan yurdunu kurtarmakla kalmamış, aynı zamanda memleketini çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak bütün temelleri atmıştır.

İran Şahı Rıza Pehlevi

(Sümerbank Dergisi; 29 Kasım 1963)

Atatürk'e, ülkesi için yaptıklarına hayranım. Başardığı işe de büyük hayranlığım vardır. O'nun gibi başarılı olamadım; O'nu kendime örnek aldım.

Çok üzgünüm ki kendisiyle şahsen görüşmem mümkün olmadı; ben imparator olduktan az sonra vefat etti. O'nun kabrine bir demet çiçek koymak için, bu yıl ülkenize geleceğim.

Etiopya Dev. Bşk. Haile Selassie

(Cumhuriyet gazetesi, 3 Mayıs 1964)

Dünyanın en büyük ve en asil ölülerinden birinin huzurunda insan huşu ve hayranlık içinde durur.

Kendi halkının Atası olan Kemal Atatürk, hürriyetlerine kavuşmak ve bu hürriyet üzerine dayanan güzel bir hayat kurmak amacı ile gayret sarf eden bütün milletler için ilham kaynağı olmuştur. (1965)

Zakir Hüseyin
Hindistan Cumhurbaşkanı
(Anıtkabir Şeref Defteri)

Seçkin bir asker, büyük bir devlet adamı, milletinin öğretmeni ve önderi olan Atatürk adı, Sovyetler Birliğinde bilinmekte ve derin saygı görmektedir.

Atatürk Sovyetler Birliği ile barış politikasını gerçekleştirmiş ve iki memleket arasında siyasi ve iktisadi işbirliğinin gelişmesine vesile olmuştur.

İki devlet ve millet arasındaki ilişkiler Atatürk devrinde parlak sayfalar kazanmıştır. (1966)

A. Kosigin
Sovyetler Birliği Başkanı
(Anıtkabir Şeref Defteri)

Burada dünya kahramanlarından büyük bir kahraman yatmaktadır. Bu zat, kahramanlığında, büyüklüğünde, çeşitli cephelere malik en büyük şahsiyettir ki, hiçbir kimse ile mukayese edilemez. Onun için Türkiye denilen memleketi, tam mânâsıyla yeni baştan meydana getirdiğini söylemek mümkün. Çünkü o tarihlerde Türkiye en buhranlı bir devresini geçirmekte idi. Hedeflere nasıl ulaşılacağını ve gayelere ne şekilde varılabileceğini

bilmiş ve gidilecek yolu çizmiştir. İşte ileride gelecek olan kahramanlara örnek gösterilecek insan odur.

Onun kahramanlığı, savaş günlerinde idi ki, düşmanları istilâ etmiş oldukları memleketinden çıkarmasını istiklâl ve hürriyeti sağlamasını bilmişti.

Onun kahramanlığı, barış zamanında, yeni baştan bir ülke ve mamur bir memleket kuruşunda bulunabilir, bu ise memleketinin şanını yüceltmektir. (1967)

Hüseyin İbn-i Tallal
(Ürdün Kralı)
(Anıtkabir Şeref Defteri)

AZİZ ATAMIZ

120.000 Kıbrıs Türkü yarattığın ölümsüz eserlerin ana vatan hududu içindeki 30 milyon kardeşi ile daimi bekçilerinden Hür bir milletin hür çocukları olarak ebediyete kadar yaşamak azmindeyiz. Mücadeleden yılmayacak korkmayacağız. Çünkü muhtaç olduğumuz kuvvet damarlarımızdaki asil kanda mevcuttur. Yolumuz yolunuzda, yabancı idolojiler aramıza girememiş giremeyeceklerdir. Eserlerine Kıbrıs Türkü hiçbir zaman hıyanet etmeyecek, ana vatan izinden ayrılmayacaktır. Haysiyetin ne olduğunu her milletten evvel egemen büyük Türk milleti ve onun parçaları her zaman ve her yerde, koruyucu ve canını seve seve bayrağı ve hürriyeti için verecektir.

Huzurunuzda huşu ile eğilir 120.000 Türk'ün bağlılığını iletirken, aldığımız yeni inanç, taze kuvvetle mücadelemize devam edecek ve Kıbrıs Türk'ünü şerefli bir cemaat olarak yaşatacağız. Müsterih uyu. İzindeyiz. Eserlerinin bekçileriyiz. (1969)

Dr. Fazıl Küçük
Kıbrıs C. Başkanı
(Anıtkabir Şeref Defteri)

ÇAĞIMIZIN EN BÜYÜK İNSANI

Atatürk çağımızın en büyük insanıdır. O'nu Fransız halkına ve özellikle Fransız gençlerine tüm yönleriyle tanıtacağım.

Naude Arlelle
(Fransız Televizyon Yönetmeni,
İzmir, 30 Aralık 1980)

BİZE REHBER OLMUŞTUR!

Atatürk, yüzyılımızın en büyük devlet adamlarından biridir. Hürriyet ve emperyalizme karşı savaş veren millet için bir ışık olmuştur. Nitekim biz, Mısır İhtilâli'ni yapan genç subaylar, O'nu iyice okuyarak, anlayarak bu ihtilâli gerçekleştirdik. Bize rehber olmuştur! (1981)

Enver Sedat
(Mısır Devlet Başkanı)

Kemalizm, Avrupa dışında daha sınırlı bir literatüre yol açmış olsa da güçlü yankılar uyandırdı. Bugün Üçüncü Dünya adını verdiğimiz Latin Amerika'dan Uzakdoğu'ya kadar uzanan alanda, Türkiye'nin 1919'dan sonraki atılımı ve ülkeyi modernleştirmek için uygulanan reformlar çoğunlukla tutku dolu bir dikkatle izlendi. Bağımsızlığı kazanmak ve ekonomik, sosyal kalkınmayı sağlamak için uygulanacak reçetelerle ilgili Kemalizmden alınacak dersler araştırıldı.

(François Georgeon,
Kemalizm ve İslam Dünyası, 2005)

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

Ankara Üniversitesi; **Uluslararası Atatürk Sempozyumu,** 2-6 Kasım 1981.

Bayçu, Turhan; **Yabancı Gözüyle Atatürk ve Türk Devrimi;** Ank. 1987.

Çiller, Selâhattin; **Atatürk İçin Diyorlar ki;** Varlık Yayını, İst. 1965.

Doster, Dr. Barış, **Atatürk ve Türk Dünyası ve Mazlum Milletler;** Toplumsal Dönüşüm Yay., İst. 2004.

Duhamel, Georges; **Yeni Türkiye Bir Batı Devleti;** (Çeviren: Can Yücel) İst. 1998.

Eberhard, Prof.Dr. W. (olfram); **Yeni Türkiye ve Çin;** Belleten 20'den ayrı basım.

Ender, Muzaffer; **Dünya Ağlıyor;** İst. 1964.

Ender, Muzaffer; **Bütün Dünyada Atatürk;** Ankara, 1983, 1993.

Erenli, Muhterem; **Atatürk 5;** İst. 1981.

Gentizon, Paul; **Mustafa Kemal ve Uyanan Doğu;** (Çeviren: Fethi Ülkü) Ank. 1983.

François Georgeon-İskender Gökalp; **Kemalizm ve İslam Dünyası;** İst. 2005.

İ.S. Aralov; **Bir Sovyet Diplomatının Anıları 1922-23;** Ank. 1985.

İsmail Habib; **Atatürk İçin;** İst. 1939.

İst. Üniversitesi; **Atatürk Devrimleri 1. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri;** İst. 1975.

Jevakhoff, Lexanre; **Kemal Atatürk; Batı'nın Yolu;** 1997.

Johannes Glosneck; **Kemal Atatürk ve Çağdaş Türkiye;** İst. 1998.

Matbuat Umum Müdürlüğü; **Yabancı Gözüyle Cumhuriyet Türkiye;** İstanbul.

Menekşe, Nurettin; **Atatürk İçin Yazılanlar;** Ankara 1966.

Ozankaya, Prof.Dr. Özer; **Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti;** İst. 2000.

Ömeroğlu; İlhami; **Yabancı Gözüyle Demokrat Türkiye;** Ank. 1959.

Özerdim, Sami N.; **Bayraklaşan Atatürk; Varlık Yayını,** İst. 1963.

Schweizer, Max; **Ankara-Lozan Arasında;** Ankara 2005.

Sertelli, İskender; **Dünya Ağlıyor;** İst. 1939.

Sheldon, Garrett Ward; **Atatürk ve Jefferson;** (Çeviren: Balam Kenter) İst. 2005.

Toynbee, Arnold J.; **Türkiye (Bir Devletin Yeniden Doğuşu);** İst. 1999.

Uluslararası Atatürk Sempozyumu, 21-23, 1987, Ankara.

DÜNYANIN GÖZÜNDE

ATATÜRK

(Bu formda belirteceğiniz görüşler yayınevi olarak gelişmemiz için bize veri oluşturacaktır. Bu da size daha kaliteli ve doyurucu yayınlar olarak geri yansıyacaktır.)

Formu Doldurma Tarihi: ....

1. Adınız, Soyadınız : ....

2. Doğum Tarihiniz : ....

3. Cinsiyetiniz: ❑ Kadın ❑ Erkek

4. Uğraşınız

   ❑ Öğrenciyim Okul: .... Bölüm: ....

   ❑ Çalışıyorum Kurum: .... Görev: ....

5. Adres Bilgileriniz

   Ev/İş Adresiniz: ....

   ....

   Ev/İş Tel: .... Ev/İş Fax: .... e-posta: ....

6. IQ Kültür Sanat Yayıncılık için daha önce böyle bir form doldurdunuz mu?

   ❑ Evet ❑ Hayır

7. Bu kitabı okumayı neden tercih ettiniz?

   ....

   ....

   ....

8. Bu kitapla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

   ....

9. IQ Kültür Sanat Yayıncılık'tan çıkan başka hangi kitapları okudunuz?

- .... • ....
- .... • ....

10. Yayınlarımızın içerikleriyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

....

....

....

11. Sizce insanımızın ve toplumumuzun daha sağlıklı gelişmesi için ne tür yayınlara gereksinim var?

....

....

....

12. Yayınevi olarak bize önerileriniz?

....

....

....

13. Diğer yayınlarımızla ilgili bilgi edinmek ister misiniz?

❑ Katalog istiyorum ❑ Fiyat listesi istiyorum

14. IQ Kültür Sanat Yayıncılık tarafından düzenlenen seminerlerden ve konferanslardan haberdar edilmek ister misiniz?
(Seminerlerimiz ve konferanslarımız çoğunlukla İstanbul'da düzenlenmektedir. 250 kişiyi aşan taleplerde konuşmacının zaman planı elverdiği takdirde başka yörelerde de gerçekleştirilebilir.)

❑ Evet ❑ Hayır

Formumuzu doldurduğunuz için teşekkürler.
Bize ulaşmak için bu formu, aşağıdaki adrese postalayınız.

TOPLU ALIMLARDA İSTEME ADRESİ

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK ve ULUSLARARASI TANITIM HİZMETLERİ TİC. LTD. ŞTİ.
Ticarethane Sokak, Fetih Han
No.33/48 Cağaloğlu-İstanbul Tel. 0212 520 91 12
Belge geçer: 0212 520 91 12
www.iqkultursanat.com
e-mail: info@iqkultursanat.com

DÜNYANIN GÖZÜNDE

ATATÜRK

Derleyen: Ahmet Köklügiller

20. Yüzyılın En Büyük Siyasi Lideri

Dünyanın çeşitli siyasi önderlerinin başarı ve önem derecelerini sınıflandıran 11 ölçeğe göre, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü**, 20. yüzyılın en büyük lideri olarak nitelendirdi.

Prof. Arnold M. Ludwig
Brown Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Atatürk, ülkemizin yetiştirdiği büyük bir asker, eşsiz bir devlet adamıdır. Çok kısa bir zaman içinde, yaptığı işler, ortaya koyduğu başarılarla sadece ulusumuzun değil, dünyanın da sevgi ve saygısını kazanmıştır. Övünmek için biz söylemiyoruz bunu; dost, düşman, bütün dünya söylüyor. **Birleşmiş Milletler'e bağlı UNESCO örgütü, O'nu örnek gösteriyor, bütün insanlığı anmaya, O'ndan yararlanmaya çağırıyor.** Afrika'da, Asya'da, Güney Amerika'da mazlum uluslara kurtuluş bayrağı oluyor.

Elinizdeki kitap, dış dünyada O'nun hakkında yazılan yazılar, kitaplar taranarak hazırlamış bir derlemedir, seçkidir. Elbette yazılanların küçük bir parçasıdır; hepsini vermek, yayınlamak zordur. **Seçilen yazılar okunduğunda görülecektir ki Atatürk ölmemiştir, yaşamaktadır. Düşünceleri, yaptıkları, tasarılarıyla dipdiridir, aramızdadır, önümüzdedir.**

"Biz konuşmuyoruz!...
Kitaplarımız anlatıyor..."

ISBN 978-975-255-205-0

IQ KÜLTÜR SANAT YAYINCILIK
www.iqkultursanat.com
E-mail: info@iqkultursanat.com